

II. ULUSLARARASI STRATEJİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

TAM METİN BİLDİRİLER KİTABI

II. INTERNATIONAL SYMPOSIUM
ON STRATEGIC AND SOCIAL RESEARCHES
FULL TEXT BOOK

Editörler/Editors:

Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ

Dr. Öğr. Üy. Sibel AKOVA

Lect. Velida KUEVCANIN ZIMONJIC

Middle East Political
and Economic Institute

ISASOR

www.isasor.org

Uluslararası Stratejik ve
Sosyal Araştırmalar
Sempozyumu

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi
ISSN: 2307- 2621

**BERIKAN
YAYINEVİ**

II. ULUSLARARASI STRATEJİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

**Tam Metin Bildiriler Kitabı
5-6 Ekim 2018 Ankara**

II. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON STRATEGIC AND SOCIAL RESEARCHES

**Full Text Book
5-6 October 2018**

Editörler/Editors:

**Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ
Dr. Öğr. Üy. Sibel AKOVA
Lect. Velida KIJEVCANIN ZIMONJIC**

Bu kitabın tüm hakları yazarına ve yayıncısına aittir.

II. ULUSLARARASI STRATEJİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

**Tam Metin Bildiriler Kitabı
5-6 Ekim 2018 Ankara**

II. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON STRATEGIC AND SOCIAL RESEARCHES

**Full Text Book
5-6 October 2018**

Editörler/Editors:

Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ
Dr. Öğr. Üy. Sibel AKOVA
Lect. Velida KIJEVCANIN ZIMONJIC

ISBN: 978-605-7501-45-5

Genel Yayın Yönetmeni

Cuma AĞCA

Sayfa Düzeni / Kapak

Hakan ONAT

Baskı & Cilt

Berikan Matbaacılık / Gersan-ANKARA
Matbaa Sertifika No: 13642

YAYINEVİ

BERİKAN YAYINEVİ

Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6

Çankaya-Kızılay/ANKARA

Tel: (0312) 232 62 18 Fax: (0312) 232 14 9

İÇİNDEKİLER

Önsöz ve Teşekkür	5
Katılımcı Listesi	6
Sempozyum Kurulları.....	8
Chicago Okulu ve Chicago Kent Peyzajına Etkileri	11
Abdullah ÇİÇDEM - Duygu AKYOL - Doruk Görkem ÖZKAN	
Finansal Yönetim, Finansal Stres, Finansal Memnuniyet ve Yaşam Memnuniyeti İle Hanehalkı Borçlanma Düzeyi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma.....	21
Arzu Şener – Ayşe Anıl GÜNDÜZALP	
Materyalizmin Borçlanma, Harcama Eğilimi ve Yaşam Memnuniyeti Üzerindeki Etkisi	35
Arzu Şener – Ayşe Anıl GÜNDÜZALP	
Dipnotlar Nezdinde Çevirmen Kimliği: Manzum Eser, Mensur Çeviri.....	47
Dilber ZEYTİNKAYA	
Naftali Bennett’in “İsrail İstikrar Gışirimi”	57
Diren ÇAKMAK	
Tekstil Çalışanlarının İşe Yönelik Tutumlarının İncelenmesi.....	75
Emine GENÇ	
İşgörenlerin Demografik Özelliklerinin Mesleki Tükenmişliklerine Etkisi	91
Emine GENÇ	
Uncertainties and Weaknesses in International Security Around The Black Sea Region	105
Eugene KOGAN	
Research Into the Classroom Management Problems Encountered by the Teachers With Meskhetian (Ahiska) Immigrant Students.....	119
Fethi KAYALAR – Türkan GÜLER	
Yeni Ortaokul Türkçe 5. Sınıf Öğretim Programının Eski Öğretim Programıyla Karşılaştırılması	127
Halûk ÜNSAL	
Ortaöğretim 9. Sınıf Türk Dili Ve Edebiyat Dersi Yeni Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri	141
Halûk ÜNSAL	
Alışveriş Merkezine Dönüşen Yeni Dünya: Tüketime Festivalizasyonu	153
Hande BİLSEL	
Yeni Teşvik Sistemini Oluşturan Stratejik Yatırım Desteklerinin Dış Ticaret Dengesi Üzerindeki Rolü.....	167
Hasan LÖK	

Anglo-Sakson Yaklaşımın Denetime Etkisi	181
Mahmut Sami ÖZTÜRK – Sevim AĞAÇ	
Bitki Kompozisyonlarının Yol Ağaçlandırmalarında Önemi	195
Makbule Nur BEKAR – Demet Ülkü GÜLPINAR SEKBAN	
The Safety Character of the Black Sea in the History Process: The Role of Straits and the Freedom Interests in Russia	207
Mehmet Ali KARAMAN	
Donanma Mecmuası'nda Amerika ile Alakalı Yazılar	215
Mehmet Ali KARAMAN	
Lake Chad Basin Commission and the War dñ Terrorism: The Case of Boko Haram	235
Meirama Garba MOUSSA	
Kazak Aydınlarının Kadın Haklarıyla İlgili Çalışmalarına Bir Bakış	255
Nassiba JUNAYEVA	
Reklamlarda Karar Vermeyi Tetikleyen Bilinçaltı Unsurlar	263
Cüneyt GÖK – Nursan KORUCU TAŞOVA	
Milli Mücadele'de Şark Siyaseti ve Orta Asya Türk Devletleri İle İlişkiler	267
Nurten AY	
Stokların Tms/Tfrs, Bobi Frs ve Tek Düzen Muhasebe Sistemi Açısından Değerlendirilmesi	279
Oğuzhan ÇARIKÇI – Bahar YAMAN	
Ergenlerde Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre Okula Yabancı- laşmanın İncelenmesi	291
Öner ÇELİKKALELİ – Mim Sertaç TÜMTAŞ	
The Role of Regional Organizations in the Azerbaijani-Turkish Relations	301
Ruhangiz ALİYEVA- Shirinova ULVİYYA	
Decisive Factors in Recent Security Policies: Immigration and Refugees	315
Mim Sertaç TÜMTAŞ	
Eğitim ve Sosyal Dışlama İlişkisi Üzerine Bir Tartışma	323
Mim Sertaç TÜMTAŞ – Öner ÇELİKKALELİ	
Türk Milliyetçiliğinin Sosyal Medyada Temsili: MHP Milletvekillerinin Sosyal Medya Kullanımı	333
Süleyman GÜNGÖR	
Land Market in Adana Province of Turkey	343
Ufuk GÜLTEKİN – Seyit HAYRAN – Metin TÜRKER – Handan AKÇAÖZ – Gürsel KÜSEK – Şinasi AKDEMİR	
The Local Elite and the Rise of Nationalism in Togo (1884-1960)	359
Têtê Jean-Philippe GUNN	

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi ve Romanya’da çalışmalarını sürdüren Middle East Political And Economic İnstitute’nin destekleriyle ikincisi gerçekleştirilen Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumu, farklı disiplinlerden akademisyenlerin çalışmalarını paylaşmasına ve tartışmasına katkı sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. II. Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumu özellikle sosyal bilimler alanında çalışan yerli ve yabancı akademisyenlerin katılımı ile başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Türkiye, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Kazakistan, Romanya, Bulgaristan, Sırbistan, Togo ve Kamerun olmak üzere farklı ülkelerden gelen katılımcıların sunduğu bildirilerin özet kitabından sonra tam metin kitabımı da kısa sürede yayınlamış olmaktan mutluluk duyuyoruz.

Sosyal Bilimlerin farklı disiplinleri alanlarında sunulan bildiriler ile çok değerli veriler ortaya konulmuş ve tartışılmıştır. Bu bildiri tam metin kitabında, sosyal bilimlerin farklı alan ve konularından oluşan çok sayıdaki bilimsel çalışma yer almaktadır. Bu vesileyle II. Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumu’nun düzenleme kurulunda ve bilim kurulunda yer alan bilim insanlarına, teşekkür ederiz. Gerek bildiri sunumuyla katılan gerekse manevi desteğini esirgemeyen değerli bilim insanlarına ve emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Saygılarımızla

Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ

Dr. Öğr. Üyesi Sibel AKOVA

Lect. Velida KIJEVCANIN ZIMONJIC

KATILIMCI LİSTESİ

Prof. Ph.D. A. Şevki DUYMAZ ,TÜRKİYE
PROF. PH.D. SC. Amira TURBIĆ HADŽAGIĆ, Bosnia and Herzegovina
Prof. Ph.D. Arzu ŞENER, Türkiye
Prof. Ph.D. Emine ORHANER, Türkiye
Prof. Ph.D. Handan AKÇAÖZ, Türkiye
Prof. Ph.D. Ümit AKCA, Türkiye
Prof. Ph.D. Şinasi AKDEMİR, Türkiye
Assoc. Prof. Ph.D. Diren ÇAKMAK, Türkiye
Assoc. Prof. Ph.D. Fatma ÇALIŞANDEMİR, Türkiye
Assoc. Prof. Ph.D. Mim Sertaç TÜMTAŞ, Türkiye
Assoc. Prof. Ph.D. Nuray TAŞTAN, Türkiye
Assoc. Prof. Ph.D. Öner ÇELİKKALELİ, Türkiye
Assoc. Prof. Ph.D. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Aylin YAMAN KOCADAĞLI, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Cihan BAYRAKDAR, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Dimitar ATANASSOV, Bulgaria
Asst. Prof. Ph.D. Doruk Görkem ÖZKAN, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Elif TOKDEMİR DEMİREL, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Emine GENÇ, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Fazie SARIŞ, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Fethi KAYALAR, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Gözde YANGINLAR, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Halük ÜNSAL, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Hande BİLSEL, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Hasan LÖK, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. İsmail ERTON, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Mahmut Sami ÖZTÜRK, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Mehmet Ali KARAMAN, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Nursan KORUCU TAŞOVA, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Nurgün BAL, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Oğuzhan ÇARIKÇI, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Seda HATİPOĞLU, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Sibel AKOVA, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Ufuk GÜLTEKİN, Türkiye
Asst. Prof. Ph.D. Zeynel ÇILGIN, Türkiye

Ph.D. Eugene KOGAN, Georgia
Ph.D. Seda KUŞÇU ÖZBUDAK, Türkiye
Ph.D. Gürsel KÜSEK, Türkiye
Ph.D. Süleyman GÜNGÖR, Türkiye
Ph.D. Ruhangiz ALİYEVA, Azerbaijan
Ph.D. Ulviyya SHİRİNOVA, Azerbaijan
Ph.D. Ünal ACAR, Türkiye
Ph.D. Metin TÜRKER, Türkiye
Ph.D. Têtê Jean-Philippe GUNN, Togo
Lect. Ph.D. Cemre Eda YAR, Türkiye
Lect. Mine GÖL, Türkiye
Lect. Velida KIJEVCANIN ZIMONJIC, Serbia
Res. Asst. Abdullah ÇİĞDEM, Türkiye
Res. Asst. Demet Ülkü GÜLPINAR SEKBAN, Türkiye
Res. Asst. Dilber ZEYTİNKAYA, Türkiye
Res. Asst. Duygu AKYOL, Türkiye
Res. Asst. Fatih SÜNGÜ, Türkiye
Res. Asst. Kıymet KAYA, Türkiye
Res. Asst. Makbulenur BEKÂR, Türkiye
Res. Asst. Seyit HAYRAN, Türkiye
Res. Asst. Türkan GÜLER, Türkiye
Res. Asst. Zeynep SEYİTOĞLU DANIŞMAN, Türkiye
Ph.D. Candidate Andreea STOIAN KARADELİ, Romania
Ph.D. Student, Ali YILMAZ, Türkiye
Ph.D. Student Aysel Anıl GÜNDÜZALP, Türkiye
Ph.D. Student, Konul NURIYEVA, Azerbaijan
Ph.D. Student Nurbanu BULGUR, Türkiye
Ph.D. Student Meirama Garba MOUSSA, Cameroon
Ph.D. Student Nassiba JUNAYEVA, Kazakhstan
Ph.D. Candidate Sunay ORHAN, Türkiye
MA Student Bahar YAMAN, Türkiye
MA Student Cüneyt GÖK, Türkiye
MA Student Emine AKAR, Türkiye
MA Student Emine Ruveyda BAHÇECİ KOCA, Türkiye
MA Student Gamze CEYLAN, Türkiye
MA. Student, Nurten AY, Türkiye
MA Student Sevim AĞAÇ, Türkiye

SEMPOZYUM KURULLARI

Düzenleme Kurulu Başkanı

Doç. Dr. Reyhan ŞAHİN ALLAHVERDİ, (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye)

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Amira TURBİC-HADŽAGIĆ, University of Tuzla, Bosna and Herzegovina
Prof. Dr. Bozkurt Zakir AVŞAR, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Šerbo RASTODER, Montenegro University, Montenegro
Doç. Dr. Silviu NATE, Lucian Blaga University, Sibiu, Romania
Doç. Dr. Mim Sertaç TÜMTAŞ, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KARAMAN, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Nurhodja Akbulaev, Azerbaijan State University of Economics in Baku, Azerbaijan
Dr. Öğr. Üyesi Sibel AKOVA, Yalova Üniversitesi, Türkiye
Dr. Sugra İngilab HUMBATOVA, Azerbaijan State University of Economics (UNEC), Baku, Azerbaijan
Öğr. Gör. Andreea STOIAN KARADELİ, Sakarya Üniversitesi, Türkiye
Öğr. Gör. Velida KIJEVCANIN, State University of Novi Pazar, Serbia

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Abdurahman UZUNASLAN, Türk Tarih Kurumu, Türkiye
Prof. Dr. Adrian POP, National University of Political Science and Public Administration (NUPSPA) Romania.
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ali TÜRK, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Bayram KODAMAN, Emekli Öğretim Üyesi, Türkiye
Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN, Beykent Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Cezmi ERASLAN, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Funda Savaş GÜN, Doğu Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Gulmira SULTANGALIEVA Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL Selçuk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hasret Çomak, Arel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin GÜL Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Sezai TÜRK, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mustafa ALKAN, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Osman KÖSE, Polis Akademisi, Türkiye
Prof. Dr. Ramazan ARMAĞAN Celal Bayar Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Rıza KARAGÖZ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Redžep ŠKRİJELJ, Novi Pazar State University, Serbia
Prof. Dr. Šerbo RASTODER, Montenegro University, Montenegro
Prof. Dr. Serdar SALMAN, Marmara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Süleyman İNAN, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Türkan ERDOĞAN, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ümit AKÇA, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Vasile SIMILEANU, GeoPolitica Dergisi, Romani
Prof. Dr. Yüksel METİN, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ziya GENÇEL, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Aiunur NOGAYEVA L. N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakistan
Doç. Dr. Aynur KADİMALİYEVA, Azerbaijan State University of Economics in Baku, Azerbaijan
Doç. Dr. Bilgin ÇELİK, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Cevdet KIRPIK, Erciyes Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Esma İĞÜS, Mimar Sinan Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Erdal AKSOY, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Ebru TAYŞİ, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Fariz AHMADOV, Azerbaijan State University of Economics in Baku, Azerbaijan
Doç. Dr. Feyza KURNAZ ŞAHİN, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Fikret ÖZCAN, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Gürsoy ŞAHİN, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Hakan Mehmet KİRİŞ, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Hakan KARAGÖZ, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Mehmet Gökhan GENEL Yalova Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Mim Sertaç TÜMTAŞ, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Natiq QURBANOV, Azerbaijan State University of Economics in Baku, Azerbaijan
Doç. Dr. Nevzat ARTUÇ, Adıyaman Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Sevcin YILDIZ, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Selim Hilmi ÖZKAN, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Silviu NATE, Lucian Blaga University, Sibiu, Romania.
Doç. Dr. Sûdabe SALİHOVA, Azerbaijan State University Of Economics in Baku, Azerbaijan
Doç. Dr. Tuncay Ercan SEPETÇİOĞLU, Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Qadir BAYRAMLI, Azerbaijan State University Of Economics in Baku, Azerbaijan
Dr. Öğr. Üyesi Esra ÖZSÜER, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Eyüp KUL, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi DEMİREL, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Hale KIRMIZIOĞLU, Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Kemal DAŞCIOĞLU, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Murat YILDIZ, Gebze Teknik Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Murat KILIÇ, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif ALTUNAY, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KARAMAN, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Çağlayan ÖZKURT, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Nurten Kiriş YILMAZ, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Nalan Damla YILMAZ USTA, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Nil ORBEYİ, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Orkun KOCABIYIK, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Serkan ÖZTÜRK Yalova Üniversitesi Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Sibel HATTAP, Işık Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Şahin EKBER, Azerbaijan State University of Economics in Baku, Azerbaijan
Dr. Öğr. Üyesi Turan KOCABIYIK, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Yelda ÖZKOÇAK, Beyket Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Zişan Korkmaz ÖZCAN, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Dr. Çiğdem TEMPLE, Northern Virginia Community College, Virginia ABD
Dr. Elşen MEMMEDLİ, Azerbaijan State University Of Economics in Baku, Azerbaijan
Dr. Nazim CAFEROV, Azerbaijan State University Of Economics in Baku, Azerbaijan
Dr. Nurkhodja AKBULAEV, Azerbaijan State University of Economics in Baku, Azerbaijan
Dr. Oqtay QULİYEV, Azerbaijan State University of Economics in Baku, Azerbaijan
Dr. Raqif QASIMOV, Azerbaijan State University of Economics in Baku, Azerbaijan
Dr. Servet Ayşar, Türkiye
Dr. Sugra İngilab HUMBATOVA, Azerbaijan State University of Economics in Baku, Azerbaijan
Öğr. Gör. Velida KIJEVCANIN, State University of Novi Pazar, Serbia
Flavius Caba-Maria, President Middle East Political and Economic Institute, Romania

CHİCAGO OKULU VE CHİCAGO KENT PEYZAJINA ETKİLERİ

Chicago School and its Effects on Chicago Urban Landscape

Abdullah ÇİĞDEM

Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
abdullahcigdem1@gmail.com

Duygu AKYOL

Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
duyguakyol@ktu.edu.tr

Doruk Görkem ÖZKAN

Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
dorukgorkemozkan@gmail.com

ÖZET: Chicago okulu, temeli 1892’lerde Chicago Üniversitesinde atılmış, erken 20.yy’dan 1950’lere kadar gerçekleştirilen tüm kent çalışmalarında öncü bir etkisi olmuştur. Bu kapsamda genel olarak bilinen Chicago okulu, ekolojik yaklaşım ile hem sosyoloji çalışmaları hem de kent bilimi çalışmalarında gündeme gelmiştir. Ayrıca 19.yy’ın son çeyreğinde Chicago kentinin adeta bir yapı laboratuvarı olarak kullanıldığı iş yeri ve mağaza yapılarında geliştirilen çoğunluğunu gökdenlerin oluşturduğu mimarlık anlayışını anlatmak içinde tartışmalı olsa da “Chicago okulu” deyiimi kullanılır. 1871 yılında çıkan büyük yangın sonrası Chicago kentinin büyük kısmı harap olmuşken, kent sakinlerinin üçte birine yakını evsiz kalmıştı. Zaten, 18. yy’da ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile birlikte ise kentler önceki dönemlerde olmadığı kadar büyümüşler ve yoğunlaşmışlardı, sanayi kentine karşı yeni kent fikirleri de ortaya çıkıyordu. 1909’da Daniel Burnham, Edward Bennet ve Commercial Club of Chicago Chicago Planı’nı yayınladılar. Chicago Planı’na göre: Göl kenarının ve sahilin kalitesinin yükseltilmesi, Bir karayolları sistemi geliştirilmesi, Yeşil alan (park) sistemi için arazi satın alınması, Düzenli bir sokak sistemi oluşturulması gibi ilkeleri hayata geçirmek hedeflenmişti. Bu çalışma kapsamında Chicago okulu “ekolojik yaklaşım”ının arka planında yer aldığı Chicago Kentsel peyzajı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Chicago okulu, peyzaj mimarlığı, Chicago kentsel peyzajı

ABSTRACT: The Chicago school was founded at the University of Chicago in the 1892s, and had a pioneering impact on all urban studies from the early 20th century to the 1950s. In this context, generally known as Chicago school, ecological approach both sociology studies and urban science has come to the agenda. In addition, in the last quarter of the 19th century, the city of Chicago was used as a building laboratory and it was used as a building laboratory. While the majority of the city of Chicago was devastated after a major fire in 1871, about one-third of the city's residents were homeless. Already, with the Industrial Revolution that emerged in the 18th century, cities were grown and concentrated more than they were in previous periods, and new urban ideas were emerging against the industrial city. In 1909, they published Daniel Burnham, Edward Bennet and the Commercial Club of Chicago Chicago Plan. According to the Chicago Plan: Improving the quality of the shore and coast, developing a highways system, purchasing land for the green area system, establishing a regular street system. In this study, Chicago City landscape, which is located in the background of Chicago school ecological approach, is investigated.

Keywords: Chicago school, landscape architecture, chicao urban landscape

Giriş

18.yy'da ortaya çıkan Endüstri Devrimi ile birlikte ise kentler olağanın üzerinde büyümüşler ve ürettikleri yaşam kalitesi bakımından gerilemişlerdir. Üretimin kentte yoğunlaşması ile birlikte mekânın kullanım yoğunluğu artmış, Kent'te mekân üzerinden eşitsizlikleri takip etmek kolaylaşmıştır. Mekân önceki dönemlerle kıyaslanamaz biçimde eşitsizliklerin temsil edildiği bir alan haline gelirken bu duruma tepki olarak önceki dönemlerin benzeri şekilde ütopyalar ortaya çıkmıştır. Robert Owen, Fourier, Saint Simon mekânı şekillendirerek, toplumun değiştirilebileceği fikrinden hareketle ütopyalarını kurgulamışlardır. 20.yy'da da aynı şekilde aşırı büyümüş ve doğal kaynakları hızla kirleterek toplum yapısını bozduğuna inanılan Endüstri kentine karşı Ebenezer Howard, F. L. Wright tarafından kent ütopyaları üretilmiştir (Serter, 2014).

Modern kentler endüstrileşme ile ortaya çıkmaya başlamıştır ve kentlerle ilgili ilk çalışmalar Marx ve Engels tarafından geliştirilmiştir (Marx ve Engels, 1976). Marx ve Engels'e göre kent ile kapitalizm iç içedir çünkü kapitalizm kentlerde yaşanmaktadır. İşçilerin kentlerdeki yaşam alanlarını ve durumlarını bir sorunsal olarak ele alarak kent ile kapitalizm arasındaki ilişkiye odaklanmışlardır. Engels (1987), kent ve kapitalizm ilişkisini belli kentler çerçevesinde incelemiştir ve böylece ekonomi, politika ve kent sorunları arasında yakın bir bağ kurmuştur çünkü kent olgusuyla birlikte kapitalizm de asıl yerini kent

içerisinde bulmuştur. Kapitalizmin kentlerde sefalet ve yoksulluğa yol açtığını belirtmiştir. Kentteki yapıları belli bir sınıf düzenine göre oluştuğunu belirtmişlerdir (Aydoğmuş Ördem, 2017).

Abbott (1997)' a göre, Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde I. Dünya Savaşı'ndan 1930'lann ortasına kadar akademisyenler ve öğrenciler tarafından yapılmış kente ilişkin çalışmalar bütünü, yaygın olarak "Chicago Okulu" adıyla anılmaktadır. Okul'un takipçileri Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'yle sınırlı olmasa da Okul'un filizlendiği ve gelişme imkânı bulunduğu kurumsal zemin, sunduğu olanaklarıyla Chicago Üniversitesi olmuştur. Kurucuları olarak kabul edilen Robert E. Park ve Ernest W. Burgess gibi isimler, Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün öğretim üyeleridir. Chicago Üniversitesi, ABD'de sosyolojinin ilk kurumsal zemini olmuştur (Kaya, 2011).

Chicago Okulu'nun araştırmalarına konu olan problemler, sadece Chicago'ya özgü olmamakla birlikte, kenti meydana getiren imkanların ve aktörlerin zenginliği kentin gelişimini ve beraberinde sorunlarını da daha hızlı gündeme getirmiştir.

Sosyolojik Açıdan Chicago Okulu Kavramı

ABD'deki ilk sosyoloji bölümü, Albion Small tarafından 1892'de Chicago Üniversitesi'nde kurulmuştur. Hemen ardından, 1895'te, Chicago Okulu için olduğu kadar Amerikan sosyoloji tarihi açısından da özel bir yeri olan *American Journal of Sociology* dergisi bölüm tarafından yayımlanmaya başlamıştır. Albion Small, *American Sociological Society' nin* (Amerikan Sosyoloji Topluluğu) kuruluş aşamasında da aktif olarak yer almıştır. Amerikan sosyoloji tarihinde tüm bu ilklerin hayata geçirildiği Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Chicago Okulu'na da ev sahipliği yapmıştır. Bu bakımdan, Chicago Okulu, Amerikan sosyoloji tarihinde bir eşiği temsil eden Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün bir anlamda ilk ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Kaya, 2011).

Chicago Okulu'nun sosyolojik açıdan öne çıkan en bariz özelliği disiplinler arası oluşudur. Okulun üç odak noktası ise sosyal psikoloji, sosyal organizasyon ve ekolojidir. Okul pragmatist eğilimli sosyal reformcudur. Pragmatizm pratik sonuca, eyleme ve faydaya uygun düşünme yöntemidir. Yapılan etnografik araştırmalar sonucunda sosyoloji alanına yöntemsel bir farklılık getirmişler, sosyolojiyi sosyal problemleri çözme bilimi olarak görmüşlerdir (Morva, 2011).

Chicago Okulu Kent Sosyolojisi Yaklaşımları

19. yüzyıl sosyologları kentleşme olgusuna geleneksel toplumdan modern topluma geçiş süreci olarak bakmışlardır. Marx ve Engels kapitalist eşitsizliğe ve kentteki kötü yaşam koşullarına dikkat çeker. Max Weber kenti Batı'ya özgü bir gelişme düzeyi, ekonomik ve siyasal bir örgütlenme düzeyi olarak görür. Daha karamsar bir isim olarak G. Simmel'in kenti yabancılaşmanın mekânı ve insanlar arası yoğun etkileşim alanıdır. Para ekonomisinin kesin ve dakik özelliği insanı hesapçı yapar. İnsan kendiliğini yaşayamaz ve kentliliğe hapsolür. (Güllüpnar, 2012)

Gieryn'e (2006) göre Kent sosyolojisi literatüründe "insan çevrebilimi" olarak da tanımlanan Chicago Okulu'nun çalışmaları, kentin yaşadığı problemler üzerine olmuştur. Bu sebeple, kent çalışmaları başlığı altında esas olarak yoğunlaştıkları konu, Chicago'nun problemleridir. Bu çalışmada da dikkat çekilmesi amaçlanan başlıca husus, Chicago Okulu kapsamında yapılan kent çalışmalarının, Okul'a adını veren Chicago kentiyle olan sıkı bağlarıdır. O nedenle, Okul'un çalışmalarını, Chicago kentinin kendi serüveni bağlamında değerlendirmek ve Chicago kent tarihine ilişkin birtakım dönüm noktalarına yer vermek bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır (Kaya, 2011).

Robert Ezra Park (1864-1944) kentin planlı bir tasarım değil doğal bir süreç olduğunu öne sürer. Kentler yaşayan organizmalar gibi karmaşık mücadeleler içerir. İnsan tutku, istek ve içgüdülere sahip bir canlıdır. Park'a göre kent insanın özünün yansımasıdır. Kente yönelik göçler ve bu göçler sonucunda oluşan çöküntü alanlar tamamıyla insani ve doğaldır. Bu bağlamda kökenleri doğaya dayandırılmış kente dair yasalar ortaya konabilir (Park ve Burgess, 2015).

Canlıların ortak yaşam alanlarına ekoloji denir. Kentlerdeki yerleşim alanları da insan ekolojileridir. İnsan ekolojisinde rekabet, mücadele, yayılma ve istila vardır. Kentliler arasındaki mücadele farklılaşmalara ve mekânsal ayrışmalara neden olur. Ucuz yerler şehir merkezlerine, zengin yerler çeperlere yayılır. Kentsel yapı merkezden çevreye doğru halkalardan oluşur. Ulaşım imkânları büyüdükçe halkalar genişler ve yayılımlar değişir. Park'a göre kente gelen göçmen gruplar zamanla ortak bir kültürde buluşur. Yani asimile olurlar. Bu açıdan kent bir erime potasıdır.

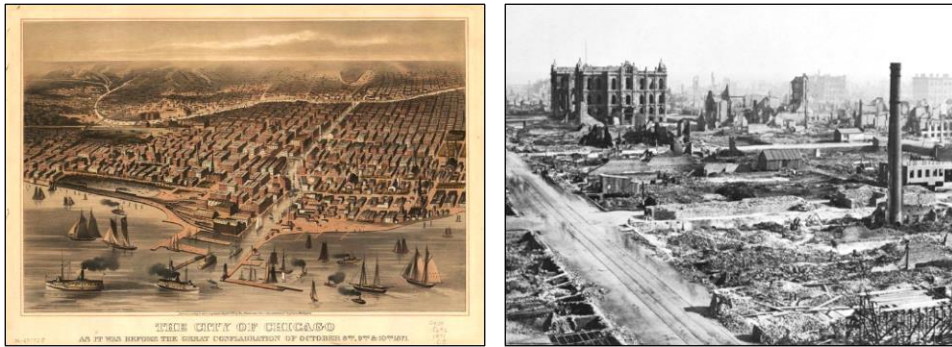
Ekolojik Kuramın ikinci dönem temsilcisi olan Louis Wirth 1938'de "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme" adlı makalesini kaleme alır. Wirth tıpkı Max Weber gibi kentin kökenini Batı uygarlığında görür. Fakat kendisi makalesinde ne Park'ın ne de Weber'in de etkin eserler yazsalar da henüz ortaya bir kent kuramı atamadığını ifade eder (Wirth, 2002).

Wirth'e göre Kent sadece nüfusun kalabalık olması değil ekonomik, siyasi ve kültürel yaşamın öncüsüdür. Kent birdenbire ortaya çıkmaz, bir gelişme sürecinin ürünüdür. Ulaşım, iletişim ağları, kültürel ve dini kurumlar kenti çekim merkezi haline getirir. Kent bir çekim merkezi olarak tarihsel ırk ve kültürleri eriten bir potadır. Bir yeri kent yapan nüfus büyüklüğü, yerleşim yerinin yoğunluğu ve grup yaşamındaki farklılaşmadır. Nüfus arttıkça farklılaşma artar ve insanların birbirlerini tanıma olasılığı azalır. Kentsel ilişkiler yüz yüzedir ama soğuktur. İlişkiler maddi temelde belirlenir ve mesleki uzmanlaşma olur. Nüfus yoğunluğu bir aradalığı arttırdığı gibi rekabeti de arttırır. Kalabalığın düzenlenmesi için semboller gerekir. (Trafik ışığı, saat vb.) Nüfustaki heterojenlik ise eşitleme ve benzeşme eğilimindedir.

Chicago Kenti Tarihi Hakkında

Avrupa'dan ilk gelenler 1670'ten itibaren Chicago'ya yerleşmeye başlamışlardır. 1837'de nüfus yalnızca 4000. 1848'de demiryolu ulaşmış Chicago'ya; göldeki ulaşım da yelken, yerini, giderek buhar gücüne terk etmeye başlamıştır. Hem bu gelişmeler hem de Chicago yöresindeki demir ve kömür madenlerinin devreye girmesi, sanayiye, ticareti ve ekonomiyi geliştirirken Chicago da bir çekim merkezi niteliği kazanarak köyden kente, şehre dönüşmenin hızlı adımlarını atmıştır (Hasol, 1997).

Fakat, 1871'de Chicago büyük bir yangın felaketiyle karşı karşıya kalmış ve şehrin hemen hemen tüm kent yanmıştır (Şekil 1). Ekonomik açıdan iyi olması sebebiyle, şehir farklı bir anlayışla yeniden yapılaşmıştır. 1837'de 4000 olan nüfus, 1880'de 500.000'e, 1890'da 1 milyona yükselmiş. 1880'den itibaren, hızlı nüfus artışıyla birlikte Chicago'da yapılar çok katlı olarak yükselmeye başlar: 12, 14, 16 katlı yapılar birbirini izler (Hasol, 1997).

Şekil 1. 1871 Chicago yangınından önce ve sonra Chicago Kenti (Arkitektuel, 2018).

Mimarlık Tarihi Açısından Chicago Okulu Kavramı

Chicago Okulu terimi, 1880 ve 1890 arasında yapılan yeni binalar için kullanılan bir terim. Ancak bazı mimar ve eleştirmenler, Chicago’da bu dönemde yapılan binaların tek bir tarzdan ibaret olmadığını, bu nedenle bu döneme ticari tarz anlamına gelen Commercial Style denmesinin daha doğru olduğunu söylemiş (Arkitektuel, 2018).

William Le Baron Jenney, Daniel Burnham, John W. Root, Louis Sullivan ve Dankmar Adler bu dönemin öne çıkan mimarlarından. Chicago Okulu binaları, dünyanın ilk gökdelenleri olarak kabul edilir. Chicago Okulu yapılarının bazı tipik özellikleri arasında çelik iskelet taşıyıcı sistem, yığma taş kaplama, geniş cam pencereler ve süsten uzak dış cephe tasarımı sayılabilir. Dünyanın ilk gökdelenleri bu mimari etmenler etrafında şekillenmiştir. Bunlara ek olarak, Chicago’nun ilk gökdelenlerinde neo-klasik mimarinin etkileri de gözükür. Chicago Okulu binalarının pencereleri de kendine özel bir yapıya sahiptir. Binaların pencereleri belli bir grid sisteme sahiptir. William Le Baron Jenney’in 1884 yılında tasarladığı Home Insurance Building, dünyanın ilk gökdeleni olarak kabul edilir (Şekil 2). Bu yapı, taşıyıcı eleman olarak çelik iskeletin kullanıldığı ilk yapıdır. 10 katlı bu gökdelen 55 metre yüksekliğindedir (Arkitektuel, 2018).

Şekil 2. Home Insurance Binası (Arkitektuel, 2018), ve Blackstone Hotel (URL 1).

19. yüzyılın son dörtte birinde özellikle ticari yapılarda kendini gösteren, metal konstrüksiyonu ve modern tekniği, mimarî yaratmada temel olarak alan bir akım işte bu ortam içinde gelişmiş Chicago’da. 1880-1910 yılları arasında Chicago’da çalışmış olan mimarların yarattıkları bu tarzı anlatmak üzere, tartışmalı da

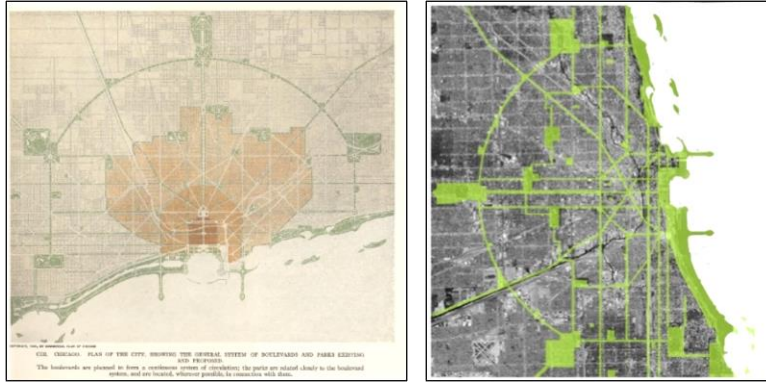
olsa, “Chicago Okulu” terimi kullanılmıştır. Bu dönemde yapılan yapılar genelde işlevi gözeten, çok katlı, dışta iskeleti ortaya koyan, düşeyliği vurgulayan, benzer planlı katlarda tekrarlanan pencere yapılarıdır. Bu yapılara ilk gökdelenler olarak da bakılabilir. Önce askeri mühendis, sonra da Fransa’da gördüğü öğrenimle mimar olan Le Baron Jenney, metalin mimarlıkta alabileceği yer konusuna eğilmiş ve Chicago’lu mimarların birçoğu onun bürosundan geçtiği için yetiştirmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Chicago Okulu’nun en güçlü dönemi 1883-93 arasına rastlar. Ekonomik gelişmeye koşut olarak köprüler, sanayi yapıları, bürolar ve oteller bu dönemde şehrin merkezindeki yerlerini almaya başladılar (Hasol, 1997).

Chicago Kent Tasarımı

Bugünkü Chicago kentinin temelini oluşturan “Chicago Planı”, 1909 yılında Daniel Burnham, Edward Bennet ve Commercial Club of Chicago (Chicago Ticaret derneği) tarafından yayınlandı (Şekil 3). Chicago planı 6 ilke üzerine kurulmuştu:

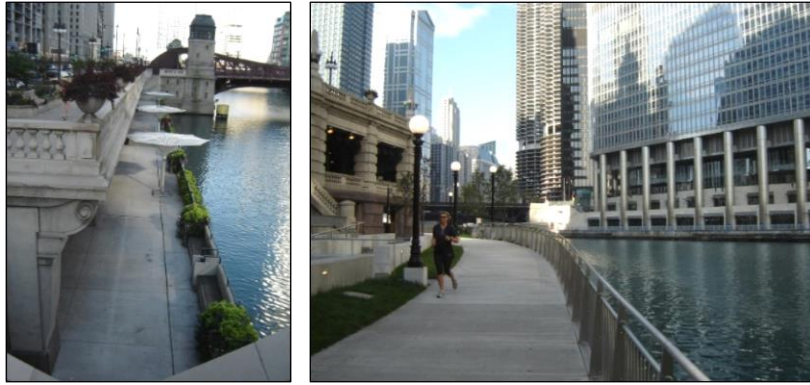
1. Göl kenarının, sahilin kalitesinin yükseltilmesi
2. Bir karayolları sistemi geliştirilmesi,
3. Yük ve yolcu taşımacılığı için demiryollarının iyileştirilmesi,
4. Yeşil alan (park) sistemi için arazi satın alınması
5. Düzenli bir sokak sistemi oluşturulması
6. Kültür kurumlarının ve kent yönetiminin yer alacağı bir kent merkezi (civic center) yaratılması.

1898 Chicago okulunun ekolojik yaklaşımı; kentler doğal olarak, çekirdekteki merkezi alandan dışarıya doğru büyürler. Nüfus doğal bir süreçle farklı kümeler, topluluk halinde yerleşir. Bu yaklaşımın dayandığı 3 kavram vardı: Ayıklanma, Uyum, Organik büyüme (Kaynak: URL 2).

Şekil 3. Burnham Chicago Planı ve Yeşil Alanlar ve Bulvarlar Görselleştirilmiş hali
(Kaynak: URL 3).

Bugün Burnham denince, Chicago kent planı ve yeşil mirası akıllara gelir. Fakat Chicago’nun tüm parkları da Burnham planının eseri değildir, zira Chicago ülkenin en eski Parklar departmanına sahiptir. Burnham önceki projelerin bir kısmında da bazı aşamalarda yer almıştır. Burnham yalnızca büyük ölçekte odaklanmamış aynı zamanda “mahalle ölçeğinde yeşil alanlar” (neighborhood green spaces) ile halkın yeşil alana erişimini arttırmayı hedeflemiştir.

Şekil 4. Chicago Nehri kademeli yol ve nehir kenarı yaya yürüyüş yolu (URL 4).

Burnham planında yer alan Göl kenarı ve sahilin kalitesinin yükseltilmesi ilkesi üzerine bugün baktığımızda geleceğinde planlarını görmekteyiz. Örneğin ulaşım açısından yürüyüş yolları, bisiklet yolları özellikle dikkati çekmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Michigan Gölü kenarı ve Chicago manzarası (URL 5, URL 6)

Sonuç

Chicago Okulu bünyesinde üretilen kentsel ekolojik kuram ile kentler doğa bilimlerinden alınan bazı kavramlarla tanımlanmaya çalışılmıştır. Üzerine birçok eleştirel yaklaşım yapılmış olmakla birlikte, Chicago Okulu kavramı hem kent sosyolojisi literatüründe hem de mimarlık tarihi açısından ortaya koyduğu çalışmalar önemlidir. Bu çalışmaların şehrin adeta üzerinde uygulanması ise değerini arttırmaktadır.

Chicago Planında ile hem büyük hem de küçük ölçekli unsurlar, Burnham'ın şehir için tasarımında güçlü bir rol oynamıştır. Şehrin büyümesini ve refahını, birbirine bağlı geçişler, bir cadde caddesi ağı, bölgesel bir tren ve otoyol ağı ve kent için bir bütün olarak korunmak için bir bütün olarak korunmuş göl kenarı ve daha fazlasını belirtiyordu. Günümüzde Chicago kenti hem ikonik gökdelenleri ve meşhur parkları yanında, doğal yaşamla etkileşim içinde kalmalarına yardımcı olacak Chicago nehri kenarı boyunca yer alan yürüyüş yollarına kolaylıkla ulaşabilmekte, Michigan Gölü kenarında bir plaja sahip olmanın yanında birçok rekreasyonel etkinlikleri gerçekleştirebilmekteler.

Kaynakça

- ARKİTEKTUEL. (2018). "Chicago Okulu: Dünyanın İlk Gökdelenleri", <https://www.arkitektuel.com/chicago-okulu/>
- AYDOĞMUŞ ÖRDEM, Ö. (2017). "Şikago Okulu ve Eleştirel Kent Sosyolojisi: Otoetnografik Bir Çalışma", Çukurova Araştırmaları Dergisi, 3(2): 199-207.
- GÜLLÜPINAR, F. (2012). "Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi". Çağdaş Yerel Yönetimler, 21(3), 1-29.
- HASOL, D. (1997). "Chicago'dan Mimari İzlenimler", Yapı Dergisi, 190
- KAYA, T. (2011). "Chicago Okulu: Chicago'ya Özgü Bir Perspektif", Sosyoloji Dergisi, 22:367-383.
- MORVA, O. (2011). Chicago Sosyoloji Okulu ve Sosyal Teoride İletişimin Keşfi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- PARK, R. E. ve BURGESS, E. (2015). Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler, Heretik Yayıncılık, Ankara.
- SERTER, G. (2014). "Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram", Planlama, 23(2): 67-76.
- Wirth, L. (2002). "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme", s.77-106, (Der.) DURU, B., (Çev.) ALKAN, A., 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, Ankara.
- URL 1. http://www.yildiz.edu.tr/~kurtarir/pdfs/D11%20KentinBuyumesi_Chicago_Okulu.pdf

- URL 2. <https://mimarihaber.net/2018/08/18/chicago-kent-tasarimi-ve-chicago-okulu-mimarlik>
- URL 3. <http://moss-design.com/legacy-of-the-burnham-plan/>
- URL 4. <http://burnhamplan100.lib.uchicago.edu/node/2255/>
- URL 5. <https://goo.gl/images/iZReQP>
- URL 6. <https://goo.gl/images/nqTCm9>

**FİNANSAL YÖNETİM, FİNANSAL STRES, FİNANSAL
MEMNUNİYET VE YAŞAM MEMNUNİYETİ İLE
HANEHALKI BORÇLANMA DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BE-
LİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA**

***A Study for Determining the Relationship between Financial
Management, Financial Stress, Financial Satisfaction,
Life Satisfaction and Household' Debt Level***

Arzu ŞENER

Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri
asener@hacettepe.edu.tr

Aysel Anıl GÜNDÜZALP

Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri
anilg08@hacettepe.edu.tr

ÖZET: Harcama ve tasarrufların başarılı bir şekilde yönetilebilmesi olarak tanımlanan finansal yönetim, bireylerin istedikleri ekonomik amaçlara ulaşmalarını sağlayan bir süreçtir. Bu süreç analiz, planlama yapma, sahip olduğumuz kaynakları etkin kullanmamızda önemli rol oynamaktadır. Finansal yönetimdeki herhangi bir başarısızlık, bireylerin borçlanmalarına neden olmaktadır. Rasyonel olmayan finansal kararlar, finansal uygulamalardaki bilgisizlik ve iflas, hastalık, iş kaybı, gelir yetersizliği gibi yaşam döngüsü içinde gelişen olaylar bireylerin finansal streslerinin artmasına, finansal memnuniyetlerinin azalmasına yol açmaktadır. Diğer taraftan aşırı borçlanma da yaşam memnuniyetini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu çalışma finansal yönetim, finansal stres, finansal memnuniyet ve yaşam memnuniyeti ile borçlanma düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla 300 birey üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada "Tek Yönlü Varyans Analizi" ve "Pearson Korelasyon Analizi"nden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları; finansal yönetim, finansal memnuniyet, finansal stres ve yaşam memnuniyeti ile borçlanma düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığını buna karşın finansal stres ile borçlanma düzeyi arasında negatif yönde, finansal memnuniyet ile borçlanma düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu, finansal yönetim ile borçlanma düzeyi ve yaşam memnuniyeti ile borçlanma düzeyi arasında önemli bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Finansal Yönetim, Finansal Stres, Finansal Memnuniyet, Yaşam Memnuniyeti, Borçlanma Düzeyi.

ABSTRACT: Financial management, defined as the Ability to manage Spending and savings successfully, is a process that enables individuals to achieve the desired economic goals. This process plays an important role in analyzing, planning, and Using our resources effectively. Any failure in financial management Causes individuals to debt. Non-rational financial decisions, illiteray in financial Practices and incidents in the life Cycle such as bankruptcy, illness, job loss, income insufficiency lead to an increase in the financial stress of individuals and decrease in financial satisfaction. On the other hand, overindebt also affects life satisfaction negatively. This study was carried out on 300 individuals in order to reveal the Relationship between financial management, financial stress, financial satisfaction, life Satisfaction and level of debt. "One-way Anova Analysis" and "Pearson Correlation Analysis" were used in this research. Research results; that there is no significant difference between financial management, financial satisfaction, financial stress, life satisfaction and level of debt, however, there is a negative Relationship between financial Stress and level of debt, a positive Relationship between financial Satisfaction and level of debt and there is no significant relationship between financial management and life satisfaction and level of debt.

Key Words: Financial Management, Financial Stress, Financial Satisfaction, Life Satisfaction, Level of Debt.

1. GİRİŞ

Tüketimin yoğun bir şekilde yaşamın anlamı haline dönüştüğü günümüz tüketim ortamında dünyada ve ülkemizde yaşanan finansal krizler, finansal piyasalardaki değişme ve dalgalanmalar, enflasyonist ortam, artan işsizlik, gelir dağılımındaki dengesizlikler hanehalklarının finansal tablosunu olumsuz etkilemektedir. Bireylerin satın alma gücünün azaldığı; buna karşın mevcut yaşama düzeyini devam ettirebilmek için, hanehalkı bazında harcama eğilimi ve dolayısıyla da borçlanma düzeyinin arttığı görülmektedir. Bu nedenle hanehalkının borçlanma eğilimindeki bu artışı etkileyen dinamikler önemlidir. Hanehalkı borçlanmasının temel araçlarından olan bireysel kredi kullanımına ilişkin (tüketici kredileri ve kredi kartı ile yapılan harcamaların tümü) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) verileri incelendiğinde; 2010 yılında bireysel krediler kullanım tutarı 172,7 milyar TL iken, Haziran 2018 döneminde 515 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (BDDK, 2010; BDDK, 2018). Diğer bir deyişle bireysel krediler bu sekiz yıllık dönemde yaklaşık dört kat artmıştır. Haziran 2018 döneminde ise bireysel kredi kartlarının toplamı 95 milyar TL olarak

gerçekleşmiş ve ihtiyaç ve diğer tüketici kredileri tutarı 200 milyar TL seviyesine çıkmıştır (BDDK, 2018).

Yaygınlaşan bireysel kredi kullanımı, hanehalkının finansal yükümlülüğünü artırmış ve gelecekte elde edeceği gelirin bir kısmına finansal kuruluşlar tarafından el konulmuş bireyler topluluğu yaratmıştır. Hali hazırda harcamayı teşvik eden bireysel krediler, gelecekte yapılacak harcamayı sınırlandırarak, yaşanacak talep daralmasını daha da güçlendirecektir. Hanehalkının finansal yükümlülüklerinin artması başarılı bir şekilde yönetilmezse, hanehalkının ve finansal kuruluşların makroekonomik çevrede oluşacak dalgalanmalar veya krizler karşısında duyarlılığı artacaktır (Kılınç, 2012:1). Diğer taraftan karmaşık finansal sistemde çeşitli faaliyetlerde bulunan tüketicilerin finansal konulara ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olması gelir ve harcama düzeyi arasında denge kurulamamasına ve böylece borç, harcama, tasarruf gibi finansal yönetime ilişkin alanlarda bireylerin rasyonel kararlar verememesine diğer bir deyişle finansal konularda başarı sağlayamamasına neden olmaktadır (Capuano ve Ramsay, 2011).

Hanehalkı borçlanma düzeyinin artması sonucu bireylerin finansal stres düzeyleri de artmaktadır. Borçlanmanın devam ettiği, arttığı ya da finansal açıdan bireyin kontrolünü kaybettiği bir ortamda, yaşam kalitesi ve doyumunun olumsuz etkilenmesi de kaçınılmazdır. Bu nedenle borçlanmayı hem etkileyen hem de borçlanmadan etkilenen finansal yönetim, finansal stres, finansal memnuniyet ve yaşam memnuniyeti ile hanehalkı borçlanma düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi önemlidir.

1.1. Finansal Yönetim İle Borçlanma Düzeyi

Finansal yönetim, analiz, planlama, bütçe yapma, ihtiyacımız olan kaynaklara ulaşma ve onları etkin bir şekilde kullanmada önemli rol oynar (Armstrong, 2001:6). “Materyal kaynaklar (gelir, net varlık, tasarruf) ve finansal kaynaklardan (eğitim, yaş, finansal bilgi) oluşan bir sistem olan finansal yönetim uygulamaları, hanehalkının ya da bireylerin finansal durumlarını geliştirmek için gelir ve harcamalarının planlanmasıdır” (Parrotta ve Johnson, 1998:60). Temelde finansal yönetim uygulamaları nakit ve kredi yönetimi, bütçe yapma, finansal planlama, para yönetiminden oluşmakta (Joo ve Grable, 2004:43) ve para yönetimi uygulamalarındaki başarısızlık borçlanmanın nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Livingstone ve Lunt, 1991). Finansal yönetim ile borçlanma arasındaki ilişki incelendiğinde; aşırı borçlu olanların finansal yönetim becerilerinin yetersiz ve finansal bilgilerinin düşük seviyede olduğu görülmektedir

(Lea vd.,1995:683).Finansal planlama, bireyin gelir ve giderini doğru bir şekilde yönetmesi sonucu istediği ekonomik hedeflere ulaşmasını sağlayan bir süreçtir. Gerek kurumlar gerekse tüketiciler için önemli olan planlama, başarının anahtarıdır. Bu nedenle para yönetiminde başarılı olmak için bireyler, kendilerine uygun bir finansal plan hazırlamalı ve o plana uygun hareket etmelidirler (Öztürk, 2014:35).

1.2. Finansal Stres, Finansal Memnuniyet Ve Yaşam Memnuniyeti İle Borçlanma Düzeyi

Borçlanan bireyler; hem psikolojik hem de finansal açıdan etkilenmekte ve bu bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuçlardan biri finansal strestir. Finansal stres; kişisel olarak yaşanan hastalık, kaza, yatırım kaybı gibi olaylar sonucu ortaya çıkabileceği gibi ailede yaşanan evlilik, doğum, ölüm, iş kaybı, boşanma gibi önemli yaşam olayları nedeniyle de ortaya çıkabilir. Diğer taraftan iflas, hastalık gibi beklenmeyen harcamalar yanında ev alımı, araba alımı gibi büyük harcamalar da finansal strese neden olur. Bu tür olaylar bireyin yaşam döngüsü içinde olağan çoğu zamanda tolere edilen olaylardır. Ancak günümüzde finansal strese neden olan önemli olgulardan biri bireylerin rasyonel olmayan tüketim tercihleri ve bunun sonucu ortaya çıkan maddi güçlüklerdir (Joo ve Grable, 2004:29). Ödenemeyen faturalar ve bireysel krediler kredi kuruluşları ve bankalardan gelen uyarı, ceza ve faiz bildirimleri bireylerin finansal stres düzeyini de artırmaktadır (Prawitz vd., 2006:37). Özellikle kredi kartı borcu, kısa ve uzun vadeli sıkıntılar yaratır. Bireyin aktif kullandığı birden fazla kredi kartının olması, işin kaybı, yeterli gelire sahip olmama ve tasarruf yapamama finansal krizlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Borçlu olmanın yarattığı stres, endişe düzeyini de artırarak, bireyin finansal durumunu kontrol etmesini zorlaştırmaktadır(Drentea, 2000:439). Böylece borç seviyesi yüksek olan bireylerin hem finansal stresi artmakta hem de finansal memnuniyeti azalmaktadır (Norvilitis vd., 2003:936).

Borçlanma sonucu oluşan finansal stres aynı zamanda finansal memnuniyeti de doğrudan etkiler (Joo ve Grable, 2004:31). Finansal memnuniyet; sağlıklı ve mutlu olmak, finansal endişeden uzak durmak olarak tanımlanmaktadır (Aktaran Joo ve Grable, 2004:27).Kredi kartı borcunu her ay zamanında ve düzenli bir şekilde ödemek olumlu bir finansal davranış olup, bu tür olumlu finansal davranışlar, finansal memnuniyet düzeyini de artırmaktadır (Joo, 1998). Yani pozitif finansal davranışlar,bireylerin finansal memnuniyetlerini olumlu yönde etkileyerek, daha az borçlanmalarına ve finansal sıkıntılar için tasarruf

yapabilmelerine sebep olmaktadır (Shim vd., 2009:711).Diğer taraftan finansal amaç ve finansal kaynaklar birbiri ile uyuşmazsa, bireyler ihtiyaçlarını karşılamak için borçlanırlar. Bu da finansal memnuniyetin azalmasına yol açar (Plagnol, 2011:47).

Borçlanma, bireylerin yaşamdan duydukları tatmini ve yaşam kalitesini de olumsuz etkileyen bir faktördür. İnsanlar aynı durumlara farklı reaksiyonlar gösterir ve her birinin beklentileri, değerleri, tecrübeleri diğerlerine benzemektedir (Diener vd., 1999:277).Yaşam memnuniyeti, bireylerin pozitif ve negatif duygularını nasıl değerlendirdiğine göre değişmektedir (Ahuvia ve Friedman, 1998:153). Yaşam memnuniyetinin belirleyicileri çok çeşitlidir. İşsizlik, gelir düzeyi ve borçlanma düzeyi bunlardan sadece birkaçıdır (Frijters vd., 2003:653). Bireyler, paranın mutluluk getirdiğine inanırlar, ancak daha çok para kazanma isteği aslında bireysel mutluluğun azalmasına yol açar (Ahuvia ve Friedman, 1998:154). Yaşam memnuniyeti ile gelir arasındaki ilişki önemlidir (Frijters vd., 2003:652). Gelir kişinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede değilse, yaşam memnuniyeti seviyesi geçici olarak artıp, azalabilir (Diener vd., 1999:287). Borçlanma ise; gelir, tüketim ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi daha karmaşık bir hale getirmektedir. Yönetilemeyen borç yani başarısız borç yönetimi, gelir seviyesine bakılmaksızın, yaşam memnuniyetinin azalmasına neden olmaktadır (Ahuvia ve Friedman, 1998:155).

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

Bu araştırma finansal yönetim, finansal stres, finansal memnuniyet ve yaşam memnuniyeti ile borçlanma düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla planlanmış ve Ankara'nın 3 farklı ilçesinde (Çankaya, Keçiören, Mamak) yaşayan 300 birey üzerinde yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H1: Borçlanma düzeyi finansal yönetim davranışına göre farklılık göstermektedir.

H2: Borçlanma düzeyi finansal strese göre farklılık göstermektedir.

H3: Borçlanma düzeyi finansal memnuniyete göre farklılık göstermektedir.

H4: Borçlanma düzeyi yaşam memnuniyetine göre farklılık göstermektedir.

2.1. Araştırmanın Örneklemi Hakkında Genel Bilgi

Araştırma kapsamındaki bireylerin %59,7'si "kadın", %40,3'ü "erkek"tir. Katılımcılar arasında "25-34" yaş grubunda olanlar (%36,3) önde gelmekte, bunu %24,3 ile "35-44" yaş grubunda yer alanlar izlemektedir. Araştırmaya alınan bireyler arasında "lisans ve üzeri" eğitim düzeyinde olanlar (%67,3) ilk sırada yer almaktadır. Katılımcılar medeni durumlarına göre incelendiğinde; %56,0'sının "evli", %44,0'ünün "bekâr" olduğu saptanmıştır. Araştırmaya alınan katılımcıların çoğunluğu (%69,3) çalışmakta, %30,7'si ise çalışmamaktadır. Katılımcıların %40,0'nın "profesyonel", %29,3'ünün ise "profesyonel olmayan" meslek grubunda yer aldığı, %68,3'ünün "3-4 kişilik", %18,7'sinin ise "1-2 kişilik" ailelerden oluştuğu bulunmuştur. Katılımcılar arasında çocuğu olmayanlar (%43,0) önde gelmekte, bunu iki ve üzeri çocuğa sahip olanlar (%36,3) izlemektedir.

Katılımcılar arasında "2000-2999 TL" gelir grubunda yer alanlar %34,3 ile önde gelmekte olup, "3000-3999 TL" gelir grubunda yer alanların oranı %20,3, "4000 TL ve üzeri" gelir grubunda yer alanların oranı ise %18,3'tür. Araştırma kapsamındaki bireylerin çoğunluğunun (%81,3) borcu bulunmaktadır. Katılımcıların aylık kredi kartı ve bireysel kredi borçlarını kapsayan borç miktarı incelendiğinde; aylık borcu "1001-2000 TL" olanların (%28,2) birinci sırada geldiği, bunu %27,8 gibi çok yakın bir oranla aylık borcu "2000 TL ve üzeri" olanların izlediği bulunmuştur. Araştırma kapsamındaki katılımcıların %59,0'u "aşırı borçlu", %22,3'ü "aşırı borçlu olmayan" ve %18,7'si "borcu olmayan" grupta yer almaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%87,3) kredi kartı kullanmakta olup, "iki kredi kartı"na sahip olanların oranı %30,7; "üç ve daha fazla kredi kartı"na sahip olanların oranı %29,0 iken, kredi kartı kullanmadığını belirtenlerin oranı %12,7'dir. Aktif olarak "bir kredi kartı" kullandığını belirtenlerin oranı %50,0 iken, 2 kredi kartı kullandığını belirtenlerin oranının %42,0 olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki bireyler arasında kredi kartı limitinin "5000 TL ve üzerinde" olduğunu belirtenler (%30,3) en yüksek oranda olup, bunu "1000 TL ve altı" olduğunu belirtenler (%24,0) izlemektedir. Kredi kartı kullandığını belirten katılımcıların (262 kişi) %76,7'sinin kredi kartı borcunu geri ödeyemedikleri saptanmıştır. Araştırmada son üç yıl içerisinde bireysel kredi kullananların oranı %49,7 olup, bireysel krediyi geri ödeyemediğini belirtenlerin oranı %54,4'tür. Katılımcıların bireysel kredi toplam borç miktarı incelendiğinde; toplam borcu "10.000 TL ve üzeri" olanlar (%27,4) önde gelmekte, bunu toplam borç miktarı "5001-10.000 TL" (%24,8) ve "1001-3000 TL" olanlar (%20,5) izlemektedir.

2.2. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Ölçme Araçları

Veri toplama amacıyla oluşturulan soru formunun uygulanmasında, yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu formda ilk olarak katılımcıların demografik ve sosyoekonomik düzeylerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. İkinci olarak katılımcıların finansal yönetim davranışlarını ve yaşam memnuniyetlerini belirlemeye yönelik 2 ölçme aracı kullanılmıştır. Bunlar Finansal Yönetim Davranışı Ölçeği (The Financial Management Behaviour Scale) ve Yaşam Memnuniyeti Ölçeğidir (The Satisfaction with Life Scale-SWLS). Katılımcıların finansal stres ve finansal memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik ise 2 soru yöneltilmiştir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni borçlanma düzeyi olup çalışmada aylık borcun aylık gelire oranı olarak ele alınmıştır. Buna göre aylık borcun aylık gelire oranı %30 ve üzeri olanlar aşırı borçlular, aylık borcun aylık gelire oranı %30'un altı olanlar aşırı borçlu olmayanlar ve aylık borcun aylık gelire oranı %0 olanlar hiç borcu olmayanlardır (D'Alessio ve Iezzi, 2013:1-28).

Araştırmanın bağımsız değişkenleri finansal yönetim, finansal stres, finansal memnuniyet ve yaşam memnuniyetidir. Bu çalışmada bireylerin finansal yönetim durumlarını değerlendirmek amacıyla Dew ve Xiao (2011) tarafından geliştirilen "Finansal Yönetim Davranış Ölçeği" tek boyut olarak kullanılmıştır. Ölçek 15 maddeden oluşmakta ve her bir madde "asla" ile "daima" aralığında 5'li likert tipinde derecelendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, bireylerin finansal yönetimde başarılı olduğunu, düşük puan ise finansal yönetim davranışlarında başarısız olduklarını göstermektedir. Ölçeğin bu çalışmadan elde edilen iç güvenirlik katsayısı 0,701'dir.

Araştırmada, bireylerin yaşam kalitelerini değerlendirmek amacıyla Diener ve diğerleri (1985) tarafından geliştirilen "Yaşam Tatmini Ölçeği"nden yararlanılmıştır. Ölçek 5 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların her bir maddeye "kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" aralığında 7'li derecelendirmede cevap verdikleri likert tipi bir ölçektir. Yaşam Memnuniyeti ölçeğinden elde edilen düşük puanlar, bireylerin yaşam memnuniyeti düzeylerinin düşük olduğunu; yüksek puanlar ise yaşam memnuniyeti düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin bu çalışmadan elde edilen iç güvenirlik katsayısı 0,91'dir.

Araştırma kapsamında katılımcıların finansal stres ve finansal memnuniyet düzeylerini ölçmek amacıyla Joo ve Grable (2004) tarafından kullanılan "Finansal Stres ve Finansal Memnuniyet" sorularından yararlanılmıştır. Finansal stres "hiç stresli değilim" ile "çok stresliyim" aralığında, finansal memnuniyet

ise "hiç memnun değilim" ile "çok memnunum" aralığında derecelendirilmiştir. Finansal stres ve finansal memnuniyet sorularından alınan düşük puanlar bireylerin finansal stres ve finansal memnuniyet düzeylerinin düşük olduğunu, yüksek puanlar ise finansal stres ve finansal memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

2.3. Araştırmanın Veri Analizi

Araştırmanın verileri değerlendirilirken, en az üç kategorili bir bağımsız değişken ve bir sayısal değişken arasındaki farklılıkta "Tek Yönlü Varyans Analizi"nden (One-Way Anova), borçlanma düzeyi ve ölçekler arasındaki ikili ilişkide "Pearson Korelasyon Analizi"nden faydalanılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Finansal Yönetim, Finansal Stres, Finansal Memnuniyet ve Yaşam Memnuniyeti İle Borçlanma Düzeyi Arasındaki Farklılığa İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında "borcu olmayanların" (39,88) finansal yönetim davranışı puan ortalamasının "aşırı borçlu olmayanlardan" (37,90) yüksek olduğu ve borçlanma düzeyi ile finansal yönetim davranışı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur ($p>0,05$) (Tablo 1).

Tablo 1 Katılımcıların Borçlanma Düzeyine Göre Finansal Yönetim Davranış Ölçeği N, $\bar{X}$, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		N	$\bar{X}$	Standart Sapma	F	p
	Aşırı borçlu olanlar	177	39,67	7,95		
Finansal Yönetim	Aşırı borçlu olmayanlar	67	37,90	7,16	1,356	0,259
	Borcu olmayanlar	56	39,88	9,20		

Araştırmada borçlanma düzeyi finansal stres puan ortalamaları açısından değerlendirildiğinde; finansal stres puan ortalaması en yüksek olanların "aşırı borçlu olanlar" (2,56), puan ortalaması en düşük olanların "borcu olmayanlar" (2,39) olduğu ve borçlanma düzeyi ile finansal stres arasındaki farklılığın önemsiz olduğu belirlenmiştir ($p>0,05$) (Tablo 2).

Tablo 2 Katılımcıların Borçlanma Düzeyine Göre Finansal Stres N, $\bar{X}$, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	Standart Sapma	F	p
Finansal Stres	Aşırı borçlu olanlar	177	2,56	0,89	
	Aşırı borçlu olmayanlar	67	2,46	1,00	0,788
	Borcu olmayanlar	56	2,39	0,93	0,456

Konu finansal memnuniyet puan ortalamaları açısından incelendiğinde; "borcu olmayanların" (2,59) finansal memnuniyet puan ortalamasının "aşırı borçlu olanlardan" (2,26) yüksek olduğu görülmektedir. Diğer taraftan borçlanma düzeyi ile finansal memnuniyet arasındaki farkın önemli olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$) (Tablo 3).

Tablo 3 Katılımcıların Borçlanma Düzeyine Göre Finansal Memnuniyet N, $\bar{X}$, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	Standart Sapma	F	p
Finansal Memnuniyet	Aşırı borçlu olanlar	177	2,26	0,91	
	Aşırı borçlu olmayanlar	67	2,30	1,14	2,299
	Borcu olmayanlar	56	2,59	1,14	0,102

Araştırma kapsamında "aşırı borçlu olanların" (21,83) yaşam memnuniyeti puan ortalamasının "aşırı borçlu olmayanlardan" (19,49) yüksek olduğu ve borçlanma düzeyi ile yaşam memnuniyeti arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>0,05$) (Tablo 4).

Tablo 4 Katılımcıların Borçlanma Düzeyine Göre Yaşam Memnuniyeti Ölçeği N, $\bar{X}$, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	N	$\bar{X}$	Standart Sapma	F	p
Yaşam Memnuniyeti	Aşırı borçlu olanlar	177	21,83	6,27	
	Aşırı borçlu olmayanlar	67	19,49	7,83	2,776
	Borcu olmayanlar	56	21,14	7,69	0,064

3.2. Finansal Yönetim, Finansal Stres, Finansal Memnuniyet ve Yaşam Memnuniyeti İle Borçlanma Düzeyi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların finansal yönetim davranışları ile borçlanma düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>0,01$) (Tablo 5).

Tablo 5 Finansal Yönetim Davranış Ölçeği İle Borçlanma Düzeyi Arasındaki İlişki

	Borçlanma Düzeyi		
	N	r	p
Finansal Yönetim	300	-0,035	0,548

Konu finansal stres açısından değerlendirildiğinde; finansal stres ile borçlanma düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$) (Tablo 6).

Tablo 6 Finansal Stres İle Borçlanma Düzeyi Arasındaki İlişki

	Borçlanma Düzeyi		
	N	r	p
Finansal Stres	300	0,121*	0,037

**.0.05 düzeyinde anlamlı*

Araştırmada finansal memnuniyet ile borçlanma düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde; finansal memnuniyet ile borçlanma düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0,05$) (Tablo 7).

Tablo 7 Finansal Memnuniyet İle Borçlanma Düzeyi Arasındaki İlişki

	Borçlanma Düzeyi		
	N	r	p
Finansal Memnuniyet	300	-0,119*	0,039

**.0.05 düzeyinde anlamlı*

Yaşam memnuniyeti ile borçlanma düzeyi arasındaki ilişki analiz edildiğinde; yaşam memnuniyeti ile borçlanma düzeyi arasındaki ilişkinin önemli olmadığı bulunmuştur ($p>0,01$) (Tablo 8).

Tablo 8 Yaşam Memnuniyeti Ölçeği İle Borçlanma Düzeyi Arasındaki İlişki

	Borçlanma Düzeyi		
	N	r	p
Yaşam Memnuniyeti	300	0,068	0,241

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada bireylerin borçlanma düzeyi finansal yönetim davranışı, finansal stres, finansal memnuniyet ve yaşam memnuniyeti açısından değerlendirilmiştir. Katılımcıların finansal yönetim davranış puan ortalamaları incelendiğinde; borcu olmayanların puan ortalamasının (39,88) aşırı borçlu olmayanlardan (37,90) yüksek olduğu ve finansal yönetim ile borçlanma düzeyi arasında önemli bir fark olmadığı belirlenmiştir. Finansal yönetim ile borçlanma düzeyi arasında fark çıkmaması daha önce bu konuda yapılmış araştırmalar tarafından desteklenmemektedir. Nitekim literatürde başarılı bir finansal yönetim ile birlikte kredi ve kredi kartı kullanımının azaldığı, borçlanma düzeyinin düştüğü, harcama ve tasarruf dengesinin sağlandığı, bireyin mevcut finansal kaynaklarını daha iyi kullanmasına yardımcı olduğu görülmektedir (Lea vd.,1995; Perry vd., 2005; Cude vd, 2006; Daşdoğan, 2015).

Araştırmada katılımcıların finansal stres düzeyleri borçlanma düzeyine göre analiz edildiğinde; aşırı borçluların finansal stres puan ortalamasının (2,56) borcu olmayanlardan (2,39) yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle, aşırı borçlular finansal konularda daha fazla sıkıntı ve stres yaşamaktadır. Finansal stres ve borçlanma düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, bireylerin harcama miktarının artması ve tasarruflarının azalması sonucu oluşan aşırı borçlanmanın finansal strese yol açtığı, ödenmemiş kredi borcu fazla olan bireylerin finansal stres seviyelerinin arttığı saptanmıştır (Drentea, 2000; Brown vd.,2005; Norvilitis, vd., 2006).

Konu finansal memnuniyet açısından değerlendirildiğinde; borcu olmayanların finansal memnuniyet puan ortalamasının (2,59) aşırı borçlulardan (2,26) yüksek olduğu ve borçlanma düzeyi ile finansal memnuniyet arasındaki farklılığın önemsiz olduğu saptanmıştır. Brown, Taylor, Price (2005) ise borç

düzeyi yüksek olanların finansal memnuniyetlerinin düşük olduğunu bulmuştur. Plagnol (2011) finansal amaçlar ile finansal durum uyuşmadığı zaman, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için borçlandıklarını ve bu durumun finansal memnuniyetin azalmasına yol açtığını ortaya koymuşlardır.

Araştırma kapsamında katılımcıların yaşam memnuniyetleri borçlanma düzeyi açısından incelendiğinde; aşırı borçlu olanların yaşam memnuniyetlerinin (21,83) yüksek, aşırı borçlu olmayanların yaşam memnuniyetlerinin (19,49) düşük düzeyde olduğu ve borçlanma düzeyi ile yaşam memnuniyeti arasında önemli bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Borçlanma düzeyi ve yaşam memnuniyeti ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda ise borçlanma düzeyi yüksek olan bireylerin yaşam memnuniyetlerinin düştüğü, parasal konularda problemler yaşayanların psikolojik olarak stresli oldukları ve yaşamdan aldıkları tatminin azaldığı bulunmuştur (Diener, 1999; Frijters vd., 2003; Norvilitis vd., 2003; Brown vd., 2005). Bu çalışmada borçlanma düzeyi ile yaşam memnuniyeti arasında farklılık bulunmaması ülkemizde çoğu birey borçlu yaşadığından borçlanmanın normalleştiği, bireylerin borçlu olmaktan rahatsızlık duymadığı kanaatini uyandırmaktadır. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde; finansal memnuniyetin, finansal stresin, finansal memnuniyetin ve yaşam memnuniyetinin borçlanma düzeyini etkilemediği, bunun yanı sıra finansal yönetim ve yaşam memnuniyeti ile borçlanma düzeyi arasında bir ilişki olmadığı ancak finansal stresin borçlanma düzeyi ile pozitif, finansal memnuniyetin ise borçlanma düzeyi ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında; borçlanma kültürünün azaltılmasına ilişkin eğitim programlarının hazırlanması, finansal yönetim becerisinin geliştirilmesi için tüketicilere yol gösterecek danışmanlık hizmetinin sivil toplum kuruluşları ve finansal yönetim alanında uzmanlaşmış kuruluşlar tarafından verilmesi, bireylerin finansal problemlerini çözmelerine yardımcı olacak, sıkıntı yaşadıklarında başvuracakları finansal danışma merkezlerinin oluşturulması ve mevcut Aile Danışma Merkezleri'nde finansal danışmanlık hizmetleri verilmesi ve bu alanda Aile ve Tüketici Ekonomistlerinin istihdam edilmesinin gerekliliği önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahuvia, A. C. ve Friedman, D. C. (1998). "Income, Consumption, and Subjective Well-Being: Toward a Composite Macromarketing Model", *Journal of Macromarketing*, 18(2): 153-168.
- Armstrong, M. (2001). *A Handbook of Management Techniques: The Best Selling Guide to Modern Management Methods*, Kogan Page Publishers, London.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2010). "Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Aralık 2010", https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/9105tbs_genel_gorunum_aralik_2010.pdf
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2018). "Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Haziran 2018", http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_37.pdf
- Brown, S., Taylor, K., Price, S.W. (2005). "Debt and Distress: Evaluating the Psychological Cost of Credit", *Journal of Economic Psychology*, 26 (5): 642-663.
- Capuano, A. ve Ramsay, I. (2011). "What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics", *University of Melbourne Legal Studies, Research Paper*, 540.
- Cude, B.J., Lawrance, F.C., Lyons, A.C. Metzger, K., Lejeune, E., Marks, L., Machtmes, K. (2006). "College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn", *Eastern Family Economics and Resource Management Association*: 102-109.
- D'Alessio, G. ve Lezzi, S. (2013). "Household Over-Indebtedness Definition and Measurement with Italian Data". *Economic and Financial Statistics Department, Bank of Italy Occasional Paper*, 149: 1-28.
- Daşdöğen, S. (2015). *Household Indebtedness and Financial Literacy in Turkey*, Master of Arts in Economics, Boğaziçi University Social Sciences Institute, İstanbul.
- Dew, J. ve Xiao, J. J. (2011). "The Financial Management Behavior Scale: Development and Validation", *Association for Financial Counseling and Planning Education*, 22 (1): 43-59.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., Griffin, S. (1985). "The Satisfaction With Life Scale", *Journal of Personality Assessment*, 49 (1): 71-75.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., Smith, H. L. (1999). "Subjective Well-Being: Three Decades of Progress", *Psychological Bulletin*, 125 (2): 276-302.
- Drentea, P. (2000). "Age, Debt and Anxiety", *Journal of Health and Social Behaviour*, 41 (4): 437-450.
- Frijters, P., Haisken-DeNew, J. P., Shields, M. A. (2003). "Investigating the Patterns and Determinants of Life Satisfaction in Germany Following Reunification", *The Journal of Human Resources*, XXXIX (3): 650-674.

- Joo, S. (1998). Personal Financial Wellness and Worker Job Productivity. Unpublished Doctoral Dissertation, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg.
- Joo, S.H.ve Grable, J. E. (2004). "An Exploratory Framework of the Determinants of Financial Satisfaction", *Journal of Family and Economic Issues*, 25 (1): 25-50.
- Kılınç, N. (2012). Bireysel Kredi Kullanımında Hanehalkı Davranışları ve Sosyo İktisadi Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lea, S.E.G., Webley, P., Walker, C. (1995). "Psychological Factors in Consumer Debt: Money Management, Economic Socialization, and Credit Use", *Journal of Economic Psychology*, 16 (4): 681-701.
- Livingstone, S.M.. ve Lunt, P.K. (1992). "Predicting Personal Debt and Debt Repayment: Psychological, Social, and Economic Determinants", *Journal of Economic Psychology*, 13 (1): 111-134.
- Lunt, P.K. ve Livingstone, S.M. (1991). "Everyday Explanations for Personal Debt: A Network Approach", *British Journal of Social Psychology* 30 (4): 309-323.
- Norvilitis, J.M., Szablicki, P.B., Wilson, S.D. (2003). "Factors Influencing Levels of Credit-Card Debt in College Students", *Journal of Applied Social Psychology*, 33 (5): 935-947.
- Norvilitis, J.M., Osberg, T.M., Young, P. vd. (2006). "Personality Factors, Money Attitudes, Financial Knowledge, and Credit-Card Debt in College Students", *Journal of Applied Social Psychology*, 36, (6): 1395–1413.
- Öztürk, E. (2014). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Parrotta, J.L. ve Johnson, P.J. (1998). "The Impact of Financial Attitudes and Knowledge on Financial Management And Satisfaction of Recently Married Individuals", *Financial Counseling and Planning*, 9 (2): 59-75.
- Perry, V.. ve Morris, M.D. (2005). "Who Is in Control? The Role of Self-Perception, Knowledge, and Income in Explaining Consumer Financial Behavior", *The Journal of Consumer Affairs*, 39 (2): 299-313.
- Plagnol, A. C. (2011). "Financial Satisfaction over the Life Course: The Influence of Assets and Liabilities", *Journal of Economic Psychology*, 32 (1): 45-64.
- Prawitz, A. D., Garman, E. T., Sorhaindo, B., O'Neill, B., Kim, J., Drentea, P. (2006). "InCharge Financial Distress / Financial Well being Scale: Development, Administration, and Score Interpretation", *Financial Counseling and Planning Education*, 17 (1): 34-50.
- Shim, S., Xiao, J.J., Barber, B.L., Lyons, A.C. (2009). "Pathways to Life Success: A Conceptual Model of Financial Well-being for Young Adults", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30 (6): 708–723.

MATERYALİZMİN BORÇLANMA, HARCAMA EĞİLİMİ VE YAŞAM MEMNUNİYETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

The Effect of Materialism on Debt, Tendency of Spending and Life Satisfaction

Arzu ŞENER

Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri
asener@hacettepe.edu.tr

Aysel Anıl GÜNDÜZALP

Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri
anilg08@hacettepe.edu.tr

ÖZET: Ekonominin temel birimlerinden biri olan hanehalkının son dönemde artan oranda borçlanması dikkat çekici boyutlara ulaşmaya başlamıştır. İleride ekonomik krize dönüşmesinden endişelenilen bireysel borçlanma; gelecekte elde edilecek gelirin şimdiden kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çalışmada borçlanmayı etkileyen faktörlerden biri olan materyalizme odaklanılmıştır. Materyalizm; insanların birçok durum arasından seçim yapmasına yardımcı olan, limitsiz tüketim alanı olan bir değerdir (Richins ve Dawson, 1992). Dolayısıyla materyalizm bireylerin harcama ve borçlanma eğilimlerini etkilemektedir. Nitekim materyalizm eğilimi yüksek olan bireylerin harcama ve borçlanma düzeylerinin materyalist olmayan bireylere göre daha fazla olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Richins ve Rudmin, 1994; Watson, 2003; Fitzmaurice, 2008). Birçok çalışma materyalizmin yaşam memnuniyetini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Materyal ürünlere sahip olma her zaman beklentileri karşılayamadığından dolayı bireylerin yaşamdan duydukları genel memnuniyet düzeylerinin düşmesine neden olmaktadır (Burroughs ve Rindfleisch, 2002). Diğer taraftan materyalizmin neden olduğu aşırı harcamaların ortaya çıkardığı finansal sıkıntılar da yaşam memnuniyetini düşürmektedir. Bu nedenle bu çalışmada borçlanmayı etkileyen psiko-sosyal faktörler arasında önemli bir etkiye sahip olan materyalizmin bireysel borçlanma ve yaşam doyumu ile ilişkisi ve konuya ilişkin yapılan araştırmaların sonuçları detaylı şekilde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Materyalizm, Borçlanma, Yaşam Memnuniyeti.

ABSTRACT: The increasing debt of households, one of the basic units of the economy, has begun to reach remarkable dimensions. Individual debt worried about a future economic crisis; it is defined as the future use of the future income. This study focused on materialism, which is one of the Factors Affecting debt. Materialism; it is a value that has unlimited consumption area, helping people to choose from many situations(Richins ve Dawson, 1992). Therefore, materialism affects individuals' tendency of spending and debt. As a matter of fact, there are researches showing that the level of spending and debt of individuals with high Materialism tendency is higher than non-materialist individuals (Richins ve Rudmin, 1994; Watson, 2003; Fitzmaurice, 2008). Many studies show that Materialism adversely affects life satisfaction. However, the fact that the possession of material products does not always meet the Expectations leads to a decrease in the general satisfactionlevels of individuals (Burroughs ve Rindfleisch, 2002). On theotherhand, financial difficulties and excessive spending caused by materialism decreases life satisfaction. Therefore, in this study, the relationship of materialism with individual debt and life Satisfaction and the results of the researches on the subject will be evaluated in detail.

Key Words: Materialism, Debt, Life Satisfaction.

1. GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde materyalistik yaşam şekli, modern hayatın merkezindedir. Modern kültür yaşam felsefesine göre; tüketim yaparak ihtiyaçlarımızı karşılayarak mutlu oluruz. Paraya, mal ve mülke sahip olmayı simgeleyen güç ve prestij ile birlikte sosyal hayatta kendimizi kanıtlamak için yaşamsal (gıda, barınma, vb.) ve keyfi ihtiyaçlarımızı parayla satın alırız(Fugua, 1990).Richins ve Dawson' a (1992) göre; güçlü maddi değerlere ve kazanımlara sahip olmayı yaşamlarının merkezine koyan bireyler; mutluluğu, kendi başarılarını ve başka insanların başarılarını bu değerlere sahip olarak ve kullanarak elde etmektedir.

Diğer taraftan tüketim kültürünün başkaları tarafından belirlenen ihtiyaçlar topluluğu yaratması sonucu toplumdaki herkes tüketmeye yani harcama yapmaya yönelmektedir. Bu kültürde bireyler, sınırsız ihtiyaçlara sahiptir. Modern toplum hayatı gereği, farklı farklı ihtiyaçlar oluşturularak ekonomik açıdan en üst düzeyde olmak hedeflenmektedir (Yanıklar, 2010:27). Özellikle medya aracılığı ile lüks yaşam tarzları tüketicilere empoze edilerek ve reklamlar aracılığıyla piyasaya yeni çıkan ürünler sürekli tanıtılarak tüketim güdüsü yaratılmaktadır. Krediye kolay erişim sağlama yanında ödemelerin de kolay olduğu gösterilmekte ve tüketicinin borçlanmaya ilişkin optimist bir bakış açısı geliştirilmesi sağlanmaktadır (Aktaran Livingstone ve Lunt, 1992:113).Yeni ürünlerin ortaya çıkması, daha önceki ürünlerin kötü ve modası geçmiş olduğu algısı

yaratılarak tüketicilere sunulmaktadır. Böylece tüketiciler yeni ürünler almaya ve daha fazla harcama yapmaya yönlendirilmekte ve bireyler bu ürünlere erişmek ve statülerini yükseltmek için piyasanın sunduğu değişimleri takip etmeye başlamaktadır (Yanıklar, 2010:29).

Bireyin toplumdaki yeri ne kadar çok tükettiğiyle ilgilidir ve toplumdaki statüsünü yapmış olduğu tüketim ile elde etmeye çalışmaktadır. Günümüz tüketicileri, tüketimi hayatlarının merkezine koyarak harcamaya yönelik olumlu tutumlar geliştirmektedirler. Bireyler, harcamaya başladıkça hep daha fazlasını istemekte ve piyasada kendisine sunulan ürün ve hizmetlere ulaşmaya çalışmaktadır (Bayhan, 2011:225). Harcama yapan insanlar sadece tüketmekten mutlu olmakla kalmaz aynı zamanda sosyal değerlerini ve ilişkilerini tüketim aracılığıyla ifade ederler (Livingstone ve Lunt, 1992:112).Tüm bunların temelinde ise günümüz toplumunun dayattığı materyalist değerler ve paranın, tüketimin birey açısından anlamı önemli rol oynamaktadır (Tokunaga, 1993:286).

Daha fazla tüketme arzusu ile birlikte materyalizm düzeyinin artması, bireylerin yaşamdan duyduğu memnuniyetin azalmasına yol açmaktadır. Materyalizm düzeyi yüksek olanların, materyalizm düzeyi düşük olanlara göre yaşam standartlarından ve aile yaşantılarından daha az memnun oldukları görülmektedir (Richins, 1987;Richins ve Dawson, 1990;Richins ve Dawson, 1992; Sirgy vd., 1998). Borçlanma da bireylerin yaşam memnuniyetini olumsuz yönde etkileyen faktörlerdendir. İnsanlar aynı durumlara farklı reaksiyonlar göstermekte ve her birinin beklentileri, değerleri, tecrübeleri diğerlerine benzememektedir (Diener, vd.,1999:277).Yaşam memnuniyeti, bireylerin pozitif ve negatif duygularını nasıl değerlendirdiğine göre de değişmektedir (Ahuvia ve Friedman, 1998:153). Kredi ve kredi kartı kullanımının yaygınlaşması, aşırı tüketim sonucu materyalizm düzeyinin yükselmesi, borçlanmanın gittikçe artması ve bireylerin yaşam doyumunun düşmesi, materyalizmin hem borçlanma eğilimi hem de yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisinin araştırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

1.1. Materyalizm

Literatürde materyalizm; dünyadaki mal ya da mülke bireysel olarak sahip olmanın önemi (Belk, 1975),maddi şeylere duyulan ilgi (Fournier ve Richins, 1991:403), sosyal ilerleyiş ve kişisel mutluluk için para ve materyal ürünlere ilişkin inanışlar olarak farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Ward ve Wackman, 1971:422). En genel tanımı ile materyalizm; “Yaşamın temel amacı ya da arzu edilen statüyü elde etmede materyal ürünlere sahip olmaktır” (Richins ve

Dawson, 1992:210). Materyalizmde esas unsur ürünün kullanımından ziyade ürün memnuniyetinin çevreden alınan tepkilerle belirlendiği büyük ve fark edilir bir tüketim olmasıdır (Fournier ve Richins, 1991).

Çoğu bireyin ihtiyacı olmadığı ürünleri satın alarak gereksiz harcamalar yaptığı bilinmektedir. Materyalizm düzeyinin yükselmesi sonucu bireyler; maddi ürünleri elde etmenin yaşamın amacı, başarının başlıca göstergesi ve kendini ifade etmenin bir aracı olarak görmektedir (Richins ve Dawson, 1992:215). Genel olarak materyalizm düzeyi yüksek olanlar gelecekte ne satın alacağını düşünen aşırı harcama yaptıklarından (Fournier ve Richins 1991; Belk 1985; Richins ve Dawson 1992) materyal ürünlerin peşinden koşmaktadırlar (Belk,1985).

Bireylerin başarı, maddi ürünlere sahip olmayı yaşamın amacı haline getirmesi ve mutlu olmak için yaptığı bu tüketim sonucu ise borçlanma karşımıza çıkmaktadır. Günümüz ekonomisinde satın almak istediğimiz ürünler için paraya ihtiyacımız yoktur. Bu durumda kredi, mevcut ürünleri almak ve onları gelecekte ödeme aracı olarak karşımıza çıkar. Kredinin varlığı, borçlanmaya yönelik tutumların değişmesine yol açmakta ve borçlanma eğilimini artmaktadır (Lunt ve Livingstone, 1992:128).

1.2. Borçlanma Eğilimi

Borçlanma hanehalkının harcama yapmasını kolaylaştıran, genç ailelerde gelecekte gelirin artacağı beklentisine girmelerine neden olan ve gelirlerinden fazla harcama yapmalarını sağlayan bir araçtır (D'Alessio ve Lezzi, 2013:3). Hanehalkı borçluluğundaki gelişmelere dair farklı görüşler mevcut olup, küresel finans sistemine göre; hanehalkı borçluluğu kaçınılmaz ve ekonomi için de vazgeçilmez bir unsurdur. Krediye erişebilirlik ve kredi kullanımı ülkelerin ekonomik gelişimine pozitif katkı sağlarken; kredi özellikle özel sektörün büyümesine yol açmaktadır. Bireysel kredilerin hanehalkı tüketim ve harcamaları üzerinde de olumlu etkisi vardır (Abdullahi vd., 2013).

Hanehalkı borçluluğunun artması ekonomik ve finansal gelişmenin doğal bir sonucu olarak kabul edildiğinden, borçlanmanın sona erdirilmesi veya azaltılması belli bir noktaya kadar gerekli görülmemekle birlikte, bireysel borçlanma aşırılığa dönüştüğü ve ödenemez boyuta ulaştığında hem birey hem aile hem toplum hem de ekonomik sistem açısından sosyal, ekonomik ve psikolojik bir problem haline gelmektedir. IMF verilerine göre Türkiye'de 2005 yılında %7,08 olan hanehalkı borçlarının GSYİH'ya oranının yıllar itibariyle düzenli bir artışla 2017 yılında %16,8'ye yükselmesi, bireysel kredi ve kredi kartı borcunu

ödememiş gerçek kişilerden borcu devam etmekte olan kişi sayısının Ağustos 2018 tarihi itibarıyla 3.257.649' a yükselmesi bireysel borçluluğun ülkemiz tüketicisi için önemli bir problem olduğunu ortaya koymaktadır (IMF, Financial Soundness Indicators 1999-2018; TBB Risk Merkezi,2018).

Borca karşı geleneksel tabular; kredinin kolay erişilebilirliği ve kredi şartlarının elverişli hale gelmesiyle yıkılarak, mevcut yaşam düzeyini sürdürmek ve yaşam standardını yükseltmek isteyen bireylerin ikna edilmesi ve borca teşvik edilmesi yoluyla süreklilik gösteren borçlanma kültürünün yaratılması da bireyler açısından borçlanmayı kolay ve arzu edilir hale getirmektedir. Tüm bu faktörler, bireylerin tasarruftan çok harcama yapmalarına, harcamalara karşın gelirin yetersizliği durumunda ise borçlanmasına neden olmaktadır.

Türkiye'deki kredi kartlarının yurtiçi kullanım tutarları yıllara göre kıyaslandığında (alışveriş ve nakit çekme) 2012 yılı Aralık ayında tutar 32.810.70milyon TL iken, 2018 yılı Haziran ayında 62.373.69 milyon TL'ye çıkmıştır (BKM Seçilen Aya Ait Genel İstatistik, 2012, 2016, 2018). "Türkiye'de borcunu ödemeyen bireysel kredi veya bireysel kredi kartı borçlularının sayısı ise 2010 yılında, 1.121.660 iken; bu sayı 2017 yılında 1.293.314' e yükselmiştir" (TBB Risk Merkezi, 2017).Diğer taraftan borçlanma, başarısız bir borç yönetimi, bireylerin yaşam kalitelerinin düşmesine yani yaşamdan duydukları memnuniyetin azalmasına yol açmaktadır (Ahuvia ve Friedman, 1998:155)

1.3.Yaşam Memnuniyeti

Yaşam memnuniyeti, bireyin kendi yaşam kalitesini gözden geçirip elde ettiği mutluluk düzeyini ifade etmektedir. Literatürde yaşam doyumu olarak da karşımıza çıkan yaşam memnuniyeti, bireyin hayattan aldığı keyif ve mutluluktur. Yaşam memnuniyeti kişiden kişiye farklılık gösterdiğinden öznel yargı söz konusudur. Diğer taraftan, yaşam memnuniyetini belirleyen yaş, stres düzeyi, sağlık, yaşam tarzı ve bireysel özellikler gibi çeşitli faktörler bulunmaktadır (Kümbül Güler ve Emeç, 2006:132). İşsizlik, gelir ve borçlanma eğilimi de bireyin yaşam memnuniyetini etkileyen diğer faktörlerdendir (Frieters vd., 2003:653).Yapılan çalışmalarda, yüksek düzeyde gelirin ya da sosyo-ekonomik statünün bireyin yaşam memnuniyetini artırdığı, eğitim düzeyinin yaşam memnuniyetini olumlu yönde etkilediği, işsizliğin yaşam kalitesini düşürdüğü, 40'lı yaşların ortasına kadar yaşam memnuniyetinin azaldığı görülmektedir (Bjørnskov vd., 2008:120).

Materyalizm ve borçlanma yaşam memnuniyetini etkileyen önemli etmenlerdendir. Materyalizm düzeyi yüksek olan bireyler, başarılarını ve statülerini göstermek isterler. Sahip oldukları ürün sayısı ya da kalitesine göre diğer insanları ve kendilerini değerlendirir ve maddi ürünlere sahip olmayı yaşamlarının merkezine koyarlar. Borçlanma ise; gelir, tüketim ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi daha karmaşık bir hale getirir. Özellikle gelir kişinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede değilse, yaşam memnuniyeti seviyesi geçici olarak artıp azalabilmektedir (Diener vd., 1999:287).

Materyalizmin, insanların harcama eğilimlerini nasıl etkilediği; materyal ürünlere sahip olarak güce, prestije ve mutluluğa erişeceğini düşünenlerin aşırı tüketime ve borca nasıl yönlendiği ve tüm bunların yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini incelemek önemli olduğundan bu çalışmada, ilk olarak materyalizm ile borçlanma eğilimi arasındaki ilişki; ikinci olarak da materyalizm, borçlanma eğilimi ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişki incelenecektir.

1.4. Materyalizm ve Borçlanma Eğilimi

Materyalizm; tüketimi, harcama eğilimini ve borçlanmayı etkileyen esas unsurlardan biridir. Tüketim toplumunda materyalizm düzeyi, tüketicilerin aşırı harcama yapmalarına ve limitlerinin üzerinde borçlanmalarına sebep olur. Temel ihtiyaçların tüketiminden duyulan memnuniyetsizlik, yerini yeni bir kimlik arayışına hazzı ve hayatın anlamını tüketimle özdeşleştirmeye bırakır. Bu yeni anlam tüketim toplumuna ivme kazandırırken tüketimin yandaşı borç düzeyini de artırır (Schicks, 2010:12). Baştan çıkarıcılığa kapılan materyalist bireyler (1) oto-kontrol kaybı, (2) planlanan uzun dönem hedefler ve amaçlardan sapma, (3) anlık tatmin (instant gratification) (4) ani kararlar alma, (5) gereksiz para harcama eğilimindedirler (Aktaran Tang vd., 2014:483). Bu nedenle materyalizm düzeyi yüksek olan bireylerin borçlanma eğilimleri de yüksektir (Richins ve Rudmin, 1994).

Richins ve Dawson'a (1992) göre materyalizm, bireylerin seçimlerini birçok açıdan yönlendirmekte ve limitsiz tüketim alanı yaratmaktadır. Tüketim toplumunda materyalizm, tüketicilerin aşırı harcama yapmalarına ve limitlerinin üzerinde borçlanmalarına sebep olmaktadır. Materyalizm ve borçlanma arasındaki ilişkinin güçlü hipotezlerden biri; tüketici kredilerine erişimin büyük ölçüde var olmasıdır. Günümüzde para; ürün ya da hizmetleri satın almak için gerekli değildir. Kredi aracılığıyla hem ürün satın alırız hem de satın aldığımız ürünleri daha sonra ödeme imkânına sahip oluruz. Nitekim bu durum, bireylerin tüketimlerini referans aldıkları gruba göre şekillendirdiğini,

gelir düzeyi yüksek olanların materyalizm düzeylerinin yüksek olduğunu ve materyalizm düzeyi yüksek olanların daha fazla harcama yapmaları nedeniyle daha fazla borçlandıklarını ortaya koyan "Nispi Gelir Hipotezi" tarafından desteklenmektedir (Duesenberry, 1949).

1.5. Materyalizm, Borçlanma Eğilimi ve Yaşam Memnuniyeti

Materyalizm konusunda dikkat çeken unsurlardan biri, materyalizm ile bireysel memnuniyet diğer bir deyişle yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkidir (Burroughs ve Rindfleisch, 2002:350). Materyalizm düzeyinin yüksek olması; yaşam standartlarından duyulan memnuniyetsizlik ve yaşam memnuniyetinin azalmasıyla ilişkilendirilmektedir (Richins ve Dawson, 1992; Burroughs ve Rindfleisch, 2002).Yapılan araştırmalara göre dünya çapında materyal hedeflere ulaşma eğilimi artarken yaşam memnuniyetimiz azalma eğilimindedir. Örneğin materyalizm düzeyi yüksek bireyler depresyona daha meyilli (Muel-ler vd., 2011), yalnız ve özgüvenleri düşüktür (Pieters, 2013).Bu durum "Ma-teryalist bireyler neden daha az mutludur?" sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Gap Teorisine göre; materyalistler maddi ürünlerin daha fazla mutluluk getireceği gibi yanlış bir görüşe sahiptir (Solberg vd., 2004). Ürün satın alma konusunda materyalist olanlar, materyalist olmayanlara göre daha çok beklentiye girmekte ve bu durum pozitif duygulara neden olmaktadır (Richins, 2013:2).Buna rağmen materyal ürünlere sahip olma, bireylerin beklentilerini karşılayamadığında ya da pozitif duyguları devam ettiremediğinde yaşam memnuniyeti düzeyi düşmektedir. Pozitif duyguların sürdürülebilmesi için materyalistler yeni ürünler almayı tercih ettiklerinden psikolojik olarak kronik mutsuzluk yaşamakta ve yaşam memnuniyetleri azalmaya başlamaktadır.

Materyalizmin etkisiyle daha fazla harcama yapan bireyler ise borçlanmakta ve bu durum bireylerin yaşam memnuniyetlerini etkilemektedir. Materyalizm düzeyi yüksek bireyler maddi ürünlere sahip olarak mutluluğu yakalamaya çalışmaktadır (Richins ve Rudmin, 1994).Bireyler, paranın mutluluk getirdiğine inanmakta, ancak daha çok para kazanma isteği aslında bireysel mutluluğun azalmasına yol açmaktadır. Borçlanma eğilimi ve yaşam memnuniyeti ile ilgili yapılan çalışmalarda borçlanma eğilimi yüksek olan bireylerin yaşam memnuniyetlerinin düştüğü, parasal konularda problemler yaşayanların psikolojik olarak stresli oldukları ve yaşamdan aldıkları tatminin azaldığı bulunmuştur (Diener, 1999; Frijters vd., 2003; Norvilitis vd., 2003; Brown vd., 2005).

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Materyalizm, borçlanma eğilimi ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiye yönelik yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Watson (1998) tarafından 299 kişi üzerinde yürütülen ve materyalizm eğiliminin ve tutumunun bireysel borçlanmayla ilişkisinin incelendiği çalışmada, materyalizm eğilimi yüksek olanların harcama eğilimlerinin fazla olduğu, borçlanmaya karşı pozitif tutumlar geliştirdikleri saptanmıştır.

Watson (2003) tarafından 436 hane halkı üzerinde yürütülen çalışmada, harcama, tasarruf ve borçlanmaya ilişkin tutum ve davranışların materyalizm düzeyi ile önemli düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur. Çalışmada materyalizm eğilimi yüksek bireylerin, harcama, materyalizm eğilimi düşük bireylerin ise, tasarruf eğiliminin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca materyalizm eğilimi yüksek olanların borçlanmaya ilişkin olumlu davranış geliştirdikleri, tüketici kredisi kullandıkları ve ödenmemiş borçlarının olduğu saptanmıştır.

Roberts ve Clement tarafından (2007) yapılan materyalizm ile yaşam kalitesinin incelendiği çalışmada; materyalizmin başarı ve merkezîyetçi boyutlarının yaşam kalitesi diğer bir deyişle yaşam memnuniyeti ile ilişkili olduğu, materyalizmin yaşam memnuniyetini düşürdüğü, belirlenmiştir.

Fitzmaurice tarafından (2008) yapılan ve 107 kişi üzerinde yürütülen çalışmada; materyalizm düzeyi yüksek olanlar ile materyalizm düzeyi düşük olanların gereksiz harcama yapmaları karşılaştırılmıştır. Materyalizm düzeyi yüksek olanların; gereksiz satın alma oranının daha fazla olduğu ve muhtemelen pahalı ürünleri alma eğilimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Nga, Yong ve Sellappan tarafından (2011) yapılan ve 191 öğrenci üzerinde yürütülen çalışmada; kredi kartı kullanma eğilimi üzerinde imaj bilinci, materyalizm ve tüketici harcaması gibi tüketici davranışları incelenmiştir. Çalışma sonuçları, materyalizmin imaj bilinci ve aşırı harcama ile ilişkisi olduğunu ve gençlerin finansal planlama yapmaya ihtiyaçları olduğunu göstermektedir.

Richins (2011) tarafından 386 katılımcı üzerinde yürütülen, materyalizm ile aşırı kredi kullanımı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, materyalizm aracılığıyla, bireylerin borçlanmaya karşı olumlu tutumlar geliştirdikleri ve bundan dolayı aşırı kredi kullanımının yaygınlaştığı saptanmıştır.

Donnelly, Iyer ve Howell'in (2012) yaptığı ve dört çalışmadan oluşan araştırma toplamda 2485 katılımcı üzerinde yürütülmüştür. Birinci çalışmada para yönetimi ile bireysel özellikler, ikinci çalışmada para yönetiminde bireysel özellikler ve materyalizm, üçüncü çalışmada para yönetimi modelleri değerlendirilmiş ve dördüncü çalışmada bunlar tekrar test edilmiştir. Çalışmanın sonuçları

incelendiğinde; başarılı bir para yönetimi yapabilenlerin materyalizm düzeylerinin düşük ve daha bilinçli olduğu, para yönetiminin aşırı borçlanmayı azalttığı bulunmuştur.

Garðarsdóttir ve Dittmar (2012) tarafından ilki 271 ve ikincisi 191 kişi üzerinde yürütülen çalışmada, materyalizm düzeyi ile harcama eğilimi, para yönetimi becerisi, finansal endişe ile borç arasındaki ilişki incelenmiştir. Materyalizm düzeyi yüksek olanların harcama eğilimlerinin, finansal endişelerinin ve toplam borç miktarlarının daha yüksek olduğu, para yönetiminde ise başarısız oldukları saptanmıştır.

Tsang ve diğerleri (2014) tarafından 246 öğrenci üzerinde yürütülen ve materyalizm, minnettarlık ve yaşam memnuniyetinin incelendiği araştırmada, materyalizm ile yaşam memnuniyeti arasında negatif bir ilişki olduğu yani materyalizm düzeyi yüksek olanların sahip olduklarından tatmin olmamasından dolayı yaşam memnuniyetlerinin azaldığı bulunmuştur.

Pandelaere (2016) tarafından materyalizm ve yaşam memnuniyetinde tüketimin rolünün incelendiği çalışmada, materyalizm düzeyi yüksek bireylerin mutsuz olduklarını gösteren pek çok sayıda araştırmanın olduğu ancak yapılan bazı araştırmalarda tüketim tarzının materyalizm ve yaşam memnuniyetine katkı sağladığı bulunduğu belirtilmiştir. Materyalistlerin tüketim beklentilerinin diğerlerinden daha farklı ve materyalizmin mutluluğu satın alacağı inancının yaygın olduğu bilinmektedir. Materyalizm ile yaşam memnuniyeti arasında karşılıklı bir ilişkinin olmasının yanı sıra materyalizm ile birlikte mutsuzluğun daha çok ortaya çıktığı görülmektedir.

3. SONUÇ

Materyalizm ile borçlanma eğilimi ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada; materyalizm düzeyi yüksek olanların daha fazla harcama yaptıkları ve borçlanma eğilimlerinin arttığı sonucuna ulaşılmaktadır. Hem materyalizmin etkisiyle tüketimin artması hem de kredi kartı ve kredi gibi borçlanma araçları ile borçlanmanın yaygınlaşması tasarruf düzeyini düşürmektedir. Bireylerin materyal ürünlere sahip olarak mutlu olacaklarına inanmaları, bunu yaşamlarının merkezine koymaları ve başarının bir sonucu olarak görmeleri ise yaşam memnuniyetlerini düşürmektedir. Materyalizm düzeyi ve borçlanma eğilimi yüksek olanların yaşamdan daha az keyif aldıkları, diğer bir deyişle yaşam doyumlarının azaldığı sonucu bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar tarafından desteklenmektedir.

Kaynakça

- Abdullahi, Y.Z., Aliero, H.M., Abdullahi, M. (2013). "Analysis of the Relationship between External Debt and Economic Growth in Nigeria", *Interdisciplinary Review of Economics and Management*, 3 (1): 1-11.
- Ahuvia, A.C. ve Friedman, D.C. (1998). "Income, Consumption, and Subjective Well-Being: Toward a Composite Macromarketing Model", *Journal of Macromarketing*, 18 (2): 153-168.
- Bankalararası Kart Merkezi (2012, 2016, 2018). "Dönemsel Bilgiler-Seçilen Aya Ait Genel İstatistik Verileri", <http://bkm.com.tr/secilen-aya-aitistatistikler>.
- Belk, R.W. (1975). "The Objective Situation As a Determinant of Consumer Behavior", *Association for Consumer Research*, 2: 427-438.
- Belk, R.W. (1985). "Materialism: Trait Aspects of Living in the Material World", *Journal of Consumer Research*, 12: 265-280.
- Bjørnskov, C., Dreher, A., Fischer, J.A.V. (2008). "Cross-country Determinants of Life Satisfaction: Exploring Different Determinants Across Groups in Society". *Social Choice Welfare*, 30: 119-173.
- Brown, S., Taylor, K., Price, S.W. (2005). "Debt and Distress: Evaluating the Psychological Cost of Credit", *Journal of Economic Psychology*, 26 (5): 642-663.
- Burroughs, James E., ve Rindfleisch, A. (2002). "Materialism and Well-Being: A Conflicting Values Perspective", *Journal of Consumer Research*, 29: 348-370.
- Christopher, A.N., Kuo, S.V., Abraham, K.M., Noel, L.W., Linz, H.E. (2004). "Materialism and Affective Well-being: The Role of Social Support", *Personality and Individual Differences*, 37: 463-470.
- D'Alessio, G. ve Lezzi, S. (2013). "Household Over-Indebtedness Definition and Measurement with Italian Data", *Economic and Financial Statistics Department, Bank of Italy Occasional Paper*, 149: 1-28.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., Smith, H. L. (1999). "Subjective Well-Being: Three Decades of Progress", *Psychological Bulletin*, 125 (2): 276-302.
- Duesenberry, J.S. (1949). *Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior*. MA: Harvard University Press, Cambridge.
- Frijters, P., Haisken-DeNew, J. P., Shields, M.A. (2003). "Investigating the Patterns and Determinants of Life Satisfaction in Germany Following Reunification", *The Journal of Human Resources*, XXXIX (3): 650-674.
- Garðarsdóttir, R.B. ve Dittmar, H. (2012). "The Relationship of Materialism to Debt and Financial Well-being: The Case of Iceland's Perceived Prosperity". *Journal of Economic Psychology*, 33: 471-481.
- Flouri, E. (1999). "An Integrated Model of Consumer Materialism: Can Economic Socialization and Maternal Values Predict Materialistic Attitudes in Adolescents?" *Journal of Socio-Economics* 28: 707-724.
- Fournier, S. ve Richins, M.L. (1991). "Some Theoretical and Popular Notions Concerning Materialism", *Journal of Social Behavior and Personality*, 6 (6): 403-414.

- Fugua, P. (1990). "Classical Psychoanalytic Views of Money", (Ed.) Krueger, D.W., *The Last Taboo: Money as Symbol and Reality in Psychotherapy and Psychoanalysis*, New York: Burnner/Mazel.
- International Monetary Fund (1999-2018). "Financial Sound Indicators (FSIs) Encouraged Set, Households, Household Debt to Gross Domestic Product (GDP), Percent", <http://data.imf.org/?sk=51B096FA-2CD2-40C2-8D09-0699CC1764DA&Id=1393552803658>
- Johnston, M.E. (2013). *Parent Materialistic Values: Effects on Domain Parenting and Adolescent Moral Development*, Doctoral Thesis, University of Toronto, Graduate Department of Psychology, Canada.
- Kümbül Güler, B. ve Emeç, H. (2006). "Yaşam Memnuniyeti ve Akademik Başarıda İyimserlik Etkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21 (2): 129-149.
- Lunt, P. K. ve Livingstone, S.M. (1992). *Mass Consumption and Personal Identity*. PA:Open University Press, Philadelphia.
- Mueller, A., Mitchell, J.E., Peterson, L.A., Faber, R.J., Steffen, K.J., Crosby, R.D., Claes, L. (2011). "Depression, Materialism, and Excessive Internet Use in Relation to Compulsive Buying", *Comprehensive Psychiatry*, 52: 420-424.
- Nepomuceno, M.V. ve Laroche, M. (2014). "The Impact of Materialism and Anti-Consumption Lifestyles on Personal Debt and Account Balances", *Journal of Business Research* xxx.
- Norvilitis, J.M., Szablicki, P.B., Wilson, S.D. (2003). "Factors Influencing Levels of Credit-Card Debt in College Students", *Journal of Applied Social Psychology*, 33 (5): 935-947.
- Otero-López, J.M., Villarde Francos Pol, E., Castro Bolaño, C., Santiago Mariño, M.J. (2011). "Materialism, Life-satisfaction and Addictive Buying: Examining the Causal Relationships", *Personality and Individual Differences* 50: 772-776.
- Pandelaere, M. (2016). "Materialism and Well-being: The Role of Consumption", *Current Opinion in Psychology*, 10: 33-38.
- Pieters, R. (2013). "Bidirectional Dynamics of Materialism and Loneliness: Not Just a Vicious Cycle", *Journal of Consumer Research*, 40 (4): 615-631.
- Richins, M.L. (1987). Media, Materialism, and Human Happiness', *Advances in Consumer Research*, 14, (Eds.) Wallendorf, M., and Anderson, P. Provo, UT Association for Consumer Research: 352-356.
- Richins, M.L. ve Dawson, S. (1990). "Measuring Material Values: a Preliminary Report of Scale Development". *Advances in Consumer Research*, 17: 169-175.
- Richins, M.L. ve Dawson, S. (1992). "Consumer Values Orientation for Materialism and Its Measurement: Scale Development and Validation", *Journal of Consumer Research*, 19: 303-316.
- Richins, M.L. ve Rudmin, F.W. (1994). "Materialism and Economic Psychology", *Journal of Economic Psychology*, 15: 217-231.

- Richins, M.L. (2013). "When Wanting is Better than Having: Materialism, Transformation Expectations, and Product-evoked Emotions in the Purchase Process", *Journal of Consumer Research*, 40: 1-18.
- Schiks, J. (2010). "Microfinance Over-Indebtedness: Understanding its Drivers and Challenging the Common Myths". Solvay Brussels School (SBS), CERMi (Centre Européen de Recherche en Microfinance): 1-39.
- Sirgy, J.M., Dong, J.L., Kosenko, R., Meadow, H.L., Rahtz, D., Cicic, M., Guang, X.J., Yarsuvat, D., Blenkhorn, D.L., Wright, N. (1998). "Does Television Viewership Play A Role in The Perception of Quality of Life?", *Journal of Advertising* 27: 125-142.
- Solberg, E.G., Diener, E., Robinson, M.D. (2004). "Why Are Materialists Less Satisfied?", *American Psychological Association*, xi, 297: 29-48.
- Tang, T. Li-Ping, Luna-Arocas, R., Tang, T. Li-Na. (2014). "Materialism and The Bright and Dark Sides of The Financial Dream in Spain: The Positive Role of Money Attitudes-The Matthew Effect", *Applied Psychology: An International Review*, 63 (3): 480-508.
- Tsang, J.A., Carpenter, T.P., Roberts, J.A., Frisch, M.B., Carlisle, R.D. (2014). "Why Are Materialists Less Happy? The Role of Gratitude and Need Satisfaction in the Relationship between Materialism and Life Satisfaction", *Personality and Individual Differences*, 64: 62-66.
- Tokunaga, H. (1993). "The Use and Abuse of Consumer Credit: Application of Psychological Theory and Research", *Journal of Economic Psychology*, 14 (2): 285-316.
- Türkiye Bankalar Birliği (2017). Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri Aralık 2017, https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistikraporlar/Tuketici_Kredileri_ve_Konut_Kredileri_/3688
- Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi (2018). Bireysel Kredi ve Bireysel Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişilerden Borcu Devam Etmekte Olan Kişi Sayısı -2018, https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1494/Bireysel_Kredi_ve_Bireysel_Kredi_Karti_Borcunu_Odememis_Gercek_Kisilerden_Borcu_Devam_Etmekte_Olan_Kisi_Sayisi_-_Agustos_2018.pdf
- Yanıklar, C. (2010). "Tüketim Kültürü, Kapitalizm ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma Mayıs 2010", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 34 (1): 25-32.
- Ward, S. ve Wackman, D. (1971). "Family and Media Influences on Adolescent Consumer Learning", *American Behavioral Scientist*, 14 (3): 415-427.
- Watson, J. (1998). "Materialism and Debt: A Study of Current Attitudes and Behaviors", *Association for Consumer Research*, 25: 203-207.
- Watson, J. (2003). "The Relationship of Materialism to Spending Tendencies, Saving, and Debt", *Journal of Economic Psychology* 24: 723-739.

DİPNOTLAR NEZDİNDE ÇEVİRMEN KİMLİĞİ: MANZUM ESER, MENSUR ÇEVİRİ

The Translator's Identity In The Presence of Footnotes: Poetic Source Text, Prose Target Text

Dilber ZEYTİNKAYA

Arş. Gör. Marmara Üniversitesi,

Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransızca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı

dilber.zeytinkaya@marmara.edu.tr

ÖZET: Ali Süha Delilbaşı, “Le Misanthrope” adlı eseri “Adamcıl” olarak çevirmiştir. Ali Süha Delilbaşı’nın imza attığı çeviri dipnotlar bağlamında incelenmiş ve Delilbaşı’nın “görülebilirliği” irdelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sınırları kapsamında yalnızca önsözler ve dipnotlar nezdinde çevirmenin “görülebilirliği” incelenmiştir. Delilbaşı manzum eseri, mensur/düzyazı niteliğinde çevirmiştir. Çevirmenin dipnotlar aracılığıyla hedef kitleyle arasında bir bağ kurmaya çalıştığı gözlenmektedir. İlgili çalışma göz önünde bulundurulduğunda Delilbaşı’nın “görülebilir” çevirmen kimliğine sahip olduğu belirtilebilir.

İki farklı dil söz konusu olduğunda çeviri karşılaştırmalarında dilsel özellikler göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan çeviri incelemeleri sonucu, dillerin tam anlamıyla çevirisinin mümkün olmayacağına ve dili oluşturan sözcüklerin kültürel yaşıntıyla etkileşiminin tespit edilip çeviri eyleminde bulunulması gerektiği sonucuna varılabilir. Nitekim diller ve kültürlerarası farklılıklar, hiçbir zaman birbirine eş çevirilerin mümkün olmayacağı kanısını destekler niteliktedir. Bu bağlamda birbirlerine eşdeğerde çeviriler ortaya konabilir.

Anahtar Kelimeler: manzum, mensur, çeviri, dipnot, Delilbaşı

ABSTRACT: Ali Süha Delilbaşı has translated “Le Misanthrope” as “Adamcıl”. In the context of the translation footnotes signed by Ali Süha Delilbaşı was examined and his visibility was studied. Within the limits of this study, only his visibility of the translation was examined in the preambles and footnotes. Delilbaşı translated poetic source text into prose target text. It is observed that the translator tries to establish a link between the target group and the target audience. Considering the relevant study, it can be stated that Delilbaşı has a “visible” translator identity.

In the case of two different languages, linguistic characteristics should be taken into account when comparing translations. As a result of the translation studies, it can be concluded that the translation of the languages cannot be possible

and the interaction of the words with language and cultural life should be determined that translation should be done. As a matter of fact, languages and intercultural differences support the conviction that there will never be same translations. In this context, equivalent translations can be revealed.

Key Words: poetic, prose, translation, footnote, Delilbaşı

GİRİŞ

Ali Süha Delilbaşı (1888-1960), İstanbul Tıbbiye mezunudur. Tabîplik, Mütercimlik, Başhekimlik, Yazarlık, Tiyatro Yazarlığı, Milletvekilliği görevlerinde bulunmuştur. Fecr-i Âtî topluluğu üyelerinden olan Delilbaşı'nın *Muhit*, *Servet-i Fünûn*, *Resimli Kitap*, *Şiir ve Tefekkür* gibi dergilerde yazıları mevcuttur. Eserleri şu şekilde sıralanabilir: roman: *İkinci Gençlik* (1923), oyun: *Kaybolan Ses* (1946). Adapte oyunları: *Şehirli Kız* (Alphonse Daudet'den, 1937), *Alev* (H. Kistemaekers'ten, 1940), *Bir Günü'nün Beyliği* (Yvan Noé'den, 1941), *Okumuş Adam* (Eugene Labiche'den, 1942). Tercümeleri: *Knock* J. Romain'stan (1934), *Kibarlık Budalası* (Molière'den, 1937), *Adamcıl* (Molière'den, 1941), *Soytarının Kıskançlığı* (Molière'den, 1943), *Tarihte Halk Tiyatrosu* (André Boll'dan, 1947) ve sözlük çalışmaları: *Fransızca-Türkçe Resimli Büyük Dil Kılavuzu* (Reşat Nuri Güntekin, İsmail Hami Danişmend, Nurullah Ataç ile, 1935), *Türkçeden Fransızcaya Büyük Lügat* (1944).

Ali Süha Delilbaşı'nın Molière'den çevirdiği *Adamcıl* başlıklı çevirisi dipnotlar bağlamında incelenecektir. Delilbaşı'nın çevirisinin incelenmesinin nedeni, Molière'in manzum türündeki eserini, Delilbaşı'nın mensur/düzyazı türünde çevirmiş olmasıdır. Ali Süha Delilbaşı "*Le Misanthrope*" adlı eseri "*Adamcıl*" olarak çevirmiştir. 1941 yılında çevirdiği "*Adamcıl*" başlıklı çevirinin önsözünde çeviri kararını şu şekilde açıklamıştır:

İlk önce Vefik Paşa tarafından Türkçeye tercüme edilmiş ve basılmıştır. Biz tercümemizi yaparken bu büyük Türk müceddidinin tercümesini hiç gözümüzden ayırmadık ve bu sebeple **asliyle satır satır, kelime kelime** karşılaştırmamız mümkün oldu. Adaptasyon usulüyle cümleye hatta mefhuma tasarruf edilerek yapılmış olan "*Adamcıl*" tercümesinde merhumla her noktada mutabık olmamakla beraber, bazı yerlerde ondan istifade ettiğimizi söylemeyi de, Türkiye'de yeni tiyatro hayatını uyandıranların en büyüğüne karşı vicdani olduğu kadar milli bir borç sayarız. Biz bu tercümede mümkün olduğu kadar **aslına sadık kalmaya dikkat ettik**.

İkinci dikkat ettiğimiz nokta da gerek üslup, gerek dil noktasından eserdeki havayı muhafazaya çalışmak oldu. **Belki yanıldığımız noktalar vardır.** Bu yanlışlıkları, bizden sonra birçok nesiller devamınca yetiyecek **kudretli mütercimlerin düzelteceklerine** emin olmak, bizim için kafi bir tesliyet oluyor. (Delilbaşı, 1941: 7).

Delilbaşı'nın belirtmiş olduğu gibi, Vefik Paşa'nın adaptasyon yöntemiyle çevirisini Osmanlıca ortaya koyduğu, Delilbaşı'nın ise özgün metne olabildiğince sadık kalmaya dikkat ettiği anlaşılmaktadır. Benimsediği çeviri anlayışının herhangi bir hataya sebebiyet verebileceği endişesini de göz önünde bulunduran Delilbaşı, kendinden sonra gelecek nesillerin doğacak yanlışlıkları düzelteceklerine olan inancı nedeniyle içinin rahat olduğunu belirtmektedir.

Ahmet Vefik Paşa'nın tercümesi incelenemedi. Nitekim bu inceleme için Osmanlıca bilmek gerekmektedir. Bu nedenle Vefik Paşa'dan sonra çeviriyi gerçekleştiren Ali Süha Delilbaşı'nın imza attığı çeviri dipnotlar bağlamında incelenmiş ve Delilbaşı'nın "görülebilirliği" irdelenmeye çalışılmıştır. Dipnotlar nezdinde çevirmen olarak Ali Süha Delilbaşı'nın görülebilirliğini incelemek amacıyla birkaç örnek sunulacaktır.

DİPNOTLAR NEZDİNDE ÇEVİRMEN OLARAK ALİ SÜHA DELİLBAŞI'NIN GÖRÜLEBİLİRLİĞİ

I.Örnek:

EM: Katiyen alay etmiyorum. Hem de bu işte kimseyi esirgemeyeceğim. Gördüğüm şeyler bana çok acı geliyor. Saray mensuplarının da, şehir halkının da saframı kızdıracak[1] şeylerden başka bir iş yaptıkları yok: insanların kendi aralarında, adetleri gibi yaşadıklarını görünce "**hıltı sevda**" ya [2] uğrıyorum, derin bir öfke içinde kalıyorum, her tarafta bayağıca bir dalkavukluk, adaletsizlik, menfaat, ihanet, düzenbazlıktan başka bir şey bulamıyorum; artık dayanamaz hale geldim, öfkemden kuduruyorum; bunun için niyetim bütün insanlığa karşı hücumu geçmek. (s. 21-22)

DİPNOT 1: On yedinci asrın fizyoloji ilmi öfkeyi, insan vücudunun dört hıltından biri olan safranın ısınmasına atfederdi.

DİPNOT 2: Hıltı sevda tabiriyle 1 numaralı nottaki fikir devam ediyor. Esasen Adamcıl piyesinin ikinci adı da "Atrabile" yani kara safralıydı.

KM: Je ne me moque point,
Et je vais n'épargner personne sur ce point.
Mes yeux sont trop blessés; et la cour, et la ville,
Ne m'offrent rien qu'objets à m'échauffer la bile:

J'entre en **une humeur noire**, en un chagrin profond,
Quand je vois vivre entre eux, les hommes comme ils font;
Je ne trouve, partout, que lâche flatterie,
Qu'injustice, intérêt, trahison, fourberie;
Je n'y puis plus tenir, j'enrage, et mon dessein
Est de rompre en visière⁷ à tout le genre humain (s. 4)

7: Rompre en visière: «rompre sa lance dans la visière de son adversaire, et figurément attaquer, contredire quelqu'un en face, brusquement» (Littré).

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere manzum eseri, Delilbaşı mensur/düzyazı şeklinde tercüme etmeyi uygun görmüştür. Aldığı çeviri kararını ise dipnotlar sunarak açıklamıştır. Kaynak metinde sunulan dipnotu çevirmemiş, “safra” ile “hıltı sevda” sözcüklerine açıklama getirmeyi tercih etmiştir. Dipnotta vermiş olduğu bilgiler, Delilbaşı’nın hem araştırmacı hem de bilgilendirici yönünü gözler önüne sermektedir. Bilgilendirici yönüyle yaptığı bu açıklamayla varlığını “görülebilir” kılmıştır.

II.Örnek:

EM: Evet, ruhunuzun şikayet ettiği bu kötülükleri, ben insanın tabiatinde mevcut kusurlardan sayarım. Hulasa kana susamış akbabaları muzır maymunları, **kudurmuş gibi saldıran kurtları [12]** görmek nasıl gücüne gitmezse, hilekar, zalim, allak bir adam görmekten de ruhum muazzez olmaz. (s.27)

DİPNOT: [12] Adamcıl piyesinden yirmi iki sene sonra, 1688 de “La Bruyère” şöyle demiştir: İnsanların katı yürekliliklerini, nankörlüklerini, adaletsizliklerini, gururlarını, kendi kendilerini sevip başkalarını unutmalarını görerek, onlara karşı tehevvüre kapılmamalı; onlar böyle yaratılmıştır, mahiyetleri budur; böyle bir tehevvüre kapılmak taşın düşmesine, alevin yükselmesine dayanmamak gibidir.

KM: Oui, je vois ces défauts dont votre âme murmure,
Comme vices unis à l'humaine nature;
Et mon esprit, enfin, n'est pas plus offensé,
De voir un homme fourbe, injuste, intéressé,
Que de voir des vautours affamés de carnage,
Des singes malfaisants, et **des loups pleins de rage.** (s. 7)

Yukarıdaki örnekte çevirmen, çeviri tercihini açıklama ihtiyacı hissetmiş ve La Bruyère’den alıntı vermiştir. Burada dikkat çeken temel

nokta, çevirmenin üslubu ve hedef kitleyi dikkate alarak gerçekleştirdiği açıklamalardır. Okur kitlesinin erek metni anlamlandırmasında sorun yaşayabileceği göz önünde bulundurulmuş ve bu bağlamda ek bilgi sunulmuştur. Delilbaşı'nın açıklayıcı yönü, "görülebilir" olduğunu kanıtlamakta ve okurla sağlam bir bağ kurmasına aracılık etmektedir.

III.Örnek:

EM: (...) ona şeref veren takdiriniz hangi meziyetinden, hangi yüksek vasfından ileri geliyor? Takdirinize mazhar olması serçe parmağındaki uzun tırnak **[33]** yüzünden mi? (...) (s. 55)

DİPNOT: Küçük Markiler arasında, serçe parmaklarımın tırnağını uzatmak modaydı: sol elinin küçük parmağının tırnağını şaşılacak derecede uzatmıştı, böyle yapmanın dünyada en zarif bir şey olduğuna inanıyordu.

KM: Est-ce par l'ongle long, qu'il porte au petit doigt **33**,

Qu'il s'est acquis, chez vous, l'estime où l'on le voit? (s. 20)

33: C'était la mode parmi les élégants de 1660 de se laisser pousser l'ongle du petit doigt, comme l'indique Scarron, dans la 4e de ses Nouvelles tragi-comiques, «Plus d'effets que de paroles».

Üçüncü örnekte çevirmen sunduğu dipnot aracılığıyla erek kitleyi bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Kaynak metinde yer alan Scarron'a ise erek metinde yer vermediği görülmektedir. Bunun nedeni olarak erek kitlenin kaynak kültüre yönelik derin bir bilgiye sahip olamayabilecekleri ihtimalidir. Çevirmen bu kararıyla, kaynak kültürü okura taşımaktan ziyade, dipnotta eksiltme yoluna giderek çevirisini gerçekleştirmiştir.

IV.Örnek:

EM: Rabbenâ hakkı için! Zirzoplardan söz açılacaksa biraz önce bunların en çok yorucularından birinin belasına uğradım. Geveze Damon ne dersiniz deyin, beni **sediyemden [32]** indirdi, bir saat güneşin altında tuttu. (a.g.y. 65)

DİPNOT: Üstü kapalı, içi döşemeli, yanlarından iki kolu olan bir nevi tah-tirevan. Önden, arkadan birer adam taşırdı. 40-50 yıl öncesine kadar İstanbul'da son nümunelerine rastlanır fakat yalnız hastaların taşınmasında kullanılırdı.

KM: Parbleu, s'il faut parler des gens extravagants,

Je viens d'en essuyer un des plus fatigants;

Damon, le raisonneur, qui m'a, ne vous déplaie,

Une heure, au grand soleil, tenu hors de **ma chaise 32**. (s. 26)

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü üzere çevirmen, Türk okur kitlesini dikkate alarak hedef kitlenin erek metni yanlış anlamlandırmasına ihtimal vermemek adına “sedye” sözcüğünün dilimizdeki karşılığını ek bilgi olarak dipnotta sunmuştur. Delilbaşı’nın bilgilendirici yönünü ortaya koyan bu dipnot, çevirmenin varlığını hissettirmesinde aracı rol üstlenmiştir.

V. Örnek:

EM: (...) şüphesiz ki zekâm da var, okuyup öğrenmeden muhakeme yürütmekte, her bahisten dem vurmakta da güzel bir kabiliyetim var; çıldırısıya sevdiğim yeni piyeslere karşı, sahnedeki **sıralardan** [55] vukuflu bir çehre göstermek elimden geliyor; bir üstat gibi eser hakkında hüküm vermek, A! demek lazım gelen güzel yerlerinde gürültü yapmayı biliyorum. (s. 83-84)

DİPNOT: Tiyatro sahnelerine, kibarların oturması için konulan sıralar.

KM: Pour de l'esprit, j'en ai, sans doute, et du bon goût,
À juger sans étude, et raisonner de tout;
À faire aux nouveautés, dont je suis idolâtre,
Figure de savant, sur **les bancs du théâtre** 55;
Y décider, en chef, et faire du fracas
À tous les beaux endroits qui méritent des has. (s. 35)

55: Les spectateurs distingués paient plus cher que les autres pour être placés sur le théâtre, c'est-à-dire sur les banquettes disposées sur la scène* même.

Yukarıdaki örnekte çevirmen, “sıra” sözcüğünün ne amaçla kullanıldığına dair açıklamada bulunmuştur. Bu bağlamda erek okurla samimi bir bağ kurmaya çalıştığı görülmektedir. Kaynak metne ait dipnotta ise özel tiyatro izleyicilerinin daha fazla ücret ödeyerek tiyatro sahnesinin içerisinde oturduklarına dair bir bilgi mevcuttur. Delilbaşı bu bilgiyi erek kitleye sunmayı tercih etmemiştir.

VI. Örnek:

EM: ...antlarla, sadakat vasıtasıyla, yeminlerle, **kucaklamalarınız-daki*** şiddeti bir kat daha artırıyorsunuz... (s.17).

DİPNOT: bu devirlerde kucaklama beyzadeler arasında modaydı.

KM: Vous chargez la fureur de vos embrassements (s.2)

Delilbaşı, dipnot aracılığıyla dönemin yaygın kullanımlarını gözler önüne sermiştir. Bahsi geçen dönemde beyzadeler arasında kucaklaşmanın yaygın olduğunu vermiş olduğu dipnot ile erek okuyucuya sunmuştur.

VII. ÖRNEK:

EM: hayır, kinim hepsine, ben insanların hepsine düşmanım: bir kısmına kötü oldukları için, fenalık yaptıkları için, ötekilere de fenalara karşı müsamaha gösterdikleri için, bir de kötülüğün faziletli insanların ruhunda uyandırması lazımgelen şiddetli kini bunlar hakkında duymadıkları için. * bu müsamahacılığın en haksız bir ifratı, mahkemeye verdiğim su katılmamış hain hakkında görülüyor. (s.24)

DİPNOT: İsa peygamberden önce beşinci asırda yaşamış ve “Adamcıl” lakabıyla tanınmış olan filozof Atinalı Timon’a, insanlara karşı niçin kin beslediğini sormuşlar, o da şu cevabı vermiş: “Fena adamlara karşı kin besliyorum.. çünkü buna mecburum; fenalara karşı kin beslemedikleri için de, öteki insanlardan nefret ediyorum.” Filozofumuz memleketinin uğradığı felaketler, servetini kaybetmesi, dostlarının nankörlüğü yüzünden, insanlara karşı derin bir kin beslemeğe başlamıştır. Shakespeare’in “Atinalı Timon” adında beş perdelik bir faciası vardır: genç, zengin Timon hoşlandığı arkadaşlarında “kelbi” Apemantus’un istihzalarına rağmen, kendisini sevdiklerini zannettiği bir sürü dalkavuşun ortasına servetini israf eder. Parası tükenip te arkadaşları kendinden uzaklaşınca, Timon adamcıl olur, insanlara karşı ağır hakaretler savurur; yalnız kahyasının hareketi karşısında dünyada namuslu bir insan bulunabileceğini kabul ve itirafa mecbur kalır. Alsibiyad bu piyeste insanları kıymetlerine göre takdir eden ve bu kıymetlerden istifadeyi bilen bir general olarak gösterilir. (s.24)

KM: Non, elle est générale, et je hais tous les hommes:

Les uns, parce qu'ils sont méchants, et malfaisants;

Et les autres, pour être aux méchants, complaisants,

Et n'avoir pas, pour eux, ces haines vigoureuses

Que doit donner le vice aux âmes vertueuses. (s.5)

Çevirmen bu dipnotta, kişilerden örnekler sunar. Shakespeare’in “Atinalı Timon” adında beş perdelik bir eseri olduğuna da değinmiştir. Atinalı Timon’dan örnek vererek Timon’un adamcıl olduğunu belirtmiştir. Alsibiyad bu piyeste insanları kıymetlerine göre takdir eden ve bu kıymetlerden istifa eden bir general olarak gösterilir.

VIII. Örnek:

EM: iyi ama, sizin yerinize kim gidip te hâkimlere rica etsin? *

DİPNOT: davasına alakalandırmak için hâkimi ziyarete gitmek adetti. Racine'in "les Plaideurs"üne bakın. (s.28)

KM: Mais qui voulez-vous, donc, qui, pour vous, sollicite 15? (s.7)

DİPNOT: C'était un usage tout à fait admis, voire une sorte d'obligation de politesse, au XVIIe siècle, que d'aller entretenir son juge, avant le jugement, et, le cas échéant, d'aller le remercier après.

Bu örnekte çevirmen, kaynak metinde yer alan kullanımın nereden alıntılandığını vurgulamıştır. Racine'in "les Plaideurs" adlı eserine göndermede bulunmuştur.

IX. ÖRNEK:

EM: Onları çok güzel bulmanız için sizce sebepler var.

DİPNOT: bu sebeplerden biri de "Les Femmes Savantes" komedi-sinde Trissotin'in Vadius'le münakaşa ederken itiraf ettiği: "benim büyük sebebim de onları benim yazmış olmamdır." (s.46)

KM: Pour les trouver ainsi, vous avez vos raisons;

Mais vous trouverez bon, que j'en puisse avoir d'autres

Qui se dispenseront de se soumettre aux vôtres. (s.17)

Yukarıda sunulan örnekte, Les Femmes Savantes adlı komedi eserinde geçen ifadeye yer verilmiştir. Dipnot aracılığıyla çevirmenin farklı edebi eserler bağlamında erek okuyucu kitlesine ek bilgiler sunması görülebilir kimliğini kanıtlar niteliktedir.

X. ÖRNEK:

EM: insanları tasvir etmekte büyük bir kudretiniz var! *

DİPNOT: mademoiselle de Scudéry'nin romanlarıyla başlayan tasvir modası, o devrin salonlarında pek rağbetleydi. (s.70)

KM: Pour bien peindre les gens, vous êtes admirable! (s.28)

Mademoiselle de Scudéry'nin de eserlerinde tasvir yöntemine yer verdiği dipnot aracılığıyla erek okuyucuya aktarılmıştır.

XI. Örnek

EM: ne var? Ne oldu da müteessir oldunuz? *

DİPNOT: Molière burada, bundan sonraki mecliste, daha önce yazdığı "Don Garcie de Navarre" piyesinin birçok parçalarını hemen aynen almıştır:

Don Alvar-Sizi müteessir edecek ne var, Don Garcie.

Senyör-Şu var ki aklım, anlamakta zahmet çekiyor; bütün tabiatın altüst olması beni bu kadar hayrete düşürmezdi. Bitti... tali. Söyleyemeyeceğim.

Don Alvar-Senyör, aklını başınıza toplamaya çalışın. (s.113-114)

KM: Qu'est-ce, donc? Qu'avez-vous qui vous puisse émouvoir? (s.48)

DİPNOT: Les six vers 1219-1224 sont un réemploi* des vers 1230-1235 de Dom Garcie de Navarre.

Molière'in Don Garcie de Navarre adlı piyesinde geçen bazı ifadelere Adamcıl adlı eserde de aynı şekilde yer verdiği belirtilmiştir.

XII. Örnek

EM: Ah! Her şey mahvoldu, bitti, ihanete, ihanete uğradım, öldürdüler beni! *

DİPNOT: bakın: Don Garcie de Navarre. Don Alvar - Ah! Her şey mahvoldu, ihanete uğradım, öldürdüler beni! (s.115)

KM: Ah! tout est ruiné,

Je suis, je suis trahi, je suis assassiné:

Célimène... Eût-on pu croire cette nouvelle?

Célimène me trompe, et n'est qu'une infidèle. (s.49)

DİPNOT: Ces deux vers 1227-1228 reprennent les vers 1238-1239 de Dom Garcie de Navarre*.

Molière'in Don Garcie de Navarre adlı piyesinde geçen ifadeye Adamcıl adlı eserde de aynı şekilde yer verdiği belirtilmiştir.

XIII. Örnek

EM: bu tehevvür neden ileri geliyor, rica ederim? Aklınızı mı kaybettiniz, söyleyin bana?*

DİPNOT: buradaki otuz iki mısra Don Garcie'den alınmıştır. Yalnız şu küçük farkla ki Elvire, kıskanç Don Garcie'ye verdiği cevaplarda samimidir. (s.120)

KM: D'où vient, donc, je vous prie, un tel emportement 89?

Avez-vous, dites-moi, perdu le jugement? (s.52)

DİPNOT: Les vers 1315-1332 sont un réemploi* des vers 550-567 de Dom Garcie de Navarre*.

Yukarıda verilen örnekte çevirmen, Molière'in Don Garcie adlı eserinden otuz iki mısra aldığını belirtmiştir. Çevirmen, Molière'in iki farklı eserini de dipnotlar aracılığıyla karşılaştırmıştır. Bu bağlamda çevirmenin yazarın tüm eserlerine hakim olması, erek okuyucuya ek bilgiler sunmasını sağlamıştır.

SONUÇ

Bu çalışmanın sınırları kapsamında yalnızca önsözler ve dipnotlar nezdinde çevirmenin “görülebilirliği” incelenmiştir. Delilbaşı manzum eseri, mensur/düzyazı niteliğinde çevirmiştir. Çevirmenin dipnotlar aracılığıyla hedef kitleyle arasında bir bağ kurmaya çalıştığı belirtilebilir. Ortaya koyduğu çeviri göz önünde bulundurulduğunda “görülebilir” çevirmen kimliğine sahip olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda dillerin tam anlamıyla çevirisinin mümkün olmayacağına ve dili oluşturan sözcüklerin kültürel yansımasıyla etkileşiminin tespit edilip çeviri eyleminde bulunulması gerektiği sonucuna varılabilir. Nitekim diller ve kültürlerarası farklılıklar, hiçbir zaman birbirine eş çevirilerin mümkün olmayacağı kanısını destekler niteliktedir. Ancak birbirlerine eşdeğerde çeviriler ortaya konabilir. İsmet İnönü’nün de belirtmiş olduğu gibi yapılan tercümelerin toplum hizmetine sunulduğu, tercüme aracılığıyla kültürlerarası aktarımın sağlandığı kanısına varılabilir. Zira çeviri, evi yıkmadan temelleri yeniden kurmaktır.

Bu araştırma sonucunda, çalışma yürütülecek yeni bir araştırma alanı doğmuştur. Bundan sonraki adımda Bedrettin Tuncel ile Ali Süha Delilbaşı’nın *İnsandan Kaçan* ve *Adamcıl* adlı çevirileri birbirleriyle karşılaştırmalı çerçevede incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Ayvaz, Gülfidan, Sözcükler, Söz öbekleri, Deyimler ve Atasözlerinin Çevirisi ve Çeviri Eylemine Etkisi. SAÜ Fen-Edebiyat Dergisi, 2013.
- Delilbaşı, Ali Süha, Adamcıl, Maarif Matbaası, 1941.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin, Ahmet Vefik Paşa Adaptasyonlarında Kültürel Sentez ve Edebi Eser Çevirisi. Turkish Studies, 4/8, 2009.
- Göktürk, Akşit, Çeviri: Dillerin Dili. Yapı Kredi Yayınları, 1994.
- Göktürk, Akşit, Sözün Ötesi. Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- Gürçağlar, Şehnaz Tahir, Çevirinin ABC’si. Say Yayınları, 2011.
- Molière, Jean-Baptiste Poquelin, Le Misanthrope. Mitos Boyut, 2008.
- Tuncel, Bedrettin, İnsandan Kaçan. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Tuncel, Bedrettin, Hasan-Ali Yücel ve Tercüme. Tercüme, 1961.
- Tuncel, Bedrettin, İnsandan Kaçan. Kalite Basımevi, 1976.
- Tuncel, Bedrettin, L’introducteur de Molière en Turquie: Ahmet Vefik Pacha. Başarı Matbaası, 1981.
- Yazıcı, Mine, Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları. Multilingual, 2005.

NAFTALI BENNETT'İN "İSRAİL İSTİKRAR GİŞİRİMİ"

Naftali Bennett's "Israel Stability Initiative"

Diren ÇAKMAK

Doçent Dr., Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat

direncakmak@hotmail.com

ÖZET: Çalışmada, İsrailli siyasetçi Naftali Bennett'in Filistin sorununa çözüm olarak sunduğu "İsrail İstikrar Girişimi" başlıklı barış planı incelenmektedir. İsrail'de dindar-milliyetçilerin destekledikleri Yahudi Evi Partisi'nin (HaBayit HaYehudi) genel başkanı ve İsrail mevcut hükümetinde Diaspora İşleri Bakanı ve Eğitim Bakanı olarak görev yapan Naftali Bennett, barış planını ilk kez 2012'de ilan etmiştir. Bennett, Oslo Barış Süreci'nin sunduğu iki devletli çözüm önerisinin başarısızlıkla sonuçlandığını kabul etmek gerektiğini savunur. Gerçekliği dikkate almayan barış planının uygulanamayacağını vurgular. Bennett'e göre, Ürdün Nehri'nden Akdeniz'e iki devletin yaşayabileceği yeterli toprak bulunmamaktadır. Bennett'in planına en sert eleştiriyi İsrailli solcular yapmışlardır. Plan, İsrail'de Siyonizm tartışmalarını alevlendirmiştir. Bennett, İsrail siyasetinde solun barış ve sağın vatanperverlik üzerinde tekel kurmasını eleştiren yeni nesilden bir siyasetçidir. Bennett'in gelecekte başbakan olması kuvvetle muhtemel olduğundan, planının anlaşılması önemlidir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Bennett'in Siyonizm yaklaşımı ele alınmakta, ikinci bölümde "İsrail İstikrar Girişimi" açıklanmakta ve üçüncü bölümde plana yönelik takdirler ve eleştiriler değerlendirilmektedir. Çalışmada araştırma yöntemi olarak betimsel analiz kullanılmaktadır. Çalışmanın İsrail siyasal hayatını anlamaya katkı sunması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İsrail, barış planı, Siyonizm.

ABSTRACT: In the study, Israeli politician Naftali Bennett's peace plan titled "Israel Stability Initiative" which he presents as a solution for Palestine problem is analyzed. Naftali Bennett, who is the chairman of the Jewish Home Party (HaBayit HaYehudi) supported by religious-nationalists in Israel and serves as the Minister of Diaspora Affairs and the Minister of Education in Israeli current government, has announced his peace plan for the first time in 2012. He advocates that it is required to accept that the two-state solution offered by the Oslo Peace Process has failed. He emphasizes that a peace plan which does not take into account the reality can not be enforced. According to him, there is no enough land from Jordan River to the Mediterranean for two states to survive. Israeli leftists have made the harshest criticism to Bennett's plan. The plan has inflamed Zionism debates. Bennett, who criticizes the fact that the left has the monopoly on peace and

the right has the monopoly on patriotism in Israeli politics, is a politician of new generation. Understanding the plan is important because of the fact that Bennett will be the prime minister in the future is a strong possibility. The study consists of three parts. In the first part Bennett's approach to Zionism is handled, in the second part "Israel Stability Initiative" is explained and in the third part both praises and criticisms toward the plan is elaborated. In the study, descriptive analysis is used as the research method. It is aimed that the study will contribute to the understanding of Israeli political life.

Keywords: Israel, peace plan, Zionism.

Giriş

Çalışmada, HaBayit HaYehudi (Yahudi Evi) Partisi genel başkanı ve İsrail'in mevcut hükümetinde Eğitim ve Diaspora Bakanı olan Naftali Bennett'in "İsrail İstikrar Girişimi" başlıklı Filistin sorununa yönelik çözüm önerisi incelenecektir.

Naftali Bennett 1972'de Hayfa'da doğmuştur (Knesset, 2018). Anne ve babası Amerikan Yahudisi'dir. Askerliğini İsrail ordusu seçkin birimi Sayeret Matkal'da yapmış, İbrani Üniversitesi'nde hukuk okumuştur. 1999'da yazılım şirketi kurmuştur. İnternet'te bilgi güvenliği konusunda uzmanlaşan ve 400 çalışanı olan Cyota isimli şirketini 2005 yılında bir ABD şirketine 145 milyon ABD dolarına satmıştır. Daha sonra bir başka yazılım şirketi olan Soluta'da genel müdürlük yapmıştır. Soluta 100 milyon ABD dolarına satılmıştır. Bennett, yüksek teknoloji alanında girişimcilikten erken yaşta çok fazla para kazanmıştır. İş yaşamında sağladığı başarıyı siyasete tahvil etmek istemiş ve siyasete girme kararı almıştır. 2005'te Likud Partisi'ndeki liderlik yarışında Benjamin Netanyahu'nun kampanyasının başkanlığını yürütmüş ve Netanyahu'nun yarışı kazanmasıyla Bennett'in yıldızı parlamıştır. 2008'e kadar Netanyahu için çalışan Bennett, 2009'da Yesha Konseyi'nde yönetici olmuş, 2012'ye kadar bu görevde kalmış, Yahuda ve Samarya'da (Batı Şeria) durdurulmuş inşaatların yeniden başlatılması ve yerleşimciliğin güçlendirilmesi için mücadele etmeye başlamıştır. Likud'da Netanyahu'nun kampanyasında birlikte çalıştığı arkadaşı, seküler Yahudi ve İsrail'in mevcut hükümetinde Adalet Bakanı Ayelet Shaked ile 2010'da "Benim İsrailim" adlı hareketi başlatan Bennett, 2011'de Benim İsrailim Hareketi'nin şubelerini Dindar Siyonistlerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerde açmış, hareket üzerinden destekçi kazanmıştır. Benim İsrailim Hareketi, Post-Siyonistlerle ve BDS (Boykot, Tecrit, Yaptırım) türü oluşumlarla mücadele etmiştir. Bennett, 2012'de Forbes Dergisi'nde, başarılı bir girişimci olarak örnek gösterilmiştir. Bennett, Kasım 2012'de HaBayit HaYehudi Partisi genel başkanı seçilmiştir.

Ocak 2013 genel seçimleriyle, ilk kez milletvekili olmuştur. Mart 2015 genel seçimlerinde yeniden parlamentoya giren Bennett, 33. ve 34. hükümette bakan olarak görev almıştır.

Bennett, "İsrail İstikrar Girişimi" başlıklı Filistin sorununa yönelik çözüm önerisini ilk defa, Şubat 2012'de kamuoyu ile paylaşmıştır. Bennett'in barış planı, siyasetteki geleceği bilinmediğinden ilk öğrenildiğinde dikkat çekmemiştir. HaBayit HaYehudi Partisi'nin 2013 genel seçimlerinde 12 milletvekili ile parlamentoya girmesi, Bennett'in hükümette yer alması sonrasında, planı kamuoyunda dikkat çekmeye başlamıştır. 2015 genel seçimleri sonrasında Bennett'in yeniden hükümet ortağı olması, planını kamuoyunda tartışılır bir plan haline getirmiştir. Bennett'in gelecekte başbakan olması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle, planının anlaşılması önemlidir. Çalışma üç bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde Bennett'in Siyonizm yaklaşımı ele alınacak, ikinci bölümde "İsrail İstikrar Girişimi" açıklanacak ve üçüncü bölümde plana yönelik takdir ve eleştiriler değerlendirilecektir. Çalışmada araştırma yöntemi olarak betimsel analiz kullanılacaktır. Çalışmanın İsrail siyasetini anlamaya katkı sunması amaçlanmaktadır.

I. Naftali Bennett'in Siyonizm Yaklaşımı

Naftali Bennett, Yahudi dindarlığıyla Yahudi milliyetçiliği sentezi Dindar Siyonizm'in İsrail siyasetindeki temsilcisidir. Bennett, Dindar Siyonistler içinde ılımlı bir isimdir. Seküler Yahudilerin kaygılarını anlamaya çalışır. Bennett, ne zaman "ülkemizde" ifadesini kullansa, ifadenin karşılığı, Tevrat'taki İsrail topraklarıdır (Stuart Winer, 12.02.2013). Yahudi ruhunun üstün olduğuna inanır. Bennett'e göre, Tevrat İsrail'inde Filistin Devleti'ne yer yoktur.

Bennett, Post-Siyonistler ile Anti-Siyonistler arasında fark görmez. Bennett'i en çok rahatsız edenler, kendinden nefret eden (self-hatred) Yahudilerdir. İsrail'in imajına zarar veren Yahudilere karşı tahammülsüzdür. İsrail siyasetinde solcuların barış ve sağcıların vatanperverlik üzerinde tekel kurmuş olduğunu söyler, bu tutumu eleştirir. Dindar Siyonistleri İsrail siyasetinin merkezine taşımaya çalışan Bennett, kendisini dindar ve seküler Yahudiler arasındaki köprü siyasetçi olarak sunmaktadır. Yerleşimciliği İsrail'in milli davası haline getirmeyi amaç edinen Bennett, Dindar Siyonizm'i anaakım Siyonizm haline getirmek ve Sosyalist (İşçi) ve Liberal Siyonizm'in yerini Dindar Siyonizm'in almasını sağlamak istemektedir (Liel Leibovitz, 14.01.2013). İsrail Hahambaşılığı'nda Ultra-Ortodoks Yahudilerin elindeki pozisyonlara Dindar Siyonist hahamların geçmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu sayede, evlenme, boşanma,

cenaze defin yeri gibi konularda seküler Yahudilerin karşılaştığı sorunların çözülebileceği ve toplumsal barışın sağlanabileceği kanaatindedir. Serbest piyasa ekonomisinden yanadır. Ancak engellilere ve devlet için hizmet etmiş kişilere kaynak aktarımını savunur. Örneğin, gazilere, İsrail güvenlik güçlerinden emekli olanlara iyi bir hayat sağlanması ve aynı zamanda Negev ile Galil'deki nüfus azlığı sorununun çözülmesi amacıyla yönelik, Negev ve Galil'de yeni yerleşim yerlerinin kurulması gerektiğini savunur (Dahlia Scheindlin, 29.12.2015). İsrail'de demografinin değişmesiyle, siyasetin merkezinin ve çevresinin değiştiğini savunmaktadır. Bu gerçeği görmekten kaçınmak, Bennett'e göre, İsrail'in sorunlarını çözmekten kaçınmak demektir.

Bennet, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde artan Müslüman göçmen nüfusun etkisiyle yeni bir antisemitizm doğduğunu düşünür (Tim Sebastian, 05.11.2015). Bu nedenle, İsrail'in ticaret ortaklarını yavaş yavaş değiştirmesinden yanadır. Özellikle Batı Avrupa'da BDS hareketinin güçlenmesi nedeniyle, Hindistan, Rusya, Çin gibi farklı pazarlara İsrail'in yönelmesi gerektiğini savunur. Bennett, Sosyalist ve Liberal Siyonistlerin bazılarının, 1993 tarihli Oslo Anlaşması uyarınca 1994'te kurulmuş olan Filistin Yönetimi'ne önerilen topraklarda görev ifa eden İsrail birliklerinde askerlik yapmayı reddetmelerini vatan hainliği olarak görür. Bennett'e göre, İsrail Devleti'ni kuran HaAvoda Partisi, Yahudi çıkarlarını korumaktan aciz bir partidir (Michael Bachner, 27.02.2018). "Toprak karşılığı barış" yaklaşımını kabul etmeyen Bennett'e göre, Filistinliler ile barış olmayacaktır. Bunun en temel nedeni, Müslümanların tarih boyunca Yahudileri azınlık ve korunacak cemaat olarak görmeleri ve Yahudilerle eşitliği reddetmeleri, bir Yahudi devletinde Müslümanların azınlık olmalarına tahammül edememeleri ve Yahudilerin kendilerine ait bir devlete sahip olmalarını hazmedemeleridir. Bennett'e göre, İsrail'in geleceğini bu gerçeğe göre planlaması gerekir.

Her konuşmasında Yahudilerin 3800 yıllık bir halk olduğunu ve Yerusala-yim'in 3000 yıldır İsrailoğulları'nın başkenti olduğunu vurgulayan Bennett; Siyonizm'i ihya etmek, toprak kutsallığıyla Siyonizm'i yeniden canlandırmak gerektiğini düşünür. İsrail Devleti'nin Filistin topraklarını işgal ettiği iddiasını reddeder. Bennett'e göre, İsrail kendi topraklarında işgalci sayılamaz. Uluslararası hukuk dili kullanılırsa, "işgal" yerine en çok "tartışmalı toprak" denilebileceğini söyler (Tim Sebastian, 05.11.2015). Dünyada 21 Arap devleti olduğunu, bu devletlerin bir Yahudi devletine tahammülü olmadığını vurgular. Sosyalist ve Liberal Siyonistler için, Üçüncü Tapınak, İsrail Devleti'dir. Dindar Siyonistler, Üçüncü Tapınak'ın inşası hayalini kurmaya devam ederler. Bennett, akılcı bir

siyasetçidir. Tapınak Tepesi'nde statükonun bozulmasını mevcut durumda istemez. Mesihçi fantezilere sahip değildir. Öte yandan, Bennett'in Üçüncü Tapınak'ın inşası hayalini kurduğunu tahmin etmek zor değildir. Örneğin HaBayit HaYehudi milletvekili ve İsrail mevcut hükümetinde Tarım ve Kırsal Kalkınma Bakanı Uri Ariel'in Üçüncü Tapınak inşa zamanının geldiğini söylemesine Bennett'in itirazı olmamıştır (The Times of Israel, 05.07.2013). Yahuda ve Samarya'da bazı yerleşimciler tarafından gerçekleştirilen, Filistinlilerin ağaçlarını kesme, ürünlerine zarar verme gibi eylemler, genellikle Dindar Siyonistler tarafından yapılmaktadır. Bennett, bu tür eylemleri meşrulaştıran bir siyasetçidir. Filistinli eylemcilerin gerçekleştirdiği terör eylemlerine yerleşimcilerin cevap verdiğini savunur.

Bennett, Tzvi Yehuda Kook gibi 1947 Birleşmiş Milletler Paylaşım Planı'nın adil olmadığını düşünür. Yahudi atalarının gömülü olduğu Hebron'un veya Birinci Tapınak inşa edilmeden önce Yahudilerin ibadet yeri Shilol'un BM Paylaşım Planı ile İsrail Devleti'nin sınırları dışında tutulmuş olmasını yanlışlık olarak nitelendiren Bennett, M.Ö. 11. Yüzyılda kurulan ve Yahudilerin tarihteki ilk devleti olan İsrail Krallığı'nın başkenti Yeruslayim'in ikiye bölünmesini kabul etmez. 1967 Arap-İsrail Savaşı ile İsrail'in topraklarını büyütmesi (Shmuel Sandler, 1993:141), Bennett'e, İsrail'e yapılmış haksızlığın düzelmesi olarak görünür. İsrail, Yeruslayim'i birleştirmiş, Yahudiler için pek çok kutsal yerin bulunduğu Yahuda ve Samarya'yı, Gazze Şeridi'ni, Golan Tepeleri'ni ve Sina Yarımadası'nı ele geçirmiştir. Bennett, 2005'te Gazze Şeridi'nden İsrail'in çekilmesini hata olarak nitelendirir. Aynı hatanın Yahuda ve Samarya'da tekrar etmesi gerektiğini savunur. Bennett'e göre, 1974'te kurulan, Yahuda ve Samarya'da yerleşimciliği savunan Gush Emunim hareketi, Yahudiler için önemli bir görevi ifa etmiştir. 1948 öncesi Yahudi yerleşimci ruhunu, Yahudi ulusal yurdunda yeniden canlandırmıştır (Ari Shavit, 11.08.2016).

Gush Emunim'i takdir eden Bennett; 1984'te ortaya çıkan ve Araplara yönelik terör eylemleri gerçekleştiren radikal Yahudi yeraltı örgütlenmelerinin Mescid-i Aksa'ya yönelik eylemlerini onaylamaz. Ancak radikal Yahudi yeraltı örgütlenmelerinin ortaya çıkışına neden bulmaya çalışır ve örneğin 1982'de Sina'daki Yamit yerleşiminin sökülmesinin nedenlerden biri olabileceğini düşünür. Tevrat İsraili'nden kopuşa zorlanmak radikal Yahudi eylemlerinin gerekçesi olabilmektedir. "Yahudi ırkçılığı" denildiğinde akla gelen, 1988'de partisi yasaklanan Meir Kahane veya Hebron'da Patrikler Mağarası'nda 1994'te yaptığı terör eylemiyle sivil Arapların ölümüne neden olan Baruch Goldstein gibi isimler (Asher Cohen & Bernard Susser, 2000:59) Bennett'in tasvip etmediği

kişilerdir. Liderliğini yaptığı parti HaBayit HaYehudi’de radikal bazı görüşleri olanlar vardır. Bennett’in bu görüşlerin tamamına katılmadığının altını çizmek gerekir. Örneğin 2006-2010 yıllarında İsrail Ordusu Başhahamı olan, daha sonra HaBayit HaYehudi’de siyaset yapmaya başlayan Avichai Rontzki’nin, mahkum değişimi anlaşmasının Filistinliler tarafından ihlali üzerine, Filistinlileri yakalayıp hapse atmakla uğraşmak yerine, onları yataklarında öldürmek gerektiği yönündeki sözlerine Bennett sahip çıkmış değildir (David Remnick, 21.01.2013). Öte yandan, askerdeyken çok sayıda Arap teröristi öldürdüğünü söylemekten gurur duyan birisidir (Mairav Zonszein, 29.07.2013). Bu konuda kendini eleştirenlere, savaş mantığını hatırlatır ve savaşta öldürmeyenin öldürüleceğini söyler. Bennett, Yahudi’nin Yahudi’yi öldürmesini reddeder ve Oslo Barış Süreci’nin mimarlarından Yitzhak Rabin’i 1995’te öldüren Dindar Siyonist Yigal Amir’in yaptığını meşru görmez ve Yigal Amir’e sahip çıkmaz.

Bennett, eşcinsel evliliklere karşıdır ve bu nedenle İsrail ordusundaki gay ve lezbiyen askerler tarafından eleştirilmektedir. Bennett’in kendisini eleştirenlere karşı tutumu, Yahudilik dininin eşcinsel evliliğe izin vermediğini hatırlatmak biçimindedir. Eşcinsel evliliklerin yasallaştırılmasına karşıysa da, eşcinsel çiftlerin yasal evli çiftlerin sahip olduğu hakların tamamından, örneğin indirimli konut kredisi veya vergi indirimi gibi faydalanmaları gerektiğini savunur. LGBT bireylerin diğer yurttaşlar gibi İsrail ordusunda askerlik görevini ifa ettiklerini, vergi verdiklerini, dolayısıyla eşit yurttaş muamelesi görmeye hakları olduğunu söyler. Bennett, LGBT bireylere “kardeşlerim” diye hitap eder (Lahav Harkov, 24.02.2015). Dindar Siyonist kadınların askerlik yapmaları konusunda teşvik edici sözleri vardır ve bu sözleri nedeniyle Bennett çok sayıda Dindar Siyonist haham tarafından eleştirilmiştir (Kobi Nachshoni & Shahr Chai, 11.11.2016). Radikal-milliyetçi taraftarıyla bilinen spor kulübü Beitar Yerushalayim’de futbol oynamış, Likud seçmeni, Mizrahi Yahudi aileden gelen Eli Ohana’yı 2015 seçimlerinde milletvekili adayı yapmak isteyen Bennett, Şabat’ta futbol oynadığı için Eli Ohana’nın HaBayit HaYehudi’de milletvekili olamayacağını savunan hahamların baskısına boyun eğmiş, Ohana’yı milletvekili yapamamıştır (The Times of Israel, 29.01.2015). Bu iki örnek, Bennett’in Dindar Siyonistleri İsrail siyasetinin merkezine çekmekte zorlandığını göstermektedir.

Bennett, Dindar Siyonizm’in anaakım Siyonizm olması için, Dindar Siyonist gençlerin yüksek teknoloji üretimi girişimciliğine yönelmeleri gerektiğini savunur. İş yaşamında saygın Dindar Siyonistler olduğunda; medyada, akademi, orduda, bürokraside Dindar Siyonist sayısı arttığında, Dindar Siyonizm’in iktidara gelmiş olacağını düşünür. Bennett, kültürel iktidara önem verir. Bu

nedenle, Bar-Ilan Üniversitesi'nin bir kolu olarak Samarya'da kurulan ve 2004'te bağımsız bir üniversite haline gelen Ariel Üniversitesi'nin gelişimi için etkin mücadele etmektedir. Bennett'e göre, Yahuda ve Samarya'daki Yahudi yerleşimciler İsrail'in onuru ve gururudur. Bennett, Ultra-Ortodoks Yahudilerin zorunlu askerlikten kaçmalarını doğru bulmaz ve onların diğer Yahudiler gibi askerlik görevlerini yerine getirmeleri gerektiğini savunur. İsrail Yahudileri ile Diaspora Yahudileri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi için çok çalışan, Yahudilerin başka dine geçmelerini Yahudi halkı için varoluşsal sorun sayan Bennett'e göre; özellikle liberal Amerikan Yahudileri Ortadoğu'da güçlü olanın ayakta kalabileceğini anlamaktan uzaktırlar. İsrail'in güvenliğinin sadece çok yüksek teknoloji silahlarla sağlanamayacağını, İsrail'in güvenliğini sağlamak için askeri gücün yanı sıra, diplomatik yeterliliğe ve ulusal morale ihtiyaç olduğunu düşünen Bennett'e göre, Yahudi Diasporası'nın İsrail'e verdiği destek bu nedenle çok önemlidir. Bennett, barışı elde edebilmek için İsrail'in savaşmak zorunda kaldığı gerçeğini, Diaspora Yahudilerinin anlaması gerektiğini savunur.

Bennett, bir Dindar Siyonist olarak, İsrail'in hem Yahudi hem demokratik bir devlet olmakla birlikte, Yahudilik karakterini öne çıkartmasından yana olduğunu gizlemez. 19 Temmuz 2018'de kabul edilen İsrail Ulus-Devlet Yasası'nın 7. Maddesi'nde, devletin Yahudi yerleşimlerini ulusal değer olarak gördüğü, Yahudi yerleşimlerinin kurulmasını ve gelişmesini cesaretlendireceği, teşvik edeceği yazılıdır. Bu hükmün Yasa'da yer alması Bennett'in sayesinde olmuştur. Bennett'in İsrail siyasetinde ağırlığı gün geçtikçe artmaktadır.

II. İsrail İstikrar Girişimi

Naftali Bennett, "İsrail İstikrar Girişimi" başlıklı Filistin sorununun çözümüne yönelik önerdiği barış planını ilk defa Şubat 2012'de kamuoyu ile paylaşmıştır (Naftali Bennett, 2012:195). Şubat 2012'de henüz HaBayit HaYehudi Partisi'nin genel başkanı değildir. Parti'nin başına geçmesinde, bu planın etkisi olduğu söylenebilir. HaBayit HaYehudi'nin başına geçmesinden iki ay sonra gerçekleşen genel seçimlerde, Bennett'in partiyi tarihindeki en çok sandalyeye kavuşturması, İsrail İstikrar Girişimi'nin Yahuda ve Samarya'daki Yahudi yerleşimcilerden destek gördüğüne delil olarak gösterilebilir. Bennett'in başarılı olduğu 2013 genel seçimleri sonrası, hükümet ortağı olması ve 2015 genel seçimlerinde sandalye sayısı 12'den 8'de inmiş olsa da, hükümet ortağı olmaya devam etmesi nedeniyle, planının uygulanma ihtimali güçlenmiştir. Bennett'in İsrail İstikrar Girişimi'ni 14.Yıllık Herzliya Konferansı'nda yeniden anlatması, plana dair tartışmaları derinleştirmiştir.

Bennett barış planını, 13 milyon kilometrekareyi aşkın alanda 21 tane Arap devleti (Filistin Yönetimi bağımsız olursa 22. Arap devleti olacaktır) arasında, su alanı hariç 20.330 kilometrekarede varoluş mücadelesi veren İsrail'in korunması amacına yönelik önerdiğini savunur. 1987'de Birinci İntifada başladığında 15 yaşında olan, 1990'lı yıllarda barış şarkılarının söylendiği ortamda yetiştiğini belirten Bennett; 1993'te Oslo Anlaşması'nın imzalanması, 1994'te Filistin Yönetimi'nin kurulması, 2000'de İsrail'in Lübnan'dan çekilmesi, 2000'de İkinci İntifada'nın başlaması, 2005'te Gazze Şeridi'nden İsrail'in çekilmesi, 2006 Lübnan Savaşı'nda İsrail'in başarısız olması gibi olayları birlikte değerlendirdiğinde, İsrail'in her barış adımının Filistinlilerce zayıflık olarak okunduğunu öne sürmektedir (Susan B. Glasser, 08.03.2018). Golan Tepeleri'nden İsrail'in çekilmiş olması durumunda, Suriye İç Savaşı'nda IŞİD'in (Irak ve Şam İslam Devleti) İsrail sınırına dayanabileceğini hatırlatan Bennett, IŞİD'in Sina Yarımadası'ndan İsrail'e saldırılarına işaret ederek, İsrail'in bir yandan Hamas (İslami Direniş Hareketi) diğer yandan Lübnan'da bulunan İran destekli Hizbullah (Allah'ın Partisi) ile savaşmak zorunda olduğunu, Golan'dan çekilmiş olması durumunda IŞİD ile de savaşmak zorunda kalacağını söyler (Noam Dvir, 06.07.2015). Bu terör örgütlerinin ortak noktasının İsrail'i yok etmek olduğunu belirten Bennett, İsrail'in dört tarafının düşmanla çevrili olduğuna dikkat çeker. Yahudilerin Holokost'tan tecrübeli olduklarını ve İsrail'in kendi kendini koruma hakkı olduğunu belirtir. İsrail'de sağ siyasetin yükselmesinin nedeninin ideoloji olmadığını, gerçekler olduğunu öne süren Bennett, İsrail'de barış sözcüğünün anlamsızlaşmasında Filistin Yönetimi'nin barıştan kaçan tutumunun belirleyici olduğunu söyler. Bennett'e göre, Filistin Yönetimi barış yapmak için hiçbir zaman samimi olmamıştır. Terör eylemleri nedeniyle hapis yatanların ailelerine ödeme yapılması, terörün teşviki anlamına gelmektedir. Bennett'e göre, Filistin Yönetimi terörü ödüllendirdiği müddetçe ve ders kitaplarında antisemit ifadeleri korumaya devam ettikçe barış mümkün olmayacaktır.

Bennett, hiçbir devletin sınırında Afganistan gibi bir devleti istemeyeceğini söyler ve Gazze Şeridi'nde 'Hamastan' ile mücadele sürerken, Yahuda ve Samarya'da ikinci 'Hamastan' olasılığına İsrail'in izin vermemesi gerektiğini belirtir. Bu, İsrail için İkinci Holokost'un gelişi demek olacaktır. İsrail İstikrar Girişimi'nin İsrail'e güvenlik getirirken, Filistinlilere refah getireceğini savunur. İsrail İstikrar Girişimi, Yahuda ve Samarya'nın yaklaşık %60'ının İsrail Devleti tarafından ilhak edilmesini içerir (Naftali Bennett, 05.11.2014). İsrail İstikrar Girişimi'ne göre, Oslo Süreci'nde A, B, C olarak sınıflandırılan topraklardan A ve B Bölgesi, Filistin Yönetimi'nde kalmaya devam edecektir. Filistin Yönetimi,

orduya sahip olmayacak, silahsızlandırılacak, güvenliği İsrail ordusu sağlayacaktır. Mevcut halde İsrail ordusu tarafından güvenliği sağlanan C Bölgesi'nde Yahudi yerleşimciler yaşamaktadır ve Bennett'in planına göre, C Bölgesi'nde İsrail egemenliği resmen geçerli olacaktır. C Bölgesi'nde yaklaşık 400 bin Yahudi ve 80 bin Arap yaşamaktadır ve 80 bin Arap'a İsrail yurttaşlığı önerilecektir. Golan'da Dürzilerin, Yeruslayim'in doğusunda Arapların İsrail yurttaşlığını kabul etmediklerini hatırlatan Bennett, 80 bin kişinin İsrail yurttaşlığını reddedebileceğini olası görür. C Bölgesi'nde yaşayan Araplar ile ilgili Bennett'in verdiği rakam, 2012'den 2017'ye değişmiştir (Chaim Levinson, 17.01.2013). 2012'de 50 bin Araptan söz ederken, 2014'te 70 bin ve 2017'de 80 bin Araptan söz eder. Rakamlardaki değişim, yılların geçmesi veyahut doğurganlıkla açıklanmayacak orandadır. Bennett, yurttaşlık önerilecek Arapların kesin rakamını belirlemek için bir tarih belirlemek gerektiğini söyler. Bennett'in Yahudi yerleşimcilere ilişkin verdiği rakam da 2012'den 2017'ye değişmiştir. 2012'de yerleşimcilerin sayısını 350 bin olarak vermiştir (Naftali Bennett, 2012:195).

Bennett, A ve B Bölgesi'ndeki yönetimin nasıl olacağı konusunu seçenekli bırakmayı, Filistinlilerin kendi kaderlerine kendilerinin karar vermelerinin gereği sayar. Filistin Yönetimi mevcut halindeki gibi özerk bir yönetim olarak kalmaya devam edebilecek veya Ürdün ile konfederasyon oluşturabilecek veya ayrı ayrı yerel yönetimler oluşturulabilecektir (Martin Indyk, 06.12.2014). Bennett, yaklaşık 2 milyon Arap nüfusun olduğu A ve B Bölgesi'ni İsrail'in yönetmesine gerek olmadığını düşünür. Bölge'deki Filistinliler, eğitim, kanalizasyon gibi belediye hizmetlerini kendi kendilerine görmelidirler. A ve B Bölgesi'nde gündelik yaşamın devamına dair hizmetler İsrail sorumluluğuunda olmamalıdır. Bennett'in planında, Gazze Şeridi'nin yönetimi Mısır'a devredilecektir. Böylece Gazze'den İsrail'e yönelecek terör eylemleri önlenmiş olacaktır (Naftali Bennett, 2017). Bennett, planının sağlıklı işlenmesi için, 1948 Filistin mültecilerine geri dönüş hakkı tanınmaması gerektiğini belirtir. 1948 Filistin mültecilerinin torunları geri dönmek isterlerse, C'ye değil, A veya B Bölgesi'ne dönmek isterlerse dahi, bunun Filistin Yönetimi üzerinde baskı yaratacağını öne sürer (Tovah Lazaroff, 25.06.2017). Baskının İsrail'e yansımasının kaçınılmaz olacağını düşünen Bennett'e göre, Arap devletlerinde yaşayan ve 1948'den sonra mallarını bırakıp İsrail'e mülteci olarak gelen 800 bin Yahudi'nin geride bıraktığı mallarının arkasını aramaması gibi, Filistinli mülteciler de gerçeği kabullenmeli ve bulundukları ölkelerde normalleşmeyi seçmelidirler. Bennett, dünyadaki bütün mültecilerin tek kuşak mülteci olduğunu, mültecinin çocuğunun veya torununun mülteci sayılmasının mümkün olmadığını, Filistinli mültecilere uygulanan

pozitif ayrımcılığın adil olmadığını, Filistinli mültecilerin dünyadaki diğer mültecilere uygulanan hukuk kurallarına tabi olmaları gerektiğini vurgular. Bennett'e göre, mülteciliğe dair evrensel tanım uygulandığında, 1948 Filistinli mülteci sayısı 5 milyondan 50 bine düşecektir. Çünkü hayattaki 1948 Filistinli mülteci sayısı 50 bin kadardır.

Bennett'in planına göre, A ve B Bölgesi'nde Filistinliler hangi yönetimi kurarlarsa kursunlar, şehirler arası serbest geçiş olacaktır. Altyapı yatırımıyla, yapılacak kara limanıyla, birleşik endüstri merkezlerinin kurulmasıyla, Cenin'deki Filistinliler Hayfa'ya bağlanabilecek ve Filistinlilerin refahı artacaktır. Mevcut halde kişi başına 3.000 ABD doları olan Filistin'de refah düzeyi, kişi başına 40.000 ABD doları olan İsrail'deki refah düzeyine ulaşmayabilecek ise de, Filistinliler eskisinden daha iyi bir hayata sahip olacaklardır. Bennett, C Bölgesi'ndeki Araplar ile Yahudiler arasındaki iş hayatındaki işbirliklerine tanık olduğunu, bunun modeline ilham verdiğini söyler. Bennett planını, ekonomi tabanlı çözüm olarak nitelendirir. Refahları artan Filistinliler ile İsrailliler arasında tabanda barışın inşa edileceğini savunur. Bennett, iş yaşamındaki kuralı hatırlatır. Çalışanın sorun çözme yöntemi sorunu çözmemişse ve çalışan aynı yöntemde direnmekteyse, şirket sahibi çalışanı işten çıkartır. Kendinin şirket yönettiğini hatırlatan Bennett, başarısız yöntemde ısrar eden çalışanın şirkete zarar ettirdiği düşünülerek şirketten çıkartılacağını, ancak başarısızlığı anlaşılmış Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne iki devletli çözüm önerisinin hakim görüş olmayı sürdürdüğünü vurgular ve bunu makul bulmaz. Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne iki devletin yan yana yaşayabilmesinin 1947'de mümkün görünmediği gibi mevcut zamanda da mümkün olmadığını savunan Bennett, 1947'de Yeruslayim'i bağımsız şehir saymanın hayata geçirilebilir olmadığını görülmesi gibi, 1993'te Yeruslayim'i ikiye bölmeye dayalı planın hayata geçirilebilir olmadığını 2000'de görüldüğünü söyler ve kendisinin gerçekleri dikkate alan bir barış planı önerisinde bulunduğuna dikkat çeker. Mükemmel ancak uygulanamayacak bir plan yerine, mükemmel olmayan ancak uygulanabilir bir planı yeğlediğini söyler.

Bennett, planının mükemmel olmadığını belirtir. İsrail'in Ortadoğu'daki tek demokrasi olduğunu ve etrafının totaliter ve otoriter yönetimlerle çevrili olduğunu vurgular. Planının hayata geçmesine uluslararası toplumdan itiraz gelmesini dikkate almamak gerektiğini söyler. Bennett'e göre, İsrail, Yeruslayim'i birleşik başkent ilan ettiği 1980'de ve Golan'ı 1981'de ilhakında eleştirilmiştir; ancak zaman İsrail'in attığı adımların doğru olduğunu göstermiştir. Bennett'e göre, Yahuda ve Samarya'nın ilhakında da önceki tepkilerin benzeri olacaktır ve

zamanla uluslararası toplum durumu kabullenecektir. Bennett, Oslo Anlaşması'nın imzalandığı günden itibaren Filistin Yönetimi'nin 15 uluslararası örgüte üyelik başvurusu (Uzi Baruch & Elad Benari, 09.06.2014) yaptığını ve Oslo Anlaşması'nın tek taraflı adım atmama hükmünü defaten ihlal ettiğini söyler ve İsrail için negatif çifte standart uygulanmaması gerektiğini belirtir. Bennett'e göre, Filistin Yönetimi gibi İsrail de tek taraflı adım atabilmelidir; çünkü bir tarafı eleştirip diğerini eleştirmemek çifte standarttır. Bennett, planının uygulanmaya başlanacağı ilk yerleşim yeri olarak Maale Adumim'i gösterir. Yerusalayim'e yaklaşık 7 km uzaklıkta, 1975'te 15 dindar Yahudi ile yerleşimin başladığı Maale Adumim'de Yahudi nüfusunun 41.000'e ulaştığını ve endüstri parkıyla 4.000 Filistinli için iş imkânı sunulduğunu söyler. Bennett'e göre, Yahuda ve Samarya'daki Yahudi yerleşimcilerinin evlerinin inşaatında Filistinliler çalıştığına göre, Filistinlilerin, planına bir itirazı olmayacaktır. Yerusalayim'de İsrail yurttaşlığını almaksızın yaşayan yaklaşık 300.000 Filistinli'nin akıbetinin ne olacağına dair, Bennett somut birşey söylemez, sadece Filistinlilere iyi belediyecilik hizmeti götürmeyi önerir (Martin Indyk, 06.12.2014).

Bennett, planının barışı yukarıda değil aşağıda kurmaya dönük olduğunu vurgular. Bu plan, İsrailoğullarının topraklarının İsrail Devleti egemenliğinde olmasını mümkün kılacaktır. İsrail'in güvenliğini sağlayacak, İsrail'e istikrar getirecektir. Filistinlilerin refahı artacaktır. Her iki tarafın kazandığı plan olarak İsrail İstikrar Girişimi'ni gören Bennett, Hamas ve Fetih'in kendi aralarında dahi barışı sağlayamadığını hatırlatır ve Oslo Süreci çöktüğüne göre, İsrail'in kendi gelecek planlamasını yapma zamanının geldiğini savunur.

III. İsrail İstikrar Girişimi'ne Yönelik Takdir ve Eleştiriler

Giora Eliand 2010'da Filistin sorununa dair hazırladığı raporda, Filistin sorununa dair dört durum tespit etmiştir (Giora Eliand, 01.01.2010). Birincisi çözümsüzlük, ikincisi geçici çözümçülük, üçüncüsü kalıcı anlaşmacılık ve dördüncüsü kalıcı çözümçülük olan Giora Eliand'ın dörtlü sınıflandırmasına göre, Bennett'in önerdiği İsrail İstikrar Girişimi'ni geçici çözümçülük altında saymak doğru olur. Bununla birlikte, yaratacağı sonuçlar, Filistinliler aleyhine kalıcı bir durum yaratmaya adaydır. Çünkü Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne iki devletin yan yana yaşaması, İsrail İstikrar Girişimi'nin uygulamaya konulmasıyla resmen imkânsızlaşacaktır. İsrail Gazze Şeridi'nden çekilme kararı aldığı anda, 8.000 Yahudi yerleşimci yerlerinden çıkartılmıştır. Yahuda ve Samarya'daki Yahudi yerleşimci sayısı en az 400.000 olduğuna, sayı artmaya devam ettiğine göre; yaklaşık yarım milyon yerleşimciyi yerlerinden sökmek, gelecekte Akdeniz'den

Ürdün Nehri'ne iki devletli çözüm hayata geçirilmek istenildiğinde mümkün olmayacaktır.

1920'de San Remo'da gerçekleşen ve Birinci Dünya Savaşı'nın kazananlarının toprakları paylaşımının görüşüldüğü toplantıda, 24 Nisan 1920 tarihli belge imzalanmış ve belge ile bugünkü Ürdün, İsrail, Filistin Yönetimi toprakları (Oslo Anlaşması ile önerilen) ile Golan Tepeleri'ni içine alan coğrafyada Yahudi Devleti'nin kurulması kabul edilmiştir (Eli H.Hertz,2008:6). Belge anlaşmaya dönüştürülmüş ve 10 Ağustos 1920'de Sevr Anlaşması olarak kabul edilmiştir. 120.466 kilometrekare üzerinde Yahudi Devleti'nin kurulmasına dair anlaşmanın imzalanmasından iki yıl sonra, Arapların itirazı (Yehoshua Porath,1977:81), Fransa ve Birleşik Krallık arasında Ortadoğu'daki rekabetin sertleşmesi nedeniyle, Yahudilere önerilen toprak miktarı azaltılmıştır. 1922'de Yahudi Filistini sınırları, bugünkü İsrail (uluslararası toplum tarafından tanınan) ve Filistin Yönetimi (Oslo Anlaşması ile önerilen) topraklarından ibaret çizilmiş ve Arap Filistin'i bugünkü Ürdün olarak belirlenmiştir. 1920'de 120.466 kilometrekare olarak kurulması beklenen Yahudi Devleti, 1922'de 28.166 kilometrekare ile sınırlandırılmıştır (Eli H. Hertz,2008:7). 16 Eylül 1922'de küçültülmüş haliye harita, Milletler Cemiyeti tüm üyelerinin oybirliği ile kabul edilmiştir. Sosyalist ve Liberal Siyonistler, 1922 kararını kabul ederken; Revizyonist Siyonistler reddetmişlerdir. 1937'de Birleşik Krallık'ın 1922 haritasını yeniden ikiye bölmeye kalkışması, Revizyonist Siyonistler için kabul edilmez olmuş; Revizyonist Siyonist silahlı grupları, Birleşik Krallık'ın sömürge memurlarına terör eylemlerinde bulunmuşlardır (Roger Hardy,2017:79-82). Revizyonist Siyonistler, Sosyalist ve Liberal Siyonistleri, her önerilene kabul etmekle itham etmişler ve Sosyalist Siyonistlerle silahlı çatışmaya girmişlerdir (Colin Shindler,1995:32-22). Revizyonist Siyonistler, Birleşmiş Milletler'in 1947 Filistin paylaşım planını (Martin Gilbert, 2008:141) Yeruslayim'e bağımsız şehir statüsü verildiğinden reddetmek gerektiğini savunmuşlardır.

Bu gelişmeler süresince, Dindar Siyonistler düşünce olarak Revizyonist Siyonist tezlerden yana olmalarına rağmen pragmatist davranmışlar, Sosyalist ve Liberal Siyonistler ile işbirliği içinde olmuşlardır (Shmuel Sandler,1993:155). İsrail Devleti kuruluşu öncesi Sosyalist ve Liberal Siyonistler ile Revizyonist Siyonistler arasındaki çekişme, devletli dönemde devam etmiş ve Dindar Siyonistler, Sosyalist Siyonistlerin kurduğu hükümetlerde yer almışlardır. Dindar Siyonizm 1967 Arap-İsrail Savaşı sonrasında güçlenmiş ve Revizyonist Siyonistlerin ilk defa iktidara geldiği 1977 sonrasında gücünü artırma imkânı bulmuştur. 2005'te İsrail'in Gazze Şeridi'nden çekilmesiyle, Dindar Siyonizm güç

kaybetmiş, ancak Arap Baharı'nın doğuşu ve İhvan'ın (Müslüman Kardeşler) yükselişiyile Dindar Siyonist Hareket yeniden güçlenmeye başlamış, Bennett'in HaBayit Hayehudi'nin başına geçmesiyle Dindar Siyonizm'deki yükseliş istikrar kazanmıştır. Anti-Siyonist olan Ultra-Ortodoks Yahudilerin Siyonistleştirilmesi ile örneğin zorunlu askerlik yapmalarının sağlanması, işgücüne kazandırılmaları sayesinde, Dindar Siyonizm'in gelecekte daha fazla güçleneceği düşünüldüğünde, Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne iki devletin yan yana yaşamasını kabulenecek seçmen profilinin İsrail'de zayıflayacağını ve Yahuda ve Samarya'daki Yahudi yerleşimcilerin yerlerinden çıkartılması halinde, İsrail'de iç savaş çıkabileceğini tahmin etmek mümkündür.

Naftali Bennett bir Dindar Siyonist olarak, Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne İsrail Devleti'nin egemen olması gerektiğini düşünmektedir. 1922'de Yahudilere önerilen toprak büyüklüğüne İsrail'i ulaştırmak istediği anlaşılmaktadır. Bunun gerçekleşmesinin zaman alacağını, uluslararası toplumun itirazları olacağını farkındadır ve nihai amaca ulaşabilmek için geçici çözümlerle ilerlemenin doğru olacağı kanaatindedir. Başlangıç olarak, Oslo Barış Süreci'nin sona erdiğinin kabullenilmesi ve Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne iki devletli çözümün ölümlüyle yüzleşmenin sağlanmasını İsrail lehine kazanım olarak görmektedir. Filistinli mahkûmlar ile İsrail askerleri takası, tek taraflı çekilme gibi yöntemleri doğru bulmayan bir siyasetçi olarak Bennett, İsrail merkez solunun Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne iki devletli çözüm ısrarının İsrail'in aleyhine olduğunu savunur. Bennett, Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne iki devlete karşı olmakla beraner, iki devletliliğe karşı değildir. Şöyle ki, Arap devletlerinin egemen olduğu topraklarda Filistinli Arapların bir devlete sahip olmalarına Bennett'in itirazı yoktur. Altını çizmek gerekir ki, İsrail'deki hem radikal sol hem de radikal sağ kanat, Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne tek devletli çözümden yanadır. Ancak radikal solun hayalindeki tek devlet Arap ile Yahudi ve herkesin devletiyken, radikal sağın hayalindeki devlet Yahudi ulus-devletidir. Bennett, Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne tek devletli çözümden yanadır. Öte yandan, Yahudi-Arap nüfus dengesinin Araplar lehine olması, Bennett'e, Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne toprakların ilhakı için henüz erken olduğunu düşündürmektedir. Bennett, mevcut zamanda kısmi ilhakı benimsemeyi daha makul bulmaktadır.

Kendi siyasette bulunduğu müddetçe, Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne olan topraklarda Filistin Devleti'ne izin vermeyeceğini söyleyen Bennett, olası bir bağımsız Filistin Devleti'nin çökmüş devlet olacağını belirtir. Bennett'e göre, Suriye, Lübnan veya Libya'da yaşananlar, radikal İslamcı terörün yarattığı sorunlar, çökmüş yeni bir Arap devletine ihtiyaç olmadığının en somut kanıtıdır.

Bennett, Filistin sorununun çözümünde cerrahi müdahaleleri yanlış bulur. Bennett'in bu yanlışlığı anlatmak için verdiği örnek ilginçtir. 1996'da Lübnan'da savaşırken kalçasından kurşun yiyen asker arkadaşı Yoav Mordechai'nin kurşunla yaşamak zorunda olduğunu, çünkü kurşun çıkartma ameliyatının onu felç edebileceğini söylemiştir (Gavriel Fiske, 19.06.2013). Bennett'in planı, 1948-1949 Arap-İsrail Savaşı sonununda, Mısır ve Ürdün arasında paylaşılan Filistin topraklarının yönetimi düzenini anımsatır. Gazze Şeridi'nde Mısır ve Yahuda ve Samarya'da (Batı Şeria) Ürdün, 1967'ye kadar egemendir. Bu düzeni değiştiren 1967 Arap-İsrail Savaşı olmuştur. Filistinliler, Mısır ve Ürdün egemenliğine değil, İsrail'in egemenliğine direniş göstermişlerdir. Çünkü Bennett'e göre, Filistin ulus değildir, Filistinliler 13 milyon kilometrekarede yaşayan yaklaşık 400 milyon Arap halkının parçasıdır.

Bennett, planının uygulanması için ölümü göze almak gerekebileceğini söyler ve kutsal İsrail toprakları için ölmeye değer olduğunu savunur (Moran Azulay, 10.07.2016). Bennett'in planına en sert tepkiyi veren; Gershon Shafir, Michael Walzer, Barbara Risman gibi Liberal Siyonist ABD'li akademisyenlerin oluşturduğu, "Üçüncü Hikaye Hareketi" olmuştur. Planın, İsrail'in işgalini kalıcı kılmaya dönük olduğunu öne süren Hareket, ABD'yi ve AB'yi, 9 Aralık 2014'te imzalı açık bir mektupla, vize kısıtlaması veya malları dondurma gibi Bennett'e bireysel yaptırımlar uygulamaya davet etmiştir (The Third Narrative, 09.12.2014). İsrail'i gayrimişrulaştırmak için küresel bir kampanya olarak 2005'te başlatılan BDS hareketini onaylamayan, Ukrayna toprağı Kırım'ın Rusya tarafından ilhaki sonrasında, ilhaka katkı sunan Rus hükümet görevlilerine uygulanmış yaptırımların benzerinin Bennett'e ve yanı sıra Uri Ariel, Moshe Feiglin, Zeev Hever'e uygulanmasını isteyen, İsrail'in 1967 sınırlarına dönmesi gerektiğini savunan Üçüncü Hikaye Hareketi, beklediği etkiyi uyandıramamıştır. Siyonizm'ler içinde Liberal Siyonizm'in güçsüz kaldığı dikkate alınırsa, bireysel boykot davetinin, İsrail siyasetinde karşılık bulmaması normaldir.

Hatnuah Partisi lideri Tzipi Livni plana sert eleştiri yönelten bir isimdir. Livni şöyle demiştir: *"Bennett'in ve temsil etmekte olduğu azınlığın rüyası, İsrail'in kabusudur."* (Barak Ravid, 06.10.2016). Livni, Bennett'in düşüncesinin marjinal olduğunu söylemekteyse de, marjinalleşmekte olan düşünce, Sosyalist ve Liberal Siyonizm ve Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne iki devletlilik olarak gözükmektedir. Ağustos 2018'den itibaren Yahudi Ajansı Başkanı ancak Bennett'i eleştirdiğinde Siyonist Birlik Başkanı olan Isaac Herzog, Bennett'in ilhak planının tehlikeli ve iç savaş çıkartmaya aday olduğunu öne sürmüştür. Herzog'a göre, planın uygulanması, temel yerleşimlerin tamamen kaybı ve İsrail'in

uluslararası toplumdan izolasyonu risklerini yaratacaktır (Moran Azulay, 10.07.2016). Siyonist Birlik milletvekili Yoel Hasson, Bennett'in faşist olduğunu belirtmiş, plana dair şöyle demiştir: *"Bennett, İsrail Devleti için gerçek bir tehli- kedir. Kendisini çoğunluk olarak göstermeye çalışan azınlık içindeki azınlıktır. Onun bahsettiği Yahudilik bizim Yahudiliğimiz değildir. Toprağa insan yaşamın- dan daha fazla değer veren, hepimizi denize atmaya istekli, acayip bir aşırılıkçı ve intiharcı bir milliyetçi."* (Moran Azulay, 10.07.2016). Yoel Hasson'un radikal ve ılımlı Yahudi milliyetçiliği arasında ayırım yaptığı anlaşılmaktadır.

İsrail mevcut hükümetinde Savunma Bakanı olan, zaman zaman Bennett ile hükümet ortağı olarak tartışmalar yaşayan, Yisrael Beiteinu Partisi'nin genel başkanlığını yürüten ve İsrail ile Filistin Yönetimi arasında Türk-Yunan nüfus mübadelesi gibi nüfus mübadelesi yapılması veya İsrail'e sadakat göstermeyen İsrail yurttaşı Arapların yurttaşlıktan çıkartılması gibi radikal önerilere sahip ve iki devletli çözümden yana olan, seküler milliyetçi Avigdor Lieberman da Bennett'in planına sert eleştiri getirenlerden birisidir. Lieberman, İsrail sağ si- yasetçilerin kullanmadığı ve kullanımını tabu saydığı kelimeyi kullanarak Ben- nett'i eleştirmiştir: *"Apartheid"* (Raphael Ahren, 15.01.2015). Lieberman, Ben- nett'in planının apartheid devleti önerdiğini iddia etmiştir. Meretz Partisi mil- letvekili Ilan Gilon, Bennett için *"Yahudi cihadına çağırıyor"* ifadesini kullanmış, Bennett'in gülümsemesinin ardında Mesihçi düşüncesinin gizli olduğunu belirt- miştir (Moran Azulay, 10.07.2016). Siyonist Birlik milletvekili Ksenia Svetlova'nın şu sözleri, ilginç ve önemli olması bakımından nakletmeye değer- dir: *"Raana'da kendi rahat hayatını feda etmeyeceksin, değil mi? Bir kahraman olmak ve diğer insanların çocuklarının hayatlarını feda etmek çok kolay. Hayat- ları feda etmeye istekli olman hoş. Bu Siyonizm değil, bu sorumsuz bir Mesihçilik. Ve bunu yapmana izin vermeyeceğiz"* (Hezki Baruch, 07.10.2016). Bennett'in planına en sert eleştirilerin Sosyalist ve Liberal Siyonistlerden gelmiş olması şa- şırtıcı değildir.

Revizyonist Siyonist olarak yetişen Benjamin Netanyahu'nun 1996-1999 yıllarındaki Oslo Barış Süreci başbakanlığı sonrasında ikinci başbakanlığının başladığı 2009'dan itibaren, 2017'ye kadar Yahuda ve Samarya'nın tamamını veya bir kısmını ilhak etmek konusunda isteksiz bir görüntü verdiğini belirtmek gerekir. Ancak 6 Aralık 2017'de ABD'nin İsrail Büyükelçiliği'ni Yerusalayim'e ta- şıyacağını ilan etmesinden sonra, Netanyahu'nun genel başkanlığını yaptığı Li- kud'un Merkez Komitesi, Yahuda ve Samarya'daki Yahudi yerleşimlerinde İsrail egemenliğinin tanınmasına dair parti için bağlayıcı olmayan bir karar almıştır. Bununla beraber, Likud'un bu kararı parlamentoya taşımakta istekli olmadığı

söylenebilir. Çünkü Netanyahu'nun stratejisi uluslararası toplumda infial yaratmadan adımlar atmak biçimindedir. Bugüne kadar Likud milletvekillerinin ilhakla ilgili sundukları pek çok taslağı Netanyahu engellemiştir. Örneğin Dışişleri Bakan Yardımcısı Tzipi Hotoveli'nin Yahuda ve Samarya'nın tamamını ilhak taslağı bunlar arasında sayılabilir (Ori Nir & Debra Shushan,2018). Netanyahu, 'de jure' ilhaktan yana gözükmemektedir. Bu bağlamda, Bennett'in kısmi ilhakı yasalılaştırmak konusundaki açık davetinin samimi bir tutum olduğunu söylemek doğru olur. Bennett'in planı radikal sağ siyasetçiler tarafından kabul görmüş; radikal sol, merkez sol ve merkez sağ tarafından kabul görmemiştir. Bennett, İsrail'de ve ABD'de pek çok konferansta planını anlatmayı sürdürmüş ve halen sürdürmektedir.

Sonuç

Naftali Bennett'in "İsrail İstikrar Girişimi" başlıklı Filistin sorununa yönelik çözüm önerisi geçici çözümçülük olarak gözükmektedir. Öte yandan, planın uygulanması halinde, Akdeniz'den Ürdün Nehri'ne iki devletin yaşaması resmen imkansızlaşacaktır.

İsrail siyasetinin merkezi, kurulduğu 1948'den 2018'e sürekli sağa kaymaktadır. Bu nedenle, gelecekte İsrail, Bennett gibi Dindar Siyonist başbakanla karşılaşabilir. Oslo Barış Süreci'nin başarısız olduğu açıktır. Öte yandan, devletsiz Filistinlilerin devlet ihtiyacı sorunu çözülmelidir. Filistin Yönetimi, bağımsız devlet olmadan bağımsız olduğunda çökmüş bir devlet olacağının ipuçlarını vermektedir. Arap aşiretleri arası silahlı kavgalar, yolsuzluk ve rüşvet sorunları, Filistin Yönetimi'nin çökmüş bir yönetim olduğunun delilleridir. Gazze Şeridi'ndeki Filistinlilerin yaşadıkları insanlık ayıbının başlıca sorumlularının Hamas ve Filistin Yönetimi olduğu inkar edilemez. Yıllardır İsrail'i sorumlu tutmanın Filistinlilerin devletsizlik sorununu çözmeye yardım etmediğini kabul etmek gerekir. Filistinli siyaset seçkinleri, Siyonizm'in her türünü şeytanlaştırarak, çok büyük fırsatlar kaçırmışlar, kaybeden Filistinliler olmuştur. Filistinliler bugün devletsizdir.

Son tahlilde, Bennett'in planı veya başka bir plan, Filistin sorunu hangi barış planıyla çözülmeye çalışılırsa çalışılsın, barış planı önerisinin ütöpik olması, çerçevesinin masada değil sahada çizilmiş ve gerçekler üzerine inşa edilmiş olması gerekir.

Kaynakça

- AHREN, R. (15.01.2015). <https://www.timesofisrael.com/a-settler-himself-fm-avigdor-liberman-drops-the-a-bomb/> [erişim: 06.10.2018]
- AZULAY, M. (10.07.2016). <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4864009,00.html> [erişim: 06.10.2018]
- BACHNER, M. (27.02.2018). <https://www.timesofisrael.com/minister-apologizes-for-comparing-rival-to-hamas-in-2015-election-campaign/> [erişim: 06.10.2018]
- BARUCH, H. (07.10.2016). <https://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/218710> [erişim: 06.10.2018]
- BARUCH, U. & BENARI, E. (09.06.2014). <https://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/181501> [erişim: 06.10.2018]
- BENNETT, N. (2012). The Israel Stability Initiative. *Journal of Palestinian Studies*, 41(4), 195-196.
- BENNETT, N. (05.11.2014). <https://www.nytimes.com/2014/11/06/opinion/naftali-bennett-for-israel-two-state-is-no-solution.html> [erişim: 06.10.2018]
- BENNETT, N. (2017). <http://fathomjournal.org/my-stability-plan-is-only-partial-self-determination-but-will-allow-the-palestinians-to-thrive-naftali-bennetts-bottom-up-peace-plan/> [erişim: 06.10.2018]
- COHEN, A. & SUSSER, B. (2000). *Israel and the Politics of Jewish Identity: The Secular-Religious Impasse*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- DVIR, N. (06.07.2015). <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4665886,00.html> [erişim: 06.10.2018]
- ELIAND, G. (01.01.2010). <https://besacenter.org/policy-memorandum/regional-alternatives-to-the-two-state-solution-2-2/> [erişim: 06.10.2018]
- FISKE, G. (19.06.2013). <https://www.timesofisrael.com/bennetts-shrapnel-saddled-pal-found/> [erişim: 06.10.2018]
- GILBERT, M. (2008). *Israel: A History*. New York: Harper Perennial.
- GLASSER, S. H. (08.03.2018). <https://www.politico.com/magazine/story/2018/03/08/naftali-bennett-israel-transcript-217331> [erişim: 06.10.2018]
- HARDY, R. (2017). *The Poisoned Well: Empire and Its Legacy in the Middle East*. Oxford: Oxford University Press.
- HARKOV, L. (24.02.2015). <https://www.jpost.com/Israel-Elections/Bennett-LGBT-community-are-my-brothers-and-sisters-392106> [erişim: 06.10.2018]
- HERTZ, E.H. (2008). *This Land Is My Land: Mandate For Palestine, The Legal Aspects of Jewish Rights*. New York: Myths and Facts Inc.
- INDYK, M. (06.12.2014). <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2014/12/Transcript-uncorrected-naftali-bennett.pdf> [erişim: 06.10.2018]
- KNESSET. (2018). https://knesset.gov.il/mk/eng/mk_eng.asp?mk_individual_id_t=864 [erişim: 06.10.2018]

- LAZAROFF, T. (25.06.2017). <https://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Bennett-rejects-Palestinian-right-of-return-warns-of-refugee-camp-in-central-Israel-497834> [erişim: 06.10.2018]
- LEIBOVITZ, L. (14.01.2013). <https://www.tabletmag.com/jewish-news-and-politics/121341/zionisms-new-boss> [erişim: 06.10.2018]
- LEVINSON, C. (17.01.2013). <https://www.haaretz.com/.premium-does-bennett-s-peace-plan-add-up-1.5225048> [erişim: 06.10.2018]
- NACHSHONI, K. & CHAI, S. (11.11.2016). <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4877679,00.html> [erişim: 06.10.2018]
- NIR, O. & SHUSHAN, D. (2010). <https://peacenow.org/WP/wp-content/uploads/Annexation-document-FINAL-VERSION-FOR-WEB.pdf> [erişim: 06.10.2018]
- PORATH, Y. (1977). *The Palestinian Arab Movement: From Riots to Rebellion*. vol. 2. London: Frank Cass.
- REMICK, D. (21.01.2013). <https://www.newyorker.com/magazine/2013/01/21/the-party-faithful> [erişim: 06.10.2018]
- SANDLER, S. (1993). *The State of Israel, The Land of Israel: The Statist and Ethnonational Dimensions of Foreign Policy*. Westport: Greenwood Press.
- SCHEINDLIN, D. (29.12.2015). <https://972mag.com/knesset-passes-dangerous-settlement-funding-law-without-a-hitch/115318/> [erişim: 06.10.2018]
- SEBASTIAN, T. (05.11.2015). <https://www.dw.com/en/naftali-bennett-we-are-surrounded-by-the-craziest-people-in-the-world/a-18824473> [erişim: 06.10.2018]
- SHAVIT, A. (11.08.2016). <https://www.haaretz.com/opinion/.premium-successors-of-rabbi-kook-are-israel-s-new-ruling-elite-1.5423330> [erişim: 06.10.2018]
- SHINDLER, C. (1995). *The Land Beyond Promise: Israel, Likud and the Zionist Dream*. London: I.B. Tauris.
- THE THIRD NARRATIVE. (09.12.2014). <https://thirdnarrative.org/israel-palestine-articles/israel-a-time-for-personal-sanctions/> [erişim: 06.10.2018]
- THE TIMES OF ISRAEL. (05.07.2013). <https://www.timesofisrael.com/minister-calls-for-third-temple-to-be-built/> [erişim: 06.10.2018]
- THE TIMES OF ISRAEL. (29.01.2015). <https://www.timesofisrael.com/soccer-star-eliohana-drops-out-of-jewish-home-list/> [erişim: 06.10.2018]
- RAVID, B. (06.10.2016). <https://www.haaretz.com/israel-news/bennett-we-must-give-our-lives-for-annexation-of-w-bank-1.5447002> [erişim: 06.10.2018]
- ZONSZEIN, M. (29.07.2013). https://972mag.com/nstt_feeditem/naftali-bennett-ive-killed-lots-of-arabs-in-my-life-without-any-problem/ [erişim: 06.10.2018]
- WINER, S. (12.02.2013). http://www.timesofisrael.com/bennett-no-palestine-in-god-given-land-of-israel/?fb_comment_id=334472643319374_1718349 [erişim: 06.10.2018]

TEKSTİL ÇALIŞANLARININ İŞE YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Investigation of Attitudes Towards Job of Textile Workers

Emine GENÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
egenc@bartin.edu.tr

ÖZET: Örgütsel davranış çalışmaları içerisinde çalışanların işe yönelik tutumları farklı açılardan ele alınmaktadır. Bu çalışmada çalışanların işe yönelik tutumları işle bütünleşme kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. İşle bütünleşme çalışanın fiziksel, zihinsel ya da duygusal enerjisini iş rollerini yönlendirdiği, alan yazınında tükenmişlik kavramının tersi olarak ele alınan olumlu bir tutum olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada 210 çalışanı bulunan bir tekstil fabrikasında çalışanların işe yönelik tutumları incelenmiştir. Çalışanların işe yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla Rich (2006) tarafından geliştirilen “işle bütünleşme ölçeği” kullanılmıştır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak 90 çalışana yönelik anket çalışması gerçekleştirilmiştir. İnceleme sonucunda 4 anket çalışma kapsamı dışında tutulmuş ve 86 anketten elde edilen veriler analiz edilmiştir. Analiz sonucunda tekstil çalışanlarının işe yönelik tutumlarının olumlu düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Çalışan verimliliği dolayısıyla örgütsel verimlilik açısından çalışanların işe yönelik tutumlarının belirlenerek bu doğrultuda yönetim stratejilerinin uygulanması önemlidir. Örgüt içerisinde olumsuz tutuma neden olabilecek etkenler belirlenmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İşle bütünleşme, işe bağlılık, işe yönelik tutum, örgütsel davranış.

ABSTRACT: Employees' attitudes towards job in organizational behavior studies are taken from different angles. In this study, the attitudes of the employees to the job are handled within the framework of the concept of integration. Integration with work is regarded a positive attitude which is taken as the opposite of the concept of burnout in the field literature, in which the physical, mental or emotional energy of the employee is directed by the work roles. In study, the attitudes of workers to a job in a textile factory with 210 employees were examined. The “job integration scale” developed by Rich (2006) was used to examine the attitudes of employees to job. A survey of 90 employees was conducted using a simple random sampling method. As a result of the study, 4 questionnaires were excluded from the study and data from 86 questionnaires were analyzed. As a result of the analysis, it has been determined that the attitudes of textile workers towards job are positive. In terms of organizational productivity, it is important to

determine the attitudes of the employees towards the job and to apply the management strategies in this direction in terms of employee productivity. Factors that could cause negative adherence within the organization should be identified and necessary precautions should be taken.

Key Words: Job engagement, job commitment, attitudes towards job, organization behavior.

Giriş

İnsanlar içinde bulundukları ortam, çevresinde bulunan diğer insanlar gibi genellikle kendileri için anlam ifade eden her şeye karşı tutum sahibidir. Vakitlerinin ve yaşamlarının önemli bir kısmını oluşturan çalıştıkları kuruma ve kurum içerisindeki bireylere karşı da belirli bir tutum geliştirirler. Psikolojide kişinin canlı ya da cansız bir varlığa yönelik olarak olumlu ya da olumsuz bir şekilde düşünmesine, hissetmesine veya davranmasına yol açan eğilimler tutum olarak tanımlanmaktadır.

Örgütsel davranış çalışmaları içerisinde çalışanların işe yönelik tutumları farklı açılardan ele alınarak çok sayıda çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Bu çalışmada çalışanların işe yönelik tutumları işle bütünleşme kavramı içerisinde ele alınmıştır. İşle bütünleşme çalışanın fiziksel, zihinsel ya da duygusal enerjisini iş rollerini yönlendirdiği, alan yazınında tükenmişlik kavramının tersi olarak ele alınan olumlu bir tutum olarak değerlendirilmektedir.

İşle bütünleşme kavramının –araştırmalarda ele alınan- işe bağlılık ve iş doyumu gibi yapılarla da farklılıkları bulunmaktadır. Örneğin işle bütünleşme yapılan işe odaklı bir bütünleşmeyi ifade ederken işe bağlılık örgüte/kuruma bağlılığı ve sadakati içermektedir. İş doyumu ise, kişinin kendisi ve işinin ihtiyaçlarını karşılama düzeyiyle ilişkili bir yapı olarak görülmektedir. Kısaca işle bütünleşme bağlılık ve doyumdan da öte çalışanların işlerine kendilerini vermelerini sağlayan karmaşık bir kavramdır. (Maslach vd, 2001,s.397-422)

Bakker’a göre modern örgütler, çalışanlarının ileriye görerek hareket eden (proaktif), girişim gösteren, kendi mesleki gelişimleri için sorumluluk alan ve yüksek kalitede performans standartlarına sahip özellikle olmalarını istemektedir. Bu sebeple örgütler artık enerjik, adanmış ve işine dikkat vermiş çalışanlar, yani işle bütünleşmiş bireyler arama yoluna gitmişlerdir. (Bakker. 2011, s.265.)

İşle bütünleşme kavramı ilk olarak Kahn’ın 1990’da yürüttüğü çalışmada görülmektedir. Kahn, kişisel bütünleşme olarak ele aldığı işle bütünleşmeyi

“örgüt üyelerinin iş rollerinde kendi özlerini kullanmaları” olarak tanımlamıştır. Kişilik bütünleşmesi, çalışanın iş davranışları esnasında eş zamanlı olarak hem yaptığı işi sürdürerek işin gereğince hizmet vermesi hem de işin kendisi ile diğer çalışanlar arasındaki ilişkiyi destekleyecek şekilde tercih ettiği benliğini ifade etmesidir. (Kahn, 1990, s.693) Bu sebeple, Kahn “bütünleşme içinde olan çalışanların rol performansları süresince kendilerini fiziksel, bilişsel ve duygusal olarak meşgul ettiklerini ve ifade ettiklerini” dile getirmiş ve kişisel kopma yaşamayı “iş rollerinden kendilerini ayırmaları” olarak tanımlamıştır.(Kim vd., 2009, s. 96-104)

İşle bütünleşme, temel anlamıyla bireylerin çalıştıkları organizasyona karşı olan hissiyatları ve örgütsel başarı için ortaya koymaya hazır oldukları gayrettir.(McBain, s.17) İşle bütünleşme, kişinin işine olan isteği ve işine gösterdiği katılım olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda işleriyle bütünleşmiş olan çalışanlar kendilerini işleriyle özdeşleştirir ve işin kendisinden motive olurlar. Daha çok çalışma eğilimi gösterirler, diğer çalışanlardan daha verimli çalışırlar, müşterilerin ve örgütün istediği sonuçları ortaya çıkarmak konusunda da daha başarılıdırlar.(Robert – Davenport, 2002, s.21)

İşle bütünleşme üzerine yapılan araştırmalarda bütünleşmenin iş performansına, müşteri memnuniyetine ve finansal çıktılara etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.(Bakker vd, 2011, s.75) İşle bütünleşme düzeyi yüksek olan çalışanların, örgüt için değer yaratacak olan çıktıları daha fazla sağladığı düşünülmektedir. Bu kişiler müşteri ihtiyaçlarına, müşteri sadakatinin artmasına, satışları ve karı arttırmaya yardımcı olur. Bunun yanı sıra, işten ayrılmaya daha az eğilimlidir, ayrıca maliyetleri ve iş gücü devrini azaltır.(Robert- Davenport, s. 22)

İşle bütünleşme, iş arkadaşları ve üstleri tarafından tanınma, performans geri bildirim, kişisel gelişim ve eğitim fırsatları, farklı yetenekler için geniş kullanım alanları sunma gibi motive edici faktörleri sağlamaktadır. Bu alanda yapılmış birçok anket ve ampirik çalışma sonucunun analizlerinden işle bütünleşmenin müşteri memnuniyeti, üretim, verimlilik, sadakat, güvenlik gibi birçok örgütsel birimle doğru orantılı olduğu tespit edilmiştir. Bundan hareketle işle bütünleşme kavramının bu çalışanı motive edici yönü başarılı örgüt için çok önemli hedefleri gerçekleştirmede kilit nokta olarak görülmüştür.(Hater vd., 2002, s. 269) Çalışanların işle bütünleşmesini teşvik etmenin ve sağlamanın “üretkenlik, verimlilik, ana personeli elinde tutma, iş güvenliği ve müşteri memnuniyeti gibi örgütsel çıkarlara hizmet ettiği gözlenmiştir.(Whittington – Timothy J. Galphin (Whittington –Galphin, 2010, s.16)

Bu çalışma tekstil firmasında çalışan işçilerin işle bütünleşme düzeylerini incelemek ve işle bütünleşme düzeylerinin demografik özelliklerden etkilenip etkilenmediğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmaya ait hipotezler aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur;

H1; Çalışanların fiziksel bütünleşme düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H2; Çalışanların duygusal bütünleşme düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H3; Çalışanların bilişsel bütünleşme düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H4; Çalışanların fiziksel bütünleşme düzeyleri yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H5; Çalışanların duygusal bütünleşme düzeyleri yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H6; Çalışanların bilişsel bütünleşme düzeyleri yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H7; Çalışanların fiziksel bütünleşme düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H8; Çalışanların duygusal bütünleşme düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H9; Çalışanların bilişsel bütünleşme düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H10; Çalışanların fiziksel bütünleşme düzeyleri eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H11; Çalışanların duygusal bütünleşme düzeyleri eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H12; Çalışanların bilişsel bütünleşme düzeyleri eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H13; Çalışanların fiziksel bütünleşme düzeyleri çocuk sayılarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H14; Çalışanların duygusal bütünleşme düzeyleri çocuk sayılarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H15; Çalışanların bilişsel bütünleşme düzeyleri çocuk sayılarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H16; Çalışanların fiziksel bütünleşme düzeyleri toplam çalışma sürelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H17; Çalışanların duygusal bütünleşme düzeyleri toplam çalışma sürelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H18; Çalışanların bilişsel bütünleşme düzeyleri toplam çalışma sürelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H19; Çalışanların fiziksel bütünleşme düzeyleri mevcut işyerinde çalışma sürelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H20; Çalışanların duygusal bütünleşme düzeyleri mevcut işyerinde çalışma sürelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H21; Çalışanların bilişsel bütünleşme düzeyleri mevcut işyerinde çalışma sürelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada 210 çalışanı bulunan bir tekstil fabrikasında çalışanların işe yönelik tutumları incelenmiştir. Çalışanların işe yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla Rich (2006)¹ tarafından geliştirilen ve Öngöre (2013)² tarafından Türkçe geçerlemesi yapılan 18 maddeden oluşan “İşle Bütünleşme” ölçeği kullanılmıştır. Ölçek her biri 6 maddeden oluşan fiziksel bütünleşme, duygusal bütünleşme ve bilişsel bütünleşme olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 5’li likert tipindedir ve “1= kesinlikle katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3= kararsızım, 4= katılıyorum ve 5= kesinlikle katılıyorum” şeklinde ölçeklendirilmiştir. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak 90 çalışana yönelik anket çalışması gerçekleştirilmiştir. İnceleme sonucunda 4 anket çalışma kapsamı dışında tutulmuş ve 86 anketten elde edilen veriler analiz edilmiştir. Ölçeklerin güvenilirlik analizi Cronbach Alfa istatistiği ile ölçülmüştür. Ölçeğin genel güvenilirliği 0.96, fiziksel bütünleşme boyutunun güvenilirliği 0.95, duygusal bütünleşme boyutunun güvenilirliği 0.89 ve bilişsel bütünleşme boyutunun güvenilirliği 0.96 olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ölçeğin güvenilirliği yüksektir.

¹ Rich, Bruce Lous, *Job Engagement: Construct Validation and Relationships With Job Satisfaction, Job Involvement, and Intrinsic Motivation*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, University Of Florida, 2006.

² Öngöre, Özgür, “İşle Bütünleşme Ölçeği Türkçe Formunun Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2 (2), 2013, s. 50-60.

Bulgular

Çalışma tekstil fabrikasında gerçekleştirildiği için 86 katılımcının 78'i bayan, 8'i erkektir. Katılımcıların yaş dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların yaş değişkenine göre dağılımı

25 yaş ve altı	26	30,2
26-35 yaş arası	33	38,4
36-45 yaş arası	21	24,4
46 yaş ve üzeri	6	7,0
TOPLAM	86	100

Katılımcıların % 30,2'si 25 yaş ve altında, % 38,4'ü 24-35 yaş aralığında, % 24,4'ü 36-45 yaş aralığında ve %7'si 46 yaş ve üzerindedir (Tablo 1).

Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı

İlköğretim/ortaöğretim	48	55,8
Lise	28	32,6
Önlisans	8	9,3
Lisans	2	2,3
TOPLAM	86	100

Katılımcıların % 55,8'i ilköğretim/ortaöğretim mezunu iken % 32,6'sı lise mezunudur (Tablo 2). Ankete katılan işçilerin medeni durum ve çocuk sayıları Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların medeni durum ve çocuk sayılarına göre dağılımı

Medeni Durum	Bekar	26	30,2
	Evli	60	69,8
	TOPLAM	86	100
Çocuk Sayısı	Çocuğu yok	30	34,9
	1 çocuğu var	18	20,9
	2 çocuğu var	26	30,2
	3 ve daha fazla çocuğu var	12	14
	TOPLAM	86	100

Katılımcıların % 26'sı bekar, % 60'ı evlidir. Katılımcıların % 34,9'u çocuk sahibi değilken % 20,9'u 1 çocuk ve % 30,2'si 2 çocuk sahibidir (Tablo 3).

Evli katılımcıların 47'sinin eşi çalışmakta ve 13'ünün eşi çalışmamaktadır. Evli katılımcıların eşlerinin 40'ı ilköğretim/ortaöğretim mezunu, 18'i lise mezunu ve 2'si önlisans mezunudur. Katılımcıların toplam çalışma süreleri ve mevcut işyerinde çalışma sürelerinin dağılımı Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların toplam ve mevcut işyerinde çalışma sürelerine göre dağılımı

Toplam çalışma süresi	1 yıl ve daha az	14	16,3
	2-5 yıl arası	32	37,2
	6-10 yıl arası	30	34,9
	11 yıl ve fazla	10	11,6
Mevcut işyerinde çalışma süresi	1 yıl ve daha az	25	29,1
	2-5 yıl arası	47	54,7
	6-10 yıl arası	10	11,6
	11 yıl ve fazla	4	4,7

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların %37,2'sinin 6-10 yıl arası toplam iş deneyiminin olduğu ve % 54,7'sinin 2-5 yıl arası süredir mevcut işyerinde çalıştığı görülmektedir.

Katılımcıların işle bütünleşme düzeylerine ait ortalamalar şu şekildedir; işle bütünleşme genel 3,73, fiziksel bütünleşme 3,81, duygusal bütünleşme 3,40 ve bilişsel bütünleşme 3,98. Katılımcıların işle bütünleşme düzeyleri oldukça yüksektir. Katılımcıların işle bütünleşme düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi aracılığıyla test edilmiş ve sonuçlar Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre İşle Bütünleşme Düzeyleri

İşle Bütünleşme Düzeyleri	Cinsiyet	n	Ort.	s.s.	s.d.	t	p
Fiziksel Bütünleşme	Kadın	78	3,88	1,12	84	-1,929	0,057
	Erkek	8	3,08	1,02			
Duygusal Bütünleşme	Kadın	78	3,43	0,98	84	-0,978	0,331
	Erkek	8	3,08	0,84			
Bilişsel Bütünleşme	Kadın	78	4,04	1,04	84	-1,491	0,140
	Erkek	8	3,45	1,13			

p<0.05

Elde edilen bulgulara göre çalışanların cinsiyetleri ile fiziksel bütünleşme, duygusal bütünleşme ve bilişsel bütünleşme düzeyleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 5). Bu durumda H1, H2 ve H3 hipotezleri red edilmektedir.

Katılımcıların işle bütünleşme düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı one-way anova testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Katılımcıların Yaşlarına Göre İşle Bütünleşme Düzeyleri

İşle Bütünleşme Düzeyleri	Yaş	n	Ort.	s.s.	F	p	Fark
Fiziksel Bütünleşme	25 yaş ve altı (1)	26	4,17	0,71	5,710	0,001	1-3 1-4
	26-35 yaş arası (2)	33	4,05	0,97			
	36-45 yaş arası (3)	21	3,29	1,38			
	46 yaş ve üzeri (4)	6	2,66	1,36			
	TOPLAM	86	3,81	1,13			
Duygusal Bütünleşme	25 yaş ve altı (1)	26	3,48	0,96	5,135	0,003	1-4 2-4
	26-35 yaş arası (2)	33	3,70	0,97			
	36-45 yaş arası (3)	21	3,16	0,74			
	46 yaş ve üzeri (4)	6	2,22	0,68			
	TOPLAM	86	3,40	0,97			
Bilişsel Bütünleşme	25 yaş ve altı (1)	26	4,32	0,66	7,101	0,000	1-4 2-4 3-4
	26-35 yaş arası (2)	33	4,17	0,86			
	36-45 yaş arası (3)	21	3,72	1,26			
	46 yaş ve üzeri (4)	6	2,44	1,34			
	TOPLAM	86	3,98	1,06			

p<0.05

Tablo 6'da yer alan bulgular incelendiğinde çalışanların yaşlarına göre fiziksel bütünleşme, duygusal bütünleşme ve bilişsel bütünleşme düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu durumda H4, H5 ve H6 hipotezleri kabul edilmektedir. Farklılığın hangi grup/lardan kaynaklandığının tespit edilmesi amacıyla Post Hoc testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Buna göre 25 yaş ve altı çalışanların fiziksel bütünleşme ortalamaları 36-45 yaş aralığı ile 46 yaş ve üzeri çalışanların ortalamalarından daha yüksektir ve farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Çalışanların işe yönelik duygusal bütünleşme düzeyleri 46 yaş ve üzeri çalışanlarda 26-35 yaş arası çalışanlar ile 25 yaş ve altı

çalışanlara oranla daha düşüktür ve aradaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. 46 yaş ve üzeri çalışanların bilişsel bütünleşme düzeyleri diğer tüm yaş grubundan düşüktür ve aradaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır.

Katılımcıların işle bütünleşme düzeylerinin medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi aracılığıyla test edilmiş ve sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre İşle Bütünleşme Düzeyleri

İşle Bütünleşme Düzeyi	Medeni Durum	n	Ort.	s.s.	s.d.	t	p
Fiziksel Bütünleşme	Evli	60	3,82	1,11	84	0,218	0,828
	Bekar	26	3,76	1,20			
Duygusal Bütünleşme	Evli	60	3,52	0,97	84	1,834	0,070
	Bekar	26	3,11	0,90			
Bilişsel Bütünleşme	Evli	60	4,02	1,09	84	0,446	0,657
	Bekar	26	3,91	1,01			

$p < 0.05$

Elde edilen bulgulara göre çalışanların fiziksel, duygusal ve bilişsel bütünleşme düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu durumda H7, H8 ve H9 hipotezleri red edilmektedir (Tablo 7). Katılımcıların eğitim seviyelerine göre işle bütünleşme düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı one-way anova testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Katılımcıların Eğitim Seviyelerine Göre İşle Bütünleşme Düzeyleri

İşle Bütünleşme düzeyi	Eğitim Seviyesi	n	Ort.	s.s.	F	p	Fark
Fiziksel Bütünleşme	İlköğretim/ortaöğretim	48	3,62	1,22	1,259	0,294	-
	Lise	28	3,95	1,07			
	Önlisans	8	4,37	0,69			
	Lisans	2	4,00	0,00			
	TOPLAM	86	3,81	1,13			
Duygusal Bütünleşme	İlköğretim/ortaöğretim (1)	48	3,46	0,93	4,883	0,004	1-3 2-3
	Lise (2)	28	3,61	0,95			
	Önlisans (3)	8	2,25	0,57			
	Lisans (4)	2	3,50	0,00			
	TOPLAM	86	3,40	0,97			
Bilişsel Bütünleşme	İlköğretim/ortaöğretim	48	3,90	1,10	0,273	0,845	
	Lise	28	4,11	1,14			
	Önlisans	8	4,08	0,57			
	Lisans	2	3,83	0,00			
	TOPLAM	86	3,98	1,06			

p<0.05

Tablo 8 incelendiğinde çalışanların eğitim seviyelerine göre fiziksel ve bilişsel bütünleşme düzeyleri istatistiki olarak anlamlı farklılık göstermemekte, duygusal bütünleşme düzeyleri ise anlamlı farklılık göstermektedir. Bu durumda H10 ve H12 hipotezleri red edilmekte, H11 hipotezi kabul edilmektedir. Farklılığın hangi grup/lardan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla post hoc testlerinden tukey testi yapılmıştır. Testin sonuçlarına göre önlisans mezunu çalışanların duygusal bütünleşme düzeyleri ilköğretim-ortaöğretim ve lise mezunu çalışanlardan daha düşüktür ve aradaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Katılımcıların çocuk sayılarına göre işle bütünleşme düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı one-way anova testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Katılımcıların Çocuk Sayılarına Göre İşle Bütünleşme Düzeyleri

İşle Bütünleşme Düzeyi	Çocuk Sayısı	n	Ort.	s.s.	F	p	Fark
Fiziksel Bütünleşme	0	30	4,05	1,00	3,673	0,015	0-3 2-3
	1	18	3,87	1,33			
	2	26	3,92	0,84			
	3 ve üzeri	12	2,86	1,34			
	TOPLAM	86	3,81	1,13			
Duygusal Bütünleşme	0	30	3,38	1,05	1,637	0,187	-
	1	18	3,44	1,00			
	2	26	3,62	0,78			
	3 ve üzeri	12	2,88	0,97			
	TOPLAM	86	3,40	0,97			
Bilişsel Bütünleşme	0	30	4,18	0,81	3,191	0,028	0-3 2-3
	1	18	3,83	1,14			
	2	26	4,21	0,80			
	3 ve üzeri	12	3,22	1,60			
	TOPLAM	86	3,98	1,06			

p<0.05

Katılımcıların duygusal bütünleşme düzeyleri çocuk sayılarına göre anlamlı bir farklılık göstermezken fiziksel ve bilişsel bütünleşme düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu durumda H13 ve H15 hipotezleri kabul edilmekte ve H14 hipotezi red edilmektedir. Farklılığın tespiti için gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre 3 ve daha fazla sayıda çocuk sahibi olan çalışanların fiziksel bütünleşme ve bilişsel bütünleşme düzeyleri hiç çocuk sahibi olmayan ve 2 çocuk sahibi olan çalışanlardan daha düşüktür ve aradaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır (Tablo 9).

Katılımcıların toplam çalışma sürelerine göre işle bütünleşme düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı one-way anova testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Katılımcıların Toplam Çalışma Sürelerine Göre İşle Bütünleşme Düzeyleri

İşle Bütünleşme Düzeyi	Toplam Çalışma Süresi	n	Ort.	s.s.	F	p	Fark
Fiziksel Bütünleşme	1 yıl ve daha az	14	4,23	0,52	2,373	0,076	-
	2-5 yıl arası	32	4,04	0,82			
	6-10 yıl arası	30	3,47	1,42			
	11 yıl ve fazla	10	3,46	1,37			
	TOPLAM	86	3,81	1,13			
Duygusal Bütünleşme	1 yıl ve daha az	14	3,97	0,60	2,513	0,064	-
	2-5 yıl arası	32	3,36	0,92			
	6-10 yıl arası	30	3,32	1,07			
	11 yıl ve fazla	10	2,96	0,98			
	TOPLAM	86	3,40	0,97			
Bilişsel Bütünleşme	1 yıl ve daha az (1)	14	4,42	0,63	5,105	0,003	1-4 2-4
	2-5 yıl arası (2)	32	4,31	0,58			
	6-10 yıl arası (3)	30	3,71	1,30			
	11 yıl ve fazla (4)	10	3,16	1,32			
	TOPLAM	86	3,98	1,06			

p<0.05

Katılımcıların fiziksel ve duygusal bütünleşme düzeyleri toplam çalışma sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermezken bilişsel bütünleşme düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu durumda H16 ve H17 hipotezleri red edilmekte ve H18 hipotezi kabul edilmektedir. Farklılığın tespiti için gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre 11 yıl ve daha fazla süredir çalışanların bilişsel bütünleşme düzeyleri 1 yıl ve daha az süredir ve 2-5 yıl arası süredir çalışanlardan daha düşüktür ve aradaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır (Tablo 10).

Katılımcıların mevcut işyerinde çalışma sürelerine göre işle bütünleşme düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı one-way anova testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Katılımcıların Mevcut İşyerinde Çalışma Sürelerine Göre İşle Bütünleşme Düzeyleri

İşle Bütünleşme Düzeyi	Mevcut Çalışma Süresi	n	Ort.	s.s.	F	p	Fark
Fiziksel Bütünleşme	1 yıl ve daha az	25	3,89	0,74	1,984	0,123	-
	2-5 yıl arası	47	3,83	1,28			
	6-10 yıl arası	10	4,00	0,72			
	11 yıl ve fazla	4	2,50	1,73			
	TOPLAM	86	3,81	1,13			
Duygusal Bütünleşme	1 yıl ve daha az (1)	25	3,64	0,90	3,580	0,017	1-4 2-4
	2-5 yıl arası (2)	47	3,39	1,01			
	6-10 yıl arası (3)	10	3,40	0,47			
	11 yıl ve fazla (4)	4	2,00	0,76			
	TOPLAM	86	3,40	0,97			
Bilişsel Bütünleşme	1 yıl ve daha az (1)	25	4,10	0,90	3,800	0,013	1-4 2-4
	2-5 yıl arası (2)	47	4,13	0,98			
	6-10 yıl arası (3)	10	3,60	1,09			
	11 yıl ve fazla (4)	4	2,50	1,73			
	TOPLAM	86	3,98	1,06			

p<0.05

Katılımcıların fiziksel bütünleşme düzeyleri mevcut işyerinde çalışma sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermezken duygusal ve bilişsel bütünleşme düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu durumda H19 hipotezi red edilmekte ve H20 ile H21 hipotezleri kabul edilmektedir. Farklılığın tespiti için gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre 11 yıl ve daha fazla süredir çalışanların duygusal ve bilişsel bütünleşme düzeyleri 1 yıl ve daha az süredir ve 2-5 yıl arası süredir çalışanlardan daha düşüktür ve aradaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır (Tablo 12).

SONUÇ

Günümüz iş dünyasında örgütler rekabet güçlerini artırmak için sadece en yetenekli çalışanları istihdam etmekle yetinmemektedirler. Çağcıl örgütler aynı zamanda işine psikolojik olarak bağlı, çalışmaya istekli, kendini tamamen işine verebilen, enerjik, adanmış ve işi ile bütünleşmiş çalışanlara ihtiyaç

duymaktadırlar. Bu sebeple işle bütünleşme 21. yüzyıl örgütleri için oldukça önemli bir psikolojik kaynağı temsil etmektedir.³

Bu çalışma tekstil firmasında çalışan işçilerin işle bütünleşme düzeylerini incelemek ve işle bütünleşme düzeylerinin demografik özelliklerden etkilenip etkilenmediğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda anket yöntemi kullanılarak 3 alt boyuttan (fiziksel bütünleşme, duygusal bütünleşme ve bilişsel bütünleşme) oluşan “işle bütünleşme ölçeği” ile 86 tekstil çalışanından veri toplanmış ve veriler analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ölçek ortalaması 3.73 olarak tespit edilmiştir. Bu da genel olarak çalışanların işe yönelik olumlu tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Genel olarak analiz sonuçları değerlendirildiğinde çalışanlar işyerinde enerjilerini işlerine yöneltmekte, işlerine odaklanmaktadır. Ancak işlerine yönelik heyecanları, işlerine duydukları ilgi nispeten düşüktür.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde çalışanların medeni durum ve cinsiyetleri ile işle bütünleşme ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Çalışanların yaşları ile işle bütünleşmenin tüm boyutları arasında anlamlı bir farklılık vardır ve genel olarak yaş ilerledikçe çalışanların işle bütünleşme düzeyleri azalmaktadır. Daha genç yaşta çalışanlar fiziksel, duygusal ve bilişsel olarak işlerine yönelik daha olumlu tutum sergilemektedirler.

Çalışanların eğitim seviyeleri ile duygusal bütünleşme düzeyleri arasında, çocuk sayıları ile fiziksel bütünleşme ve bilişsel bütünleşme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Çocuk sahibi olan ve çocuk sayısı 1’in üzerinde olan çalışanların işe yönelik fiziksel ve bilişsel bütünleşme düzeyleri düşüktür. Toplam çalışma süresi ve mevcut iş yerinde çalışma süresi 11 yıldan fazla olan çalışanların genel olarak duygusal ve bilişsel olarak işe daha uzak oldukları tespit edilmiştir.

İşleri ile özdeşleşmiş çalışanlar tüm dikkatlerini yaptıkları işe vererek işlerini daha istekli ve zevk alarak yapmaktadırlar. İşleriyle bütünleşen çalışanlar işlerine uzun süre yoğunlaşacağı, yaptıkları işi sahipleneceği ve başarılı olmak için yoğun çaba göstereceği bunların da örgüt açısından olumlu sonuçlar ortaya çıkarabileceği bir gerçektir. Bu da örgütlerde verimliliği artırmak amacıyla çalışanların işle bütünleşme durumlarına önem verilmesi gerektiğini göstermektedir.

³ Arnold B. Bakker – Michael P. Leiter, “Where to go from Here: Integration and Future Research on Work Engagement”, (Ed. Arnold B. Bakker ve Michael P. Leiter), *Work Engagement: A Handbook of Essential Theory and Research*, Psychology Press, New York 2010, s. 181.

KAYNAKÇA

- Bakker, Arnold B. ve Leiter, Michael P., "Where to go from Here: Integration and Future Research on Work Engagement", (Ed. Arnold B. Bakker ve Michael P. Leiter), *Work Engagement: A Handbook of Essential Theory and Research*, Psychology Press, New York 2010, s. 181-196.
- Bakker, Arnold B., "An Evidence-Based Model of Work Engagement", *Current Directions in Psychological Science*, Sayı: 20 (4), 2011, s. 265-269.
- Bakker, Arnold B., Albrecht, Simon L. ve Leiter, Michael P., "Work Engagement: Further Reflections on the State of Play", *European Journal of Work and Organizational Psychology*, Sayı: 20 (1), 2011, s. 74-88.
- Hater, James K., Schmidt, Frank L. ve Hayes, Theodore L., "Business-Unit-Level Relationship Between Employee Satisfaction, Employee Engagement, and Business Outcomes: A Meta Analysis", *Journal of Applied Psychology*, Sayı: 87 (2), 2002, s. 268-279.
- Kahn, William A., "Psychological Conditions of Personal Engagement and Disengagement at Work", *Academy of Management Journal*, Sayı: 33 (4), 1990, s. 692-724.
- Kim, Hyun Jeong, Shin, Kang Hyun ve Swanger, Nancy, "Burnout and Engagement: A Comparative Analysis Using the Big Five Personality Dimensions", *International Journal of Hospitality Management*, Sayı: 28 (1), 2009, s. 96-104.
- Maslach, Christina, Schaufeli, Wilmar B. ve Leiter, Micheal P., "Job Burnout", *Annual Review of Psychology*, Sayı: 52, 2001, s. 397-422.
- McBain, Richard, "The Practice of Engagement: Research into Current Employee Engagement Practice", *Strategic HR Review*, Sayı: 6 (6), 2007, s. 16-19.
- Öngöre, Özgür, "İşle Bütünleşme Ölçeği Türkçe Formunun Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması", *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2 (2), 2013, s. 50-60.
- Rich, Bruce Lous, *Job Engagement: Construct Validation and Relationships With Job Satisfaction, Job Involvement, and Intrinsic Motivation*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University Of Florida, 2006.
- Robert, Darryl R. ve Davenport, Thomas O., "Job Engagement: Why It's Important and How to Improve It", *Employment Relations Today*, Sayı: 29 (3), 2002, s. 21-29.
- Whittington, Lee J. ve Galphin, Timothy J., "The Engagement Factor: Building a High-Commitment Organization in a Low-Commitment World", *Journal of Business Strategy*, Sayı: 31 (5), 2010, s. 14-24.

İŞGÖRENLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN MESLEKİ TÜKENMİŞLİKLERİNE ETKİSİ

The Effect of the Demographic Characteristics of the Employees' on the Professional Burnout

Emine GENÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
egenc@bartin.edu.tr

ÖZET: Mesleki tükenmişlik, günümüz işletmelerinin ve çalışanlarının karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardandır. Çağın getirdikleri ile birlikte yaşanan köklü değişim ve dönüşümler, hem örgütleri hem de çalışanları farklı beklentiler içerisine sokmaktadır. Artan beklentiler, değişime ihtiyacı, zaman baskısı gibi birçok faktör strese yol açmakta bu da tükenmişliği ortaya çıkarmaktadır. Çalışmanın amacı çalışanlarda mesleki tükenmişliğe etki eden demografik özellikleri ve bu özelliklerin etkisinin yön ve boyutunu ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda anket yöntemi ve basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile Batı Karadeniz Bölgesinde farklı sektörlerde çalışan 124 işgörenen veri toplanmıştır. İşgörenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen “Maslach Tükenmişlik Ölçeği” aracılığı ile ölçülmüştür. Elde edilen veriler istatistik paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda işgörenlerin eğitim seviyeleri ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasında ve cinsiyetleri ile kişisel başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Çalışanların yaşları, medeni durumları ve çocuk sayıları ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasında istatistik olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik, mesleki tükenmişlik, demografik değişkenler.

ABSTRACT: Professional burnout is a major problem facing today's organization and employees. The radical changes and transformations that have taken place together with the prosperity of the time bring both organizations and employees into different expectations. Many factors, such as increased expectations, need for change, time pressure, lead to stress and this leads to burnout. The aim of the study is to demonstrate the demographic characteristics that influence professional burnout in employees and the direction and extent of the effect of these characteristics. For this purpose, data were gathered for 124 employees working in different sectors in Western Black Sea Region by survey method and simple

random sampling method. Professional burnout levels were measured by Maslach and Jackson (1981) "Maslach Burnout Scale". The obtained data were analyzed by statistical package program. As a result of the analysis, a significant difference was found between the level of education and the levels of professional burnout of the employees and between their gender and their level of personal accomplishment. No statistically significant difference was found between age, marital status, number of children and professional burnout levels..

Key Words: Burnout, professional burnout, demographic variables.

Giriş

Çalışma ortamındaki stres, günlük iş taleplerinin bir parçası olarak kabul edilirken, söz konusu iş talepleri ile birey kendini ortaya koyma fırsatı bulamazsa ve desteklenmezse, bireyin uzun süreli stres yaşamasına neden olarak tükenmişliğe dönüşebilmektedir.(Çokluk,2000) Tükenmişlik, örgüt ve birey açısından ağır ve ciddi sonuçları beraberinde getireceği için önlenmesi gereken bir durum olarak kabul edilmektedir.(Ağaoğlu vd, 2004) Freudenberger (1974-s.99) tükenmişliği ilk kez "başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı ya da insanın iç kaynakları üzerinde karşılanamayan istekler sonucunda ortaya çıkan bir tükenme durumu" şeklinde tanımlamıştır. Daha sonra Maslach ve Jackson(1981, s.99), tükenmişliği; insanda ortaya çıkan fiziksel bitkinlik, uzun süren yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk duyguları ile birlikte bireyin yaptığı işe, hayata ve diğer insanlara karşı gösterdiği olumsuz tutumları kapsayan fiziksel ve zihinsel boyutlu bir sendrom olarak tanımlamışlardır.

Günümüz insanı, zorluklarla dolu dünyayla hayatlarının her anında karşı karşıyadır. Bu zorluklar kişinin yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan bütün enerjisini alıp dengesini bozarak kişiyi çaresiz ve savunmasız bırakıp, güçsüz düşürebilmektedir. (Kavla, 1998, s.20) Tükenmişlik; çalışan insanların yaptıkları mesleğin amacından sapması, buna bağlı olarak sundukları hizmetin kalitesinde düşme ve motivasyon kaybıyla kendini gösteren fiziksel ve psikolojik boyutları olan bir kavramdır. Bu kavram, daha çok insanlara hizmet sunan iş sektöründeki çalışanlar üzerinde görülmektedir. Tükenmişlik yaşayan bir kişi aşırı stres altında olması sebebiyle, psikolojik olarak yaptığı işten kaçmak ister.(Göktepe, 2016, s.27)

Tükenmişlikle ilgili günümüzde en yaygın kabul gören tanım, konuyla ilgili çalışan araştırmacılar arasında en önemli isim olarak anılan ve Maslach Tükenmişlik Envanterini geliştiren Christina Maslach'a aittir. Maslach, tükenmişlik kavramını; duygusal tükenme (emotional exhaustion), duyarsızlaşma

(depersonalization) ve kişisel başarıya (personal accomplishment) ilişkin duyguları kategorize eden üç ayrı boyutta ele almaktadır.(Ergin, 1992)

Duygusal Tükenme; kişinin işi kapsamında kendisine çok yüklenilmesi ve bu nedenle ortaya çıkan tükenmişlik hissi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tükenme boyutu, kişilerle devamlı etkileşim halinde olarak çalışan meslek gruplarında gözlenmektedir. Duygusal tükenme, tükenmişlik kavramının birinci evresi ve en mühim ögesidir. Duygusal açıdan hizmet bekleyenlerin istekleri altında, yetersizlik hissi ile daha çok çalışan birey, bitkin düşmektedir.(Çimen, 2000)

Duyarsızlaşma; iş görenin hizmet sunduğu kişilere yönelik katı, duygusuz bir tutum ve davranış içerisinde olmasıdır. Bu tükenmişlik boyutu kendini kişide katı, soğuk, ilgisiz olma hali ile belli eder. Duygusal tükenme yaşayan birey, kendisini diğerlerinin problemlerini çözecek güçte hissetmez ve duyarsızlaşmayı bir kaçış yolu şeklinde görür. İnsan ilişkilerinde, işin yapılabilmesi için azami ilgi alaka boyutunu tercih eder.(Arı- Bal, 2008,133) Maslach'a göre tükenmişlik türleri arasında duyarsızlaşma, en problemli boyuttur. Maslach duyarsızlaşmayı, "hizmet sunulan kişilere yönelik uzak, katı ve hatta insancıl olmayan bir yanıt" biçiminde tanımlamaktadır. Uzaklaşmanın artışı, diğerlerinin ihtiyaçlarına aldırış etmeyen bir tutum ve duygulara aldırmama halini de beraberinde getirmektedir. (Çimen)

Kişisel Başarı; bu boyutta bireyin kendisine ilişkin değerlendirmeleri sürekli negatif yöndedir ve bu eğilim kişinin motivasyonuna olumsuz katkıda bulunur. Bununla birlikte işle ilgili müdahil olması gereken konularda genellikle kendini yetersiz hisseder ve başarısızlık duygusuna kapılır. Böylece kişi harcadığı çabaya rağmen hiç yol kat edemediğini ve bu çabaların boşa gittiğini düşünür. Yerinde sayma ve suçluluk duygusu hissetmesi nedeniyle iş motivasyonunu düşürerek başarı için gerekli adımları atmaktan kendini uzaklaştırır (Leiter – Christina Maslach, 1988, s.300)

Maslach (2003) özellikle mesleki tükenmişlik üzerinde durmuş ve bu kavramı, iş yerindeki stres doğuran durumlara karşı bir tepki olarak uzun vadede ortaya çıkan psikolojik bir sendrom, çalışan ve işi arasındaki uyumsuzluğun sonucu olarak meydana gelen kronik bir gerginlik durumu olarak açıklamıştır. Ayrıca Maslach oluşturduğu modelde tükenmişliği, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı olmak üzere üç boyutlu bir süreç olarak ele almıştır. İnsanların psikolojik beklentilerine cevap olamayan çalışanlar ilk olarak duygusal tükenme yaşamaktadırlar. Ardından, aşırı iş taleplerine yetişemedikleri için hizmet verdikleri insanlara karşı mesafe alarak duyarsızlaşmakta ve son olarak da

toplumun ve çalıştıkları kurumun beklentilerine cevap olamadıklarını ve beklentiler ile kendi davranışları arasındaki çelişkiyi fark ederek kişisel başarılarının yetersiz olduğunu düşünmektedirler.

Mesleki tükenmişlik üzerinde yapılan araştırmaların, işi gereği insanlarla sık sık yüz yüze gelenlerde ortaya çıkan tükenmenin, onların psikolojik sağlığını bozduğunu ve verimlerini düşürdüğünü ortaya koymasından sonra, eğitim iş görenlerinin mesleki tükenmişliklerinin incelenmesi birçok araştırmaya konu olmuştur.(Izgar, 2001, s.1)

Bu çalışma insanlarla iletişimi yüksek olan satış elemanlarının mesleki tükenmişlik düzeylerini ve demografik özelliklerinin mesleki tükenmişliklerini etkileyip etkilemediğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmaya ait hipotezler aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur;

H1; Çalışanların duygusal tükenme düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H2; Çalışanların duyarsızlaşma düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H3; Çalışanların kişisel başarı düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H4; Çalışanların duygusal tükenme düzeyleri yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H5; Çalışanların duyarsızlaşma düzeyleri yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H6; Çalışanların kişisel başarı düzeyleri yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H7; Çalışanların duygusal tükenme düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H8; Çalışanların duyarsızlaşma düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H9; Çalışanların kişisel başarı düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H10; Çalışanların duygusal tükenme düzeyleri eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H11; Çalışanların duyarsızlaşma düzeyleri eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H12; Çalışanların kişisel başarı düzeyleri eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H13; Çalışanların duygusal tükenme düzeyleri çocuk sayılarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H14; Çalışanların duyarsızlaşma düzeyleri çocuk sayılarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H15; Çalışanların kişisel başarı düzeyleri çocuk sayılarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yöntem

Çalışmanın amacı işgörenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini ve demografik özelliklerinin mesleki tükenmişliklerini etkileyip etkilemediğini tespit etmektir. Veri toplamak amacıyla anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma Batı Karadeniz Bölgesinde farklı illerde özel sektörde satış sorumlusu olarak görev yapan 124 işgören ile gerçekleştirilmiştir. Anketler yüzyüze, mail ya da telefon aracılığı ile kişisel bilgi gizliliği sağlanarak gönüllük esasına dayalı olarak uygulanmıştır.

Araştırmada kullanılan anket formu “kişisel bilgi formu” ve “tükenmişlik ölçeği” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Kişisel bilgi formu katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir durumu, çalışma süreleri, medeni durumlarını, çocuk sayılarını ölçmeye yönelik 7 sorudan oluşmaktadır. Tükenmişlik ölçeği, Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilerek Ergin (1992) tarafından Türkçe’ye çevrilen 22 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin özgün formu “hiçbir zaman, yılda birkaç kere, ayda bir, ayda birkaç kere, haftada bir, haftada birkaç kere, hergün” şeklinde 7’li likert ölçeğindedir. Türkçe uyarlaması ise “hiçbir zaman, çok nadir, bazen, çoğu zaman, her zaman” şeklinde 5’li likert tipindedir. Ölçek duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. *Duygusal Tükenme* alt ölçeği, kişinin mesleği ya da işi tarafından tüketilmiş ve aşırı yüklenilmiş olma duygularını tanımlar ve 9 maddeden oluşmaktadır. *Duyarsızlaşma* alt ölçeği, kişinin hizmet verdiklerine karşı, bireylerin kendilerini özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın duygudan yoksun biçimde davranmalarını tanımlar ve 5 maddeden oluşmaktadır. *Kişisel Başarı* alt ölçeği, insanlarla çalışan bir kimsede yeterlilik ve başarıyla üstesinden gelme duygularını tanımlar ve 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçeklerden elde edilen puanlar beş eşit genişliğe bölünerek “1-1,79 arası çok düşük”, “1,80-2,59 arası düşük”, “2,60-3,39 arası orta”, “3,40-4,19 arası yüksek” ve “4,20-5,00 arası çok yüksek” olarak sınır değerleri belirlenmiş ve bulgular yorumlanmıştır. Kişisel başarı alt ölçeği ters kodlanarak değerlendirilmiştir.

Ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alfa istatistiği ile test edilmiştir. Duyarsızlaşma alt ölçeğinin güvenilirlik testi sonucu 0.80, duygusal tükenme alt ölçeğinin güvenilirlik testi sonucu 0.72 ve kişisel başarı alt ölçeğinin güvenilirlik testi sonucu 0.74 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda ölçeklerin güvenilirliği yüksektir.

Araştırmadan elde edilen veriler istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analizlerde frekans ve yüzde dağılımı, bağımsız örneklerde t-testi (independent t-test) ve tek yönlü varyans analizi (one-way anova) kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan işgörenlerin demografik değişkenlere göre dağılımları frekans ve yüzde dağılımları kapsamında Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Değişkenlere Göre Dağılımları (n=124)

Değişkenler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	81	65.3
	Erkek	43	34.7
Yaş	30 yaş ve altı	50	40.3
	31-40 yaş arası	57	46.0
	41 yaş ve üzeri	17	13.7
Eğitim Durumu	İlköğretim/ortaöğretim	33	26.6
	Lise	55	44.4
	Önlisans	19	15.3
	Lisans	17	13.7
Medeni Durumu	Evli	70	56.5
	Bekar	54	43.5
Çocuk Sayısı	0	43	34.7
	1	17	13.7
	2	53	42.7
	3 ve fazla	11	8.9
Çalışma Süresi	3 yıl ve az	51	41.1
	4-6 yıl arası	28	22.6
	7-10 yıl arası	27	21.8
	11 yıl ve fazla	18	14.5

Araştırmaya katılan işgörenlerin 81’i kadın ve 43’ü erkektir. Katılımcıların % 46’sı 31-40 yaş aralığında, % 40.3’ü 30 yaş ve altındadır, % 44.4’ü lise %

2.6'sı ilköğretim/ortaöğretim mezunudur. İşgörenlerin % 56.5'i evli, % 43.5'i bekar, % 34.7'si çocuk sahibi değilken % 13.7'si 1 çocuk, % 42.7'si 2 çocuk sahibidir, % 41.1'i 3 yıl veya daha az süredir çalışmaktadır (Tablo 1). Katılımcıların mesleki tükenmişlik düzeylerine ait ortalamalar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Mesleki Tükenmişlik Ortalamaları

Değişken	Ortalama
Mesleki Tükenmişlik (Genel)	2.88
Duygusal Tükenme	2.53
Duyarsızlaşma	2.45
Kişisel Başarı	3.54

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların genel mesleki tükenmişlik düzeyinin orta seviyede, duygusal tükenme düzeylerinin düşük, duyarsızlaşma düzeylerinin düşük ve kişisel başarı algılarının yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların mesleki tükenmişlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi aracılığıyla test edilmiş ve sonuçlar Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri

Tükenmişlik Düzeyi	Cinsiyet	n	Ort.	s.s.	s.d.	t	p
Duygusal Tükenme	Kadın	81	2.5830	,45424	122	1.741	0.084
	Erkek	43	2.4393	,40351			
Duyarsızlaşma	Kadın	81	2.4988	,45730	122	1.616	0.109
	Erkek	43	2.3628	,42372			
Kişisel Başarı	Kadın	81	3.4954	,40622	122	- 1.998	0.048
	Erkek	43	3.6424	,35730			

$p < 0.05$

Elde edilen bulgulara göre çalışanların duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durumda H1 ve H2 hipotezleri red edilmektedir. Çalışanların kişisel başarı düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t = -1.998$; $p < 0.05$). Erkek çalışanların kişisel başarı algılarının ortalaması (3.6424) kadın çalışanların kişisel başarı algılarının ortalamasından (3.4954) daha yüksektir ve fark istatistiki olarak anlamlıdır. Bu sonuçlar erkek çalışanların kadın

çalışanlardan daha fazla kendilerini başarılı gördüklerini göstermektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda H3 hipotezi kabul edilmektedir (Tablo 3).

Katılımcıların mesleki tükenmişlik düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı one-way anova testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların Yaşlarına Göre Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri

Tükenmişlik Düzeyi	Yaş	n	Ort.	s.s.	s.d	F	p
Duygusal Tükenme	30 yaş ve altı	50	2.5267	,51718	121	.009	0.991
	31-40 yaş arası	57	2.5380	,40434			
	41 yaş ve üzeri	17	2.5359	,32212			
	TOPLAM	124	2.5332	,44104			
Duyarsızlaşma	30 yaş ve altı	50	2.5360	,51498	121	1.509	0.225
	31-40 yaş arası	57	2.3895	,38623			
	41 yaş ve üzeri	17	2.4118	,42113			
	TOPLAM	124	2.4516	,44893			
Kişisel Başarı	30 yaş ve altı	50	3.4925	,47206	121	.797	0.453
	31-40 yaş arası	57	3.5877	,32984			
	41 yaş ve üzeri	17	3.5662	,34550			
	TOPLAM	124	3.5464	,39479			

p<0.05

Tablo 4’de yer alan bulgular incelendiğinde çalışanların yaşlarına göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. Bu durumda H4, H5 ve H6 hipotezleri red edilmektedir.

Katılımcıların mesleki tükenmişlik düzeylerinin medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi aracılığıyla test edilmiş ve sonuçlar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri

Tükenmişlik Düzeyi	Medeni Durum	n	Ort.	s.s.	s.d.	t	p
Duygusal Tükenme	Evli	70	2.5381	,38287	122	,141	0.888
	Bekar	54	2.5267	,51040			
Duyarsızlaşma	Evli	70	2.4229	,39642	122	-	0.419
	Bekar	54	2.4889	,51052		,811	
Kişisel Başarı	Evli	70	3.5661	,32604	122	,631	0.529
	Bekar	54	3.5208	,47132			

p<0.05

Elde edilen bulgulara göre çalışanların duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu durumda H7, H8 ve H9 hipotezleri red edilmektedir (Tablo 5).

Katılımcıların eğitim seviyelerine göre mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı one-way anova testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 6’de sunulmuştur.

Tablo 6. Katılımcıların Eğitim Seviyelerine Göre Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri

Tükenmişlik Düzeyi	Eğitim Seviyesi	n	Ort.	s.s.	s.d	F	p
Duygusal Tükenme	İlköğretim/ortaöğretim	33	2.6364	,50021	120	5.141	0.002
	Lise	55	2.6061	,29770			
	Önlisans	19	2.4444	,52770			
	Lisans	17	2.1961	,46069			
	TOPLAM	124	2.5332	,44104			
Duyarsızlaşma	İlköğretim/ortaöğretim	33	2.5576	,35971	120	5.133	0.002
	Lise	55	2.5236	,49215			
	Önlisans	19	2.3684	,37276			
	Lisans	17	2.1059	,37495			
	TOPLAM	124	2.4516	,44893			

Kişisel Başarı	İlköğretim/ortaöğretim	33	3.5227	,31785	120	4.475	0.005
	Lise	55	3.4477	,42945			
	Önlisans	19	3.6316	,36198			
	Lisans	17	3.8162	,32511			
	TOPLAM	124	3.5464	,39479			

$p < 0.05$

Tablo 6 incelendiğinde çalışanların eğitim seviyelerine göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeyleri istatistiki olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bu durumda H10, H11 ve H12 hipotezleri kabul edilmektedir. Farklılığın hangi grup/lardan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla post hoc testlerinden tukey testi yapılmıştır. Testin sonuçlarına göre duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarının her ikisinde lisans mezunu çalışanlar ile ilköğretim/ortaöğretim ve lise mezunu çalışanların tükenme düzeyi arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre lisans mezunu çalışanların duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeyleri daha düşüktür. Kişisel başarı alt boyutunda ise lise mezunu ve lisans mezunu çalışanların ortalamaları arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre lisans mezunu çalışanların kişisel başarı algıları lise mezunu çalışanlara oranla daha yüksektir ve arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır.

Katılımcıların çocuk sayılarına göre mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı one-way anova testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların Çocuk Sayılarına Göre Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri

Tükenmişlik Düzeyi	Çocuk Sayısı	n	Ort.	s.s.	s.d	F	p
Duygusal Tükenme	0	43	2.4599	,51124	120	2.472	0.065
	1	17	2.7451	,46608			
	2	53	2.5618	,38823			
	3 ve üzeri	11	2.3535	,15570			
	TOPLAM	124	2.5332	,44104			
Duyarsızlaşma	0	43	2.4326	,54148	120	1.557	0.203
	1	17	2.5412	,47310			
	2	53	2.4906	,38344			
	3 ve üzeri	11	2.2000	,17889			
	TOPLAM	124	2.4516	,44893			

Tablo 7 (Devamı). Katılımcıların Çocuk Sayılarına Göre Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri

Tükenmişlik Düzeyi	Çocuk Sayısı	n	Ort.	s.s.	s.d	F	p
Kişisel Başarı	0	43	3.5436	,50288	120	1.791	0.153
	1	17	3.5515	,38542			
	2	53	3.4953	,31198			
	3 ve üzeri	11	3.7955	,17023			
	TOPLAM	124	3.5464	,39479			

p<0.05

Katılımcıların duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeyleri çocuk sayılarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Tablo 7). Bu durumda H13, H14 ve H15 hipotezleri red edilmektedir.

Sonuç

Çalışmada işgörenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini ve demografik özelliklerinin mesleki tükenmişliklerini etkileyip etkilemediğini tespit etmek amacıyla özel sektörde görev yapan 124 satış personelinden anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Çalışma sonucunda çalışanların genel mesleki tükenmişlik düzeyleri orta seviyede, duygusal tükenme düzeyleri düşük, duyarsızlaşma düzeylerinin düşük ve kişisel başarı algılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışanların duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık yokken cinsiyetleri ile kişisel başarı algıları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Erkek çalışanların kişisel başarı algılarının ortalaması (3.6424) kadın çalışanların kişisel başarı algılarının ortalamasından (3.4954) daha yüksektir ve fark istatistiki olarak anlamlıdır. Bu sonuçlar erkek çalışanların kişisel başarı algıları kadın çalışanlardan daha yüksektir. Çalışanların medeni durumları, yaşları ve çocuk sayıları ile duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada elde edilen diğer bir sonuç çalışanların duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı algıları ile eğitim seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarının her ikisinde lisans mezunu çalışanlar ile ilköğretim/ortaöğretim ve lise mezunu çalışanların tükenme düzeyi arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre lisans mezunu çalışanların duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeyleri daha düşüktür. Kişisel başarı alt boyutunda ise lise

mezunu ve lisans mezunu çalışanların ortalamaları arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre lisans mezunu çalışanların kişisel başarı algıları lise mezunu çalışanlara oranla daha yüksektir ve aradaki farklılık istatistiki olarak anlamlıdır.

Tükenmişlik, uzun bir süreç içerisinde yavaşça ortaya çıkan belirtilerden oluşmaktadır. Bu sebeple fark edilmesi zaman alabilmektedir. Tükenmişlik belirtilerinin önemsenmemesi halinde, tükenmişlik daha da artacak ve müdahale edilemez bir hal alacaktır. Bu sebeple tükenmişliğin belirtilerinin iyi bilinmesi ve gecikmeden tespit edilerek gerekli önlemlerin alınması çok önemlidir. (Ardıç-Polatçı, 2009, s.23) Tükenmişliği etkileyen demografik özelliklerin belirlenerek bu doğrultuda alınacak önlemler daha sağlıklı olacaktır. Bu çalışma belirli bir bölge ve belirli bir meslek grubunu kapsamaktadır. Farklı meslek grupları ve farklı örneklem grupları ile gerçekleştirilecek çalışmalar ile tükenmişliğe neden olan demografik ve örgütsel faktörler belirlenerek bu konuda araştırma bulguları genişletilebilir.

Kaynakça

- Ağaoğlu, Esmehan, Ceylan, Müyesser, Kasım, E. ve Maden, T., Araştırma Görevlilerinin Kendi Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Görüşleri, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya, 2004.
- Ardıç, Kadir ve Polatçı, Sema, "Tükenmişlik Sendromu ve Madalyonun Öbür Yüzü: İşle Bütünleşme", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı: 32, 2009, s. 21-46.
- Arı, Güler Sağlam ve Bal, Emine Çına, "Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi", *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 15 (1), 2008, s. 131-148.
- Çimen, Mesut, *Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Personelinin Tükenmişlik, İş Doyumu, Kuruma Bağlılık ve İşten Ayrılma Niyetlerine İlişkin Bir Alan Araştırması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2000.
- Çokluk, Ömay, "Örgütlerde Tükenmişlik", (Ed. Cevat Elma ve Kamile Demir), *Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Uygulamalar ve Sorunlar*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.
- Ergin, Canan, Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uygulanması, 7. Ulusal Psikoloji Kongresi Sunulan Bildiriler, 1992, Ankara.
- Freudenberger, Herbert J., "Staff Burn-out", *Journal of Social Issues*, Sayı: 30 (1), 1974, s. 159-165.
- Izgar, Hüseyin, *Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2001.
- Kavla, İlkay, *Hemşirelerde İş Doyumu ile Tükenmişlik İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1998. s.20
- Kaya Göktepe, Ayşe, *Tükenmişlik Sendromu*, Nesil Yayın Grubu, İstanbul 2016.

- Leiter, Michael P. ve Maslach, Christina, "The Impact of Interpersonel Environment on Burnout and Organizational Commitment", *Journal of Organizational Behaviour*, Sayı: 9 (4), 1988, s. 297-308.
- Maslach, Christina ve Jackson, Susan E., "The Measurement of Experienced Burnout", *Journal of Occupational Behavior*, Sayı: 2 (2), 1981, s. 99-113.
- Maslach, Christina, "Job Burnout New Directions in Research and Intervention", *Current Directions in Psychological Science*, Sayı: 12 (5), 2003, s. 189-192.

UNCERTAINTIES AND WEAKNESSES IN INTERNATIONAL SECURITY AROUND THE BLACK SEA REGION

Eugene KOGAN

Ph. D. Gürcistan Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Vakfı [GFSIS]

Abstract: Following Russian-Georgian war in August 2008, Russian illegal annexation of Crimea in March 2014 and subsequent turn of Crimea into Fortress Russia, as well as the ensuing war in the east of Ukraine, the Black Sea Region was turned into a region full of uncertainties and weaknesses in international security. Six countries surrounding the Black Sea lack common agenda and that despite the fact that three out of six states namely, Bulgaria, Romania and Turkey are NATO member states, while Georgia and Ukraine aspire to become NATO members in the future. The view in these countries regarding their major adversary Russia lacks cohesion, sharpness and understanding what needs to be done to deter aggressive Russia. And they remind the author of the famous fable Swan, Pike and Crawfish written by Ivan Krylov: "When partners can't agree their dealings come to a naught and trouble is their labour's only fruit."⁴ It can also be assumed that the main impediment to regional co-operation is the countries diverse histories, neighbourhood relations, individual interests, budgetary limitations, bilateral relations with Russia⁵ and how they perceive Russia.

Even though the Black Sea region is called a critical intersection between Europe and the Middle East, from the Eastern Balkans to the South Caucasus NATO has belatedly started to pay attention to the region. The below-mentioned analysis is to focus on facts that highlight uncertainties and weaknesses or rather vulnerabilities in the international security around the Black Sea Region. Finally, in conclusion the author provides a kind of policy recommendations to five out of six littoral states and a forecast of what we can expect. Russia is excluded from policy recommendations since it knows exactly what it needs to do in the region namely, to keep five littoral states in a state of suspense. Or to paraphrase Anton Chekhov's dramatic principle known as Chekhov's gun "Remove everything that has no relevance to the story. If you say in the first chapter that there is a rifle hanging on the wall, in the second or third chapter it absolutely must go off. If it's not going to be fired, it shouldn't be hanging there."⁶ That is exactly how we need to see potential Russian action in the Black Sea namely, it must go off.

⁴ Sergey Armeyskov, Ivan Krylov's Fable "Swan, Pike and Crawfish". See online at: <https://russianuniverse.org/2014/04/06/ivan-krylovs-fable-swan-pike-and-crawfish/>.

⁵ Janusz Bugajski and Peter Doran, "Black Sea Defended. NATO Responses to Russia's Black Sea Offensive", Center for European Policy Analysis (CEPA), Strategic Report Number: 2, p. 4, see online at: https://cepa.ecms.pl/files/?id_plik=2684 – online on 8 July 2016.

⁶ See https://en.wikipedia.org/wiki/Chekhov's_gun.

Introduction

It can be ascertained that until Russian illegal annexation of Crimea in March 2014 the Black Sea Region was perceived as region with certain problems but certainly not of a military nature. As a result, this region was neither high on the international community agenda nor on the radar screen of the North Atlantic Treaty Organisation (NATO) member states and that despite membership of Bulgaria, Romania and Turkey in NATO. Furthermore, Prime Minister Recep Tayyip Erdogan and his government thought back in 2014 that they were capable to handle President Vladimir Putin's Russia single-handed, NATO assistance was not required and non-NATO members such as Georgia and Ukraine should not be involved since they are minor actors in the region and should not be consulted. This however proved to be the wrong policy line and security situation around the region has sharply deteriorated. Furthermore, below-mentioned Turkey's policy of status quo proved to be untenable after Russian illegal annexation of Crimea and a turn of Crimea into Fortress Russia because the balance of power in the Black Sea region has shifted in favour of Russia, although Turkey is not yet ready to admit this point.

Turkey's Policy of Status Quo in the Black Sea Endanger the Littoral States Excluding Russia

Turkey and Russia consider that maintaining the status quo in the region was and still is a preferable solution by stressing in particular the maritime security dimension by considering any revision of the Montreux Convention of 1936 as taboo and by enhancing co-operation through the Black Sea Naval Force (BLACKSEAFOR) and Black Sea Harmony initiatives. The non-revision of the terms of the Montreux Treaty could put Turkey at odds with some of its NATO allies as was evident during the Russian-Georgian War of August 2008 and the terms of engagement of US warships in the Black Sea. Furthermore, the poor state of relations among the six littoral states complicates the emergence of a viable maritime security framework necessary to meet common challenges such as fighting organised crime and nuclear smuggling.⁷ Regarding a viable

⁷ Dimitrios Triantaphyllou, "The Uncertain Times of Black Sea Regional Security", *Euxeinos*, Number: 6, 2012, p. 8, see online at: file:///E:/Documents%20and%20Settings/Admin/My%20Documents/Downloads/Triantaphyllou_Euxeinos%206.pdf. It should be emphasised that BLACKSEAFOR format focuses on humanitarian emergencies and, as a result, of Russia's participation can be simply neutralised by Russia. Therefore, military co-operation in the Black Sea requires reconfiguration, going beyond the BLACKSEAFOR format. J. Bugajski and P. Doran, *ibid*, p. 6 and p. 10. For more information on the Montreux Convention and Ankara's staunch opposition

maritime security framework, Russia has for instance reduced Ukraine's share of growth in Black Sea shipments and is poised to challenge other littoral states by strengthening its competitiveness by military means. Bulgaria [in particular] is concerned about disruption to maritime trade routes because 80 per cent of its imports and exports are shipped via the Black Sea. Region wide, Black Sea shipments are important for the flow of oil, grain, fertilizer, iron ore, metals and other commodities, and the Bosphorus and Dardanelles are among the world's most critical oil-flow chokepoints. The risk of disruption to maritime trade flows is growing, and the prospect that Russia will try to increase its influence over the Bosphorus and Dardanelles should not be underestimated. Moscow [has] also intimidated Sofia from joining any kind of regional security organisations and forging any effective regional naval agreements, thus undermining efforts for maritime coordination in the Black Sea.⁸ The risk of disruption to maritime trade flows may sound as a far-fetched scenario but it should be no longer dismissed out of hand.

The Littoral States Gas and Oil Dependency and Other Hazards

In addition to [aforementioned] hard security threats and Turkey's refusal to change the status quo in the Black Sea region, the Kremlin continues to develop an assortment of softer hazards for the Black Sea littoral states. It manipulates energy supplies and contracts both as carrots and sticks. Bulgaria is particularly vulnerable because of its high dependence on Russian gas and oil. In the case of both Romania and Bulgaria, Kremlin-generated propaganda exploits the persistence of poor governance, the pervasiveness of official corruption, growing income disparities and the emergence of social strata that have not significantly benefitted from the market economy and European Union (EU) membership. Kremlin-sponsored outlets campaign against secularism,

to amend the Montreux Convention, see *ibid*, p. 7. For a sharp minded analysis of Turkey's policy of status quo, see Vladimir Socor, "Turkey Stalls NATO, Clings to Defunct Status Quo in the Black Sea", Jamestown Foundation, Eurasia Daily Monitor, Volume: 15, Issue 116, see online at: <https://jamestown.org/program/turkey-stalls-nato-clings-to-defunct-status-quo-in-the-black-sea/> - online on 2 August 2018.

⁸ J. Bugajski and P. Doran, *ibid*, p. 3. For Bulgaria's refusal to join a proposed Black Sea Fleet after warning from Moscow, see online at: <https://www.reuters.com/article/nato-bulgaria-blacksea-idUSL8N19835X> - online on 16 June 2016. See also Valentin Naumescu, "Stability, Ambiguity and Change in the Discourses of NATO Allies in the Black Sea Region: The Cases of Romania, Bulgaria and Turkey", *Croatian International Relations Review (CIRR)*, Number: XXIII (80), 2017, p. 198, see online at: [file:///E:/Documents%20and%20Settings/Admin/My%20Documents/Downloads/CIRR_80_Valentin_Naumescu%20\(1\).pdf](file:///E:/Documents%20and%20Settings/Admin/My%20Documents/Downloads/CIRR_80_Valentin_Naumescu%20(1).pdf).

multiculturalism and liberalism in order to widen the alienation of disoriented citizens from the European project.

Russia also seeks to foster mistrust and division among Romania, Bulgaria and Turkey in order to preclude them from acting in concert or forging a strong NATO flank. Bulgaria and Turkey, in particular, remain dependent on Russian oil and gas supplies, making them susceptible to outside pressures⁹ and both countries also wary of each other. Russia sees it as vital to keep pressure on the coastlines and activities of her nearest NATO member states; states like Turkey, which have immensely important choke points like the Bosphorus and Dardanelles Straits, as well as the oil-drilling activities of states like Bulgaria.¹⁰ It appears that by the combination of fostering mistrust and maintaining pressure Russia has successfully sowed the seeds of discord.

⁹ J. Bugajski and P. Duran, *ibid.*, p. 3. Domestic Bulgarian gas production covers less than 13 per cent of domestic consumption. The rest is covered by Russia, with all volumes today passing through Ukraine. See online at: <https://www.dw.com/en/bulgaria-tries-to-loosen-russian-grip-with-new-gas-pipeline-deals/a-42695513> - online on 23 February 2018. In the Bulgarian national gas market, Gazprom enjoys the power of monopoly pricing. In the past decade, Bulgaria has paid on average between 20 per cent and 30 per cent more than Germany for its Russian gas supply. For the complete article, see Martin Vladimirov, "[GGP] Can Russia Use Energy to Renew Its Grip on Bulgaria?", *Natural Gas News*, see online at: <https://www.naturalgasworld.com/ggp-can-russia-use-energy-to-renew-its-grip-on-bulgaria-61873> - see online on 9 June 2018. Russia supplied 53 per cent of gas to Turkey in 2016. "Gas Supply Changes in Turkey", *The Oxford Institute for Energy Studies*, pp. 1-2, see online at: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2018/01/Gas-Supply-Changes-in-Turkey-Insight-24.pdf>. Turkey's major concern in relations with the current gas suppliers relates to its biggest gas supplier, Russia, from which it currently imports 53 per cent (24.54 billion cubic metres (bcm)) of its total natural gas consumption. This has led to both energy security concerns and potential geopolitical risks. Consequently, Turkey has been trying to decrease its energy dependence on Russia by reducing the share of gas in the energy mix and expanding downstream infrastructure to ensure alternative import sources and supply. There is no doubt that these measures will strengthen the position of Turkish companies in negotiations for new contracts with Gazprom as well as other suppliers after the current contracts expire in the 2020s. Nevertheless, the figures show that Turkey is in fact increasing its energy dependence on Russia - by concurrently building new projects such as the Turkish Stream natural gas pipeline and the Akkuyu Nuclear Power Plant (NPP). "Gas Supply Changes in Turkey", p. 8. Having no available alternatives to achieve its goal, Turkey, contrary to its energy policy, will strengthen its import dependence on Russia with Turkish Stream. *Ibid.*, p. 13. The share of Russian gas in Turkey's natural gas import decreased to 51.8 per cent in 2017 from 52.9 per cent in 2016. See online at: <https://www.aa.com.tr/en/energy/turkey/turkey-hits-record-gas-consumption-and-imports-in-2017/18943> - see online on 21 February 2018.

¹⁰ Angus Ross and Andrew Savchenko, "The Black Sea: How Russia is Looking to Cause Chaos for NATO", *National Interest*, see online at: <https://nationalinterest.org/feature/the-black-sea-how-russia-looking-cause-chaos-nato-25681> - online on 3 May 2018. For Bulgaria's recent oil-drilling activities, see online at: <https://sofiaglobe.com/2018/07/11/bulgaria-opens-black-sea-for-new-oil-exploration/>.

In addition, after settling a dispute at the International Court of Justice (ICJ) with Ukraine about Exclusive Economic Zones (EEZ) around Serpent's Island in 2009, Romania recently started oil explorations in the region. However, Bucharest's cumbersome win in 2009 is partially invalidated by Russia's non-recognition of the court's decision. Now that the two countries are maritime neighbours, bilateral disputes are far more likely: Russia has the capacity to obstruct explorations, force the withdrawal of Romanian companies, bloc commercial flow from the Danube River to the Black Sea, or even attack Romanian capabilities in the EEZ. As the EU has not prioritized the Black Sea energy route, nor has NATO put energy security on the agenda, Bucharest must fend for itself to preserve its energy independence and free movement in the Black Sea.¹¹

Romania is also vulnerable to hybrid warfare, particularly aimed at critical infrastructure — since corruption has stunted Romania's post-communist modernisation — and information warfare. Despite formulating national security policies independently of Russia, Romania remains susceptible to Moscow-launched strategic narratives aimed at sowing confusion and disunity within the Euro-Atlantic community. Though the national consensus that Russia constitutes a threat remains intact — unlike in many other European countries — Russian disinformation has managed to transform sources of security, such as ballistic missile defence (BMD), into perceived sources of insecurity. Russian disinformation has also tremendously hindered regional solidarity and Romania's relationship with its neighbours.¹²

It can be said that thus far Russian policy of intimidation has been successful and leaders of Bulgaria and Turkey maintained and continue to maintain a cautious position towards NATO since the latter cannot guarantee secure and alternative supply of gas and oil. And surprisingly enough Russia has also successfully turned BMD from a source of security into source of insecurity by portraying Deveselu BMD base as anti-Russian and threat to Russia thus causing a degree of anxiety in Romania.¹³

¹¹ Iulia-Sabina Joja, "Dealing with the Russian Lake Next Door: Romania and Black Sea Security", see online at: <https://warontherocks.com/2018/08/dealing-with-the-russian-lake-next-door-romania-and-black-sea-security/> - online on 15 August 2018. For potential Russian obstruction of exploration in the Romanian EEZ, see Stephen Blank, "NATO, Russia and the Black Sea", see online at: <https://sldinfo.com/2018/07/nato-russia-and-the-black-sea/> - see online on 11 July 2018.

¹² I-S. Joja, *ibid.*

¹³ For portraying Deveselu base as anti-Russian and threat to Russia, see David Blair and Matthew Day, "Russia Cries Foul as NATO Activates Missile Defences in Europe", *The Telegraph*, see online at: <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/12/russia-cries-foul-as-nato-activates-a->

The next case of weakness related to the lack of regional co-operation that very often discussed and recommended to the NATO members in particular to improve, but so far very little has been done to correct the situation.

Lack of Regional Co-operation

A key component to enhancing security is the intensification of regional co-operation. Currently, there is little regional integration and infrequent interaction among NATO's Black Sea states, and an absence of well-defined contingency plans in case of a Russian military assault. Romania and Bulgaria conduct no bilateral naval exercises, possess no common surveillance or early warning capabilities, and have no collective defence plan.¹⁴ In addition, the governments of Romania and Bulgaria realised that they have neglected their territorial defence capabilities since the early 2000s. Both Bucharest and Sofia found themselves possessing armed forces that were underfinanced, underequipped and unprepared for the new type of threats.¹⁵ Romania began to address the aforementioned shortcomings, while Bulgaria is still lagging behind.

Among NATO members in the Black Sea region only Turkey has fully developed anti-submarine warfare (ASW) capabilities. However, Ankara's ASW capabilities are divided between the Black Sea and the Mediterranean Sea and its readiness put to the test by Russia's assertiveness.¹⁶ In other words, the Black Sea eastern flank of NATO remains vulnerable to any potential attack from and by Russia and is not yet ready to defend itself.

Besides, Bulgarian officials believe that Ankara has a more obstructive stance, as it views Black Sea security to be a regional [and not international, author's words] matter to be decided solely by the littoral states. In addition, Turkey's strategic partnership with Russia has played a decisive role in Ankara's refusal to involve NATO more substantially in the Black Sea. According to Bulgarian officials, media reports about the potential formation of a joint fleet by Bulgaria, Romania and Turkey stirred public outrage. Given Bulgaria's history,

missile-defence-shield-in/. See also a smartly prepared analysis on the same issue prepared by Nicholas Dima, "Russia's Opposition to US Missile Defense in Romania", Selous Foundation for Public Policy Research (SFPPR), see online at: <http://sfppr.org/2016/06/russias-opposition-to-u-s-missile-defense-in-romania/> - online on 2 June 2016.

¹⁴ J. Bugajski and P. Doran, *ibid*, p. 5. I would add that lack of regional co-operation also include Turkey due to the aforementioned factors mentioned in notes 2 and 14.

¹⁵ J. Bugajski and P. Doran *ibid*, p. 4.

¹⁶ George Visan, "Growing Submarine Threat in the Black Sea", Jamestown Foundation, Eurasia Daily Monitor, Volume: 15, Issue: 1, see online at: <https://jamestown.org/program/growing-submarine-threat-black-sea/> - see online on 19 January 2018.

it is difficult for many Bulgarians to accept that their navy could be under Turkish command within a potential rotational command structure. By rejecting the idea of a joint fleet, Prime Minister Boyko Borissov was catering to that part of the population. [However] He was also wary of the Russian lobby in Bulgaria, fearing retribution if Sofia openly pit itself against Moscow.¹⁷ As long as memories of the past continue to dominate Bulgarian-Turkish agenda and as long as Bulgaria remains under the shadow of Russia, regional co-operation remains hindered. Although annexation of Crimea has changed the status quo in the Black Sea in favour of Russia and left Turkey struggling alone, Turkey is not yet willing to amend Montreux Convention and that makes regional co-operation very difficult if not impossible.

Besides the changed status quo over the past few years, Russia has steadily upgraded its military posture and matched it with an uncompromising and assertive information campaign. Russia's actions were in focus at the NATO Summit in Warsaw in July 2016, when Allied leaders clearly stated that "Russia's recent activities and policies have reduced stability, increased unpredictability, and changed the security environment."¹⁸ And that reaction was presented two years and three months after Crimea. In other words, NATO reaction was not just belated and but also inadequate. In light of the [aforementioned] regional realities and security challenges, NATO has strengthened its deterrence and defence posture with tailored forward presence measures. The multinational brigade in Craiova, for which Romania is a framework nation, forms the land

¹⁷ J. Bugajski and P. Duran, *ibid*, p. 6. I dare say that there is no such thing as Turkey's strategic partnership with Russia since Russia perceives Turkey as a junior partner and behaves accordingly. For further information on the lack of strategic partnership, see Eugene Kogan, "Russian-Turkish Relations and the Realities in the Black Sea Region", Georgian Foundation for Strategic and International Studies (GFSIS), Expert Opinion Paper, Number: 28, 2014, pp. 1-12, see online at: <http://gfsis.org/media/download/library/articles/kogan/28-kogan-ENG.pdf>; E. Kogan, "Russian-Turkish Relations and their Impact on NATO and the EU", European Security and Defence (ESD), Number: 2/3, 2018, pp. 28-30. Perhaps historic examples of German-French and German-Polish reconciliation can be considered in case of Bulgaria and Turkey. After all, German-French and German-Polish enmity is well-known fact and three countries are members of NATO. Furthermore, establishment of the Weimar Battlegroup (Polish: *Weimarska Grupa Bojowa*; abbreviation: EU BG I/2013) as a multinational Battlegroup under Polish leadership, in which Germany and France also participate as members of the Weimar Triangle may be a useful example of how historical troubles can be peacefully and to each other advantage solved. See online at: https://en.wikipedia.org/wiki/Weimar_Battlegroup. For refusal of Bulgaria to join the proposed Black Sea Fleet, see note 5.

¹⁸ Pavel Anastasov, "The Black Sea Region: A Critical Intersection", NATO Review, Number: 5, 2018, p. 1, see online at: <https://www.nato.int/docu/review/2018/Also-in-2018/the-black-sea-region-a-critical-intersection-nato-security/EN/index.htm>.

component of the forward presence. Currently ten Allies – Bulgaria, Canada, Germany, Hungary, Italy, Luxembourg, the Netherlands, Poland, Portugal and Spain – have committed to it, contributing to the brigade headquarters and coordinating enhanced training.¹⁹ Turkey however supports a limited and scaled-up NATO reinforcement of the Black Sea region, as long as it does not impact its interpretation of the Montreux Convention.²⁰ Therefore, Turkey's lukewarm position limits NATO involvement in the region and endangers other littoral states.

Unresolved Conflicts

Finally, additional uncertainty and weakness that needs to be mentioned relates to the unresolved conflicts around the Black Sea region, in particular those between Georgia and Russia over the breakaway regions of Georgia of Abkhazia and South Ossetia recognised by Russia as an independent states and the ensuing war in the east of Ukraine. As Anastasov correctly states the conflicts create 'gray zones' that potentially could or are already fuelling organised crime, smuggling and radicalisation. It requires little effort to see how Russia exploits these conflicts for political intimidation of the newly independent states of the former Soviet Union.²¹ Furthermore, unresolved conflict between Georgia and Russia can be ignited at any moment and put aforementioned issues of maritime security in jeopardy. As a new research paper by the Bucharest-based New Strategy Center asserts, whenever such conflicts occurred, Russia promptly stepped into stop hostilities for a while without addressing their root causes and typically introducing a 'temporary' peacekeeping force which never intended to leave the scene, thus securing a permanent Russian military presence. The experience of the past two decades has confirmed that Russian strategic planners are able to turn those conflicts on and off at will depending on Moscow's political and military interests at the moment²² and the West at large has found no

¹⁹ P. Anastasov, *ibid*, p. 5. Mihai Fifor, Romania's Minister of National Defence, wants to make the multinational brigade in Craiova operational by the end of 2018. For the complete article, see online at: <https://www.agerpres.ro/english/2018/03/13/defmin-fifor-wants-to-make-multinational-brigade-in-craiova-operational-by-end-of-2018--71917>.

²⁰ Boris Toucas, "NATO and Russia in the Black Sea: A New Confrontation?", Center for Strategic and International Studies (CSIS), Commentary, see online at: <https://www.csis.org/analysis/nato-and-russia-black-sea-new-confrontation> - see online on 6 March 2017.

²¹ P. Anastasov, *ibid*, p. 3.

²² "Vulnerabilities and Opportunities in the Black Sea Region. Romanian Perspective; Turkish Perspective", New Strategy Center and Marmara Group Strategic and Social Research Foundation, p. 7, see online at: <https://newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2017/02/Policy-Paper-New-Strategy-Center-and-Marmara-Group-February-2017l.pdf> - see online February 2017.

answer of how to counter Russian involvement beside the usual rhetoric of condemning Russian activity.

As for the ensuing conflict in the east of Ukraine it saps Ukraine's government energy, resources and diverts attention from other pressing domestic problems whether of economic and/or social nature. Russia is fully aware of this fact and uses it to its own advantage. Thus, the ensuing conflict in the east of Ukraine is expected to continue.

Conclusion

The aforementioned cases underline the inability of the five out of six littoral states to solve accumulated security problems. Neither countries' alone or under NATO umbrella' are capable to face belligerent Russia for a variety of aforementioned reasons. Thus, the author comes with a list of suggestions that may help the littoral states excluding Russia to overcome their security deficit.

A common security threat assessment is needed for NATO's Black Sea eastern flank that would classify the level of vulnerability of each NATO state, both in the military and non-military realms.²³ I would add that a common security threat assessment should also include Georgia and Ukraine as the only non-NATO member states that strive to join the Alliance. Both countries are very vulnerable to any attack by and from Russia and as non-NATO members both countries have to rely on their military alone. If as Bugajski and Doran say the governments of Romania and Bulgaria were largely unprepared for the prospect that the NATO umbrella *does not automatically shield them* [author's italics] from regional security dangers²⁴ than what can be said about the governments of Georgia and Ukraine that are miles away from the NATO membership.

NATO's eastern flank countries need to undertake more elaborate plans regarding civil and military response strategies to acts of subversion and aggression. Both Romania and Bulgaria must identify domestic vulnerabilities that could be targeted by Moscow and prepare a comprehensive and credible response framework.²⁵ It can be added that experience of Romania and Bulgaria should be shared with Georgia and Ukraine. Thus, four countries defence would be bolstered and prepared for any potential attack from and by Russia, a point that would be dismissed out of hand by Russian officials, but that should be expected.

²³ J. Bugajski and P. Doran, *ibid*, p. 15. See also V. Naumescu, *ibid*, p. 205.

²⁴ J. Bugajski and P. Doran, *ibid*, p. 4.

²⁵ *Ibid*, p. 15.

Economic development is crucial among NATO states in the Black Sea as this would help shield each society against Russia's disinformation, political penetration and populist appeals to sectors of society that have not benefitted from EU membership. Constanta and Batumi (in Georgia) could also play a major role as key ports in trade and economic investment.²⁶ We need to add to the list Varna and Burgas as major key ports and East-West transport corridors of Bulgaria and also Odessa's port as the largest port in the Ukrainian Black Sea basin. There is no doubt whatsoever that the littoral states economic prosperity and enhanced security are the best indicators for withstanding Russia's offensive and wide-ranging strategy that incorporates military, informational, economic, energy-wide and softer hazard elements.

Although Vladimir Socor says that while Turkey will remain an irreplaceable pillar for NATO in the Black Sea, the current author disagrees with him on irreplaceability of Turkey, however the author agrees that Alliance needs a second pillar country in this region. Romania can never take over that role with its own resources, but can gradually step into some of the functions associated with a pillar country. While any competition would be out of question, complementarity would seem to answer the needs of an increasingly fluid security environment²⁷ that is likely to remain fluid in the coming years with Russia looking to exploit any opportunity to surprise five littoral states.

Therefore, we can expect a) a continued lack of regional co-operation since NATO cannot force its members to co-operate if they do not wish to; b) wish of Georgia and Ukraine to be included in the regional co-operation is a welcome gesture but they are not the ones who decide on co-operation; as a result, positive signals will continue to come from NATO HQ but in practice both countries wishes are not going to be granted; c) further militarisation of the Black Sea region headed by Russia; d) Russia's continuing use of gas and oil as energy weapons to reign on Bulgaria and Turkey, while looking for obstructing work of Romania over gas resources around Serpent Island; e) unwavering stand of Russia regarding unresolved or protracted conflicts that Moscow learned to manipulate skilfully to the detriment of the West at large.

Thus, it leaves the international security around the Black Sea region in limbo without clear solution on the horizon. Despite such a gloomy outcome perhaps five littoral states can learn a lesson or two from experience of the Baltic States and Scandinavian countries. For that they require unity, patience,

²⁶ Ibid, p. 16.

²⁷ Ibid.

understandings of each other shortcomings, and readiness to help each other as it was done in case of the Baltic States, when Scandinavian countries helped the latter and the Baltic States helped each other. Furthermore, Bulgaria and Turkey in particular should be ready to overcome painful historical legacies by learning from reconciliation experience of Germany-France and Germany-Poland in particular and ultimately ready for co-operation in the face of Russian adversary. The latter point is likely to be the most difficult one to accomplish since littoral states differs on perception of Russia. Russia knows this and also knows how to sow the seed of discord between the littoral states. In order not to fall prey to Russian subversive actions research think-tanks in five littoral states have to provide a lucid analysis of Russian actions and preventive measures that should be undertaken by the governments in the five littoral states.

Acronyms and Abbreviations

ASW	anti-submarine warfare
bcm	billion cubic metres
BLACKSEAFOR	Black Sea Naval Force
BMD	ballistic missile defence
CEPA	Center for European Policy Analysis
CIRR	Croatian International Relations Review
CSIS	Center for Strategic and International Studies
EEZ	Exclusive Economic Zones
ESD	European Security and Defence
EU	European Union
EU BG	EU Battlegroup
GFSIS	Georgian Foundation for Strategic and International Studies
ICJ	International Court of Justice
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
NPP	Nuclear Power Plant
SFPPR	Selous Foundation for Public Policy Research

Bibliography

- Anastasov, Pavel, "The Black Sea Region: A Critical Intersection", NATO Review, Number: 5, 2018, pp. 1-8.
- Armeyskov, Sergey, Ivan Krylov's Fable "Swan, Pike and Crawfish", see online at: <https://russianuniverse.org/2014/04/06/ivan-krylovs-fable-swan-pike-and-crawfish/>
- Blair, David, and Day, Matthew, "Russia Cries Foul as NATO Activates Missile Defences in Europe", The Telegraph, see online at: <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/12/russia-cries-foul-as-nato-activates-a-missile-defence-shield-in/>.
- Blank, Stephen, "NATO, Russia and the Black Sea", see online at: <https://sldinfo.com/2018/07/nato-russia-and-the-black-sea/> - see online on 11 July 2018.
- Bugajski, Janusz, and Doran, Peter, "Black Sea Defended. NATO Responses to Russia's Black Sea Offensive", Center for European Policy Analysis (CEPA), Strategic Report, Number: 2, 8 July 2016, pp. 1-25.
- Dima, Nicholas, "Russia's Opposition to US Missile Defense in Romania", Selous Foundation for Public Policy Research (SFPPR), see online at: <http://sfppr.org/2016/06/russias-opposition-to-u-s-missile-defense-in-romania/> - online on 2 June 2016.
- "Gas Supply Changes in Turkey", The Oxford Institute for Energy Studies, pp. 1-19, see online at: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2018/01/Gas-Supply-Changes-in-Turkey-Insight-24.pdf>.
- Joja, Iulia-Sabina, "Dealing with the Russian Lake Next Door: Romania and Black Sea Security", see online at: <https://warontherocks.com/2018/08/dealing-with-the-russian-lake-next-door-romania-and-black-sea-security/> - online on 15 August 2018.
- Kogan, Eugene, "Russian-Turkish Relations and the Realities in the Black Sea Region", Georgian Foundation for Strategic and International Studies (GFSIS), Expert Opinion Paper, Number: 28, 2014, pp. 1-12.
- Kogan, Eugene, "Russian-Turkish Relations and their Impact on NATO and the EU", European Security and Defence (ESD), Number: 2/3, 2018, pp. 28-30.
- Naumescu, Valentin, "Stability, Ambiguity and Change in the Discourses of NATO Allies in the Black Sea Region: The Cases of Romania, Bulgaria and Turkey", Croatian International Relations Review (CIRR), Number: XXIII (80), 2017, pp. 187-209.
- Ross, Angus and Savchenko, Andrew, "The Black Sea: How Russia is Looking to Cause Chaos for NATO", National Interest, see online at: <https://nationalinterest.org/feature/the-black-sea-how-russia-looking-cause-chaos-nato-25681> - online on 3 May 2018.
- Socor, Vladimir, "Turkey Stalls NATO, Clings to Defunct Status Quo in the Black Sea", Jamestown Foundation, Eurasia Daily Monitor, Volume: 15, Issue: 116, see online at: <https://jamestown.org/program/turkey-stalls-nato-clings-to-defunct-status-quo-in-the-black-sea/> - online on 2 August 2018.

- Toucas, Boris, "NATO and Russia in the Black Sea: A New Confrontation?", Center for Strategic and International Studies (CSIS), Commentary, see online at: <https://www.csis.org/analysis/nato-and-russia-black-sea-new-confrontation> - see online on 6 March 2017.
- Triantaphyllou, Dimitrios, "The Uncertain Times of Black Sea Regional Security", Euxenios, Number: 6, 2012, pp. 4-10.
- Visan, George, "Growing Submarine Threat in the Black Sea", Jamestown Foundation, Eurasia Daily Monitor, Volume: 15, Issue: 1, see online at: <https://jamestown.org/program/growing-submarine-threat-black-sea/> - see online on 19 January 2018.
- Vladimirov, Martin, "[GGP] Can Russia Use Energy to Renew Its Grip on Bulgaria?", Natural Gas News, see online at: <https://www.naturalgasworld.com/ggp-can-russia-use-energy-to-renew-its-grip-on-bulgaria-61873> - see online on 9 June 2018.
- "Vulnerabilities and Opportunities in the Black Sea Region. Romanian Perspective; Turkish Perspective", New Strategy Center and Marmara Group Strategic and Social Research Foundation, see online at: <https://newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2017/02/Policy-Paper-New-Strategy-Center-and-Marmara-Group-February-2017l.pdf> - see online on February 2017, pp. 1-17.

RESEARCH INTO THE CLASSROOM MANAGEMENT PROBLEMS ENCOUNTERED BY THE TEACHERS WITH MESKHETIAN (AHISKA) IMMIGRANT STUDENTS

Fethi KAYALAR

Asst. Prof. Dr., Faculty of Education, Erzincan B.Y. University,
fethikayalar@hotmail.com

Türkan GÜLER

Res. Asst. Institute of Education, Gazi University,
turkangulerari@gazi.edu.tr

ABSTRACT: Establishing qualified education and training environments is related to effective school and classroom management, thus effective school and classroom management can be attributed to teachers' classroom management skills. The teachers can be affected by negative behaviours of the students in classroom environment. Increasing number of immigrant students have created some issues of classroom management. Cultural differences, lack of academic language skills, indifference of parents, and failure in understanding each other are the main reasons that affect classroom management. In the study, we aimed to find out classroom management problems encountered by the teachers with Meskhetian (Ahiska) immigrant students. In order to obtain required data, we interviewed with six instructors who teach Turkish Language, English Language, Mathematics, Science, Sports and Social Sciences in Secondary School in the province of Üzümlü, Erzincan. In the study, we used qualitative research method. We asked two open ended questions to the instructors to determine the classroom management problems with Meskhetian students in classroom environment. Having interviewed with the instructors, we gathered, processed and analysed the data. We have concluded that the classroom management problems result from cultural difference of the Meskhetian students from native ones, lack of their academic language skills, and indifference of parents to their children in academic issues. We proposed that the teachers should give priority to the immigrant students in terms of teaching academic language skills, Turkish culture and values, and collaboration with the parents of the immigrant students.

Key words: Classroom management, Meskhetians, Immigrant students, Academic language, Cultural difference

1. Introduction

Migration is a temporary or permanent movement of individuals or groups of people from one place to another due to various reasons such as civil war, economic crisis, social and cultural conflicts. Migration is sometimes caused by willing motives and sometimes by necessity, but it is clear that mass migrations are on the agenda of the world together with the increasing civil wars in recent years. The main reason for the mass migration movements is wars and these wars necessitate mass migrations (Hagen-Zanker, 2008; Tunç, 2015; Erdem, 2017; Kayalar et al. 2018). In fact, since the second half of the 20th century, international migration and related problems came to the fore with globalization. The causes of international migration include political instability, human rights violations, oppressive regimes, civil wars, ethnic conflicts, lack of labor demand, economic difficulties, insufficient geographical conditions and fear of life safety (Deniz, 2014). As a result of the mass migration and political changes caused by internal conflicts in the world, migrants are refugees or asylum seekers in various countries (Lordoğlu, 2015). The number of these refugees and asylum seekers has been increasing rapidly in recent years. While the number of displaced persons in the world was around 20 million in 2000, this number almost doubled by the end of 2014, reaching nearly 60 million (United Nations High Commissioner for Refugees, 2014). This massive mobility seems to have brought new problems. As a result of the migration events, different cultures are encountered and the necessity of the coexistence of people with different cultures reveals important problems related to adaptation and conflict (Aksoy, 2012). One of the most affected groups is children at school ages. These children have to adapt new environment, new culture, new tradition and new social consideration. They will have to abandon their own and native life style and adapt the new one. The adaptation process of the immigrant students at school environment lead teachers to encounter some problems with classroom management.

One of the most important problems of immigrant students is their education in the target country. Immigrant children may be excluded from the opportunities of education due to social and cultural isolation, strenuous work, extreme poverty, poor health conditions and language barrier. Those who have caught the chance of attending to the school have faced with such problems as cultural isolation, bullying, and target language different from theirs, which affects the teachers' principals of classroom management that they use in classroom environment.

1.1 The problems of Meskhetian (Ahiska) students

Meskhetian (Ahiska) Turks with a patriarchal structure, have non-written rules in family culture, which have come from the past to the present, in other words determined by the society and transferred from generation to generation (Yüzbey, 2008). Their domestic hierarchy, social and cultural structures are reflected in the language in which they speak. They have kept their native accent, though they were forced to migrate other parts of Russia. The Turkish language that they speak in their social environment has had some changes due to different alphabet and the formal language of Ukrainian and Russian in schools. The children of Ahiska Turk families, who came from the Caucasus and settled in the town of Üzümlü in Erzincan, took about three months of course to learn Turkish in the summer of 2016. These courses were taught in basic Turkish. In 2016-2017 education and training period, they started to receive education after they were placed in schools in Üzümlü. A total of 332 students have been attending to 5 schools in Üzümlü, including 292 students in basic education and 40 students in secondary schools. The aim of these courses is to enable the students to use Turkish correctly and effectively, to express their feelings and thoughts, to recognize Turkish culture and to ensure the continuity of Turkish culture. This is very important to a population of about 630,000 Meskhetians living in 9 different countries from Asia to America. In this context, for the children of meskhetians at school age to learn Turkish will enable them to integrate more easily into the society they live in and will help them to increase their success in other courses and to protect their Turkish identity.

One of the most important problems that Meskhetian students encounter in school environment is the cultural difference. Though the children were grown in Turks-dominant region, they were affected by Ukrainian and Russian cultures at schools. This becomes clear in relation with the native students in classroom environment. The teachers need to deal with the dissensions and disagreements between the native students and Meskhetian students. While some discipline issues, such as talking loudly, singing, entering the classroom during the course, are considered normal by the immigrant group, they can be accepted as important issues by the teachers. In other cases, the Meskhetian students speak Russian language with each other in classroom environment, which disturbs the native students and they start quarrelling with each other. All these issues that are out classroom rules make the classroom management challenging for the teachers.

2. Materials and Method

2.1 Problem Statement and Purpose

The aim of the study on the research into the classroom management problems encountered by the teachers with Meskhetian (Ahiska) immigrant students is to determine the similar and different views of the teachers who teach Turkish Language, English Language, Mathematics, Science, Sports and Social Sciences in Secondary School in the province of Üzümlü, Erzincan, and to appreciate their views on solving the problems of classroom management with immigrant students. We aimed to find out satisfying answers to our problem statement. To fulfil the purpose of the study we asked the teachers “What kind of problems have you encountered with immigrant students in classroom environment?” and How do you solve the problems with immigrant students in your courses?”

2.2 Methods and Research Design

We used a qualitative research method to determine and evaluate the views of the teachers about the classroom management problems encountered by the teachers with Meskhetian (Ahiska) immigrant students. This kind of methodological approach was chosen as it enables researchers to interpret and make judgement about immeasurable data (O’Tool and Beckett, 2010, p.28). We preferred and used easy accessible sample technique in the research, as it increases the speed of collecting data and enables researchers to access the sample easily (Yıldırım and Şimşek, 2006). We conducted this research with the views of the teachers who teach Turkish Language, English Language, Mathematics, Science, Sports and Social Sciences in Secondary School. For this reason we relied on case study design for the purpose of our enquiry.

2.3 Participants

We included six teachers who who teach Turkish Language, English Language, Mathematics, Science, Sports and Social Sciences in Secondary School. As shown in Table 1, the youngest teacher is twenty-five years old, teaching Mathematics, while the eldest is forty-two years old, teaching Turkish Language. We obtained the data from six teachers who admitted to be involved in the interview for the research. The participants were asked whether they were contented to answer to the questions, and then we applied the tool. The names of the teachers are coded with letters and numbers.

Table 1: Statistical data as to Gender, Age, Academic Field and Grade

GENDER		AGE		ACADEMIC FIELD		EXPERIENCE	
Male	3	22-30 years	3	Turkish language	1	1-5 years	2
Female	3	31-40 years	2	English language	1	6-10 years	2
		41-50 years	1	Science	1	11-15 years	1
				Mathematics	1	16-over	1
				Sports	1		
				Social Sciences	1		

2.4 Research Instrument

In the study, we used the tool with semi structured interview form to gather data from the teachers who teach Turkish Language, English Language, Mathematics, Science, Sports and Social Sciences in Secondary School. We asked one open ended questions to the participants. The question was designed in accordance with the main characteristics of classroom management. The questions of the interview were formed by the final judgement of three experts in the field.

2.5 Data analysis

We obtained the data through one by one and face to face interview with the participants; the replies to the interview question were abstracted and made into pure data. The data were then transferred and digitalized into computer in order to form digital data.

3. Findings

The statements obtained from the interview with the participant teachers are as follows.

(N.M. Mathematics teacher, male, 8 years of experience) “... *There are ten Meskhetian students in my course. They are all good at mathematics, but they are poor at academic language so they have difficulty in understanding some concepts in Mathematics. As a result I have a hard time teaching some important points. They speak Russian with each other, thus there becomes some discontention with the native students. This makes my management poor in my course.*

Academic language is very important for the students to be successful in the courses. However good the immigrant students are in mathematics, it is possible for them to be failure or to get lower score if they lack of academic language. The teachers can encounter some problems with classroom management

as a consequence of students' indifference to the courses that they cannot understand.

(A. D. Turkish Language teacher, female, 20 years of experience) *"... There are ten to fifteen Meskhetian students in my courses. They can speak Turkish well but as for reading, they make a lot of spelling mistakes, which causes other students to laugh and joke at them, thus beginning quarrelling with each other. They are poor at pronouncing some sounds and spelling some words. I need to make them read a lot, but sometimes I avoid doing it, as I have difficulty in managing the classroom when the native students begin to laugh at them..."*

(T. A. Sports teacher, male, 12 years of experience) *"... I am in charge of all the courses of Sports in my school and I have 35 Meskhetian students. The challenges with them that I encounter in my courses include cultural differences from our native students, the different sports terms that the Meskhetian students use during the sports activities, as a result, some misconceptions between native groups and Meskhetian groups arise.... "*

The students in classroom environment build a heterogenic structure in terms of their different experiences, different personality traits and different skills. They differ from each other as to their culture, language and accent (Ross et al., 2011; Altugan and Tozun, 2014; Atıcı, 2014). These differences create a difficult task for the teachers. So as to keep order in the classroom, the teachers should be very experienced, prevent native students from mocking at immigrant students eliminate negative atmosphere in the classroom.

(B. O. English Language teacher, female, 2 years of experience) *"... As I am the only English language teacher of the school, I teach English to all the Meskhetian students, I know them all well. Before they came and lived in our village, they got English courses in Ukraine in early ages and they can speak better than the native students. I have a hard time to balance the level of the courses together. Formally they should be separated from the native ones, but I am required to practice blended training. This makes my class management more difficult..."*

Academic achievement and failure affect student's behaviour in classroom environment (Safran, 1989; Öztürk, 2005; Giallo and Little, 2003;). The successful students spend their free time learning and achieving skills. They engage in learning activities after school. They do their best to be successful at school. If the classroom activities do not meet the student's expectations and needs, if they do not believe in the courses being useful for them, they tend to negative behaviours to the teachers in the classroom and the teacher's management may be prevented.

(B.F. Social science teacher, male, 10 years of experience) “... *The students of Meskhetians always behave in groups, and this attracts native students for challenging. In classroom environment, meskhetian students behave in collaborative manner, and speak in Russian when they feel defence against native students, which affects the management of the classroom by the teacher....*”

One of the approaches regarding classroom management issues interested in Meskhetian Students is to help teachers and school administrators encourage guidance experts to resolve student disagreements, facilitated by class mediators.

Conclusion and Suggestion

The teacher is the main factor of classroom management. His or her character, teaching style, professional experience and culture affect classroom management. Besides, his or her attitude and behaviour to the students, physical health, his or her sound management during the course, academic background and knowledge, dressing style, collaboration with the parents, communication with the students, determining the classroom rules in advance are all important for classroom management. The teachers should take into consideration all these features so as to be successful in classroom management.

Now that the immigrant students have come from different culture, the teachers should behave them in a soft manner and try to make them adapt the native culture gradually. The language and the alphabet of immigrant students are different from target country, the teachers should effort to correct language mistakes that immigrant students make in courses, and prevent the native students from mocking at them. The level of the mocking among the students in a course impacts the effectiveness of classroom management.

The relationship between the parents and school is of great importance for the immigrant students to adapt new environment. For this reason, the school management and the teacher should build a strong communication with the parents of the immigrant students. The teacher should behave them in sincere and affection. They should do their best to socialize in the new environment for them.

References

- Altugan, A. & Tozun I. (2014). An Effect On Cultural Identity: Dialect; *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 143 (2014) 555 – 562
- Atıcı, R. (2014). Sınıf içerisinde öğrenci davranışlarına etki eden etmenler. *International Journal of Social Science*, Number: 28 , p. 413-427, Autumn II 2014 Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2445>
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinden Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 18(1), 175-204.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2017, s.26-42
- Hagen-Zanker, J. (2008) Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature (January 2008). Maastricht Graduate School of Governance Working Paper No. 2008/WP002. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1105657>
- Kayalar, F., Güler Arı, T. & Kayalar, F. (2018). Suggestions of Language Instructors for Meskhetian Students Migrating to Turkey to Acquire Academic Language Skills. *Proceedings of IBAD 2018 – 3rd International Scientific Research Congress on Humanities and Social Sciences*, July 9-11, 2018 - Skopje, Macedonia. pp 37-45 DOI: 10.21733/ibad.448845
- Lordoğlu, K. (2015). Türkiye'ye yönelen düzensiz göç ve işgücü piyasalarına bazı yansımalar. *Çalışma ve Toplum*. 44, 29-44
- Ross, A. et al.(2011) Moving borders, crossing boundaries: young people's identities in a time of change 3: Constructing Identities in European Islands: Cyprus and Iceland. London Metropolitan University.
- Safran, S. (1989). Australian teachers' views of their effectiveness in behaviour management. *International Journal of Disability, Development and Education*, 36,15 - 27.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- United Nations High Commissioner for Refugees, (2014). <http://www.unicef-irc.org/knowledge-pages/Migration-and-children/>
- Yüzbey, İ. (2008). Ahıskalı Türkler ve Kültürleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/7 Fall 2008.
- Giallo R. & Little, E. (2003). Classroom Behaviour Problems: The Relationship between Preparedness, Classroom Experiences, and Self-efficacy in Graduate and Student Teachers. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*. Vol 3, 2003, pp 21-34

YENİ ORTAOKUL TÜRKÇE 5. SINIF ÖĞRETİM PROGRAMININ ESKİ ÖĞRETİM PROGRAMIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison of Secondary School 5th Class Turkish Lesson New Curriculum With the Former One

Halük ÜNSAL

Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi,
unsalh@gazi.edu.tr

ÖZET: Eğitim sürecinde öğretmenlerin temel öğretim kaynağı öğretim programlarıdır. Bu öğretim programları içerisinde Türkçe öğretim programı sınıf geçebilmek ve diğer derslerden de başarılı olabilmek için zorunlu bir ders olduğundan Türkçe dersi bütün öğrenciler için çok önemlidir.

Eğitim sistemimizde 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren ortaokul 5. Sınıf öğretim programlarının bütünü geliştirilerek uygulanmaya başlamıştır. Bu öğretim programının önceki öğretim programıyla karşılaştırılarak benzer, farklı, güçlü ve zayıf yönlerinden analiz edilmesinin önemli olacağı umulmaktadır. Bu öğretim programının incelenmesinin alana, araştırmacılara ve paydaşlara yararlı olacağı ümit edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı 2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlayan yeni ortaokul Türkçe 5. Sınıf öğretim programını eski öğretim programıyla karşılaştırarak analiz etmektir. Bu çalışma nitel araştırma türündedir. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Talim Terbiye Kurulu (TTK) tarafından yayımlanan öğretim programlarından yararlanılmıştır. İçerik analizi tekniğine dayalı olarak yapılan çalışmada; ihtiyaç analizi, amaçlar/kazanımlar, içerik, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme alanları temel kategori olarak oluşturulmuştur.

Araştırmanın sonunda, yeni müfredatta değerler ve yetkinliklere dayandırılarak tematik yaklaşımın sürdürüldüğü görülmüştür. 5. sınıf Türkçe öğretim programının öğrenciler, öğretmenler ve diğer paydaşlar tarafından değerlendirilmesi tavsiye edilir.

Anahtar Kelimeler: yeni Türkçe öğretim programı, 5. Sınıf Türkçe dersi, öğretim programı karşılaştırma.

ABSTRACT: In the education process, curriculum is the main education resource for teachers. From these curriculums, Turkish lesson is very important for all students as it is a compulsory course in order to be successful and pass the classes.

Secondary school Turkish lesson former curriculum was implemented in the 2015-2016 academic year., All curriculums for 5 th grade of secondary school was developed and these new curriculums are in practice since 2017-2018

academic year. It is hoped that it will be important to compare the new curriculum with the former one from aspects of similarity, difference, strong and weak points. To analyze this curriculum is also can be useful for field, researchers and stakeholders on the same area.

The aim of this study is to analyze the Turkish lesson secondary school 5th grade new curriculum which put in practice in the 2017-2018 academic year by comparing it with the former curriculum. This study is a qualitative research. Document analysis method was used in the study. The curricula is used that published by the Ministry of National Education (MONE) and the Board of Education (TTK).

In the study that is based on content analysis technique; needs analysis, objectives / acquisitions, content, teaching learning process and evaluation areas were formed as the main categories. At the end of the research, it was seen that the new curriculum was based on values and competence and the thematic approach continued, but the other three themes were mandatory by all authors. In addition, it was found out that the gains were generally expressed and reduced in number without the classification of learning areas. It may be suggested to evaluate the 5th grade curriculum in Turkish by students, teachers and other stakeholders.

At the end of the research, it was seen that the thematic approach was continued by basing on values and competencies in the new curriculum. It is recommended that the 5th grade curriculum can be evaluated by students, teachers and other stakeholders.

Key words: Turkish course new curriculum, 5 th grade Turkish course curriculum, comparisons of curriculums

GİRİŞ

Eğitim dinamik bir süreçtir. Eğitim sürecinin içerisinde öğrenme ve öğretim programları da bütün değişme ve ilerlemelerden etkilenmektedir. Bu etkileşim diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de yaşanmaktadır. Ülkemiz eğitim alanında birçok değişme ve gelişme yaşanmıştır.

Öğretim programları, eğitim sisteminin öğretmen ve öğrenci gibi en önemli unsurlarından birisidir. Cumhuriyet döneminden itibaren eğitimde yenilik hareketleri ve uygulamaları yaşanmıştır. Öğretim programları 1926 yılından itibaren geliştirilmeye başlanarak uygulanmıştır. Günümüzde de 2015 yılındaki son değişiklikten sonra 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren öğretim programları geliştirilmiş ve uygulanmaya başlamıştır.

Önceki (2015) ve yeni (2018) Türkçe 5. Sınıf öğretim programı önceki öğretim programıyla benzerliklerinin olması yanında farklılıkları da vardır. Bu yeni öğretim programının bazı önemli unsurları aşağıda kısaca özetlenmeye çalışılmıştır (TTK, 2015; TTK, 2018):

Önceki 2015 yılı Türkçe öğretim programı	Yeni 2018 yılı Türkçe öğretim programı
Bu programda, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, eleştirel ve yaratıcı düşünme, iletişim, problem çözme gibi becerilere ve bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik ve karar verme gibi önemli kavramlar bulunmaktadır.	Öğretim programı, değerler ve yetkinlikler temel alınmış ve bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerler ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı işlevindedir.
Düşünme, anlama, sorgulama, ilişki kurma, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel beceriler ön plandadır.	Dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak görülmüştür.
Okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturacak şekilde planlanmıştır.	Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır.
Tematik yaklaşım esas alınmış, sınıf seviyeleri itibarıyla temalar oluşturulmuştur.	Öğrencilerin öğrenme öğretme sürecine aktif katılımı sağlanmalı ve öğrenciler kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu almaları konusunda teşvik edilmelidir.
Öğrenme alanları, sözlü iletişim, okuma, ve yazma olarak üç ana başlık altında düzenlenmiştir.	Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi esas alınmıştır.

Yukarıdaki karşılaştırmadan da anlaşılacağı gibi Türkçe 5. Sınıf öğretim programlarının genel unsurları temelde çok benzerlik göstermektedir. Temel farklılık yeni Türkçe öğretim programında değerlerin ve yetkinliklerin merkeze alınmasıdır.

2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren eğitim sistemimizde ortaokuldaki bütün derslerin öğretim programları 5. Sınıftan itibaren geliştirilmiş ve uygulanmasına başlanmıştır. Diğer sınıfların öğretim programları da diğer yılda kademeli olarak uygulamaya geçirilecektir. (MEB, 2018). Bu gelişmeler eğitim sürecinin bütün unsurlarını dolaylı olarak etkileyecektir. Başta öğretmenler olmak üzere, öğrenciler, veliler, araştırmacılar ve uzmanlar tarafından incelenecek, uygulanacak ve değerlendirilecektir. Bu sürecin hem uygulanmasıyla hem de değerlendirilmesiyle önemli sonuçların ortaya çıkması beklenmektedir.

Bu konudaki literatür incelemesi sonucunda yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programıyla ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanmamış ancak Türkçe öğretim programı 2006 ile 2015 yılındaki öğretim programlarının genel bir

değerlendirilmesi (Bayburtlu, 2015) yapılmıştır. Bu konuda yapılmış çalışmaların az olması bu çalışmanın önemini bir kat daha artırmıştır. Bu çalışmayla ortaya çıkacak sonuçların araştırmacı, uygulayıcı ve diğer uzmanlar için yararlı olacağı umulmaktadır.

Bu çalışmanın amacı 2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlayan yeni ortaokul Türkçe 5. Sınıf öğretim programını eski öğretim programıyla karşılaştırarak analiz etmektir.

Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki alt problemler incelenmiştir:

1. Yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programının önceki öğretim programıyla karşılaştırıldığında ihtiyaç analizine ait durum nasıldır?
2. Yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programının önceki öğretim programıyla karşılaştırıldığında amaçlar/kazanımlar ait durum nasıldır?
3. Yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programının önceki öğretim programıyla karşılaştırıldığında içerik/ders kitaplarına ait durum nasıldır?
4. Yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programının önceki öğretim programıyla karşılaştırıldığında öğrenme öğretme sürecine ait durum nasıldır?
5. Yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programının önceki öğretim programıyla karşılaştırıldığında değerlendirmeye ait durum nasıldır?

YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma türündedir. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme aşamaları ise dokümanlara ulaşma, orijinalliğin kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması, verilerin analiz edilmesi (kategorilerin geliştirilmesi), verilerin kullanılması şeklinde gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 1999). Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Talim Terbiye Kurulu (TTK) tarafından yayımlanan öğretim programlarından yararlanılmıştır. İçerik analizi tekniğine dayalı olarak yapılan çalışmada; ihtiyaç analizi, amaçlar/kazanımlar, içerik, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme alanları temel kategori olarak oluşturulmuştur.

BULGULAR

Çalışmada doküman analizleri sonucunda elde edilen bulgular altı ana kategoriye göre analiz edilerek yorumlanmıştır. İlk ana kategori olan *ihtiyaç analizi*'ne ilişkin bulgular sunularak tartışılmıştır.

1. Birinci kategoriye ilişkin bulgular

İhtiyaç analizi

Yeni Türkçe dersi 5. Sınıf öğretim programıyla öncesi öğretim programı ihtiyaç analizi kategorisinde karşılaştırıldığında; önceki programda ihtiyaç analizi için açıkça bir ifade bulunamamıştır. Ancak geliştirilen program hakkında *“Program; öğrencinin birikim, beceri ve gelişimini göz önünde bulunduran ve öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşımla hazırlanmış olup bütün kazanımlar sürekli gelişme ve ilerleme gösteren bir yapı içinde tasarlanmıştır. Programda öğrenme alanları, 1. sınıftan 8. sınıfa kadar bir bütün olarak düşünülmüştür. Program, öğrencilerin dilin zenginliklerini tecrübe ederek dil becerilerini geliştirmelerini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.”* (TTK, 2015, 4). şeklinde bir açıklama vardır. Bu açıklama öğretim programının ihtiyaç analizi yapıldığının göstergesi için yeterli değildir. Yeni öğretim programda ise, *“Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır.”* (TTK, 2018, 3-7) biçimindeki açıklama ihtiyaç analizi için uygun olabilir, fakat program geliştirme için detaylı çalışmalar, tespitler, analizler gibi somut sonuçlara rastlanmamıştır. Ancak önceki programla karşılaştırıldığında ihtiyaç analizi çalışmalarının yeterli olduğu söylenebilir.

Önceki ve yeni öğretim programlarının ihtiyaç analizi kategorisinde yapılması gereken çalışmaların ve açıklamaların özellikle önceki programlarda yer almadığı söylenebilir. Öğretim programlarının geliştirilmesi için ilk yapılması gereken çalışma ve önemli bir çalışma olan ihtiyaç analizi, birkaç açıklamayla yeterli olan bir iş değildir. İhtiyaç analizinde, bugüne kadar yapılmış incelemeler, araştırmalar, projeler, makaleler ve tezler gibi bütün çalışmalar toplanarak analiz edilir. Bunun yanında ilgili paydaşlarla görüşmeler yapılabilir ve çeşitli veri toplama araçlarıyla destekleyici bilgiler toplanarak değerlendirilir. Bütün bu çalışmalar yeni geliştirilecek öğretim programı için sağlam ve bilimsel bir literatür oluşturur ve iyi bir başlangıç yapılmasını sağlar.

2. İkinci kategoriye ilişkin bulgular

Amaçlar/kazanımlar

Burada “amaçlar/kazanımlar” ana kategorisine ilişkin bulgular analiz edilmeye çalışılmıştır. Önceki ve yeni 5. Sınıf Türkçe öğretim programının karşılaştırılmalı analizi aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

2015 Türkçe Öğretim Programı	2018 Türkçe Öğretim Programı
Öğrenme alanları «sözlü iletişim», «okuma» ve «yazma» olmak üzere 3 alandır.	Öğrenme alanları «dinleme/izleme», «konuşma», «okuma» ve «yazma» alanları olarak dört beceri alanı olarak belirlenmiştir.
Kazanımlar Sözlü iletişim : 16 Okuma : 23 Yazma : 28 Toplam : 67	Kazanımlar Dinleme/izleme: 12 Konuşma : 7 Okuma : 34 Yazma : 16 Toplam : 69

Bu kapsamda önceki öğretim programının “*öğrenme alanları sözlü iletişim, okuma ve yazma olmak üzere üç ana başlık altında düzenlenmiştir. Bu programda dil bilgisi ile ilgili kazanımlar öğrenme alanları içinde sınıf seviyesine uygunluk gözetilerek 1. sınıftan 8. sınıfa kadar aşamalı olarak yapılandırılmıştır.*” (TTK, 2015, 4) ifadesine dayanarak üç öğrenme alanına göre amaçlar/kazanımların oluşturulduğu anlaşılmaktadır. 5. Sınıf düzeyindeki kazanımlar ise sözlü iletişim 16, okuma 23 ve yazma 28 kazanım olmak üzere toplamda 67 kazanımdan oluştuğu söylenebilir.

Yeni öğretim programında ise “*Tematik yaklaşımla hazırlanan programda yer alan kazanımlar her sınıf düzeyi için dört temel dil becerisi altında gruplandırılmıştır. Bu beceriler dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri’dir.*” (TTK, 2018, 8) şeklinde belirtilmiştir. 5. Sınıf düzeyindeki kazanımlar ise şöyledir: Dinleme-izleme 12, konuşma 7, okuma 34, yazma 16 kazanımdır. Toplamda 69 kazanım olduğu anlaşılmaktadır.

Önceki ve yeni 5. Sınıf Türkçe öğretim programı incelendiğinde, üç beceri alanını dört beceri alanına çıkıdığı, öğretim programının tematik yaklaşımla hazırlandığı, dinleme-izleme ve konuşma (sözlü iletişim) becerilerindeki kazanım

sayılarının benzer sayıda olduğu, okuma becerisindeki kazanım sayılarının arttığı, yazma becerilerinin ise azaldığı söylenebilir. Toplam kazanım sayıları karşılaştırıldığında ise yine benzer sayıda olduğu görülmektedir.

3. Üçüncü kategoriye ilişkin bulgular

İçerik/ders kitabı

Bu kapsamda içerik olarak temel alınan ders kitaplarının durumu incelenmeye çalışılmıştır. *Ders kitaplarının öğretim programlarıyla uyumu, ders kitaplarının konuları, görsel tasarım öğeleri, tasarım ilkeleri gibi boyutlardan değerlendirilmesi yapılmıştır.* Önceki ve yeni 5. Sınıf Türkçe öğretim programının karşılaştırılmış analizi aşağıdaki tablo da özetlenerek verilmiştir.

2015 Türkçe Öğretim Programı	2018 Türkçe Öğretim Programı
8 Tema	8 Tema (her tema da 4 metin)
6 saat (haftalık)	6 saat (haftalık)
Hikaye edici Bilgi verici Şiir	Bilgilendirici Hikaye edici Şiir
16 metin Dinleme/izleme 36 metin Okuma	

Önceki öğretim programında konular 8 temada toplanmıştır. Hikaye edici metinlerin 8'i dinleme/izleme, 14'ü okuma metinlerinden; bilgi verici metinlerin 4'ü dinleme/izleme, 14'ü ise okuma metinlerinden, şiirlerin 4'ü dinleme/izleme, 8'i ise okuma metinlerinden oluşmuştur. Toplamda ise dinleme/izleme metinleri 16 iken, okuma metinleri 36'dır.

Önceki öğretim programı içerik yönünden öğretmenler ve öğrenciler için önemli bir açıklama, “*öğretmen kılavuz kitabında dinleme/izleme ve okuma metinlerinin işlenişine ilişkin stratejiler verilerek kazanımların gerçekleştirilmesini sağlayacak biçimde yönlendirmeler yapılmalıdır. Dinleme/izleme metinlerinden, dinleme/izleme esnasında öğrencinin takip etmesi gerekenler veya öğrencinin bağımsız olarak dinleme izleme çalışması yapması önerilenler, öğrenci çalışma kitabında da yer almalıdır.*” (TTK, 2015, 8) şeklindedir.

Yeni öğretim programındaki konular yine 8 temadan oluşturulmuştur. Bilgilendirici metinler 10, hikaye edici metinler 8, şiir ise 2'dir. Toplamda 20 metin vardır. Bu metinlerin işlenişine ilişkin açıklamalardan bazıları ise şöyledir: *“Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır.”* (TTK, 2018, 16-18) Bu açıklamaların işlenişte öğretmenlere kolaylık ve akıcılık sağlayacağı söylenebilir.

Önceki ve yeni 5. Sınıf Türkçe öğretim programı incelendiğinde; içerik yönünden tema yaklaşımının devam ettiği, bu temalara uygun metinlerin seçiminde yeni öğretim programının daha esnek olduğu, bilgilendirici, hikâye edici ve şiir metinlerine dengeli bir şekilde ağırlık verildiği, metin sayısının azaltıldığı söylenebilir.

4. Dördüncü kategoriye ilişkin bulgular

Öğrenme öğretme süreci

Bu kapsamda öğrenme öğretme süreci temel kategorisi incelenmeye çalışılmıştır. Önceki ve yeni 5. Sınıf Türkçe öğretim programının karşılaştırılmış analizi aşağıdaki tablo da sunulmuştur.

2015 Türkçe Öğretim Programı	2018 Türkçe Öğretim Programı
Sözlü iletişim, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır.	Öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirme
Öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek için öğrenme ortamlarında yöntem, teknik, strateji öğretimine ve bunların	Farklı öğretim yaklaşımları, öğretim yöntemi ve teknikleri bir arada ve dengeli bir şekilde kullanılmalıdır.

kullanılmasına yönelik olarak gerekli yönlendirmeleri yapmaları beklenir.	
Hazırlıksız Hazırlıklı Teknoloji destekli	Aktif katılım Öğrenme sorumluluğu Sosyo-ekonomik alan merkezli Bireysel eğitim programları Bilgi ve iletişim teknolojileri Etkileşimli tahta, internet, EBA içerikleri vs.

Önceki öğretim programının temelinde dil becerilerinin kazandırılması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır. Öğretmenler öğretim yöntem, teknik ve stratejileri tercih edebilecektir. Bu konuda öğretim programında, *“Öğretmenlerden, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek için öğrenme ortamlarında yöntem, teknik, strateji öğretimine ve bunların kullanılmasına yönelik olarak gerekli yönlendirmeleri yapmaları beklenir. Dersin işleniş sırasında bazı konuşma, dinleme, okuma ve yazma etkinlikleri özel bir hazırlık gerektirmezken bazı etkinlikler; öğrencilerin fiziksel, zihinsel ve duyuşsal olarak hazırlık yapmalarını, etkinliğin amacını belirlemelerini, etkinlik için gerektiğinde teknolojiden de yararlanarak ön bilgiler edinmelerini ve notlar alarak taslaklar oluşturmalarını gerektirebilir.”* (TTK, 2015, 4) şeklinde açıklamalar sunulmuştur.

Yeni öğretim programında ise öğretme öğrenme yönünden daha açıklayıcı bilgiler sunmaktadır. Bu konuda bir açıklama şöyledir: *“Öğrencilerin öğrenme öğretme sürecine aktif katılımı sağlanmalı ve öğrenciler kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu almaları konusunda teşvik edilmelidir. Öğrencilerin öğrendiklerini içinde yaşadıkları sosyokültürel ve çevresel durumlarla ilişkilendirmelerine imkân sağlayan, aktif olarak katılabileceği etkinlik ve çalışmalara yer verilmelidir. Bu tarz etkinlik ve çalışmalar öğrenmeyi daha anlamlı ve kalıcı kılmakla birlikte öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.”* (TTK, 2018, 8-9). Bunun yanında özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin için bireysel eğitim programları kullanmaları, bilgi ve iletişim teknolojilerinden olabildiğince yararlanması gerektiği, görsel iletişim araçlarından yararlanılması, dijital kaynakların kullanılmasında bilimsel etik kurallarına uyulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Yeni öğretim programında öğretmenler için öğrenme ve öğretme sürecinin daha etkili ve yararlı geçirilmesi için önemli açıklamalar ve gereklilikler sunulduğu anlaşılmaktadır. Önceki öğretim programında daha genel olarak

sunulan açıklamalar yeni öğretim programında daha açıklayıcı ve rehberlik edici olduğu söylenebilir.

5. Beşinci kategoriye ilişkin bulgular

Değerlendirme

Burada değerlendirme temel kategorisi incelenmeye çalışılmıştır. Önceki ve yeni 5. Sınıf Türkçe öğretim programının karşılaştırılmış analizi aşağıdaki tablo da verilmiştir.

2015 Türkçe Öğretim Programı	2018 Türkçe Öğretim Programı
Sınav formatı yerine etkinliklerle bütünleştirilmiş ölçme ve değerlendirme	Amaç: Kazanımın ne düzeyde edinildiği belirlenmeli
Süreç değerlendirme	Süreç değerlendirme yanında
Bilgiyi sorma yerine ne düzeyde gerçekleştirildiği belirlenmeli	Sonuç odaklı değerlendirme
İzleme	Yazılı sınavlar
Geribildirim	Üst düzey bilgi ve becerileri belirleyen madde türlerinden yararlanma
Yönlendirme aşamaları takip edilmeli	
Öz değerlendirme	Öğrenci ürün dosyası
Akran değerlendirme	Elektronik portfolyo'dan yararlanılabılır.
Süreç değerlendirme (düzey belirleme)	
Sonuç değerlendirme	

Önceki 5. Sınıf Türkçe Öğretim Programıyla ilgili olarak ölçme ve değerlendirme işlemleri şöyle özetlenmektedir: *"5-8. sınıf okuma öğrenme alanı kazanımları hayat boyu öğrenme ve istihdam edilebilirlik açısından kritik öneme sahip becerileri kapsamaktadır. Okuduğunu anlama, nesnel biçimde özetleme, bir işin veya işlemin basamaklarını doğru bir şekilde anlama, doğru bir şekilde alıntı ve aktarımlar yapma, doğrudan atıf yapma, öyküleyenin veya yazarın bakış açısının metni nasıl etkilediğini analiz etme, okuduğu bilgilerde gerekçe ve kanıtları sorgulama ve yargılama, imge olarak kullanılan sözcükleri kendi bağlamında anlamlandırma, performans veya sahne gösterimlerinde kurgu ile olguları ayırt edebilme, aynı konuda birbiriyle çelişen görüşlerin öznel bakış açılarından mı yoksa nesnel olgu farklılıklarından mı kaynaklandığını ayırt etme gibi bilgi ve beceriler, metinler üzerinden uygulamalar yoluyla ölçülmeli ve değerlendirilmelidir."* (TTK,

2015, 13-15). Bu çalışmaların yanında öz değerlendirme ve akran değerlendirmenin kullanılması önerilmektedir. Ayrıca süreç değerlendirme ve sonuç odaklı değerlendirme yapılması gerektiği de önemsenmektedir. Özellikle üst düzey yani analiz, sentez ve değerlendirme düzeyindeki sözlü iletişim, okuma ve yazma becerilerine odaklanması önerilmektedir.

Yeni öğretim programında ise öğretim öncesi ve öğretim sonrası yapılacak değerlendirmelerin önemi belirtilmektedir. Bunun yanında ölçme ve değerlendirmeyle ilgili olarak *“4-8. sınıflarda sürecin yanı sıra sonuç odaklı ölçme ve değerlendirme yaklaşımı benimsenmelidir. Bu sınıf düzeylerinde bilişsel becerilerin ölçülmesinde yazılı sınavlardan yararlanılır. Yazılı sınavlar yapılandırılırken kullanılan maddelerin öğretim programı kazanımlarının bilgi, beceri tür ve düzeyleri ile tutarlı olmasına dikkat edilmelidir. Yazılı sınavlar yapılandırılırken öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerin kullanılmasına imkân sağlayan çeşitli madde türlerinden yararlanılmalıdır.”* (TTK, 2015, 9-10) şeklinde belirtilmiştir. Bunun yanında dil becerilerinin ayrı ve bütüncül noktada değerlendirilebilmesi için öğrenci ürün dosyası ve e-portfolyolardan yararlanılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Ölçme ve değerlendirme yönünden önceki öğretim programı etkinlik merkezli ölçme ve değerlendirme temel alınmışken özellikle öz değerlendirme ve akran değerlendirmenin önemi vurgulanmıştır. Yeni öğretim programında ise düzey belirlemek esaslı bir ölçme ve değerlendirme esas alınmıştır. Özellikle öğrenci ürün dosyası ve e-portfolyo kullanılması gerektiği açıklanmıştır. Her iki öğretim programında ise süreç ve sonuç değerlendirmenin önemi vurgulanırken, üst düzey becerilerin değerlendirilmesinin ayrıca dikkate alınması belirtilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Önceki ve yeni 5. Sınıf Türkçe dersi öğretim programının karşılaştırılmasında ortaya çıkan sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

Önceki ve yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programlarının ihtiyaç analizi kategorisinde yapılması gereken çalışmaların ve açıklamaların özellikle önceki öğretim programında yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretim programları geliştirme sürecinin en önemli ve ilk basamağı olan ihtiyaç analizi sonraki basamakları da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu nedenle ihtiyaç analizinin yapılarak program geliştirme işine başlanması gereklidir.

Önceki ve yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programı amaçlar/kazanımlar kategorisinin yönünden incelendiğinde, beceri alanları açısından arttığı, okuma

becerilerine ait kazanım sayısının yükseldiği, yazma becerilerine ait kazanım sayılarının azaldığı anlaşılmaktadır. Kazanım sayıları toplamda benzerlik göstermiştir.

Önceki ve yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programı içerik kategorisi açısından incelendiğinde; tema yaklaşımının devam ettiği, bu temalara uygun metinlerin yer aldığı anlaşılmıştır. Bilgilendirici, hikaye edici ve şiir türündeki metinlerin dengeli bir şekilde dağıldığı sonucuna varılabilir. Ayrıca yeni öğretim programında temalar ilişkin metinler daha esnek iken, metin sayısının azaltıldığı görülmüştür.

Önceki öğretim programında öğrenme öğretme süreci kategorisi yönünden açıklamalar daha genel sunulmuştur. Buna karşın yeni öğretim programında öğretmenler için öğrenme öğretme sürecinin daha etkili olabilmesi için önemli açıklamalar ve kurallar belirtilmiştir. Sonuçta yeni öğretim programında daha açıklayıcı ve yol gösterici olduğu söylenebilir.

Önceki öğretim programında ölçme değerlendirme kategorisi açısından etkinlik merkezli ölçme ve değerlendirme vardır. Özellikle öz değerlendirme ve akran değerlendirmenin yapılması vurgulanmıştır. Yeni öğretim programında ise ölçme ve değerlendirme yönünden düzey belirlemek merkeze alınmıştır. Özellikle öğrenci ürün dosyası ve e-portfolyo kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Süreç ve sonuç değerlendirme yapılması, üst düzey becerilerin değerlendirilmesi gerektiği her iki öğretim programında da ortak ölçme değerlendirme çalışmaları olmuştur.

Bu araştırmaya dayanarak;

Önceki Türkçe 5. Sınıf öğretim programının değerlendirilmesi öğrenci, öğretmen ve eğitim bilimleri uzmanları tarafından da yapılabilir. Bu yönden çeşitli araştırma desenleri oluşturulabilir.

Yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programıyla ilgili olarak özellikle öğretmenlerin katılımıyla nitel çalışmalar düzenlenebilir. Özellikle öğretmenlerle yapılacak görüşmeler ve gözlemlerin ilginç sonuçlar ortaya çıkarabileceği söylenebilir.

Yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programının ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı analiz edilebilir.

Yeni Türkçe 5. Sınıf öğretim programının uygulanmasına ilişkin öğrenci görüşleri ve çeşitli veri toplama araçlarıyla tarama modelinde araştırmalar tasarlanabilir.

Öğretim programları değerlendirme açısından farklı modeller kullanılarak değerlendirme çalışmaları yapılabileceği önerilebilir.

Kaynaklar

- Bayburtlu, S. Y. (2015). 2015 Türkçe dersi öğretim programı ve 2006 Türkçe dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Turkish Studies*. 10/15, 137-158.
- MEB, (2018). “Öğretim programları” <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlarinda-yapilan-guncellemeler-yayinlandi/icerik/308> adresinden 1.11.2018 tarihinde elde edilmiştir.
- TTK, (2018). “Yenilenen Öğretim Programları” <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=353> adresinden 1.11.2018 tarihinde elde edilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

ORTAÖĞRETİM 9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYAT DERSİ YENİ ÖĞRETİM PROGRAMININ UYGULANMASINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Teachers' Views on The Implementation of The New Curriculum of Secondary School 9th Grade Turkish Language And Literature Les- son

Halûk ÜNSAL

Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi,
unsalh@gazi.edu.tr

ÖZET: Eğitim sistemlerinde değişme ve gelişmeler kaçınılmazdır. Çünkü küreselleşme olgusu, teknoloji alanındaki gelişmeler ve bireydeki değişimler dolayısıyla eğitim sistemini de etkilemektedir. Eğitim sistemi içerisinde öğretmen, öğrenci ve öğretim programları bir bütünü oluşturan temel unsurlardır. Bu nedenle birindeki değişim diğerlerini de etkilemektedir. Bu kapsamda eğitim sistemimizde 2017-2018 eğitim öğretim yılından başlayarak ilköğretim 1. Sınıf öğretim programları, ortaokul 5. Sınıf öğretim programları ve ortaöğretim 9. Sınıf öğretim programları aynı anda geliştirilerek uygulanmaya başlamıştır. Bunlardan yeni uygulanmaya başlanan ortaöğretim 9. Sınıf edebiyat dersi yeni öğretim programının incelenmesi de önemli olacaktır.

Bu çalışmanın amacı 2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlanan 9. Sınıf edebiyat dersi yeni öğretim programına ilişkin öğretmen görüşlerini değerlendirmektir. Bu çalışma nitel araştırma türündedir. Burada görüşme yöntemiyle az sayıda edebiyat öğretmenleriyle görüşme yapılarak derinlemesine ve detaylı bir şekilde bilgi toplanmıştır. Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma Ankara'da bir devlet ortaöğretim kurumunda görevli 9. sınıf edebiyat öğretmenleriyle yapılmıştır. İstekli ve gönüllülük esas alınarak 2 edebiyat öğretmeni katılmıştır. Araştırmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile gerçekleştirilmiştir. Ortaöğretim 9. Sınıf edebiyat dersi yeni öğretim programının incelenmesinde; karşılaştırma, kazanımlar, içerik, öğrenme öğretme süreci, değerlendirme ve sonuç ana kategorileri oluşturulmuştur. Araştırma sonunda 9. Sınıf edebiyat öğretim programında edebiyat konularının sözlü ve yazılı anlatım becerilerini geliştirmesi yönünden olumlu olduğu söylenebilir. Dilbilgisi konusunun fazla olması ve ders zamanının yeterli olmamasının olumsuzluk yarattığı ileri sürülebilir. Edebiyat öğretim programının dilbilgisi konuları ile edebiyatla ilgili metinler üzerinde bazı düzenlemelerin yapılması ve öğretmenlere hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: yeni Türk dili ve edebiyat öğretim programı, 9. Sınıf edebiyat, program değerlendirme.

ABSTRACT: Changings and developments in education systems are inevitable. Because the phenomenon of globalization affects the education system due to technological developments and changings in individuals . In the education system, teachers, students and education programs are the basic elements that constitute a whole. Therefore, the changings in one affects the others. In this context, starting from the 2017-2018 academic year, primary school 1st grade curriculum, secondary school 5th grade curriculum and 9th grade secondary education programs have been developed and put in practice at the same time. It will be important to examine the 9th grade literacy curriculum in the secondary education that has recently been introduced.

The aim of this study is to evaluate the opinions of teachers about the secondary school 9th grade Turkish language and literature lessons new curriculum which was started in the 2017-2018 academic year. This study is a qualitative research. In this interview, a small number of literary teachers were interviewed and so in-depth and detailed information was collected. In this research, appropriate sampling techniques were utilized from purposeful sampling methods. The study was conducted with 9th grade literature teachers working in a state secondary school in Ankara. Based on the willingness and volunteerism, 2 literature teachers participated. The interview technique was used. The interviews were conducted with the semi-structured interview form developed by the researcher. In the examination of 9th grade literature curriculum of secondary education; main categories of comparison, acquisitions, content, learning teaching process, evaluation and outcome were formed. At the end of the research, it can be said that literature subjects in the 9th grade literature teaching program are positive in terms of developing their oral and written expression skills. It can be argued that there is a high number of grammar subjects and the lack of sufficient time for lessons creates negativity. It may be suggested to make some arrangements on the grammar subjects of literature and the texts related to literature and to organize in-service training activities for teachers.

Key words: new literature teaching programme, 9 th grade literature,, evaluation of programmes.

GİRİŞ

Eğitim, öğrenci, öğretmen, yönetici, diğer personel, veli, öğrenme ortamı, öğretim materyalleri, çevre gibi birçok unsuru içerisine almaktadır. Bunun yanında eğitim, ekonomi, tarih, felsefe, toplumbilim, psikoloji, siyasal yapı, hukuk, yöntem gibi birçok bilim alanıyla da ilişkilidir. Bu nedenle eğitimin etkisi ve kapsamı oldukça geniştir.

Eğitimde son yıllarda büyük bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Bu değişim dolayısıyla eğitim sistemini ve öğretim programlarını da etkilemektedir. Ülkemizde bu kapsamda 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli olarak 1. Sınıf; 5. Sınıf ve 9. Sınıflardan başlanarak kademeli olarak bütün öğretim programları geliştirilerek uygulanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda geliştirilen 9. Sınıf edebiyat öğretim programıyla ilgili çalışmaların yapılması yararlı olacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı, yeni öğretim programlarının geneli için **şeffaflık, bilimsellik ve katılımcılık** ilkelerinin program geliştirme çalışmalarına yansıtıldığını ve güncelleme çalışmalarının tamamlanarak uygulamaya geçirildiğini ifade etmektedir (MEB, 2018)

Yeni ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı dersi 9. sınıf öğretim programındaki önemli unsurlar aşağıda maddeler halinde açıklanmaktadır (TTK, 2018):

1. Yeni edebiyat öğretim programı yetkinlik merkezlidir.
2. Yeni öğretim programı dört temel dil becerisi yanında okuryazarlıklara (bilgi, medya, görsel, yaratıcı düşünme gibi) da vurgu yapmakta bu becerilerin kazanılmasını hedeflemektedir.
3. Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarındaki metinler için önemli esaslar belirtilmiştir.
4. Kazanımlar “okuma”, “yazma” ve “sözlü iletişim” becerileri olmak üzere üç temel başlıkta toplanmıştır.
5. Öğretim programında **okuma** alanıyla ilgili şiir 13 kazanım, öyküleyici edebi metinlerle ilgili 16 kazanım, tiyatroyla ilgili 14 kazanım; bilgilendirici (öğretici) metinlerle ilgili 15 kazanım; **yazma** ile ilgili 12 kazanım; **sözlü iletişimin** konuşma alanıyla ilgili 17 kazanım, dinleme alanıyla ilgili 8 kazanım bulunmaktadır.

2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanan öğretim programlarıyla ilgili yapılacak çalışmalar incelendiğinde, önceki (1992-2015 yılları arası) edebiyat öğretim programlarının incelenmesi (Pilav, 2016), ait çalışmaların olmasına rağmen yeni edebiyat öğretim programlarıyla ilgili çalışmaların çok az olduğu anlaşılmaktadır.

Eğitimin temel bileşenleri öğrenci, öğretmen ve eğitim programı olarak sınıflanabilir. Bu üç unsurdaki bir değişme beraberinde diğer unsurları da etkilemektedir. 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren eğitim sistemimizde ilkokuldan liseye kadar öğretim programlarının tamamı geliştirilerek uygulanmaya başlamıştır (MEB, 2018). Bütün derslerin kademeli olarak geliştirilerek uygulanmaya başlaması oldukça büyük ve önemli bir çalışma olarak

değerlendirilebilir. Birçok uzmanın katılımıyla yaklaşık bir yıl içerisinde geliştirilmeye çalışılan öğretim programlarının uygulanması ve bu uygulamaların çok yönlü olarak incelenmesi ülkemizin geleceği için oldukça yararlı olacaktır.

Bu çalışmanın amacı 2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlanan 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programına ilişkin öğretmen görüşlerini değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda;

6. 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının önceki programla karşılaştırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri nasıldır?
7. 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının kazanımlarına ilişkin öğretmen görüşleri nasıldır?
8. 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının içeriğe/muhtevaya ilişkin öğretmen görüşleri nasıldır?
9. 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının öğrenme öğretme sürecine ilişkin öğretmen görüşleri nasıldır?
10. 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının değerlendirme boyutuna ilişkin öğretmen görüşleri nasıldır?
11. 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının sonuca/genel değerlendirmeye ilişkin öğretmen görüşleri nasıldır?

YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma türündedir. Burada görüşme yöntemiyle az sayıda edebiyat öğretmeniyle görüşme yapılarak derinlemesine ve detaylı bir şekilde bilgi toplanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 1999). Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). Araştırma Ankara'da bir devlet ortaöğretim kurumunda görevli 9. sınıf edebiyat öğretmenleriyle yapılmıştır. İstekli ve gönüllülük esas alınarak 2 edebiyat öğretmeni katılmıştır. Katılan öğretmenlerden birincisi kadın ve 4 yıllık deneyime sahipken ikinci katılımcı da kadın ve 27 yıllık deneyime sahip bulunmaktadır. Araştırma yapılan okul, yaklaşık 500 öğrencinin öğrenim gördüğü, 45-50 kişilik öğretmen kadrosu olan, 25-30 kişilik sınıf mevcutlu, orta düzey sosyo-ekonomik seviyede başarılı bir öğretim kurumu olarak betimlenebilir. Araştırmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile gerçekleştirilmiştir. Ortaöğretim 9. Sınıf edebiyat öğretim programının incelenmesinde; karşılaştırma, kazanımlar, içerik, öğrenme öğretme süreci, değerlendirme ve sonuç/genel değerlendirme

olmak üzere altı ana kategorilerinden oluşturulmuştur. Görüşmedeki kodlama aşağıdaki gibidir.

Kod	cinsiyet	kıdem	okul	sınıf
Ö1	K	4	A Anadolu Lisesi	9/A
Ö2	K	27	A Anadolu Lisesi	9/D

Kodlamaya göre, Ö1 birinci öğretmen, K kadın, 4 yıllık kıdeme sahip, A Anadolu lisesinde, 9/A sınıfında görev yapmış; Ö2 ise görüşme yapılan ikinci öğretmen, K kadın, 27 yıllık kıdeme sahip, aynı lisede, 9/D sınıfında görev yapmıştır.

BULGULAR

Araştırmada görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular altı ana kategoriye göre analiz edilerek yorumlanmıştır. İlk ana kategori *karşılaştırma* olduğundan aşağıda bu konuya ilişkin bulgular verilerek değerlendirilmiştir.

6. Birinci kategoriye ilişkin bulgular

Karşılaştırma

Öğretmenlerin “karşılaştırma” ana kategorisine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda yeni uygulanan Türk dili ve edebiyatı öğretim programı ile önceki (2015 yılı) Türk dili ve edebiyatı öğretim programının karşılaştırılması istenmiştir. Bu karşılaştırmada öğretmenlerden, ders, farklılıklar, kazanımlar, değerlendirme, süreç vs. boyuttan karşılaştırılması beklenmiştir.

Öğretmenler 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programıyla karşılaştırdığında, önceden Türk edebiyatı ve dil-anlatım olarak iki ayrı ders olarak işlendiği, edebiyat konularının aslında benzer, dil bilgisi konularının ise değiştiği ve konular yönünden farklılıkların olduğu ve dağılım konusunda da farklılıkların olduğu görüşündedirler. Bu konuda Ö1 görüşü “*Göreve başladığımda dil ve anlatım, Türk edebiyatı olmak üzere iki ayrı ders olarak işliyorduk iki sene önce dersler birleştirildi ve bazı konular çıkarıldı Edebiyat esaslı konular aslında temelde aynı kaldı fakat dilbilgisi konuları artırıldı ve daha yüzeysel ele almamız gerektiğini müfredat tanıtım seminerlerinde bize anlattılar. Bunun gerekçesi olarak dört sene sonra ÖSYM sınavında dilbilgisinden soru sorulmayacağı söylendi. Dilbilgisi olarak yeni programda çok konu var, önceki programda ise daha az ama detaylı kazanımlar vardı. Edebiyatta konuların sıralaması değişmiş ama aslında birçoğu önceki programla uyuyor.*” şeklinde yanıtlarken,

Ö2 ise daha ilginç bir görüş belirtmiştir: *“Konuların tür ve biçim özelliklerine yeni programda da daha ağırlık verilmiş ancak dilbilgisi/kompozisyon konularının bölümlenmesi önceki programda daha doğrudu. Bu programda hem edebiyat hem dilbilgisi konuları yıllara daha dağınık yayılmış.”* görüşündedir.

Öğretmenlerin görüşleri dikkate alındığında konu içerikleri, dilbilgisi ve dağılım konusunda oldukça farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle dilbilgisi konusunun yeni programda yerinin daha ağırlıklı olduğu ve bazı konu sıralamalarının ve dağılımlarının değiştiği görülmektedir.

7. İkinci kategoriye ilişkin bulgular

Kazanımlar

Burada öğretmenlerin “kazanımlar” ana kategorisine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda öğretmenlerin, yeni uygulanan edebiyat öğretim programının öğretim amaç ve kazanımları nasıl değerlendirdiği ortaya çıkarılmıştır. Burada kazanım alanları, türleri, sayısına ilişkin görüşler vardır.

Ö1 yeni öğretim programının kazanımlarına ilişkin “Dilbilgisi ile ilgili kazanımların fazla olması öğrenciyi sıkmakta ve onlar üzerinde yük oluşturmaktadır. Bütün sözcük türlerinin bu yılda işlenmesi verimli olmamaktadır. Bu öğretim programında özellikle yazma ve konuşma üzerine yer alan kazanımlar öğrencinin kendini ifade edilmesi, sözlü anlatımının gelişmesi açısından önemlidir ancak bu kazanımlara öğretmen yeteri kadar önem vermezse amacına ulaşamaz.” yanıtı vermiştir. Diğer katılımcı öğretmen Ö2 ise ilginç bir şekilde “Kazanımlarda da hala bilgi merkezli bir yaklaşım ağırlıklı görünüyor. Edebiyat/sanat zevki kazandırmak noktasında eksiklikler var.” görüşünü belirtmiştir.

Yukarıdaki görüşlere göre özellikle Ö2’ nin görüşü önemlidir. Çünkü kazanımların hala bilgi merkezli olmasını yani bilişsel amaçların ağırlıklı olduğunu söylemektedir. Bu önemli bir tespittir. Ayrıca aynı öğretmen “edebiyat/sanat zevki” ifadesiyle edebiyatın bilişsel kazanımlarla değil duyuşsal kazanımların programa ilave edilmesiyle oluşturulabileceğini vurgulamıştır.

Ayrıca Ö1 kazanımların özellikle dilbilgisi alanında oldukça fazla olduğunu ve bu yılda işlenmesinin yararlı olamayacağını ifade etmiştir. Kazanımlardaki kritik önemin ise öğretmenlerin kazanımlara yeteri kadar zaman ve önemin vermesiyle sağlanabileceği görüşündedir.

8. Üçüncü kategoriye ilişkin bulgular

İçerik (ders kitabı)

Bu kapsamda içerik olarak temel alınan ders kitaplarının durumu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ders kitaplarının öğretim programlarıyla uyumu, ders kitaplarının konuları, görsel tasarım öğeleri, tasarım ilkeleri gibi boyutlardan değerlendirilmesi yapılmıştır.

İçeriğe/ders kitabına ilişkin öğretmen Ö1 “*Öğretim programlarıyla örtüşmektedir fakat seçilen metinler edebiyatımızda daha önemli bir yere sahip ve öğrencilerin ilgisini çekebilecek yazarlardan seçilebilir. Konular yeterli hatta dilbilgisi konusu fazla; fakat kitapta sadece metin üzerinde yapılan alıştırma çalışmaları var. Dilbilgisi açısından kitaplar geliştirilmeli “blog” konusu güncel bir konu değildi. Görsel tasarımın birçoğu iyiydi.*” görüşündedir.

Ö2’nin içeriğe/ders kitabına ilişkin görüşü ise “*Büyük oranda örtüşmekteydi ders kitabıyla öğretim programı. Ancak kazanımlar noktasında metinler zenginleştirilebilir ve öğrenme zevki verecek etkinliklerle biraz daha çeşitlendirilebilir. Konulardan metinleri anlıyorum kitabı baz aldığımız için. Bazı metinler güzel ama bilinirliği zayıf metinlerdi. Edebiyat dünyasında daha etkili olmuş önemli yazar ve metinlere daha ağırlık verilmelidir. Görsel tasarım genel olarak iyiydi ancak daha iyi kitaplar gördüğümü söyleyebilirim.*” dir.

Öğretmenler, içeriğin öğretim programlarıyla uyduğu, ders kitaplarında seçilen metinlerin öğrenci ilgisini çekebilecek özellikte olmadığı ve bilinirliğinin yeterli olmadığı, dilbilgisi konularının fazla olduğu ve görsel tasarım olarak genelde iyi olduğunu söylemektedirler. Ancak içerik konusunda metinler, dilbilgisi ve görsel tasarım yönünden eleştirileri de vardır.

9. Dördüncü kategoriye ilişkin bulgular

Öğrenme öğretme süreci

Burada öğretmenlerin “öğrenme öğretme süreci” ana kategorisine ilişkin görüşleri bulunmaktadır. Öğrenme öğretme süreci; katılım, iletişim, öğretim yöntem, öğretim teknik, öğretim materyali, öğrenme ortamı gibi boyutlardan değerlendirilmektedir.

Öğrenme öğretme sürecine ilişkin Ö1 birçok çalışma yapmak istemektedir. Görüşü şöyledir: “*Her konuya göre farklı yöntemler tercih ettim. Öğrenciyi aktif tutmayı başarmak için öğrenci merkezli öğrenme kullandım. Akıllı tahtayı kullandım. Dersin içeriğine göre farklı kaynaklar getirdim. Dersimde U düzeninde oturtmak istedim fakat sınıf ortamı, mevcudu müsait olmadığı için yapamadım. Sınıflarımla iletişimimiz gayet iyiydi. Ders sayımın az olması bu durumda avantaj*

sağladı. Dersimiz konuşma, anlatma ve okumaya yönelik kazanımları içerdiği için katılım iyiydi.”

Bu süreci Ö2 ise farklı bir şekilde geçirmiştir. Burada *“En çok okuma, okuduğunda çıkarımlar yapma ve kültürel düzeylerini artırmaya ağırlık verdim. Okuma günlükleri tutmaları ve bunları da benimle değerlendirmeleri yararlı oldu. Zaman zaman farklı kaynak ve metinlerden de yararlandık. Sözlük kullandırmayı yaygın hale getirmeye çalıştık. Edebiyatla sinema tiyatro bağı oluşturmaya çalıştık. Okullarımızda sınıf ortamlarımız standart ancak öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini işlenecek konuya taşımaya çalıştık. İletişim sorunu yaşamadım. Amacının farkında hayatla ilişki kurmuş ve kararlı bir öğretmen olduğunuzda öğrencinin sizi suüstimal etme oranı azalıyor. İlk yıl hazırlık sınıfı okudular bu öğrenciler. Bu yöntemlerle başlangıcından 9. Sınıfın sonuna gittikçe artan bir katılım gözlemlediğimi söyleyebilirim.”* yanıtı vermiştir.

Öğretmenler eğitimin önemli bir boyut olan öğrenme öğretme sürecini çok çeşitli uygulamalarla geçirmektedir. Ö1 özellikle öğrenci merkezli bir yaklaşım sunmakta, dersi çeşitli kaynaklarla desteklemekte, katılımı iyileştirmeye çalışmaktadır. Ö2 ise yansıtıcı öğrenmeye ilişkin uygulamalar yapmakta yani öğrenme günlükleri tutturmakta ve değerlendirmeler yapmaktadır. Sinema ve tiyatro etkinlikleriyle dersi zenginleştirmekte, iletişimi sıcak ve hayatla ilişkili bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışmaktadır. Ayrıca katılımın gittikçe arttığını gözlemlerine dayanarak belirtmektedir.

10. Beşinci kategoriye ilişkin bulgular

Değerlendirme

9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının bir diğer ana kategorisi “değerlendirme”dir. Bu kategori başarının nasıl değerlendirildiği ve ölçme araçlarının çeşitliliği konularını içermektedir.

Ö1’in değerlendirme kategorisine ilişkin görüşü *“Edebiyatta istenilen, hedeflediğim başarı düzeyine ulaştım ama dilbilgisinde elde edilen başarının kalıcı olduğunu düşünmüyorum çünkü öğrenciler özümsemeden başka bir konuyu işlemek zorunda kaldık. Öğrencilerin sözlü ve yazılı anlatım becerilerini ölçmek için ölçütler belirledik ve üç yazılı sınav, iki performansa dayalı notu verdik. Edebiyat açısından verimli ve etkiliydi ama dilbilgisi açısından gereğinden fazla konu olduğu için verimli olduğunu düşünmüyorum.”* şeklindedir.

Ö2’nin görüşleri ise daha ilgi çekicidir: *“Sınıfta yapılan klasik, açık uçlu, uygulamalı ve çoktan seçmeli sınavların yanında okuma, anlatma, uygulamaya dayalı performans çalışmaları da değerlendirme aracı olarak kullanıldı.*

Öğrencilerin, müfredatta belirtilen her kazanıma göre ölçülebilmesi için sınıf ortamı yeterli değildi. Onları mutlaka ders dışında da gözlemlemek ve aktif hale getirmek gerekiyor. Bunların ölçülmesi de hayli zaman alıyor. Normal bir çabayla çok zor. Öğretmen ve öğrenci tarafından tamamlayıcı etkinlikler ve okumalarla desteklendiği sürece verimli hale getirilebilir. Yoksa sadece kitaptaki soru ve metin parçalarıyla yeterince etkili değil.” görüşünü savunmaktadır.

Yukarıdaki öğretmenlerin görüşleri dikkate alındığı, ölçme-değerlendirme amaçlı değerlendirme yapıldığı, klasik ölçme-değerlendirmenin yanında performans değerlendirme gibi alternatif ölçme-değerlendirme uygulamaları yaptığı, dilbilgisi konularında zorlanıldığı, kazanımlara göre ölçme-değerlendirmenin zor olduğu, kitabın bu konuda yeterli olmadığı görüşündedirler. Buradan öğretmenlerin başarıyı ölçme-değerlendirme açısından sorunlar yaşadığı söylenebilir.

11. Altıncı kategoriye ilişkin bulgular

Sonuç/Genel değerlendirme

Buradaki kategoride, genel olarak 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının nasıl olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu kapsamda öğretmenlerin programın genel olarak olumlu ve olumsuz yönleri ile öğretim programına ilişkin önerileri belirlenmiştir.

Ö1 öğretim programını genel olarak değerlendirmekte ve olumlu yönleri olarak *“Edebiyat konularının dağılımı, sırası, sözlü ve yazılı anlatım becerilerine önem verilmesi benim olumlu gördüğüm yönleriydi.”* görüşünde iken, Ö2 ise *“Beceri basamaklarına (okuma-dinleme-anlama-yazılı/sözlü anlatım) yer vermesi.”* yanıtını vermiştir.

Olumsuz yönleri olarak Ö1 *“Dilbilgisi konularının fazla olması, öğrencinin bu bilgileri ortaokuldan bilerek geldiğinin varsayılması, ders saatlerinin bu kadar dilbilgisi konusu ile yeterli çalışma yapmak için az olması.”* yanıtı vermiş, Ö2 ise *“Kazanım ve konuların bölümlenmesinde çok yerde bütünlüğün bozulması (sözel türleri, söz sanatları vs.)”* görüşünü savunmaktadır.

Ö1’in önerileri şöyledir: *“Dilbilgisi konuları azaltılmalı. Bu yıl imla ve noktalama, paragraf bilgisi ve sözcük yapısı temel konu olarak izlenmelidir. (programda değiştirilmesini istediğim) edebiyatla ilgili metinler daha köklü yazarlardan ve ilgi çekebilecek olanlardan seçilmelidir. Öğretmenlere de aktif öğrenme metotlarını derslerinde kullanmaları için hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlenmelidir. Birçok öğretmen ısrarla geleneksel öğretim yöntemlerinden vazgeçmemektedir. Bu durum da öğrencilerin hem hazıra alışmasına hem de kendilerini*

ifade etmekten uzaklaşmasına sebep olmaktadır.” görüşündedir. Öz’ nin önerileri ise: “Tür odaklı olacaksa ona göre bir yerleştirme edebiyat tarihinin kronolojisi esas alınacaksa da ona göre bir dağılım olmalı. Daha güncel edebiyat, Türk ve dünya edebiyatı ilişkisi kurularak bir edebiyat zevki ve kültürünün oluşturulabileceğine inanıyorum.” yanıtı vermiştir.

Öğretmenlerin yukarıdaki 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının uygulanmasına ilişkin olumlu yönler; edebiyat konularının dağılımı, sırası ve beceri basamaklarına (sözlü/yazılı, anlama, okuma, dinleme) önem vermesi iken; olumsuz yönlerle ilişkin görüşleri ise, dilbilgisi konularının fazla, verilen zamanın az olması, konular ve kazanımlar açısından bütünlüğün sağlanamaması şeklindedir. Bu programın daha iyi ve etkili uygulanabilmesi için öğretmenler dilbilgisi konularının azaltılıp, bu konuda düzenlenmelerin yapılması, edebiyat metinlerinin köklü yazarlar, metinlerin kronolojik sıraya göre düzenlenmesi gibi edebiyat alanında gerekli çalışmalar yapılabilir, öğretmenlerin hizmet içi eğitimden geçirilmesi, edebiyat zevk ve kültürünün oluşturulması için tekrar değerlendirmelerin yapılmasını önermişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Burada 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının uygulanmasına ilişkin öğretmenlerin görüşleriyle ortaya çıkarılan sonuçlar bulunmaktadır. Uygulamaların direkt içinde olan öğretmenler bu öğretim programına ait belirlenen kategorilere göre çok ilginç görüşler bildirmişler ve araştırma sonunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın birinci sonucu olarak, yeni program önceki programla karşılaştırıldığında öğretilenler, konu içerikleri, dilbilgisi ve konuların dağılımları konuları yönünden farklılıklar görmüşlerdir. Özellikle dilbilgisi konularına daha fazla ağırlık verildiği ve bazı konu sıralamalarının ve dağılımlarının değiştiği görüşünü savunmaktadırlar.

Araştırmanın ikinci sonucu, öğretmenler 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının bilgi merkezli yani bilişsel amaçların ağırlıklı olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle öğrencilerin “edebiyat zevki” kazanması için programda duyuşsal kazanımların olmasını istemişlerdir. Bunun yanında dilbilgisi alanında kazanımların fazla olduğu bunların kazandırılmasında yeterli zamanının da olması gerektiğini söylemişlerdir.

Araştırmanın üçüncü sonucu, öğretmenler, içerik ve öğretim programının uygun olduğu, ders kitaplarında metinlerin öğrenci seviyesi için ilginç olmadığı, dilbilgisi konularına oldukça fazla yer verildiği ve kitabın görsel tasarım olarak

iyi olduğunu görüşündedirler. Bunlara karşın edebiyat metinleri, dilbilgisi ve görsel tasarım açısından da bazı eleştirilerde bulunmuşlardır.

Araştırmanın dördüncü sonucu, öğretmenler öğrenme öğretme sürecinde farklı uygulamalar yapmışlardır. Bu süreçte öğretmenler, öğrenci merkezli yaklaşım, dersi çeşitli öğretim materyalleriyle desteklemekte, katılımı sağlamaya çalışmışlardır. Ayrıca yansıtıcı öğrenmeye uygulamaları yapmakta, sinema ve tiyatro etkinlikleriyle dersi zenginleştirmekte, sıcak bir iletişim kurmuşlardır.

Araştırmanın beşinci sonucu ölçme ve değerlendirmeyi ilişkin olarak öğretmenler, klasik ölçme-değerlendirmenin yanında performans değerlendirme uygulamaları yapmışlar, kazanımlara göre ölçme-değerlendirme yapmakta zorlanmışlardır. Ders kitabın ölçme-değerlendirme yönünden yeterli olmadığını savunmuşlardır.

Araştırmanın son sonucunda ise, öğretmenler, 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programının edebiyat konularının dağılımını ve sırası olumlu yönü olarak bulurken, programın beceri basamaklarına (sözlü/yazılı, anlama, okuma, dinleme) önem vermesini oldukça beğenmişlerdir. Yeni programın olumsuz yönleri olarak öğretmenler, yeni programdaki dilbilgisi konularını fazla, zamanı az bulmuşlardır. Bunun yanında konular ve kazanımlar yönünden bütünlüğün sağlanamadığı görüşündedirler. Öğretmenler yeni program için dilbilgisi konularında bir düzenlenmenin gerektiği, edebiyat metinlerini konusunda da bazı düzenlemelerin yapılabileceğini önermektedirler.

Bu araştırmaya dayalı olarak 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı dersi yeni öğretim programıyla ilgili olarak;

1. Bu dersi almış olan öğrenci gruplarının görüşleri alınarak bazı araştırmalar yapılabilir.
2. Yine bu dersi vermiş olan başka ortaöğretim kurumlarında görev yapan edebiyat öğretmenleriyle görüşmeler yapılması önerilebilir.
3. Eğitimde program değerlendirme kapsamında çeşitli değerlendirme modellerinden yararlanılarak araştırmalar düzenlenebilir.
4. Bir bölge veya il düzeyinde bütün edebiyat öğretmenlerinin katılımıyla bazı araştırmalar tasarlanabilir. Bu durumda bölge veya il düzeyinde program değerlendirme gerçekleştirilmeye çalışılmış olabilir.

Kaynaklar

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Pilav, S. (2016). 1992 Türk dili ve edebiyatı öğretim programı etrafında yapılan tartışmalar bağlamında 2005 ve 2015 programlarının getirdiği yenilikler. *Turkish Studies*. 11/15, 707-726.
- MEB, (2018). “öğretim programları” <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlarinda-yapilan-guncellemeler-yayinlandi/icerik/308> adresinden 1.11.2018 tarihinde elde edilmiştir.
- TTK, (2018). “Yenilenen öğretim programları” <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=353> adresinden 1.11.2018 tarihinde elde edilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

ALİŞVERİŞ MERKEZİNE DÖNÜŞEN YENİ DÜNYA: TÜKETİMİN FESTİVALİZASYONU

Mallification of the World: Festivalization of Consumption

Hande BİLSEL

Ph.D. Instructor, Bahçeşehir University, Department of Communication

hande.bilselengin@comm.bau.edu.tr

ÖZET: Bu çalışma genel olarak dünyadaki, özel olarak da İstanbul'daki tüketici yaşam tarzlarının alışveriş merkezi kültürü üzerinden 90'lı yıllarla birlikte şekillenme biçimleriyle tüketimin festivalizasyonu ve ritüelleştirilmesi süreçlerini ele almaktadır. Bu yıllardan itibaren, alışveriş, arkadaş çevresi içerisinde sosyalleşmek ve televizyon seyretmek gibi boş zaman aktivitelerini izleyen başlıca etkinliklerden biri haline gelmiştir. Satın aldığımız, çevremize gösterdiğimiz, değişimde bulunduğumuz ve tükettiğimiz ürün, markalar ve alışveriş alanları giderek daha fazla oranlarda kendimizi ifade etme ve başkalarıyla ilişki tesis etme anlamında araçsallaştırılmakta ve aynı zamanda toplumsal yapıyı büyük bir tüketim festivalizasyonu ve ritüelizasyonu üzerinden yeniden üretmektedir. Çok uzun zamanlar boyunca bir liman, üretim ve kültür kenti olarak varlık gösteren İstanbul şehri de, genel çerçevede eğitim seviyesi oldukça düşük olması bakımından, her zaman kültürel iklimi üzerinde çalışmalar, geliştirmeler, değişimler uygulanmaya çalışılmış bir kent olarak karşımıza çıkar. 90'lı yıllarla birlikte yabancı sermayenin ve kültürel yapının de kent dokusuna ve ekonomisine dahil olmasıyla birlikte özellikle 2000 yıllarda hızla yükselişe geçen bir pazar oryantasyonu vurgusu göze çarpa. Şehir artık uydu kent konseptinin ve alışveriş merkezi kurgusunun hedefi haline gelmiştir. Bu çalışmada bu alışveriş alanlarının ve alışveriş pratiklerinin içinden yeşerdiği toplumsal yaşamı ne biçimlerde yansıttığı ve oluşturduğu inceleme altına alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: tüketim kültürü, alışveriş merkezleri, tüketim ritüelleri, tüketici yaşam tarzları

ABSTRACT: This paper deals with the festivalization and ritualization of consumer lifestyles in the world in general and in Istanbul, in particular with regard to its shopping mall culture since 90's. As of these times shopping has been one of our most popular leisure activities after socializing with friends and watching TV. More and more, the products and brands we shop for, display, exchange and consume as well shopping scapes helps us to relate to one another and to reproduce the structure of society through a massive festivalization and ritualization of this activity. Having been a port and manufacturing city for many years, with a large proportion of lowly educated people, Istanbul's first goal has been for many years to ameliorate the cultural climate of the city to the benefit of

its residents. Since 1990's which is the time foreign capital flooded into the city and its culture and thereafter especially the year 2000 however, this inclination more and more received a market-oriented emphasis. The city became a target of satellite city, mall and branded festival contractors. This study examines the way how these shopping spaces with shopping practices and rituals both reflect and constitute the social worlds in which they are embedded.

Key Words: consumer culture, malls, consumer rituals, consumer life styles

1. Introduction

Despite the massive proliferation of online shopping, malls remain as outstanding social shopping spaces in the twenty-first century. They are scattered as homogenous and identical consumptionscapes around the globe as a result of their presumed democratization and architectural template. Just like their counterparts theme parks, shopping malls are epitomes of uniforming global consumer culture as George Ritzer has so vividly pointed with his depiction of McDonaldisation of society where globalized standardization of goods or experiences is evidently a continuation of Fordist production with a late capitalist accentuation on the production of cultural capital – what you are purchasing in Chicago, London, Kuala Lumpur or Istanbul is not just a simple hamburger but a chunk of American spirit, the good life and American Dream (Ritzer, 1998:84). As common sites of socio-spatial practices of everyday life, malls are more often than not, the spaces that are simultaneously appropriated in several ways, transformed into flux and spectacle during the day. Therefore we come across a new form of consumer culture at this point as a product of the cumulated activities and expressions of everyday life unlike of the generalized idea of obtuse consumerism. In the same light, shopping malls designed from architectural blueprints have become spaces through the uses and activities of the people within them tossing and turning their intended purpose. There is always a flux going on giving the mall a volatile and changing character at different times of the day. For instance, in the morning it can serve as a hang-out point for the house wives or senior citizens, in the afternoon a spacious variety restaurant for near-by working people to nibble on their lunch, as a safe nest for parents to have fun and do shopping with their kids, a cool place to hang out and socialize for teenagers and so forth. All of these mentioned groups of people make use of the space in a variety of ways and create their own personal spectacles which have different meanings for them. Therefore we come across

new, appropriated form of consumption practice widening the same old demographic factors in terms of age, gender, class and ethnicity. In this light, I will look into this new hedonistic hybrid consumer formation which I define as 'mallâneur', a modern flâneur who explores the multiple sites and opportunities for consumption and transform the linear transactional nature of consumption into ritual and festivalization. These consumptionscapes were initially intended as utopic spaces where individual fantasies and desires could be released yet under certain consumptional control and architectural discipline and traffic. Therefore, I will also discuss, in relation to spacious shopping malls, Michel de Certeau's view on arts of appropriation to consider the limits of democratization of shopping as well as surveillance aspect of the mall.

The view of 'festivalized forms of consumption' takes the idea of spaces of spectacle and control even further in light of the acclaimed theorist Guy Debord, author of *The Society of Spectacle* (1967). Debord prophetically emphasized that a society that became detached from manufacturing and production was now predominantly organized around the consumption of an infinite aggregation of spectacles. Hence in this new modern consumer society, it is difficult to deduce the reality of any situation or event due to the oversaturation of images, mediated experience, visual stimuli, marketing communications, advertising and so forth. This idea of 'spectacular consumption' brought forward by Ritzer and Stepnisky (2011) requires considering the idea of emotional appeal, festivalization of consumption and visual extravaganza in order to 're-enchant' the consumer not only by means of 're-enlisting' the traditional consumer but also of luring the newbie middle classes from expeditiously industrializing countries such as Turkey into a variety of themed and re-conceptualized shopping arenas, theme parks, starry venues and mega-malls throbbing cities at global scale.

2. The Mallâneur

The precursors of shopping malls were evidently the European arcades, Parisian ones in particular, and department stores of the nineteenth century. The mall appeared on the scene in the early twentieth century in the United States as a retail strategy to lure shoppers to a huge area packed with different stores and brands within a large controlled environment. From the proto-type mall onward, car transportation was always a determining factor in the selection of their location and design. They are usually constructed away from the city

center and close to suburban areas and somewhere along the high way periphery line. The very first mall, Market Square, appeared in Lake Forest, Illinois in 1916, inspired by the arcades of Europe. In the United States in the early 90's, 50 per cent of total retail sales were obtained from these shopping areas. The largest shopping mall of the world by leasable area today is the New South China Mall in Dongguan but the hit lists keep of fluctuating since gigantic malls form like mushrooms with every coming day all around the world. The top three largest malls are in China and Philippines followed by those of Iran, Malaysia and Thailand. The largest mall in North America is in Canada, the West Edmonton Mall which is, along with Dubai Mall the nineteenth biggest mall in the world. The large malls may also host within them theme parks, hotels, zoos occupying an enormously large area. Asia and Middle East today have overhauled the mall proliferation that took start with American initiative and expanded the formation and management of the malls in more sophisticated and complex ways.

Mall Invertors Association (AYD) data indicate more than 400 shopping malls in Turkey in general and more than 100 shopping malls in İstanbul in particular.

Mall of Istanbul, the largest shopping, entertainment and living center of Turkey, is located in one of Istanbul's developing areas, Basaksehir, at the cross-roads connecting Ataturk Airport to TEM (Trans European Motorway) Highway. Constructed by Turkey's biggest domestic real estate investor, **Torunlar GYO** in 2014, **Mall of Istanbul** serves its visitors with more than 350 stores and thousands of brands. Combining shopping, culture and art together with entertainment under a gigantic single umbrella, Mall of İstanbul has been included to the shopping concept throughout Europe and particularly in Turkey with several entertainment and life style molecules it has, **MOİFlavours serving world cuisine**, **MOİStage with artistic performances**, **MOİArt** hosting international exhibitions, **MoiPark**, the biggest indoor amusement park of Europe, and **Cinotech** which is the biggest cineplex of Turkey. Shopping malls and office towers, as the complements of luxurious housing, are the responses of large capital, which has been looking for new investment areas. Massive investments in shopping malls are expected to dominate the construction sector in Turkey for another two to three decades. It should be noted that the recent economic crisis may cut down the rate of this growing trend, yet the direction of development is expected to be the same.

The motivations of people to spend time at these cathedrals of modern consumption are countless. Malls, as the marketing molecules they contain

shows, allow for a variety of different social behaviours. As Roberta Sassatelli indicates “in these spaces people do not just buy things, they keep up with the world of things, spending time with friends in a polished environment filled with both fantasy and information” (Sassatelli, 2007:165). The department stores, retail parks and shopping malls of today are more inclusive and available for general public use. These gigantic urban structures architecturally still resemble the iron and glass construction of Parisian arcades yet with a more heterogeneous visitors more diverse in demographic terms. Shopping malls are spatially structured around one or more large atrium areas and like the covered passages and glittering window displays of department stores, shoppers are freely flowing across corridors, strolling, window-shopping, looking and being looked at.

Table 1: Turkey’s Biggest Shopping Mall, Mall of İstanbul

A very similar act of nineteenth century strolling welcomes us along the long and wide corridors of the mall: “a new indoor *flâneurie*, the habit of window shopping as much as ‘hanging out’ or being an onlooker enjoying the crowds” indicates Shields (1989: 149). Whatever one’s status or job in the world of work

or even without a job, there is an equality of just being there looking at the products, shows and decorations and certainly other people. Malls appear to be “open, democratic” areas turning consumption into a festivity, an escapist move from the harshness and boredom of everyday ordinary living welcoming all people from different walks of life regardless of age, income, gender and ethnicity. Langman observes that “like carnivals and fairs of old, these worlds are outside the ordinary, indeed may reverse its values and often mock and parody it. Everyday life has thus become the realm where ordinariness has been transformed into an unending series of mass-mediated fragmented ‘spectacles’ and carnivals that celebrate the universalization of consumption” (1992: 47).

This is a continuation of our past experiences of shopping spaces and bazaars, especially in the Middle East where historical marketplaces and religious festivals produced entertainments and spectacle on the streets, in the neighborhoods, especially on special celebratory times of the year. Likewise, malls represent themselves as an all- welcoming space embracing all offering the hybridity of an inclusive mundane public area that is at the same time filled with extravaganza, festive activities, fun, art, delicacies and events offering a wide variety of fantasies through the theming stores, stands, sections.

Table 2: Zorlu AVM, Eataly Bazaar, İstanbul

Theming provides malls a sense of place by transferring signs and symbols giving the mere concrete a living sense of flesh and blood that creates

consumer bonding and brand sense. In other cases, malls make use of localization marketing tactics trading on the idea of community, sometimes host fashion shows, art exhibitions or educational events trying to reproduce the vicarious pleasures of the downtown emulating the historical tradition of such public places to encompass all times and all feelings under one marketing roof. Shopping as a distinct leisure activity legitimates collective consumption as a healthful community activity.

3. Spaces of looking, fantasy and surveillance

Parisian arcades were depicted by Walter Benjamin as sites of “collective dreaming” and “fantasy” in *The Arcades Project*. These factors are still relevant to malls of today since malls are not mere places to purchase goods but also fantasy realms offering “new dream-like order of commercial reality” (Langman, 1992: 48). Malls are isolated constructions of control, a *tabula rasa*, which makes them rewritable with an endless variety of meanings, themes and fantasies. Their gigantic and architecturally bordered isolated nature from the noisy and chaotic urban life requires detachment from typical urban scape and creates a seamless order within a world of fantasies. From the planned strolling traffic to the smell, from temperature to shop window displays, everything actually is conducted under control, surveillance and precision. These giant cathedrals of festivalized consumption and fantasy are paradoxically managed by rigid operational departments of control and surveillance where strolling mallâneurs are actually expected to perform and behave in a certain manner.

The malls in the United States as the flagship examples had laid the initial background setting and template in terms of design, theming and atmospherics. Yet because of the multinational nature of mall development as seen in the examples of Asia, Middle East and Turkey, malls around the world are increasingly constructed in more elaborate and spectacular fashion. These new post-modern pastiches of fantasy and escape plays on the feelings of nostalgia as well as a stand alone utopia in a non-place. As Langman argues “the design and layout of malls attempts to create a utopia of consumption situated between a mythical past of the pre-automobile Main Street of Smalltown where one walked from store to store and the future night-tech world of neon, holograms, lasers and space travel as malls come to resemble the space station of 2001, the Starship Enterprise or high-tech future cities. They create nostalgic memories of neighborhood and lost community or at least Christmas-card images of a past abundant with goods and social cohesion” (1992:49).

Table 3: Dubai Mall, Dubai United Arab Emirates

Table 4: Mall of İstanbul Ramadan Advertising

Table 5: Mall of İstanbul Ramadan Setting and Decorations

Everywhere malls are recognizable spaces of utopia and control juxtaposed side by side along with the consumptional abundance expected of any marketplace. This festivalized form of consumption brings together people from all the walks of life around the conformity of shopping. The fundamental paradox, though, is that these hubs of desire and fantasy of single consumer community should depend on detachment and surveillance so that the structure is managed and controlled through close-circuit monitoring system and security staff.

Malls then are spaces to buy goods of gratification and/or be visible and to realize hedonistic fantasies located outside of the mundane limits of time and place.

4. Blurring of the “real” and the “imaginary”

As Ritzer and Stepnisky put forward, one of the means to produce spectacular consumption is through simulation, something that does away with distinctions between real and imaginary: “Through simulation, cathedrals of consumption can mimic, and render even more spectacular, natural environments, fictional settings and historical monuments” (2011: 441). Nature-themed simulation might include the Rainforest Cafes or Underwater Zoos that function as embedded habitats with real animals and plants into the very fabric of the mall for purely entertainment and leisure purposes.

Table 6: Emaar Aquarium and Underwater Zoo İstanbul

Table 7: Rainforest Café İstinye Park, İstanbul

In the *Society of the Spectacle* Guy Debord argues that as social systems change from industrial to post-industrial economies, they experience a change from being organized around production and manufacturing to being organized around the consumption of “an immense accumulation of spectacles” (Debord 1995). The new society of the spectacle dwelling on the exchange value rather than use value of things has identified with mass consumption as a way of life. Since mass communication cultivates the society of the spectacle, it is now difficult to connect with an inner reality or core of the spectacle. Hence in the age of branding communication this limits or shapes the ways we attribute meaning to our individual experiences and almost guarantees that the spectacle interferes with our understanding of the world in terms of mass-mediated signs, indicators or representations. At this point the economics of the spectacle lead to a particular instrumentation of meaning and value which is difficult to alter and reshape: “The spectacle is the moment when the commodity has attained the total occupation of social life” according to Debord. “The relation to commodity is not only visible but one no longer sees anything but it: the world one sees is its world” (1995: 42). Consumption of the image and the spectacle endorses a manifold visibility where events, commodity signs and transactions as well as behaviours all become boiled down to ‘spectacle’. The spectacle is the domination of everyday life by images and branded experiences which incorporates all other forms of hegemony. Although Debord points to the fact that our culture is depleted by focusing on the visual, he acknowledges how images have become the main currency of consumer society. As we are increasingly saturated by the flow of the spectacle in our day to day living, our agency becomes underrated. Advertising and marketing industries live on harnessing the idea of the spectacle for their own ends as their main strategic gear.

The mall as a space becomes in Debordian sense a spectacle, series of images which all together celebrate commodity form. The way that megamalls have been developed on an ever-expanding scale is one form of visual spectacle. In the cases where malls include multiple forms of leisure extensions as seen in the above examples, the themed spaces simulating a timeless past implore the whole structure with the future into a sort of never-ending present. Through this anachronistic present, the mall as an architectural formation becomes a commodity itself while also hosting an endless variety of goods and experiences along with their images and advertisements.

5. Conclusion: Mallification of the World

All around the world we come across an all-encompassing nature of the mall. Kowinski emphasized the possibility that all stages of human life could be accomplished within a mall; Langman coins a process of 'mallification' and being 'malled'. In light of Erving Goffman's theory of "total institutions" (1968), Langman dexterously debates the culture and homogenization of shopping malls: "Eating en masse, the wearing of uniforms and constant surveillance of personal behaviour insure the loss of freedom, subjectivity and integrity. The mall generations have now eaten 100 billion identical burgers and express their pseudo-individuality in the mass-produced fads and fashions of 'The Gap' or 'Limited' brand clothing. They experience not degradation but celebration. They flock to the malls or other carnival sites to seek surveillance, scrutiny and recognition by the Others who share their tastes. When they grow up and work for the corporations, they will have been well socialized, malled, to deny any genuine individuality or any kind of critical consciousness" (1992:72).

From Langman we can follow that being "malled" is to admit another consumer paradox. On the one hand, surveillance and control of people through the structures of consumption has been part of the age old argument of the transformation of public space from public market place, to the department stores and finally the megamalls. On the other hand, these spaces also have experientially engaged the consumer in a brand new relationship with the commodity through fantasy and escape. The consequence is fascination with increasingly multiplying signs and images while we experience consumption through festivalization of shopping.

6. Kaynakça

- DEBORD, G. (1995). *The Society of the Spectacle*, Zone Books, New York.
- De CERTEAU, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*, University of California Press, Berkeley.
- GOFFMAN, E. (2017). *Kamusal Alanda İlişkiler*, (Çev.) KARAKAYA, M.F., Heretik Yayıncılık, İstanbul.
- KOWINSKI, W. S. (1985). *The Mallification of America: An Inside Look at the Great Consumer Paradise*, William Morrow & Co., New York.
- LANGMAN, L. (1992). 'Neon Cages: Shopping for Subjectivity', s. 40-82, (Ed.) SHIELDS, R., *Lifestyle Shopping: The Subject of Consumption*, Routledge, London.
- RITZER, G. (2010). *Enchanting a Disenchanted World: Continuity and Change in the Cathedrals of Consumption*, Pine Forge Press, California.

- RITZER, G ve STEPNIKY, J. (2011). 'Means of Consumption/cathedrals of consumption', s.440-442, (Eds.) BECKERT, J. ve ZAFIROVSKI, M. , International Encyclopedia of Economic Sociology, Routledge, London.
- SASSATELLI, R. (2011). Consumer Culture: History, Theory and Politics, Sage, London.
- SHIELDS, R. (1991). Places on the Margin: Alternative Geographies of Modernity, Routledge, London.
- SHIELDS, R. (1992). 'Space for the subject of consumption', s. 1-20, (Ed.) SHIELDS, R., Lifestyle Shopping: The Subject of Consumption, Routledge, London.

YENİ TEŞVİK SİSTEMİNİ OLUŞTURAN STRATEJİK YATIRIM DESTEKLERİNİN DIŞ TİCARET DENGESİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ

The Role of the Strategic Investment Support As a New Incentive System on the Foreign Trade Balance

Hasan LÖK

Dr. Öğr. Üyesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu,
lok_h@ibu.edu.tr

ÖZET: Türkiye’de uzun yıllardan bu yana ihracatın ithalatı karşılama oranı olumsuz yönde eğilim göstermektedir. 2012 yılında Stratejik Yatırım Destekleri başlığıyla yeni bir teşvik sistemi uygulamaya konulmuştur. Bu yeni sistemle girişimcilerin ve yatırımcıların ithalatı azaltmaları yönünde teşvikler oluşturulmuştur. Böylece bu teşviklerle birlikte destek araçlarından faydalanma imkânı sağlanmıştır. Bu çalışmanın amacı 2012 yılında yayınlanan Stratejik Yatırım Destekleri’nin dış ticarete etkilerini irdelemektir. Çalışma 2017-2018 yıllarında ithalat, ihracat, dış ticaret açığı konuları istatistiki olarak incelemesi ve karşılaştırma yapılması açısından önem arz etmektedir. Çalışmada stratejik yatırım desteğinden faydalanan yatırımcıların dış ticaret dengesi üzerinde önemli rolleri olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Stratejik Yatırım Destekleri, Dış Ticaret Dengesi, Yatırım Destekleri,

ABSTRACT: The import coverage ratio of exports in Turkey since many years shows a negative trend. A new incentive system was introduced in 2012 under the title of Strategic Investment Supports. With this new system, incentives have been created for entrepreneurs and investors to reduce imports. Thus, with these incentives, the opportunity to benefit from support tools has been provided. The aim of this study is to examine the effects of the Strategic Investment Supports published in 2012 on foreign trade. In 2017-2018, import, export, foreign trade deficit issues are important in terms of statistical analysis and comparison. In this study, it is concluded that investors who have benefited from strategic investment support have important roles in foreign trade balance.

Keywords: Strategic Investment Supports, Foreign Trade Balance, Investment Supports,

GİRİŞ

Küreselleşmenin de etkisi ile dünyada meydana gelen ilerlemeler ve ülkelerin kendi içerisinde meydana gelen gelişmeler ülke ekonomisi için önemli unsurlardan biridir. Ekonomide yaşanan bazı gelişmeler ülkelerin ithalatını, ihracatını ve dış ticaretini de etkilemektedir. Türkiye'nin dünya ekonomilerine entegre olma süreci 1980'li yıllardan sonra hız kazanmıştır. Bu süreçten günümüze Türkiye'nin bazı dönemlerde yaşadığı krizlerde teşvik politikaları, stratejik yatırım destekleri ön plana çıkmıştır. 2012 yılında uygulamaya giren Yeni Teşvik Sistemi ile özellikle cari açığı azaltma ve dış ticaret dengesini optimum düzeyde tutma hedeflenmektedir.

Çalışmada öncelikle yatırım, stratejik yatırım ve yatırım destekleri kavramsal olarak açıklanmaktadır. Daha sonra stratejik yatırım desteklerini destekleyen teşvikler, Türkiye'nin ihracat ve ithalat oranları ile dış ticaret dengesi konuları istatistiki verilerle tablolar halinde açıklanmaktadır.

Yatırım Kavramı ve Yatırım Desteklerinin Önemi

Yatırım kavramı TDK'da parayı, gelir getirici taşınır veya taşınmaz bir mala yatırma olarak tanımlanmaktadır²⁸. Yatırım, belirli bir üretim gücünün elde edilmesi için yapılan her türlü harcama (Metin, 2002, s.859) ya da ekonomide herhangi bir dönemde var olan sermaye malları ve teçhizat stokuna yapılan net ilave şeklinde açıklanmaktadır. (Dinler, 2017, s.644) Yatırım kararları ekonomik büyümeyi önemli ölçüde etkilediğinden uzun bir dönemi kapsamakta ve büyük tutarlar söz konusu olmaktadır. (Glaser vd., 2018) Yatırım destekleri ise yatırım dönemi ve işletme döneminde devlet kaynaklarının girişimcilere vergisel ve nakdi olarak tahsis edilmesidir. Vergisel ve nakdi olarak ortaya konmuş olan genel desteklerin üzerindeki daha etkin ve kapsamı geniş teşvik araçları özel amaçlı yatırımlara tahsis edilmektedir. Özel amaçlı yatırım destekleri, bölgesel, stratejik, büyük ölçekli ve özelliği olan proje bazlı yatırımlara verilmektedir. Özel amaçlı yatırımlar da bölge farklılıklarını ortadan kaldırmayı, ihracatı artırarak ithalatı azaltmayı ve dış ticareti dengelemeyi amaçlamaktadır.(Duran, 2002, s.5)

Türkiye'de yatırımları arttırmaya yönelik olarak başta Hazine Müsteşarlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı olmak üzere çeşitli kuruluşlarca teşvik belgeleri esasına göre ve ilgili kanun, yönetmelik ve tüzükler yoluyla kalkınma

²⁸TDK (Türk Dil Kurumu), Güncel Türkçe Sözlük, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ba2ba54281395.35166245, 15.09.2018.

planlarında belirlenen çerçeve dâhilinde yatırımlara yönelik teşvikler uygulanmaktadır.(Selim, 2014, s.661-673) Osmanlı dönemine rastlayan yirminci yüzyılın başından itibaren yatırımlarla ilgili destekler çeşitli başlıklar altında Türkiye’de uygulanmaktadır.(Bakkalcı- Argın, 2013, s. 68) Cumhuriyet sonrası dönemlerde, yatırım ve istihdamın artırılması ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması için teşvik sistemleri uygulanmaya başlamıştır. 1960 yılından 1980 yılına kadar ithal ikameci ve sanayi sermayesi birikimine dayalı gelişmeyle sürdürülen ekonomik yapı, 1980 dönüşümü ile küresel piyasalara entegre olma sürecine girmiş ve ihracata yönelik ürünlerin üretimi ön plana çıkmıştır. Bu geçiş süreci ile emek yoğun tüketim malı ihraç eden, yatırım ve ara malı ithal eden Türkiye ekonomisi, büyük ölçüde ithalata bağımlı hale gelmiştir. Bu durum ekonomideki sanayi ölçeği büyüdükçe cari açığın artmasına neden olmuştur. Bu nedenle ekonomik büyümenin yüksek olduğu dönemlerde cari açık da büyümüştür. Cari açık ise Türkiye ekonomisi için her dönemde kırılganlık unsuru olarak görülmüş ve karar alıcıları olumsuz etkilemiştir.(Akdeve vd., 2013, 239-350)

2012 yılında uygulamaya giren Yeni Teşvik Sistemi hazırlanırken bölgelerin gelişmişlik düzeyleri ile illerin farklı özellikleri dikkate alınmıştır. Yatırımların özelliklerinin ve büyüklüğünün önemli olduğu bu sistemde cari açığı azaltıcı, istihdamı arttırıcı ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltıcı ve stratejik yatırımlara daha fazla teşvik verilmesi planlanmıştır. Eski teşvik sisteminin etkinliğinin azalması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının değişmesi nedeniyle yeni bir teşvik sistemi tasarlanması zorunlu hale gelmiştir. Mevcut ekonomik sorunların çözümünde bazı uygulamalara öncelik verilen Yeni Teşvik Sistemi kapsamında yatırımcılara; KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, asgari ücret üzerinden hesaplanan sigorta primi işçi ve işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsis, gelir vergisi stopajı ve KDV iadesi olmak üzere yedi maliyet unsurunda teşvik verilmesi planlanmıştır. (Akdeve ve Karagöl, s.341)

Stratejik Yatırım Destekleri

Stratejik yatırım desteği 2012 yılında Ekonomi Bakanlığı tarafından düzenlenerek yürürlüğe konulan bir teşvik aracıdır. Yeni teşvik sisteminde ithal ikamesi yaklaşımı ile ithalatı azaltarak ihracatı artırma ve cari açığı azaltma hedeflenmektedir. (Kılıçaslan-Kılıç, 2016, s.3976) Türkiye’nin ithalat bağımlılığı yüksek ara mallara ve ürünlerin üretimine yönelik yatırımlara öncelik verilmiştir. Bu teşvikten faydalanmak için uluslararası rekabet gücünü artırma potansiyeline sahip yüksek teknoloji ve yüksek katma değerli yatırımların desteklenmesi öngörülmektedir.

Yeni teşvik sistemi ile ilgili yönetmeliğin 10. maddesinde stratejik yatırımlar, asgari yatırım tutarı 50 milyon TL olan; yerli talebin %50'den fazlası ithalatla karşılanan; asgari %40 katma değer üreten; üretilecek ürünle ilgili toplam ithalat değeri son 1 yıl itibariyle en az 50 Milyon dolar olan (yurtiçi üretimi olmayan mallarda bu şart da aranmayacak) münhasıran enerji ihtiyacını karşılamak üzere gerçekleştirilecek enerji yatırımları olarak tanımlanmaktadır.

Teşvik uygulamaları; Genel Teşvik Uygulamaları, Bölgesel Teşvik Uygulamaları, Büyük Ölçekli Yatırımlara Uygulanacak Teşvikler ve Stratejik Yatırımlara Uygulanacak Teşvikler olmak üzere dört ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklara göre uygulanan destek unsurları ise aşağıdaki tabloda görülmektedir (Kılıçaslan- Kılıç, s. 3978);

Tablo 1: Destek Unsurlarını Destekleyen Teşvikler

Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımlara Uygulanacak Teşvikler	Stratejik Yatırımlara Uygulanacak Teşvikler
KDV İstisnası	+	+	+	+
Gümrük Vergisi Muafiyeti	+	+	+	+
Vergi İndirimi	-	+	+	+
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	-	+	+	+
Gelir Vergisi Stopajı Desteği*	+	+	+	+
Sigorta Primi Desteği*	-	+	+	+
Faiz Desteği**	-	+	-	+
Yatırım Yeri Tahsisi	-	+	+	+
KDV İadesi***	-	-	-	+

* Yatırımın 6.Bölge gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

** Bölgesel teşvik uygulamalarına yatırımın 3.-4.-5. Ya da 6. Bölgelere gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

*** Sabit yatırım tutarı 500milyon tl üzerinde olan stratejik yatırımlara sağlanır.

Tüm bölgeleri kapsayan stratejik yatırımlar, genel teşvik politikası içinde uygulamaya konulmuştur. Altı bölgede uygulanan farklı teşvik araçlarının dikkat çeken özelliği ise özel yatırımlarda dikkate alınmamasıdır. Dış ticaret dengesini iyileştirmeye dönük olarak alınmış olan bu politika ile projeler tüm desteklerden

yararlandırılmaktadır. Stratejik yatırımlara uygulanan destek unsurlarının bölgelerde uygulanma biçimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: Destek Unsurlarının Bölgelerde Uygulanma Biçimi²⁹

Destek Unsurları		Tüm Bölgeler
KDV İstisnası		+
Gümrük Vergisi Muafiyeti		+
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	%50
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	7 Yıl (6.Bölgede 10 Yıl)
Yatırım Yeri Tahsis		+
KDV İadesi		500 milyon tl'nin üzerindeki yatırımların bina-inşaat harcamaları için
Faiz Desteği		Yatırım tutarının %5'ini geçmek şartıyla azami 50 milyon tl'ye kadar
Gelir Vergisi Stopajı Desteği		Sadece 6.Bölge yatırımları için 10 Yıl
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		Sadece 6.Bölge yatırımları için 10 Yıl

Stratejik yatırımlar en yüksek teşviki mekanizmalarından yararlanan 6. Bölge destekleri ile eş değerde bulunmaktadır. Stratejik yatırım olarak projelerin değerlendirilebilmesi için gerekli ilkeler aşağıda maddeler halinde verilmiştir³⁰:

- Üretilen ürünün en az %50'sinin ithalatla karşılanması,
- Projenin yatırım tutarının en az 50 milyon Türk Lirası,
- Üretilen ürünle ilgili toplam ithalat değerinin en az 50 milyon \$'lık iş kolunda olması halinde stratejik yatırımlara dönük teşvik araçlarından yararlanabilmesi,
- Üretilen ürünün katma değerinin %40 ve üzerinde olması,
- Projenin ithalat bağımlılığı yüksek ara malı ve ürünlerinin üretimine yöneliktir

Teşvik araçları stratejik yatırımlara yönelik olup bu konuyla ilgili bir uygulama örneği aşağıdaki tabloda gösterilmektedir;

²⁹ Ekonomi Bakanlığı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

³⁰ <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-255329>, 15.09.2018

Tablo 3: Stratejik Yatırım Örneği³¹

Destek Unsurları (Bin TL)	Yatırım Tutarı: 50 Milyon TL İstihdam: 100 Kişi	Yatırım Tutarı: 500 Milyon TL İstihdam: 1000 Kişi
KDV İstisnası	1.140	11.400
Gümrük Vergisi Muafiyeti	700	7.000
KDV İadesi	-	11.460
Vergi İndirimi	25.000	250.000
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	1.445	14.448
Faiz Desteği	2.500	25.000
Yatırım Yeri Tahsisi	2.500	25.000
Toplam Devlet Desteği	33.285	344.308
Destek Yoğunluğu (%)	67	69

Tablo 3'e göre yatırım tutarının büyümesi durumunda faydalanan teşvikler oransal olarak artmaktadır. Ara malı ithal eden projelerin stratejik yatırım niteliğinin taşınması ve projelerin teşvik araçlarından faydalandırılması halinde girişimci geniş teşvik araçlarını projelerinde kullanmaktadır

Türkiye'nin İhracat ve İthalat Oranları ile Dış Ticaret Dengesi

Dış ticaret dengesi, genel bir tanımlama olarak mal ihracatı ve mal ithalatı arasındaki eşitlik olarak açıklanmaktadır. Eşitliğin olması dış ticaret dengesinin sağlandığı anlamına gelmektedir. Aksi halde dış ticaret açığı yani dengesizliği ortaya çıkmaktadır. Dış ticaret açığı ile karşı karşıya olan bir ülke için bu durumun hangi sebepten kaynaklandığı önemlidir. Çünkü bu durum ülke ekonomisinin niteliği hakkında bilgi verip, ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında yorumlamalara açıklık kazandırmaktadır. Örneğin yatırım malı ithal eden ve bu yüzden dış ticareti açık veren bir ülke gelişmekte olan bir ülkedir.(Karluk, 2013, s. 365)

Yurt içinde yaşayanların yurtdışında yaşayanlara sattıkları malların değeri ile yurtdışında yaşayanların yurtdışından aldıkları malların değeri arasındaki fark dış ticaret dengesi olarak tanımlanmaktadır. Dış ticaret dengesi ile cari işlemler dengesi ekonomideki dengelerin farklı taraflarını oluştururlar. Hizmet ticaretinde uzmanlaşmış bir ülke büyük dış ticaret açıkları verdiği halde cari dengesinde fazla verebilir. Büyük dış ticaret fazlaları veren ülkeler yine çok büyük cari işlemler açığı verebilir. Örneğin bir ülke büyük miktarda dış ticaret fazlası verirken, bu ülkenin dış borçlarına ilave yüksek faiz ödemeleri dolayısıyla

³¹Ekonomi Bakanlığı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

cari işlemler açığı oluşmakta ve ödemeler dengesinin finansmanında aşırı derecede zorlanmaktadır. (Eğilmez-Kumcu, 2016, s.249)

Türkiye'nin 2017 ve 2018 yılı ihracat ve ithalat oranları ile dış ticaret açığı ile ilgili oranlar aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 4: 2017-2018 (Ocak-Nisan Dönemi) Yılı İhracat ve İthalat Oranları ³²

	2017	2018 (Ocak-Nisan Dönemi)	Değişim (%)
İhracat (FOB)	50.569	55.029	8,8
İthalat (CIF)	68.223	82.445	20,8

(Tabloda verilen değerler Milyon ABD Doları'dır)

Türkiye'nin 2017-2018 yıllarındaki Ocak-Nisan dönemine ilişkin 4 aylık dönemde ihracat %8.8, ithalat % 20.8 oranında artış göstermiştir. 2017 yılının 4 aylık dönemindeki dış ticaret açığının toplam dış ticaret hacmine oranı %14.8, 2018 yılında ise %19.9 seviyesindedir. 2017 yılı ile 2018 yıllarındaki 4 aylık dönemde dış ticaret açığındaki artış %12 seviyesine çıkmıştır.

Tablo 5: 2017-2018 (Ocak-Nisan Dönemi) Yılı Dış Ticaret Açığı³³

	Dış Ticaret Açığı	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
2017	17.554	74,3
2018 (Ocak-Nisan Dönemi)	27.416	66,7

(Tabloda verilen değerler Milyon ABD Doları'dır)

2017 yılı 4 aylık döneminde ihracat ithalatı % 74.3, 2018 yılı 4 aylık dönemde % 66.7 oranında karşılamaktadır. 2017-2018 yıllarındaki 4 aylık dönemdeki ihracatın ithalatı karşılama oranında % 7.6 azalma görülmektedir. 2018 yılındaki dövizlerdeki yüksek orandaki yükseliş Türkiye'nin ihracatını artıracak, ithalatını azaltacaktır. 2018 yılındaki bu gelişme dış ticaret açığını düşürecektir.

³² <http://disticaretgunlugu.com/dis-ticaret-istatistikleri-aciklandi-ocak-nisan-2018/>, 15.09.2018

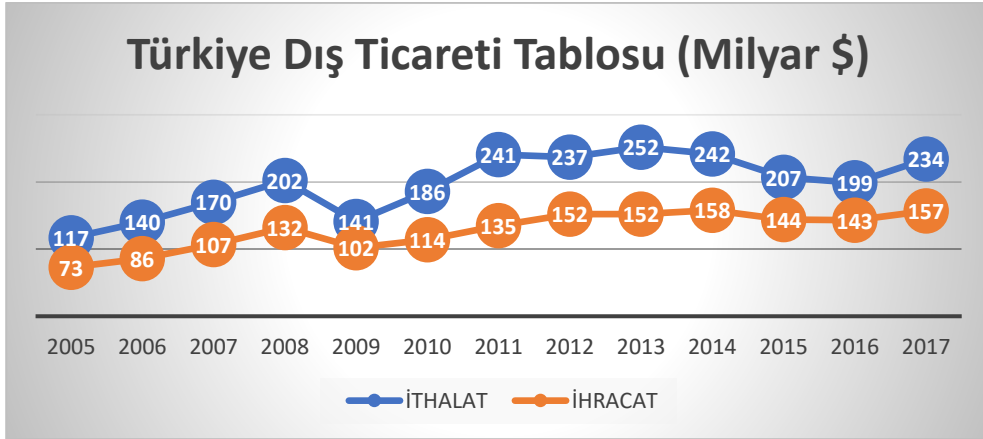
³³ <http://disticaretgunlugu.com/dis-ticaret-istatistikleri-aciklandi-ocak-nisan-2018/>, 15.09.2018

Tablo 6: 2017-2018 Yılı Türkiye Dış Ticareti Tablosu (Milyar \$)³⁴

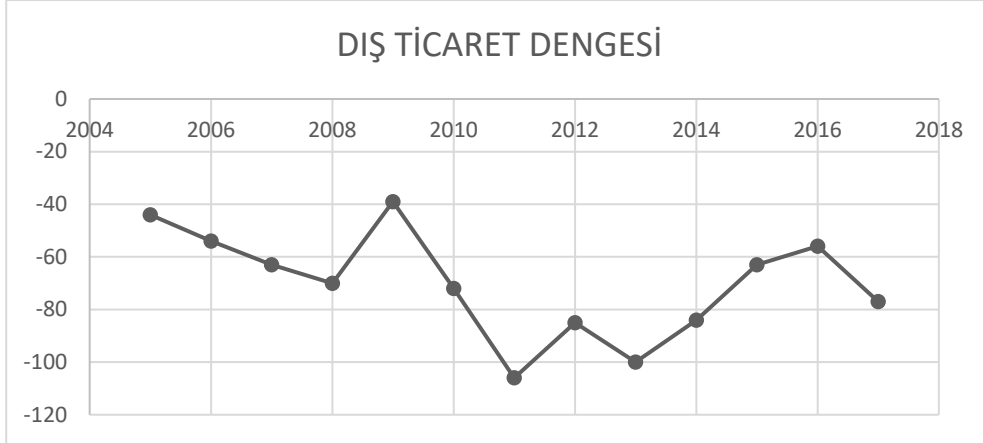
Yıllar	İthalat	İhracat	Dış Ticaret Den-
2017	234	157	-77
2018 (Ocak-Ağustos)	158	109	-49

(Tabloda verilen değerler Milyon ABD Doları'dır)

Türkiye 2017 yılının 8 aylık döneminde 77 milyar dış ticaret açığı vermiştir. 2018 yılındaki dövizlerdeki oynaklık ve yukarıya doğru yükseliş dış ticaret açığını 49 milyar dolara düşürmüştür. 2017 yılı 8 aylık dönemdeki ihracatın ithalatı karşılama oranı % 67, 2018 yılının aynı dönemindeki ihracatın ithalatı karşılama oranı % 69'dur. Yıl sonunda bu oran daha yüksek seviyeye çıkabilecektir.

Grafik 1: Türkiye Dış Ticaret Tablosu (2005-2017)

³⁴ <http://risk.gtb.gov.tr/data/572b3a8a1a79f50cd8a22b1a/1-Yillara%20Gore%20Dis%20Ticaret.pdf>, 17.09.2018

Grafik 2: Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesi (2005-2017)

Grafikte görüldüğü gibi son yıllarda Türkiye'nin dış ticaret açığının düşme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Tablo 7: İthalatın İş Kollarına Göre Dağılımı³⁵

Milyon Dolar	2017	2018
Kimya	34312	3363
Kâğıt	2811	474
Makine	48316	7593
Demir Dışı Metal	6416	1803
Taşıt Aracı	17428	2270
Cam	844	153
Orman	2081	180
Elektronik	4999	879
Enerji	37214	6983
Diğer	79378	16761
Toplam	233.799	40459

Kimya sektörünün yoğun ara malı ithalatı yaptığı bu iş kolu yaklaşık 19 milyar liralık yatırım yapmaktadır. Enerji sektörünün Mersin Akkuyu'da

³⁵ (TÜİK) Ekonomi Bakanlığı istatistik verileri esas alınarak tarafımızca düzenlenmiştir.

yapmakta olduğu nükleer enerji ise ülkemizin enerji ithalatının %10'luk kısmını karşılamayı hedeflemektedir.

Tablo 8: Stratejik Yatırım Destekli Projelerin Gelişimi³⁶

Yıllar	Belge Adedi	Yatırım tutarı (Milyon TL)	İstihdam
2017	11	82.399	4757
2018	2	270	50
Toplam	13	352,399	4807

2017 ve 2018 yılında 13 adet belgenin yatırım tutarı 352,399 milyon liradır. Yabancı sermayenin 2017 ve 2018 yılına göre almış olduğu belge ve yatırım tutarları aşağıda bulunan tabloda verilmiştir.

Tablo 9: Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sağladığı Stratejik Yatırım Destekli Projeler

Yıllar	Belge Adedi	Yatırım tutarı (Milyon)	İstihdam
2017	2	76.070	2773
2018	2	270	50
Toplam	4	346.07	2823

Son 2 yıllık dönemde alınmış olan 13 adet stratejik yatırım teşvik belgeli projelerin 4 adedi yabancı sermayeli kuruluşlara aittir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin yatırım ve sermaye ihtiyacını karşılama yönünde çaba göstermesinin önemli koşullarından birisi teşvik ve destek mekanizmalarıdır.

Stratejik yatırım desteğinden yararlanan sektörler içerisinde belge sayısı bakımından en büyük payı imalat sanayi, yatırım büyüklüğü bakımından ise enerji sektörü almaktadır.

³⁶ (TÜİK) Ekonomi Bakanlığı, Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü İstatistikleri Esas Alınarak Düzenlenmiştir.

Tablo 10: Stratejik Yatırım Teşvik Belgeli Projelerin Sektörel Dağılımı (2013-2018)³⁷

Sektörler	Belge Adedi	Yatırım Tutarı
İmalat Sanayi	24	23.264
Enerji	2	79.850
Maden	9	12.122
Hizmetler	2	10.503

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi enerji sektörüne yapılan yatırım Mersin ilinde gerçekleştirilmekte olan Akkuyu Nükleer Enerji santralının projesidir.

İmalat sanayi sektöründe yatırım teşvik belgesi almış olan iş kolları aşağıda verilmiştir.

Tablo 11: İmalat Sektörü Yatırımlarına İlişkin Alınan Teşvik Belgesi Dağılımı

Sektör	Belge Adedi	Yatırım Tutarı (Milyon TL)
Kimya	13	19.128
Kâğıt	2	2121
Makine	5	940
Demir Dışı Metal	1	545
Taşıt Aracı	1	342
Cam	1	330
Orman	1	136
Elektronik	1	73

Demir Dışı Metal, Kâğıt, Elektronik, Cam ve Orman iş kollarındaki proje sayısı 5 olup girişimciler yaklaşık 3,5 milyar \$ yatırım yapmaktadır. Kâğıt hammaddesi, orman ürünü ve cam sektörünün kimyasal hammaddeleri için bu iş kollarında 2017 yılında 3.489 milyon döviz harcaması yapılmıştır. Planlanmış olan bu yatırımlar ile ithalatın tamamının önleneyeği tahmin edilmektedir. İmalat iş kolu içerisinde en yüksek seviyede teşvik belgesi alan sektör Kimya-Plastik sanayi iş koludur. Kimya ve plastik sanayinin hammadde ithalatı yıllık 40-50 milyar \$ civarındadır. 13 proje ile yaklaşık 19 milyar liralık yatırım yapmakta olan bu sektör ülkemiz ithalatının büyük bir kısmını önleyebilecektir.

³⁷ Ekonomi Bakanlığı (TÜİK), Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü istatistikleri esas alınarak düzenlenmiştir.

İthalatı Azaltmada Stratejik Yatırımların Etkisi

Türkiye'nin uzun vadeli ve sürdürülebilir bir büyüme ile ilerlemesi, stratejik yatırımların doğru ve etkin kullanılması ile cari açık sorununun düzenlenmesi ile yakından ilgilidir. Sanayi yapısındaki değişimle birlikte ithal edilen ara malların ülkede üretimini ve ileri teknolojik ürünlerin üretiminin geçişini sağlayacak önemli adım olarak yeni teşvik sistemi görülmektedir. Aslında cari açığı düşürmeyi amaçlayan bir yaklaşıma sahip olan yeni teşvik sistemi, bir anlamda, cari açık hedefi üzerinden giderek, ithal ikame politikalarını hayata geçirmekle, yerli sanayi çeşitlendirmesini sağlamakla istihdam artışını da hedeflemiştir. Yeni sistemin cari açığa etkisi daha çok orta vadede, uzun vadede olacaktır. Zira teşvikler çerçevesinde yatırım harcamalarının yapılacaktır. Dolayısıyla yeni sisteme rağmen cari açık birkaç yıl daha yüksek düzeyde gerçekleşmeye devam edecektir. Öte yandan dünya ekonomisinde yaşanan daralma ve belirsizlikler, komşu ülkelerde yaşanan sorunlar, terör olaylarının yoğunlaşması da teşvik programının sonuçlarının ancak orta ve uzun vadede alınabilmesine yol açacaktır. Stratejik yatırımları destekleyen bu destek, petrokimya ürünleri, metalürji yatırımları, ham petrol işleme rafinerisi, yenilenebilir enerji teknolojileri, karbon elyaf ve kompozit malzeme, tıbbi cihazlar ve sağlık teknolojileri kapsamında on beş proje desteklenmektedir. Bu projelerin 25 milyar \$'lık ara mali ithalatın döviz harcamasını önleyecek seviyede olduğu konusunda değerlendirme yapılmaktadır³⁸.

Enerji, kimya, madencilik, makine, demir dışı metal, otomotiv sanayi ve kâğıt sektörleri en yüksek açığa sebep olan iş kolları olarak değerlendirilmektedir. Enerji sektöründe ise ithalat açığını kapatması hedeflenen en büyük stratejik yatırım Mersin'deki Akkuyu Nükleer A.Ş.'dir. 2023 yılında bu projenin devreye alınması beklenmektedir. 20 milyar \$ olarak planlanmış olan bu yatırım ile enerji ithalatımızın yaklaşık %10'luk kısmının karşılanacağı resmi makamlar tarafından açıklanmaktadır. 2016 yılı içerisinde uygulamaya konulmuş olan bir diğer teşvik ise "proje bazlı" yatırım destekleridir. Bu teşvik unsuru stratejik yatırım teşviklerinin boyutlarının üzerinde olan teşvik mekanizmaları ile desteklenmektedir³⁹.

³⁸<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/92126/proje-bazli-tesvik-sistemi-tanitimi-ve-tesvik-belgesi-dagitim-torende-yaptiklari-konusma.html>, 19.09.2018

³⁹<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161126-1.pdf>, 19.09.2018

SONUÇ

2012 yılında uygulamaya konan yeni teşvik sistemi ile gündeme gelen stratejik yatırım desteklerinin Türkiye ekonomisinde oldukça önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bu sistemin devreye girdirilmesinin en önemli amacı ise dış ticaret açığının kapanmasını sağlamaktır. Ayrıca bölgesel gelişmişlik düzeylerini ve il bazında farklılıkları dikkate alması, teşvikin daha uygun ve yerinde kullanılmasını sağlamıştır. 2017 yılında 11 adet ve 2018 yılında 2 adet proje ile yaklaşık 352 milyar dolarlık yatırım projesi planlanmış ve planların çoğunluğu uygulamaya konulmuştur. İmalat sektöründe planlanmış olan yatırımlar kimya, kâğıt, demir dışı metal, cam, orman, elektronik sanayinde yoğunlaşmıştır. 2017 yılı ithalat verileri incelendiğinde %9 oranında olumlu bir ilerleme kaydettiği, 2018 yılında ise bu oranın %21 seviyesine çıktığı görülmektedir. Dış ticaret açığı 2017 yılında 17,5 iken 2018 yılında ise 27,4 olarak arttığı gözlenmektedir. Kimya sektörünün yoğun ara malı ithalatı yaptığı bu iş kolu yaklaşık 19 milyar liralık yatırım yapmaktadır. Enerji sektörünün Mersin Akkuyu’da yapmakta olduğu nükleer enerji ise ülkemizin enerji ithalatının %10’luk kısmını karşılamayı hedeflemektedir.

Türkiye, yeni teşvik sistemi ile ithalatı artırarak ihracatı azaltma çabası içerisinde. Bu çabanın henüz istenilen hedefe ulaşmadığı, proje bazlı teşvik sistemine sektörler bazında ağırlık verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Akdeve, Erdal ve Karagöl, Erdal Tanas, “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler Ve Ülke Uygulamaları”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 37, 2013, ss.239-350.
- Bakkalcı, A.Can ve Arğın, Nilüfer, “Türk Dış Ticareti ve Ekonomi Politikaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 21, 2013, ss. 49-73.
- Dinler, Zeynel, İktisada Giriş, Ekin Kitabevi Yayınları, 23. Baskı, 2017, 644s. Bursa.
- Duran, Mustafa, Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Araştırma İnceleme Dizi, 2002, Ankara.
- Eğilmez, Mahfi ve Ercan Kumcu, Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması, Remzi Kitabevi, Tümüyle Yenilenmiş 18. Basım, 2016, 344s.
- Ekonomi Bakanlığı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü
- Ekonomi Bakanlığı (TÜİK) Ekonomi Bakanlığı, Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü İstatistikleri
- Glaser, Markus, Philipp Schäfers ve Martin Weber, “Managerial Optimism and Corporate Investment: Is the CEO Alone Responsible for the Relation?,” Working Paper, 2008, Universität Mannheim.

- Karluk Rıdvan, Uluslararası Ekonomi Teori-Politika, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Beta Yayınları, 2013, 908s.
- Kılıçaslan, Harun ve Zeynep Kılıç, “Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşviklerinin Etkinliği Üzerine Bir Değerlendirme”, Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt:4, 2016, ss.3970-3989, İstanbul.
- Sibel Selim, O.Murat Koçtürk ve Pınar Eryiğit, “Türkiye’de Yatırım Teşvikleri ve Sabit Yatırımların İstihdam Üzerine Etkisi: Panel Veri Analizi”, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 4, 2014, ss. 661-673.
- TDK (Türk Dil Kurumu), Güncel Türkçe Sözlük, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ba2ba54281395.35166245, 15.09.2018.
- Telatar, Osman Murat ve Terzi, Harun, Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 23, Sayı:2, 2009, ss. 119-134.
- Türko, R.Metin, Finansal Yönetim, Alfa Yayınları-Ders Kitapları, 2. Baskı, 2002, 859s. İstanbul.
- <http://disticaretgunlugu.com/dis-ticaret-istatistikleri-aciklandi-ocak-nisan-2018/>, 15.09.2018

ANGLO-SAKSON YAKLAŞIMIN DENETİME ETKİSİ

The Effect of Anglo-Saxon Approach to Audit

Mahmut Sami ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
samiozturk@sdu.edu.tr

Sevim AĞAÇ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, İşletme Anabilimdalı, Muhasebe ve Finansal Yönetim Bilim Dalı
sevimagac07@gmail.com⁴⁰

ÖZET: Muhasebe ve denetim alanında dünya genelinde bilinen iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar, Anglo-Sakson yaklaşım ve Kıta Avrupa yaklaşımıdır. Anglo-Sakson yaklaşım, devletin işletmeler üzerindeki etkisinin ve müdahalesinin daha az olduğu, girişimcilerin daha serbest hareket ettikleri bir sistemi temel almaktadır. Piyasalardaki şeffaflık ve hesap verilebilirlik seviyesinin yükselmesi neticesinde yatırımcıların güveninin kazanılması ve işletme faaliyetlerinin etkinliğinin ve verimliliğinin artması konusunda denetim faaliyetleri son derece önemli bir yer tutmaktadır. Anglo-Sakson yaklaşım ile birlikte denetim faaliyetleri de değişime uğramaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın konusu Anglo-Sakson yaklaşım açısından denetimin incelenmesidir. Çalışmanın amacı, Anglo-Sakson yaklaşımın denetim faaliyetlerine olan etkisinin tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada kullanılan yöntem, öncelikle Anglo-Sakson yaklaşımın irdelenmesi ve bu yaklaşıma göre denetim faaliyetlerinde meydana gelen değişimlerin ortaya konulmasıdır. Gerçekleştirilen değerlendirmeler neticesinde Anglo-Sakson yaklaşımın denetim faaliyetlerinin yapısında önemli değişikliklere neden olduğu görülmektedir. Ancak, çalışmanın sonucunda Anglo-Sakson yaklaşım veya Kıta Avrupa yaklaşımın tek başına en iyi sonuca ulaşmak için yeterli olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu iki sistemdeki artı ve eksilerin iyi bir şekilde tespit edilmesi neticesinde sistemlerin entegre edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu sayede denetim faaliyetlerinin etkinliği daha da artırılabilir.

Anahtar Kelimeler: Anglo-Sakson Yaklaşım, Denetim, Muhasebe, Kıta Avrupa Yaklaşımı.

Jel Kodları: M42, M41.

⁴⁰ Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilimdalı, Muhasebe ve Finansal Yönetim Bilim Dalı, sevimagac07@gmail.com

ABSTRACT: There are two main approaches in accounting and auditing over the world. These are the Anglo-Saxon approach and the Continental European approach. The Anglo-Saxon approach is based on a system in which the state has less influence and intervention on enterprises, and where entrepreneurs act more freely. Auditing activities have an important place in terms of gaining the trust of investors as a result of the increase in transparency and accountability in the markets, and increasing the effectiveness and efficiency of the enterprises. Along with the Anglo-Saxon approach, the audit activities are also changing. Therefore, the subject of this study is to investigate the audit in terms of Anglo-Saxon approach. The aim of the study is to determine the effect of the Anglo-Saxon approach on audit activities. Towards this purpose, the method used in the study is first of all, to examine the Anglo-Saxon approach and to exhibit the changes in the audit activities according to this approach. As a result of the evaluations carried out, it is seen that the Anglo-Saxon approach has caused significant changes in the structure of the audit activities. However, in the result of the study, it is also noticed that the Anglo-Saxon approach or Continental European approach is not sufficient alone to achieve the best results. Therefore, it is thought that the systems should be integrated as a result of good detection of the pros and cons in these two systems. In this way, the effectiveness of the audit activities would be increased.

Keywords: Anglo-Saxon Approach, Audit, Accounting, Continental European Approach.

Jel Codes: M42, M41.

1. GİRİŞ

Dünya genelinde, muhasebe ve denetim ile ilgili konuların ele alınması hususunda iki temel yaklaşım kabul görmektedir. Bu yaklaşımlar; Almanya ve Fransa'nın öncülük ettiği Kıta Avrupa yaklaşımı ile İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ön planda bulunduğu Anglo-Sakson yaklaşımıdır. Anglo-Sakson modelde ekonomik olgulara daha gerçekçi, daha disiplinli bir biçimde yaklaşılrken, Kıta Avrupa modelindeki sosyal tabanlı ekonomik yapıda, devletin müdahalesine ihtiyaç duyulduğu bir sistem bulunmaktadır.

Denetim sisteminin Anglo-Sakson yaklaşıma göre yeniden yapılandırılmasıyla gerçekleştirilmek istenen, teftiş kurullarının kamu denetim sisteminde çıkarılması ile birlikte kamu kurum ve kuruluşlarının denetlenmesinde ortaya çıkabilecek olan denetim açığının, özel denetim şirketlerinden para karşılığı alınacak olan bağımsız denetim hizmeti ile karşılanabilmesidir (Karatepe, 2010: 95).

Bununla birlikte Anglo-Sakson denetim anlayışına sahip ülkeler, denetimlerde meydana gelen aksaklıklardan dolayı Kıta Avrupası denetim anlayışına yönelmeye başlamışlardır. Türkiye Anglo-Sakson denetim sistemine

yaklaşmaya çabalarırken, Amerika Birleşik Devletleri de Kıta Avrupa yaklaşımından etkilenmiştir (Apan, 2011: 11).

Sonuç itibarıyla Anglo-Sakson yaklaşım ile birlikte denetim alanında birçok değişiklik meydana gelmiş ve denetim faaliyetleri evrimleşmiştir. Denetim konusunda meydana gelen değişimler ve ortaya çıkan farklılıkları analiz etmek amacıyla, bu çalışmada öncelikle literatür taraması yapılmış, sonrasında Kıta Avrupa ve Anglo-Sakson yaklaşımlar denetim bakış açısı değerlendirilerek, Anglo-Sakson modellerle birlikte denetimde ortaya çıkan sonuçlar analiz edilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Maijoor'un (2000), Anglo-Sakson ve Kıta Avrupa yaklaşımları ekseninde iç kontrol sisteminin araştırıldığı makalesinde, kurumsal yönetim sistemi hakkında tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Soltani (2002), Fransız işletmelerine yönelik olarak yapılan çalışmada kurumsal denetim raporlarının sunulmasında dönemsel davranış farklılıklarının tespitine yönelik incelemeler yapmıştır. Wilkens vd. (2004) çalışmasında, Anglo-Sakson olmayan bir ortamda denetim komitelerinin oluşturulmasının etkilerini incelemiştir. Belçika'da faaliyetlerine devam eden işletmeler üzerine yapılan çalışmada işletmelerin büyük çoğunluğunda sapmalar olduğu ve denetim komitelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Collier ve Zaman (2005), çalışmasında 20 ülke tarafından yayınlanan kurumsal yönetim kodları analiz edilmektedir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan önemli bulgulardan birisi Avrupa kurumsal yönetim sistemlerinin yakınsama konusunda genel literatür ile uyumlu olduğunun tespit edilmesidir. Ayrıca denetim komitelerinin işletme içindeki rollerinde sınırlılık olduğu tespit edilmiştir. Piot (2005) makalesinde, Fransa, Almanya ve Kanada'da yer alan şirketler için denetçi itibarının belirleyici unsurlarını tespit etmeye çalışmışlardır. Kurumsal kültürü, finansman sistemleri ve denetim düzenlemeleri bakımından farklılık gösteren bu ülkelerde, denetçilerin özelliklerine yönelik incelemeler yapılmıştır. Lütz ve Eberle (2007), Alman kurumsal yönetiminin, uluslararası etkileşim ile Anglo-Sakson modeline doğru geçiş süreci hakkında bir inceleme yapmışlardır. Çalışmada kurumsal yönetim düzenlemelerinin iç denetim ve muhasebe alanlarında açtığı değişim üzerinde durulmuştur. Pucheta-Martínez ve Fuentes (2007), bir işletmenin nitelikli bir denetim raporu ile denetim komitesinin varlığı ve nitelikleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışmada ilgili nitelikleri etkileyen unsurlar üzerinde durulmuştur. Chen vd. (2015) ise, işletmelerde bir denetim komitesi oluşturulması ve bunun işletmelere kazanç sağlama açısından ne tür

avantajları beraberinde getireceğini araştırmışlardır. Sonuç olarak Japon işletmelerinin hissedarlara tanınan öncelikler olmadan denetim komitesi modelini kurabilecekleri ve bundan faydalanabilecekleri görüşüne ulaşılmıştır.

3. ANGLO-SAKSON VE KITA AVRUPA YAKLAŞIMLARI

Anglo-Sakson kavramının geçmişi 8. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu yaklaşımda ABD ve Birleşik Krallık ön plana çıkmaktadır. Anglo-Sakson yaklaşımının önemli özelliklerinden birisi girişimcileri alacakları kararlarda özgür bırakabilmesidir. İşletmelerin alacakları kararlarda eğer toplumun menfaatini engelleyecek bir durum olursa devlet müdahale etmektedir. Bununla birlikte işletmelerin de geleceğe ilişkin planlarında daha serbest olabilmeleri sağlanmaktadır. Ekonomik istikrarın sağlandığı ülkelerde Anglo- Sakson yaklaşım daha çok getiri sağlarken, ekonomik kriz dönemlerinde Anglo-Sakson yaklaşım daha çok olumsuz etki bırakmaktadır (Elitaş vd., 2011: 7-8). Kıta Avrupa yaklaşımında da Almanya ve Fransa ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşımda devletin müdahalesi bulunmaktadır ve kararların gerçekleştirilmesinde devletin onayı aranmaktadır. Kıta Avrupa yaklaşımında girişimcilikteki risk ve fayda Anglo-Sakson yaklaşım kadar fazla değildir. Bu yaklaşımda devlet girişimcilerin ve çalışanların maruz kalabilecekleri riskleri en az seviyeye indirme görevini üstlenmektedir. Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden itibaren denetim sistemimiz Kıta Avrupa'sı sisteminden etkilenmiştir (Aydın, 2018: 33-34).

4. ANGLO-SAKSON YAKLAŞIMIN DENETİME ETKİSİ

Anglo-Sakson yaklaşımda dış pazar mekanizması, yöneticilerin davranışlarını etkilemekte, muhasebe çalışanları kendi kendilerini düzenleyen bir yapı içinde bulunmakta, muhasebe firmalarına karşı açılan davalar yaygınlaşmakta ve denetçiler genellikle hisse sahiplerine raporlama yapmaktadırlar. Kıta Avrupa yaklaşımını temsil eden Almanya'da ise güçlü kanunlara uyma geleneği ve banka temelli bir sistem bulunmaktadır. Bir diğer Kıta Avrupa yaklaşımını benimseyen Fransa modelinde ise ekonomik konularda devlet müdahalesi ile karşılaşmakta ve bağımsızlıktan uzak yönetim kurulları tarafından zayıf bir biçimde kontrol edilen elit yöneticilerin genişletilmiş yetkileri bulunmaktadır. Yasal denetçiler ise kamu düzeni içinde ilgili üçüncü kişilere ve yasal makamlara bilgi sunmaktadırlar (Piot, 2005: 21-22). Görüldüğü üzere Anglo-Sakson yaklaşımda denetçiler hisse sahiplerine karşı daha fazla sorumluluk üstlenip rapor sunarken, Kıta Avrupa yaklaşımında ise denetçiler, devletin daha fazla etkisinin

bulunduğu ekonomik konularda yasal makamlara karşı bilgi sunarak raporlama yapmaktadırlar.

Anglo-Sakson ülkelerde denetim, işletmelerin finansal tablolarının tasdiki olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu ülkelerde muhasebe meslek mensupları vergi ve yönetim danışmanlığı dâhil olmak üzere çeşitli alanlardaki denetimleri uygulamak için gelişmektedirler (Ballas, 1998: 725-728). Kıta Avrupa yaklaşımındaki denetçi bağımsızlığının devlet tarafından yasal çerçevede güçlü bir biçimde korunmasına karşın, devlet müdahaleleri olmadan kendi kendini düzenleyen bir sistemi bünyesinde barındıran Anglo-Sakson yaklaşımda, yönetim baskılarına karşı direnmek ve kazanç yönetimi uygulamalarını kontrol etmek için denetçilerin daha fazla yetenek ve kabiliyete sahip olmaları gerekmektedir (Piot ve Janin, 2007: 430). Ayrıca Anglo-Sakson denetim piyasasının özel müşterileri diliminde, en büyük denetim firmaları genellikle Pazar payının çok büyük bir bölümünü ellerinde bulundurmaktadırlar (Bauwhede ve Willekens, 2004: 503).

Küresel düzeyde yönetim standartları, Anglo-Sakson modele göre bir denetim komitesinin oluşturulmasında temel teşkil etmektedir (Chen vd., 2015: 61). Kurumsal yönetim temelinde, Anglo-Sakson modelde kabul gören denetim komitesi kavramı, hem üniter hem de iki katmanlı (iki kademeli) yönetim sistemine sahip ülkeler tarafından kabul görmektedir. Ayrıca, daha önce birçok yönetim kanunu çıkarmış ülkelerde, denetim komitesi konusundaki son zamanlardaki öneriler, Anglo-Sakson denetim komitesi kavramı doğrultusundaki bir denetim komitesine doğru evrilmektedir (Collier ve Zaman, 2005: 753). Kıta Avrupa yaklaşımına göre zorunlu olmayan denetim komiteleri; Anglo-Sakson yaklaşımda oluşturulması öngörülen ve bağımsızlığı konusunda daha sıkı kuralların bulunduğu müesseselerdir (Piot ve Janin, 2007: 448). Kıta Avrupa ülkelerindeki işletmeler genellikle daha az bilgi sahibi olduklarından ötürü Anglo-Sakson ülkelerdeki işletmelere göre daha az sayıda denetim komitesine sahiptirler (Pucheta-Martínez ve Fuentes, 2007: 1395). Sarbanes Oxley yasaları ile denetim komitelerinin bağımsızlığı zorunlu kılınmış ve en az bir denetim komitesi üyesinin finans konusunda uzman olması gerektiği şarta bağlanmıştır (Méndez ve García, 2007: 909).

Denetim komitesi ile birlikte kurumsal yönetimin diğer bir etkisi sayesinde hissedarlar, işletme yöneticilerini kontrol etme imkânı bulmaktadırlar. Kurumsal yönetim düzenlemeleri; işletme politikaları üzerinde, farklı gruplara ait hissedarlar arasında kontrol ve etki dağıtımının şekillenmesini sağlayan kurallar bütünüdür (Lütz ve Eberle, 2007: 2). Görüldüğü üzere kurumsal yönetim

düzenlemeleri işletmelerdeki denetim mekanizmasına olumlu etki yapmaktadır.

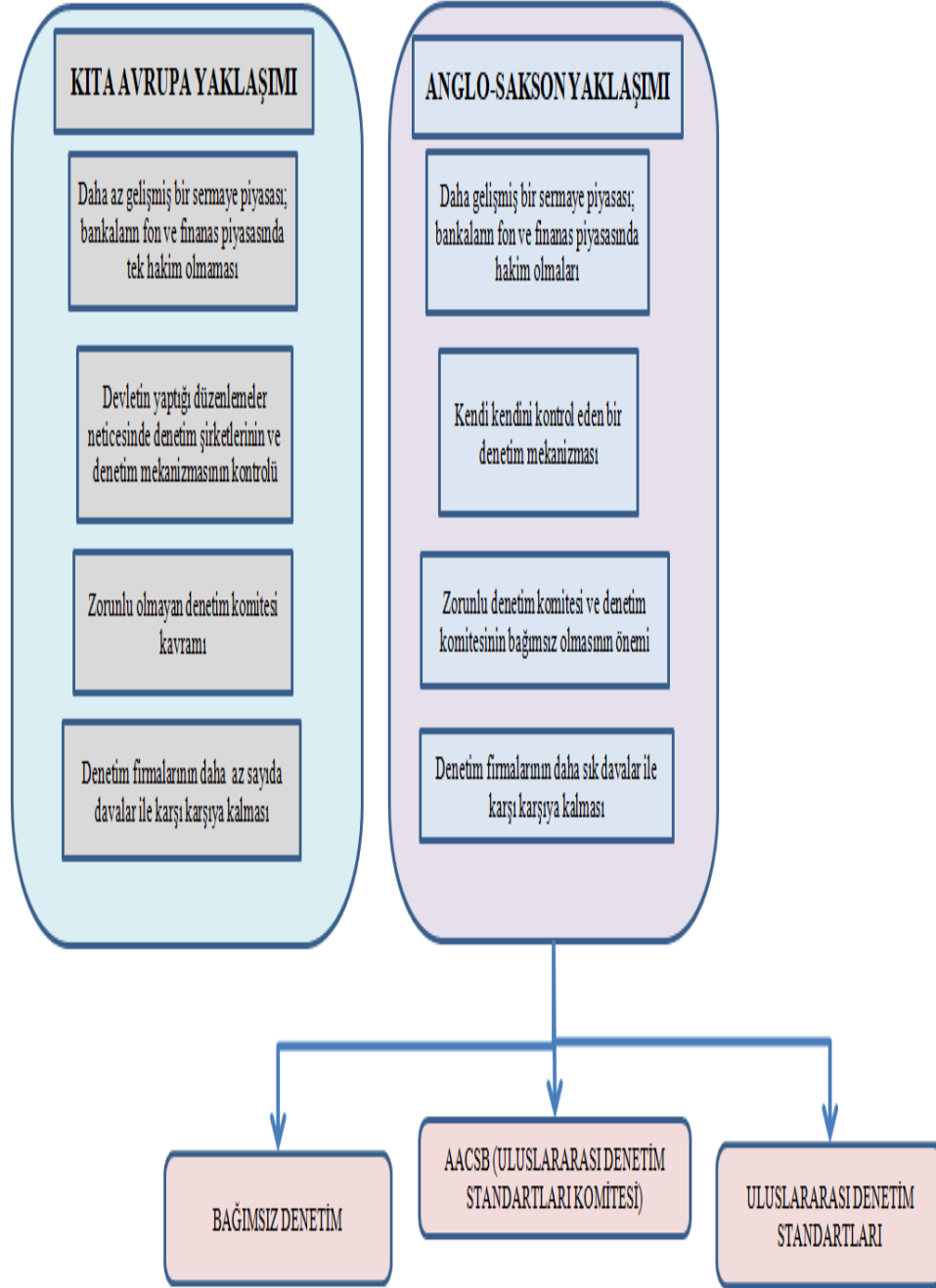
Anglo-Sakson yaklaşımı neticesinde ortaya çıkan sonuçlardan bir tanesi de işletmelerin iç kontrol sistemlerindeki artıştır. Denetim, denetim çıktılarından denetim sistemlerine doğru eğilim göstermektedir ve iç kontroller denetimin ve kurumsal yönetimin düzenlenmeleri üzerindeki kamu politikası tartışmalarına konu olmuştur. Dolayısıyla etkili iç kontrollerin gerçekte nasıl olması gerektiği üzerinde çeşitli görüş farklılıkları bulunmaktadır. Ancak kurumsal yönetimin sürdürülebilirliği için iç kontroller önemli bir yer tutmaktadır (Maijoor, 2000: 101-102).

Anglo-Sakson ortamında davalar, denetim standartları ve yönetmeliklere uyumu sağlamak için oluşturulmuş mekanizmalardır (Bauwhede ve Willekens, 2004: 504). Dolayısıyla Anglo-Sakson yaklaşımda denetim firmaları Kıta Avrupa yaklaşımına göre daha fazla davalar ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Piot ve Janin, 2007: 448).

International Accounting Standards Committee (IASC) – Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi, özel uluslararası standartların oluşturulması amacıyla Anglo-Sakson muhasebe uzmanları ve birçok muhasebe firması tarafından birlikte oluşturulan bir kuruluştur (Botzem ve Quack, 2005). Bu kuruluş ile birlikte küresel bağlamda uluslararası denetim standartları ve bağımsız denetim ön plana çıkmıştır.

Anglo-Sakson perspektifinde denetim alanında ortaya çıkan amaçlara bağlı olarak, muhasebe ve denetimin modernleştirilmesi ve uluslar arası düzeyde kabul görebilmesi için Uluslararası denetim standartları bir araç görevi görmektedir. Anglo-Sakson'un denetim ve denetim standartlaşması konusunda amaçları bulunmaktadır. Anglo-Sakson kültür, kişiye özgü düzenlemelere dayanmaktadır. Bireysel uzman değerlendirmelerine dayanan bir ihtiyaca binaen standartlar oluşturulmuştur. Anglo-Sakson kültürde denetim uzmanları, denetimi kitaplardan ya da uluslar arası denetim standartları metinlerinden öğrenilebilecek bir şey olarak görmemektedirler (Mennicken, 2008).

Yapılan araştırmalar neticesinde Kıta Avrupa ve Anglo-Sakson yaklaşımları denetim bakış açısı ile kıyaslanarak Anglo-Sakson yaklaşım ile birlikte ortaya çıkan sonuçlar Şekil 1'de açıklanmaktadır:

Şekil: Denetim Açısından Kıta Avrupa ve Anglo-Sakson Yaklaşımlar

Anglo-Sakson yaklaşım neticesinde denetim konusunda ortaya çıkan en önemli iki kavram olan bağımsız denetim ve uluslararası denetim standartları çalışmanın bu kısmında detaylı bir biçimde açıklanmaktadır:

4.1. Bağımsız Denetim

Müşterilerine profesyonel bir şekilde denetim hizmeti sunan, serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan ya da herhangi bir denetim firmasına bağlı olarak hareket eden denetçi veya denetçiler tarafından, işletmenin talebi ile denetim sözleşmesi çerçevesinde işletmenin finansal tablolarının denetimi ile uygunluk ve performans denetimlerinin yapılmasına bağımsız denetim denilmektedir (Tokaç, 2006: 224). Bağımsız denetim, işletme dışındaki kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bağımsız denetimin amacı ise şirketlerin mali tablolarının uluslararası muhasebe standartlarına uygunluğunun denetimidir. Böylece şirketlerin mali tablolarının uluslararası anlaşılabilirliği artarak, standart sağlanmış olmaktadır (Kızıl vd., 2015: 200). Bağımsız denetim, bir iktisadi birimin belli bir dönemini kapsar, denetlenen bilgilerle önceden belirlenmiş ölçütler karşılaştırılır, denetçi bağımsız olarak objektif bir biçimde çalışmalarını yürütür, denetçi yeterli düzeyde kanıt toplar ve bu kanıtları değerleyerek tarafsız bir şekilde ilgililere denetim raporu sunar (Kandemir ve Akbulut, 2013: 41).

Bağımsız denetim şirketleri tarafından yapılan denetimlerde, kamuya açıklanacak veya Sermaye Piyasası Kurulu'na gönderilecek olan mali tabloların uluslararası muhasebe ilke ve standartlarına uygun bir şekilde hazırlanıp hazırlanmadığı incelenmektedir. Bağımsız denetimin geçerli olabilmesi için, denetim ilke ve kurallarına uyulması zorunludur (Erdoğan, 2002: 59).

Bağımsız denetim, çeşitli sosyal gruplara yarar sağlayarak, ekonomik yaşamı düzenlemektedir. Bunlar (Güredin, 2000: 16-17);

- Finansal tabloların güvenilirliği artmaktadır.
- Bağımsız denetim raporu, işletme yönetimine işletmenin olumlu ve olumsuz mali durumunun ne olduğunu tarafsız ve nesnel bir şekilde ortaya koymaktadır.
- Bağımsız denetçi tarafından tasdik edilen bir mali tablo, işletme yöneticisine daha sağlıklı ve doğru karar verebilme imkânı sağlamaktadır.
- İşletmelerde çalışanların hile yapma eğilimi önlenebilmektedir.
- Denetlenen işletmelerin muhasebe kayıtlarında meydana gelebilecek hatalar önlenebilmektedir
- Bir işyerinin satılması, alınması veya başka bir işyeri ile birleştirilmesi halinde alıcı ve satıcı taraflara nesnel bilgiler verilmesi sağlanmaktadır.

- Denetlenmiş finansal tablolara dayanılarak hazırlanan vergi beyannamelerine ve mali raporlara olan güvenin artması sağlanmaktadır.

Denetim standartlarına uygun olarak oluşturulan mali tabloların denetim kısmında bağımsız denetimi sınırlayıcı birçok faktörün önemli etkisi bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri şunlardır (Duman, 2008: 38-39);

- Denetçinin ekonomik koşullarda kısıtlı bir şekilde çalışması nedeniyle uygun bir zaman dilimi içinde denetimlerin uygun maliyetle yapılması gerekmektedir.

- Zaman sınırlaması dâhilinde, denetçinin mali tablolara ilişkin raporu, genellikle bilanço tarihinden sonraki üç ay içinde yayınlanmaktadır. Dolayısıyla bilanço tarihinden sonra meydana gelen ve mali tabloları etkileyebilecek olaylara ilişkin elde edilebilecek kanıt sayısı önemlidir.

- Mali tabloların düzenlendiği muhasebe sisteminden kaynaklanan sınırlama dâhilinde; işletmenin faaliyet dönemi içinde gerçekleştirdiği işlemlerin muhasebeleştirilmesinde ve bu muhasebe kayıtlarının mali tablolara geçmesinde genel kabul görülmüş muhasebe ilkeleri etrafında farklı ilke ve yöntemlerin uygulanması mümkündür.

Zaman içinde toplumların gelişmesi ve büyümesine paralel olarak, ekonomide birçok değişiklikler meydana gelmiştir. Sanayi devriminin getirdiği değişiklikler, sermayenin yoğunlaşmasını ve yatırım kaynakları gereksinimlerini de arttırmıştır. Yatırımlar için gerekli olan kaynaklar, sermaye piyasasının hızlı bir şekilde gelişmesine neden olmuştur. Bu yüzden yatırımcılar ile işletmeyle ilişkili üçüncü kişilerin hak ve çıkarlarının korunmasına ilişkin şirket yöneticilerinin faaliyetlerinin denetimini gerekli kılmıştır. İşletme yöneticileri tarafından da amaçlara uygun bir şekilde karar verilebilmesi için geçerli ve güvenilir bilgilere ihtiyaç duyulmuştur. Güvenilir olmayan bilgi, kaynakların etkin kullanımını engelleyerek topluma ve işletmeye zarar vermektedir (Ceylan, 2013: 24). Teknolojik ilerlemeler ve küreselleşme sebebiyle gerek ulusal gerekse uluslararası çapta işletme faaliyetlerinin sonuçlarına ilgi duyan tarafların nitelik ve nicelikleri önemli ölçüde değişiklik göstererek karmaşık bir hal almıştır. Bu karmaşık yapı; işletmelerin faaliyet sonuçlarının doğruluğu ve dürüstlüğü hakkında görüş oluşturulmasına yönelik bağımsız denetim yapısını da etkilemiştir (Kızılgöl, 2014: 8).

4.2. Uluslararası Denetim Standartları

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, muhasebe standartlarında uyumun gerçekleşmesi ve muhasebe dilinin ortak olması için çabalayan

kuruluşların başında gelmektedir. 2000’li yıllarda ABD ve Avrupa ülkelerinin muhasebe ve denetim yolsuzlukları deneyimleri neticesinde ön plana çıkan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun kökeni Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi’ne dayanmaktadır. Bağımsız muhasebe standartlarını hazırlama ve yayınlama hususunda kabul görülmüş tek otorite olan bu kurul, standartları iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Karahan, 2017: 275-276). Denetim standartları, denetçiye mesleki sorumluluğunu yerine getirmesinde yardımcı olan, ona faaliyetlerinde yardımcı olan ilkelerdir. Denetim standartları şu şekilde sınıflandırılmaktadır (Erçiçek, 2016: 31-32);

1. Genel standartlar; denetçilerin kişisel özellikleri, davranışları, yeterliliği ve mesleki eğitim, bilgi ve deneyim düzeyleri ile ilgili olması gereken düzenlemeleri içermektedir.

a. Mesleki Eğitim ve Tecrübe; bu standart denetimin yeterli eğitim görmüş ve deneyime sahip bağımsız muhasebe uzmanlarınca yapılmasını öngörür.

b. Bağımsızlık; denetçilerin müşterilere olan yükümlülüklerinin ötesinde kamuoyuna karşı kaliteli ve güvenilir bir denetim çalışması yerine getirme sorumlulukları bulunmaktadır.

c. Mesleki Özen ve Titizlik Standardı; denetçinin görevini sürdürürken ve raporunu düzenlerken gereken mesleki özen ve titizliği göstermesi kaçınılmazdır.

2. Çalışma Alanı Standartları; çalışma sahası standartları genel standartlara göre daha özeldir.

Çalışma alanı standartları kendi içinde sınıflandırılmıştır. Bunlar (Başpınar, 2005: 56-57);

a. Planlama ve Gözetim; denetimde planlama çalışmaları hazırlanırken işgücü planlaması, zaman planlaması ve kaynakların verimli kullanımının planlamasının yapılması gerekmektedir. Uygun bir denetim planlaması yapabilmek için müşteri işletmenin organizasyon yapısı, konum yeri, ürettiği mal veya hizmetlerin niteliği, finansal yapısı, iş ilişkisinde olduğu üçüncü kişiler gibi birçok konularda bilgi toplanmalıdır.

b. İç Kontrol Yapısının İncelenmesi; bir işletmede etkin bir iç muhasebe kontrol sisteminin bulunması, yayınlanan finansal raporların doğruluk ve güvenilirlik derecesini artırır.

c. Kanıt Toplama; çalışma sahası standartlarından birisi olan denetim görüşüne ulaşmadan önce yeterli miktarda uygun kanıt toplanmasını öngörmektedir. Denetçi toplayacağı denetim kanıtlarının miktarını işletmenin iç kontrol

sisteminin etkinliğine, denetlenen hesabın niteliklerine ve genel olarak denetlenen müşterinin durumuna göre belirleyecektir.

3. Raporlama Standartları; denetim sonucunda ulaşılan görüşün açıklandığı raporların kapsam ve düzenlemeleriyle ilgili standartlardır ve kendi içinde sınıflandırılmıştır. Bunlar (Duman, 2008: 55-56);

a. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk Standardı; denetim raporu mali tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun bir şekilde düzenlenip düzenlenmediğini belirtmektedir.

b. Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinde (GKGMİ) Değişmezlik Standardı; denetim raporu denetimin yapıldığı dönemde uygulandığı gözlemlenen GKGMİ ve bunların uygulanmasında kullanılan yöntemler bir önceki dönemdeki uygulamalarla tutarlı değilse farklı uygulandığı durumlar ve sonuçlar açıklanmalıdır.

c. Mali Tablolardaki Açıklamaların Yeterliliği; denetim raporunda genel kabul görülenin aksi belirtilmedikçe mali tablolarda yapılan açıklamaların yeterli olduğu kabul edilmelidir.

d. Görüş Bildirme Standardı; denetim raporu ya bir bütün olarak mali tablolara ilişkin bir görüşün bildirilmesini kapsamalı ya da bir görüş bildirilemiyorsa, bu durumu nedenleriyle birlikte açıklaması gerekmektedir.

Uluslararası denetim standartları, denetim faaliyetlerinin mesleki tecrübe ve eğitime sahip kişiler tarafından tüm süreçlerinde mesleki bir özen ve bağımsız bir şekilde yürütülmesini öngörmektedir. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu yapısında kurulan Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu tarafından yayınlanmakta olan Uluslararası Denetim Standartları Türkiye’de ulusal denetim standartları oluşturulurken Sermaye Piyasası Kurulu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu gibi birçok düzenleyici otorite tarafından örnek alınmıştır (Türedi vd., 2018: 7-8).

5. SONUÇ

Bu çalışmada Anglo-Sakson yaklaşımın denetim üzerindeki etkilerinin araştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde öncelikle literatürde Anglo-Sakson ile ilgili yapılmış çalışmalar denetim yönünden incelenmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde Anglo-Sakson modelin uygulanması neticesinde denetim konusunda meydana gelen değişiklikler ve oluşan sonuçlar tespit edilmiş ve analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen literatür araştırmasında Anglo-Sakson yaklaşımın denetim üzerindeki sonuçlarını bütünüyle içeren bir çalışma

eksikliğinin görülmesi nedeniyle; Anglo-Sakson modelin denetim üzerindeki etkilerini inceleyen bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan araştırma neticesinde denetim yönünden Anglo-Sakson yaklaşımın meydana getirdiği sonuçlar ve farklılıklar şunlardır:

Anglo-Sakson yaklaşım, girişimcileri daha özgürleştirmekte, işletmelerin daha serbest bir şekilde hareket etmesi sağlanmakta ve devlet müdahalesine sınır getirilmektedir. Daha gelişmiş bir sermaye piyasası ile bankalar finans ve fon piyasalarında aktif rol üstlenmektedirler. Kıta Avrupa yaklaşımında devletin müdahaleleri ile girişimciliğe sınır getirilmekte ve meydana gelebilecek riskler en aza indirgenmektedir. Dolayısıyla Anglo-Sakson yaklaşımda devletin müdahaleleri olmadan kendi kendini kontrol eden (otokontrol) bir denetim mekanizması bulunmaktadır. Denetim komitesinin bulundurulmasının zorunlu olması nedeniyle, Kıta Avrupa ülkelerindeki işletmelere göre daha fazla sayıdaki işletmede denetim komitesi yer almaktadır. Denetim komitesinin bağımsızlığına vurgu yapılmakta olup şeffaflık, tarafsızlık ve objektifliğe son derece önem verilmektedir. Risklerin daha fazla olması nedeniyle denetim firmaları sık sık davalar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Açılacak davalar sayesinde denetim firmalarının kontrol altında tutulması amaçlanmaktadır.

Anglo-Sakson yaklaşımının denetim konusunda hedeflediği temel amaçlar çerçevesinde oluşturulan Uluslararası Denetim Standartları Komitesi ve sonrasında kurulan Uluslararası Denetim Standartları Kurulu sayesinde denetim ile ilgili iki önemli çıktı meydana gelmiştir. Bunlar uluslararası bağımsız denetim standartları ve bağımsız denetimdir. Uluslararası bağımsız denetim standartları ve bağımsız denetim sayesinde denetim faaliyetlerinde ortak bir dile ve standarda ulaşılmış, denetim faaliyetlerinin etkiliği ve verimliliği artırılmaya çalışılmış, denetimde bağımsızlık, tarafsızlık ve şeffaflığın sağlanması amaçlanmıştır.

Elde edilen sonuçların analiz edilmesi neticesinde Kıta Avrupa ve Anglo-Sakson yaklaşımın denetim konusunda artıları ve eksilerinin bulunduğu görülmüştür. İki yaklaşımda bulunan avantaj ve dezavantajların belirlenmesi ile iki modeldeki olumlu tarafların birleştirilerek etkin ve verimli bir denetim modelinin oluşturulması gerektiği çalışma sonucunda öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- APAN, A. (2011). "ABD ve Türkiye’de Denetim Sistemindeki Son Eğilimler: Genel Müfettişlik ve Performans Denetimi", *Türk İdare Dergisi*, (471-472), 9-30.
- AYDIN, M. (2018). "Anglo-Sakson Yaklaşımının Türk Vergi Muhasebesine Etkileri: Adım Üniversiteleri Örneği", *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 8(1), 33-39.
- BALLAS, A.A. (1998). "The Creation of the Auditing Profession in Greece", *Accounting, Organizations and Society*, 23(8), 715-736.
- BAŞPINAR, A. (2005). "Türkiye’de ve Dünya’da Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış", *Maliye Dergisi*, (148), 35-62.
- BAUWHEDE, H.V. ve WILLEKENS, M. (2004). "Evidence on (the lack of) audit-quality differentiation in the private client segment of the Belgian audit market", *European Accounting Review*, 13(3), 501-522.
- BOTZEM, S. ve QUACK, S. (2005). "Contested rules and shifting boundaries: international standard-setting in accounting", <https://bibliothek.wzb.eu/pdf/2005/iii05-201.pdf>, 15.10.2018.
- CEYLAN, E. (2013). *Bağımsız Dış Denetim ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Programı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- CHEN, J., DUH, R.R., HSU A.W.H. ve PAN, C.M. (2015). "Can Anglo-Saxon Audit Committee Scheme Improve Earnings Quality in Non-Anglo-Saxon Environments?", *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, (11), 61-74.
- COLLIER, P. ve ZAMAN, M. (2005). "Convergence in European Corporate Governance: the audit committee concept", *Corporate Governance*, 13(6), 753-768.
- DUMAN, Ö. (2008). *Muhasebe Denetimi ve Raporlama*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- ELİTAŞ, C., YILDIZ, F. ve ÜÇ, M. (2011). "Muhasebe Biliminin Çevresi: Anglo-Sakson ve Kıta Avrupa Karşılaştırması", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 1-18.
- ERÇİÇEK, M. (2016). *Türkiye’de Denetimin Gelişimi ve Yeni Gelişmeler Işığında Denetimin Dönen Varlıklara Etkisi ve Bir Uygulama*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- ERDOĞAN, M. (2002). "Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetimin Gerekliliği", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, (5), 51-53.
- GÜREDİN, E. (2000). *Denetim*, Beta Yayınları, İstanbul.
- KANDEMİR, T. ve AKBULUT, H. (2013). "Bağımsız Denetimin Etkinliğinde Denetimden Sorumlu Komitenin Rolü: Türkiye’deki Bağımsız Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(20), 37-55.
- KARAHAN, M. (2017). "Türkiye, ABD ve AB’de Muhasebe Denetiminin Karşılaştırılması", *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 273-288.
- KARATEPE, K. (2010). "Bürokratik Dokunulmazlığın İnşası: Denetim Sisteminde "Reform" ve Teftiş Kurullarının Kaldırılması", *Mülkiye Dergisi*, 34(268), 91-121.

- KIZIL, C., AKMAN, V. ve KORKMAZ, H. (2015). “Marmara Bölgesinde Muhasebe-Denetim Mesleğinin Önemi Üzerine Bir Araştırma”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 193-211.
- KIZILGÖL, Ö. (2014). *Müşteri Firma İlişkilerinde Bağımsız Denetim ve Müzakere*, Dora Yayınları, Bursa.
- LÜTZ, S. ve EBERLE, D. (2007). “On the Road to Anglo-Saxon Capitalism? German Corporate Governance Regulation Between Market and Multilevel Governance” https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=988696, 23.10.2018.
- MAIJOOR, S. (2000). “The Internal Control Explosion”, *International Journal of Auditing*, (4), 101-109.
- MÉNDEZ, C.F. ve GARCÍA, R.A. (2007). “The Effects of Ownership Structure and Board Composition on the Audit Committee Meeting Frequency: Spanish Evidence”, *Corporate Governance An International Review*, 15(5), 909-922.
- MENNICKEN, A. (2008). “Connecting worlds: The translation of international auditing standards into post-Soviet audit practice”, *Accounting, Organizations and Society*, (33), 384-414.
- PIOT, C. (2005). “Auditor Reputation and Model of Governance: A Comparison of France, Germany and Canada”, *International Journal of Auditing*, (9), 21-44.
- PIOT, C. ve JANIN, R. (2007) “External Auditors, Audit Committees and Earnings Management in France”, *European Accounting Review*, 16(2), 429-454.
- PUCHETA-MARTÍNEZ, M.C. ve FUENTES, C. (2007). “The Impact of Audit Committee Characteristics on the Enhancement of the Quality of Financial Reporting: An empirical study in the Spanish Context”, *Corporate Governance An International Review*, 15(6), 1394-1412.
- SOLTANI, B. (2002). “Timeliness of corporate and audit reports: Some empirical evidence in the French context”, *The International Journal of Accounting*, (37), 2015-246.
- TOKAÇ, A. (2006). *Uygulamacı Gözüyle İşletmelerde Muhasebe Organizasyonu ve Denetimi*, Tunca Kitabevi, İstanbul.
- TÜREDİ, H., ALA, T. ve TEPEGÖZ, Ş.M. (2018). “Uluslararası Denetim Standartları Açısından Kurumsal Yönetim Sürecinin Değerlendirilmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 1-16.
- WILLEKENS, M., BAUWHEDDE, H.V. ve GAEREMYNCK, A. (2004). “Voluntary Audit Committee Formation and Practices among Belgian Listed Companies”, *International Journal of Auditing*, (8), 207-222.

BİTKİ KOMPOZİSYONLARININ YOL AĞAÇLANDIRMALARINDA ÖNEMİ

The Importance of Plant Compositions on Road Plantations

Makbulenur BEKAR

Araştırma Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü
mnurbekar@gmail.com

Demet Ülkü GÜLPINAR SEKBAN

Araştırma Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü
demetgulpinar@hotmail.com

ÖZET: Günümüzde artan nüfus ve endüstrileşme sonucu ortaya çıkan kentleşme olgusu, getirdiği birçok avantaj olmasına rağmen, çok sayıda sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar, stres, gürültü artışı gibi etkilerinin yanında; hava kirliliği, su kirliliği gibi çevresel bozulma gibi de etkileri vardır. Ayrıca bu sorunlar ile karşılaşan kentlerde, halkının sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan birçok sorunu ortaya çıkmıştır. Günümüzde yapılacak olan tasarımların ana amacı bu gibi sorunlara cevap olabilmek olmalıdır. Çünkü gün geçtikçe bu plansız yapılaşma psikolojik açıdan kentliler üzerinde baskı yaratmakta ve rahat nefes alma olanaklarının önüne geçmektedir. Bu olumsuz faktörlerden etkilenen kentlerin birçok bileşenleri vardır. Yollar ise bu bileşenlerin en önemlileri arasındadır. Yapılacak olan peyzaj tasarımlarında yolları sadece sert zeminden ibaret alanlar değil aynı zamanda ekosisteme yararlı yönde hizmet edecek bölgeler olarak tasarlamalıyız. Bu kapsamda, yapılan planlama çalışmalarında yolların sadece bir istikamet güzergâhı olarak değerlendirilmesinden ziyade, estetik ve fonksiyonel yönünü ortaya çıkartacak bir koridor olarak değerlendirilmelidir. Fonksiyonel birçok şeye hizmet ederken aynı zamanda görsel kalitesinin artması kente kimlik kazandıracaktır.

Yapılan bu çalışmada, literatür ve gözlem aşamaları doğrultusunda birçok işleve hizmet eden karayollarının önemi vurgulanmıştır. Yapılan anket çalışmasında, uygulanmış karayolu bitkilendirme örnekleri bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar öğeleri açısından değerlendirilmiştir. Anketlerin değerlendirilmesinde SPSS istatistik yazılımı kullanılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda yapılacak olan karayolu çalışmaları için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeleri: karayolu bitkilendirmeleri, bitkilendirme tasarımı, bitkilendirme kriterleri

ABSTRACT: The urbanization phenomenon that has emerged as a consequence of increasing population and industrialization today has brought many problems with it, even though it has many advantages. These problems, besides the effects like stress, noise increase; air pollution, environmental pollution such as water pollution. Moreover, in cities that face these problems, many problems have arisen from the social, economic and cultural point of view. The main aim of today's designs should be to be able to respond to such problems. Because the unplanned construction gradually pressures the urban people psychologically and prevents the possibility of comfortable breathing. The cities affected by these negative factors have many components. Roads are among the most important of these components. In the landscaping designs to be made, we must design roads not only as hard ground, but also as zones that serve the ecosystem in a useful way. In this context, it should be considered as a corridor that will reveal aesthetic and functional direction, rather than being considered as a route only in planning studies. At the same time, the increase in visual quality will make the city an identity while serving many functional things.

In this study, emphasis was given to the importance of highways serving many businesses in line with literature and observational stages. In the questionnaire survey, the applied highway planting samples were evaluated in terms of planting design criteria. SPSS statistical software was used in the evaluation of the questionnaires. Suggestions have been made for highway studies to be carried out in accordance with the results.

Keywords: highway planting, planting design, planting criteria

1.GİRİŞ

Kentler, kullanım yoğunluğu ve insan etkisinin en fazla olduğu mekânlardır. Artan sanayileşme ile birlikte bu gibi yerlerde çalışmak üzere kırdan kente giderek göçün artması, konut, ulaşım, ticari ihtiyaçlı kullanımlar, fosil yakıt tüketimi, ormansızlaşma, hatalı arazi kullanımı, atmosfere salınan sera gazlarının nedenleri ile oluşan kirlilik, üretim ve tüketim dengesizlikleri bu alanları çevresel problemleri artan alanlar durumuna getirmektedir. Sonuçta ise; kentsel mekanlarda giderek azalan yeşil alanlar, tahrip edilen doğal ve tarihi doku, yaşamı gitgide zorlaştırmakta, insanı doğadan uzaklaştırmakta, bu da kentlerde giderek artan ekolojik problemleri ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Korkut vd., 2017).

Tüm dünya ve ülkemizde peyzaj tasarım algısında da köklü bir değişim ve dönüşüm süreci bulunmaktadır. Ülkemizde de yaşanan bu farklılık ve dönüşüm süreçlerinin sebeplerinin daha net ifade edilebilmesi ve kentlinin beklentileri doğrultusunda geleceğe dair peyzaj kalite parametrelerinin belirlenmesi, sahip olduğumuz peyzajların değerlerinin gelecek nesillere daha sağlıklı bir şekilde iletilmesini sağlayacaktır (Altuntaş, Ortaçşeme 2018).

Kentlerdeki doğal kaynakların hatalı kullanımları ve yarattığı çevresel problemler, Türkiye ve tüm dünyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan kentlerin gündemindeki önemli problemler arasındadır. Bu kapsamda doğal ve kültürel kaynakların öncelikle mevcut potansiyelini belirlemek önem arz etmektedir. Mevcut potansiyeli belirlemek için alanın doğal ve kültürel değerlerinin objektif olarak ortaya konulması gerekmektedir. Kent problemlerin ortaya çıkmasındaki en önemli faktör, koruma-kullanım dengesinin ve çevresel değerlerin yeteri kadar dikkate edilmemesidir. Böylece alanlardan yararlanma olgusu, toplumun istek, ihtiyaç ve sürdürülebilir yaklaşımlarla değerlendirilmesi sağlanabilecektir (Tunay vd., 2008).

Karayolları asıl fonksiyonellerinin dışında oluşturduğu doğal ve kültürel güzergahlar ile kırsal ve kentsel alanlar içinden geçerken farklı rekreasyon alanları ve etkinlikleri ortaya çıkarırlar. Ekolojik ve estetik potansiyellere sahip karayolu güzergahları ise doğal envanterlerin korunması ve biyolojik çeşitliliğin takibi için önemli potansiyelleri bulunmaktadır. Yapılan tasarım kararları ile sürücü ve yolcuların peyzajla ilişki içerisinde olması, yol güzergahını oluşturan mekanların farklı ve etkileyici etkilerini hissetmeleri mümkün olabilmekte fiziksel ve duygusal açıdan doyumları artırılabilir (Koçan, 2007; Kırkık, 2007).

Bu kapsamda karayolları bir kentin önemli potansiyelleri arasındadır. Birçok kente ulaşmak için zorunlu güzergahlar arasında olan karayolları kentin kimliğini de oldukça derinden etkilemektedir. Şoförleri, gerek fonksiyonel gerekse estetik açıdan etkilemektedir.

Yapılan bu çalışma kapsamında literatür ve gözlem aşamaları doğrultusunda birçok işleve hizmet eden karayollarının önemi vurgulanmıştır. Yapılan anket çalışmasında, uygulanmış karayolu bitkilendirme örnekleri bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar öğeleri açısından değerlendirilmiştir. Anketlerin değerlendirilmesinde SPSS istatistik yazılımı kullanılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda yapılacak olan karayolu çalışmaları için önerilerde bulunulmuştur.

2.BULGULAR

Yapılan çalışma kapsamında uygulanmış 10 yol peyzajı üzerinden bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri değerlendirilmiştir. Sonuçta ise toplamda en çok hangi değişkenin en fazla ve en az sonuç aldığı ortaya konulmuştur. Ortaya çıkan bu sonuçlar doğrultusunda yapılacak çalışmalar için insanların en çok hangi değişkenlerin dikkatini çektiği belirlenmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde katılımcıların tercih etme durumu +1 puan olarak

değerlendirilmiştir. Toplam değerler puanlanarak tablolar oluşturulmuştur. Her bir katılımcının tercih etmesi parametrelere +1 puan kazandırmıştır. Bir parametrenin alabileceği en yüksek puan +100, en düşük puan ise +1'dir.

Birinci örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +70, armoni-kontrast +65, egemenlik-denge %20, simetri +40, renk +10, doku %34, vurgu +12, form +29, tekrar +82, ölçü +74'tür. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok tekrar (+82), birlik (+70), armoni-kontrast (+65) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, renk (+10), vurgu (+12), simetri (+40) bulunmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların birinci örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 1 Yol peyzajı (URL-1)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	70	+70
	Armoni-Kontrast	65	+65
	Egemenlik-Denge	20	+20
	Simetri	40	+40
	Renk	10	+10
	Doku	34	+34
	Vurgu	12	+12
	Form	29	+29
	Ölçü	74	+74
	Tekrar	82	+82

İkinci örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +83, armoni-kontrast +76, egemenlik-denge +82, simetri +24, renk +13, doku +10, vurgu +10, form +14, tekrar +75, ölçü +35'tir. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok birlik (+93), armoni-kontrast (+76), egemenlik-denge (+82) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, renk (+13), vurgu (+10), doku (+10) bulunmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların ikinci örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 2 Yol peyzajı (URL-2)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	83	+83
	Armoni-Kontrast	76	+76
	Egemenlik-Denge	82	+82
	Simetri	24	+24
	Renk	13	+13
	Doku	10	+10
	Vurgu	10	+10
	Form	14	+14
	Ölçü	35	+35
	Tekrar	75	+75

Üçüncü örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +81, armoni-kontrast +68, egemenlik-denge +74, simetri +15, renk +86, doku +36, vurgu +25, form +34, tekrar +70, ölçü +21'dir. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok birlik (+81), renk (+86), tekrar (+70) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, simetri (+15), vurgu (+25), ölçü (+21) bulunmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların üçüncü örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 3 Yol peyzajı (URL-3)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	81	+81
	Armoni-Kontrast	68	+68
	Egemenlik-Denge	74	+74
	Simetri	15	+15
	Renk	86	+86
	Doku	36	+36
	Vurgu	25	+25
	Form	34	+34
	Ölçü	21	+21
	Tekrar	70	+70

Dördüncü örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +551, armoni-kontrast +47, egemenlik-denge +79, simetri +31, renk +63, doku +21, vurgu +10, form +69, tekrar +33, ölçü +48'dir. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok renl (+63), form (+69), egemenlik-denge (+82) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, vurgu (+10), doku (+11) bulunmaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların dördüncü örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 4 Yol peyzajı (URL-4)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	51	+51
	Armoni-Kontrast	47	+47
	Egemenlik-Denge	79	+79
	Simetri	31	+31
	Renk	63	+63
	Doku	11	+11
	Vurgu	10	+10
	Form	69	+69
	Ölçü	48	+48
	Tekrar	33	+33

Beşinci örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +56, armoni-kontrast +12, egemenlik-denge +83, simetri +93, renk +96, doku +74, vurgu +74, form +82, tekrar +79, ölçü +58'dir. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok renk (+96), simetri (+93), egemenlik-denge (+83) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, armoni-kontrast (+12) bulunmaktadır. Örnek alanlar içerisinde sonuçların en yüksek olduğu resimler arasındadır. Bunun uygulanan tasarımın dikkat çekici olması olduğu öngörülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların beşinci örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 5 Yol peyzajı (URL-5)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	56	+56
	Armoni-Kontrast	12	+12
	Egemenlik-Denge	83	+83
	Simetri	93	+93
	Renk	96	+96
	Doku	74	+74
	Vurgu	75	+75
	Form	82	+82
	Ölçü	58	+58
	Tekrar	79	+79

Altıncı örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +24, armoni-kontrast +14, egemenlik-denge +45, simetri +71, renk +31, doku +24, vurgu +18, form +76, tekrar +79, ölçü +53'dür. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok tekrar (+79), form (+76), simetri (+71) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, armoni-kontrast (+14), doku (+17), vurgu (+18) bulunmaktadır.

Tablo 6. Katılımcıların altıncı örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 6 Yol peyzajı (URL-6)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	24	+24
	Armoni-Kontrast	14	+14
	Egemenlik-Denge	45	+45
	Simetri	71	+71
	Renk	31	+31
	Doku	17	+17
	Vurgu	18	+18
	Form	76	+76
	Ölçü	53	+53
	Tekrar	79	+79

Yedinci örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +76, armoni-kontrast +19, egemenlik-denge +23, simetri +10, renk +96, doku +84, vurgu +89, form +68, tekrar +31, ölçü +26'dır. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok renk (+96), vurgu (+89), doku (+84) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, simetri (+10), armoni-kontrast (+19), tekrar (+31) bulunmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların yedinci örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 7 Yol peyzajı (URL-7)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	76	+76
	Armoni-Kontrast	19	+19
	Egemenlik-Denge	23	+23
	Simetri	10	+10
	Renk	96	+96
	Doku	84	+84
	Vurgu	89	+89
	Form	68	+68
	Ölçü	26	+26
	Tekrar	31	+31

Sekizinci örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +73, armoni-kontrast +25, egemenlik-denge +68, simetri +91, renk +91, doku +51, vurgu +11, form +71, tekrar +26, ölçü +18'dir. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok renk (+91), birlik (+73), simetri (+75) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, vurgu (+11), ölçü (+18), armoni-kontrast (+25) bulunmaktadır.

Tablo 8. Katılımcıların sekizinci örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 8 Yol peyzajı (URL-8)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	73	+73
	Armoni-Kontrast	25	+25
	Egemenlik-Denge	68	+68
	Simetri	75	+75
	Renk	91	+91
	Doku	51	+51
	Vurgu	11	+11
	Form	71	+71
	Ölçü	18	+18
	Tekrar	26	+26

Dokuzuncu örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +95, armoni-kontrast +21, egemenlik-denge +83, simetri +84, renk +21, doku +74, vurgu +54, form +69, tekrar +81, ölçü +45'dir. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok birlik (+95), egemenlik-denge (+83), tekrar (+81) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, armoni-kontrast (+21), renk (+21), ölçü (+45) bulunmaktadır.

Tablo 9. Katılımcıların dokuzuncu örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 9 Yol peyzajı (URL-9)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	95	+95
	Armoni-Kontrast	21	+21
	Egemenlik-Denge	83	+83
	Simetri	84	+84
	Renk	21	+21
	Doku	74	+74
	Vurgu	54	+54
	Form	69	+69
	Ölçü	45	+45
	Tekrar	81	+81

Onuncu örnek alanın sonuçlarına baktığımızda; Birlik +94, armoni-kontrast +24, egemenlik-denge +85, simetri +42, renk +25, doku +81, vurgu +79, form +58, tekrar +26, ölçü +47'dir. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok birlik (+94), doku (+81), egemenlik-denge (+85) değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen değişkenler arasında ise, tekrar (+26), armoni-kontrast (+24), renk (+25) bulunmaktadır.

Tablo 10. Katılımcıların onuncu örnek alanı bitkilendirme tasarım kriterleri ve temel tasar ilkeleri açısından değerlendirme sonuçları

Örnek no: 10 Yol peyzajı (URL-10)	Değişkenler	Frekans	Toplam puan
	Birlik	94	+94
	Armoni-Kontrast	24	+24
	Egemenlik-Denge	85	+85
	Simetri	42	+42
	Renk	25	+25
	Doku	81	+81
	Vurgu	79	+79
	Form	58	+58
	Ölçü	47	+47
	Tekrar	26	+26

3.SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışma kapsamında 10 örnek alan için toplam sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir. Örnek resimlere verilen toplam yüzde değerler yazılarak en çok ve en az tercih edilen değişkenler belirlenmiştir.

Elde edilen toplam veriler doğrultusunda birlik +703, armoni-kontrast +371, egemenlik-denge +642, simetri +485, renk +532, doku +472, vurgu +383, form +570, tekrar +582, ölçü +425'dir. Katılımcıların sonuçları değerlendirildiğinde, örnek alan üzerinde en çok birlik +703, tekrar +582, renk +532 değişkenleri tercih edilmiştir. En az tercih edilen toplam değerler ise, armoni-kontrast +371, vurgu +383 bulunmaktadır (Tablo 11-12).

Tablo 11. Örnek alanlara dair toplam veriler

Değişkenler	Örnek alanlara dair bulgular										Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Birlik	70	83	81	51	56	24	76	73	95	94	703
Armoni-Kontrast	65	76	68	47	12	14	19	25	21	24	371
Egemenlik-Denge	20	82	74	79	83	45	23	68	83	85	642
Simetri	40	24	15	31	93	71	10	75	84	42	485
Renk	10	13	86	63	96	31	96	91	21	25	532
Doku	34	10	36	11	74	17	84	51	74	81	472
Vurgu	12	10	25	10	75	18	89	11	54	79	383
Form	29	14	34	69	82	76	68	71	69	58	570
Ölçü	74	35	21	48	58	53	26	18	45	47	425
Tekrar	82	75	70	33	79	79	31	26	81	26	582

Tablo 12. Parametrelerin büyüktten küçüğe sıralanması

Birlik	Egemenlik Denge	Tekrar	Form	Tekrar	Renk	Simetri	Ölçü	Vurgu	Armoni Kontrast
703	642	582	570	582	532	485	425	383	371

Yol peyzajlarının ekolojik, ekonomik, estetik parametreler, kent kimliği vb. birçok değişken açısından oldukça önemlidir. Yapılan bu çalışma kapsamında ise uygulanan örnekler arasında hangi değişkenlerin katılımcıların dikkatlerini daha çok/az çektiğini ortaya koyabilmektedir. Aynı zamanda bu verilerin ileride yapılacak olan çalışmalar için rehber niteliği taşımasıdır. Elde edilen veriler yapılan çalışma kapsamında Tablo 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10'da verilmiştir. parametrelerin aldığı toplam değerler ise Tablo 11-12'de verilmiş ve en çok/az tercih edilen değerler ortaya konulmuştur.

Kaynaklar

- Altuntaş, A., Ortaçeşme, V. (2017). Peyzaj kalite hedeflerinin yerel ölçekte belirlenmesi: Antalya Aksu örneği. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 30(2), 121-131.
- Korkut, A., Kiper, T., & Topal, T. Ü. (2017). Kentsel peyzaj tasarımıda ekolojik yaklaşımlar. *Artium*, 5(1), 14-26.
- Tunay, M., Yılmaz, B., & Ateşoğlu, A. (2008). Bartın-Amasra Karayolu Güzergahının Doğal Peyzaj Özellikleri Üzerindeki Etkilerinin Saptanması. *Ekoloji*, 17(66), 23-30.
- Kırık, K.P., Karayolları Peyzaj Planlaması, Hadımköy-Kınalı Örneği, ZKÜ Bartın Orman Fakültesi, Bitirme Tezi, Bartın, 2007.
- Koçan, N. (2007). Gümüşhane-trabzon karayolu güzergahı peyzaj değerlerinin irdelenmesi.
- URL-1, http://www.toyogreen.com/Landscaping_Amenity%20Planting.htm
- URL-2, <https://articles.extension.org/pages/67466/urban-tree-planting-part-1:-site-selection>
- URL-3, <https://novalis.org/images/photo/nature/charles-river-10-23-04/trees-road-highrise.html>
- URL-4, <https://www.monash.vic.gov.au/About-Us/Council/Have-Your-Say/Draft-Urban-Landscape-and-Canopy-Vegetation-Strategy>
- URL-5, <https://pixfeeds.com/images/japan/travel/1280-637138660-people-walking-among-trees-yellow-leaves.jpg>
- URL-6, <https://gezipgordum.com/sanzelize-caddesi-champs-elysees/>
- URL-7, <https://tr.aliexpress.com/item/American-Autumn-Blaze-Maple-Seeds-10-Seeds-Pack-Acer-palmatum-atropurpureum-for-Garden-Planting-All-Season/32814774678.html>
- URL-8, <http://the202cool.blogspot.com/2011/04/smelly-trees-ginkgo-trees.html>
- URL-9, <http://www.localecologist.org/2009/10/scenes-from-road-singapore-malaysia.html>
- URL-10, <https://www.homeanddecor.com.sg/articles/83806-singapore-s-flowering-season-here-where-catch-best-blooms>

The SAFETY CHARACTER of the BLACK SEA in the HISTORY PROCESS: The ROLE of STRAITS and the FREEDOM INTERESTS in RUSSIA

Tarihi Süreç İçerisinde Karadenizin Güvenliği Meselesi: Boğazların Rolü ve Rusya'nın Özgürlük Arayışları

Mehmet Ali KARAMAN

Dr. Öğretim Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
malikaraman@hotmail.com

ABSTRACT: When the security of the Black Sea is considered in terms of world geopolitics, it is important for the governments of Romania, Bulgaria, Ukraine and Georgia, especially in Russia and in the Black Sea coast. Bulgaria and Romania have felt more free because of their ties to the Balkans. They have developed relations with Europe through this link, while continuing their regional dialogue with the Black Sea in an effective manner. On the other hand, Russia, Ukraine and Georgia are in this negative condition. Russia's policy of going south and opening to the world has shown itself through different plans throughout history, and the practices it has done from time to time have turned to new quests, feeling that they have been taken away from their freedom. In this study, 19th century and later Black Sea, straits and security needs will be discussed in the historical process. The study, which is prepared by taking into account the Ottoman archives and the related publications, reports and academic articles, is important in terms of better understanding of contemporary problems and determining the points to be considered in the process of producing solutions to the existing problems.

Key words: Straits, Black Sea, Russia.

ÖZET: Karadeniz'in güvenliği, dünya jeopolitiği açısından ele alındığında başta Rusya olmak üzere Karadeniz'e kıyısı bulunan Romanya, Bulgaristan, Ukrayna ve Gürcistan devletleri için önem arz etmektedir. Adı geçen devletlerden Bulgaristan ve Romanya Balkanlara olan bağı nedeniyle kendilerini daha özgür hissetmişlerdir. Bu bağ sayesinde Avrupa ile olan ilişkilerini geliştirdikleri gibi, öte yandan Karadeniz ile bölgesel diyaloglarını etkin şekilde sürdürmektedirler. Öte yandan Rusya, Ukrayna ve Gürcistan bu anlamda daha olumsuz şartlar içerisinde-dir. Rusya'nın güneye inme ve dünyaya açılma politikaları tarih boyunca farklı planlarla kendini göstermiş, yapmış olduğu uygulamalar zaman zaman başarılı olsa da başarısız olduğu durumlarda ise özgürlüğünün elinden alınmış olduğu hissiyle yeni arayışlara yönelmiştir. Bu çalışma içerisinde tarihi süreçte XIX. yüzyıl ve sonrası Karadeniz, boğazlar ve güvenlik ihtiyaçları ele alınacaktır. Osmanlı arşiv

vesikaları ışığında ve konu ile alakalı yayın, rapor ve akademik makaleler dikkate alınarak hazırlanan çalışma, günümüz sorunlarının daha iyi algılanması ve hâlihazırda problemlere çözüm üretme süreçlerinin ele alınacağı noktaların tespiti açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boğazlar, Karadeniz, Rusya.

INTRODUCTION

Straits in Historical Process

Each century is the scene for the formation of new maps, for the establishment of new states and for the restructuring of the present order. Throughout the ages, this situation has continued in the same way and this process has been observed in almost every region of the world in a similar way. The 19th century is the most important section shaped by the next century, that is, the 20th century, from political, economic, and social aspects, as it was shaped by the results of previous sections.

Since centuries, civilizations have been influenced by Asia. Asia's wealth, culture, and civilization have been sources for other regions. On the other hand, Asian-originated empires have organized various influxes to the West through their wealth and power, either by acquiring land or by religious reasons. Against this danger and the richness of Asia, the European nations formed alliances and organized various expeditions on Asia, choosing the way to move the works to the West, as well as the wealth of Asian continent, in the field of science and arts. This situation has existed mutually in various forms for centuries. The final state of affairs emerges as the ideal of Western companies to keep the rich underground resources in the East under control. When it comes to the 21st century, actual occupations have become very different from historical processes. So that the winning parties in the wars are going to bring their own people to this region and to take regional domination by economic sanctions and moves instead of keeping the region under occupation. The goals and ideals of keeping the various states or centers of the world under control over certain periods have always been. It can be said that there are various differences in religious, economic or political sense as it is the strategic features of the mentioned regions. Chronologically, Rome, Kurtaba, Jerusalem, Istanbul, India, Alsace Loren or the Straits. Of course, it is possible to increase these examples. When the mentioned regions are discussed in terms of political history of the world, there are places where tens of thousands of people are killed for the sake of the disappearance of the generations, exiles, immigration in short, blood and disappearance. Some

of the regions mentioned above have passed the ages but have always maintained their strategic nature. One of the most important of these is the straits, the most important link between Asia and Europe.

The straits are the most important and strategic links connecting the continents. It is also important throughout history. Istanbul and the Dardanelles are one of the most important points of transit between Asia and Europe on the planet and worthy of regional states. These two throats carry the feature of being the gateway to the Black Sea in the world. The states located on the land part surrounding the Black Sea tried to realize their ideals and calculations of the most known Russian hot seas through the mentioned straits.

The 19th century was the period when strategies for the straits and Black Sea region states were established and active policies were implemented. Because the Straits and the world history have become the stage when the Black Sea is made up of threats to the Black Sea where the calculations of the European powers, not only the states but the United Kingdom, are on the Black Sea. With the Edirne Treaty signed in 1829, Russian vessels were given free access to the Black Sea and the Straits. 1833 years during this period is an important date for the Black Sea, Russia and the Straits. Britain and Russia, which have been involved in the internal problems of the Ottoman Empire, have since tended to make active politics on the Straits. In 1833, which was described as a historic opportunity for Russia in particular, the Treaty of Hunchkrowship can be described as the period when the Russian Navy was dominant in the Straits. With the London Straits Convention signed in 1841, as the Straits won an international status, Russia's sovereignty in the straits until that time was finalized. After this date, particularly Britain and France have tended to increase demand and rights in the straits. Later in the history of the Ottomans and Russians at the beginning of their problems outside the internal affairs of the throat was the subject and occasionally encountered. As of the 20th century, the Balkan wars erupted, causing indirect warming of the region. The security issue of the Black Sea and the Straits has come to the fore with the First World War which started in 1914. During the years of war, when the sovereignty of the Ottoman State was seriously endangered, all states involved in the war, especially in Europe, were interested. In most of the agreements signed after the war, the control of the straits and the security issue of the region have come to the agenda. The situation in the Lausanne Straits agreement was taken and in the wartime, the Straits were allowed to freely use their neutrals on neutral state ships, provided they maintained neutrality. On the other hand, sovereignty rights over Turkey's straits, is

restricted in Lausanne. Because with Lausanne, demilitarization of the Straits and the establishment of an international commission straits would be the ones against Turkey. This continued until the 1936 Montreux Straits Convention.

Both commercial and military interests in the post-war agreement that brought to the forefront of demands and wishes of the victorious imperialist powers, namely the period from Turkey is ridden too heavy. These calculations have been on the agenda in the future. With the signing of the signed Montreux Straits in 1936, trade liberalization in particular has been gained, which is a very important step towards the survival of regional trade. On the other hand, this situation has taken a turn against Turkey, it has led to the breakdown of serious financial expectations.

Black Sea after the Cold War

The cold war period is the world's last blocking period. During this period, the Black Sea constituted the most significant strategic boundary between east and west. Being a closed sea, the Black Sea is spreading through the Marmara Sea and the Straits to the Aegean Sea. 31 km. length of the Bosphorus, 70 km. length of the Dardanelles and 224 km. about 325 kilometer distance with the Sea of Marmara in length to reach the Black Sea appears as a distance that must be overcome. (Turkey Coastal Safety Data for 2007), different cultures and nations from each other on a piece of land bordering the Black Sea is located. Turkey, Russia, Romania, Bulgaria and the state are continuing their existence on the edge of the Black Sea in Georgia. In this direction, within the enlargement policies of the European Union, the Black Sea has a separate prescription. Within this framework, the regional security of the Black Sea has become an international policy issue, bringing the concept of Euro-Atlantic security to the point where NATO expands to the Black Sea. (Yel: 2009, 246) Among the threats to security in the Black Sea are ethnic, sectarian causes as well as border problems and the active use of the potential energy basin on the Black Sea. On the other hand, other factors that increase the importance of the Black Sea are;

- Enlargement plans including the European Union and NATO including the Black Sea
- Requests and expectations of Russia's return to its former influence
- The Black Sea is an East-West energy corridor
- The US is an important and sheltered base for the Russian Federation and its supporters during a possible Iranian operation.

- The Black Sea has come to the forefront because of the security of the pipelines and the need for tanker transportation for the East-West energy corridor. (Yel: 2009, 248)

The dependence of European countries on Middle Eastern oil and Russian natural gas and the decrease in production in the North Ice Sea have increased the importance of energy resources coming from the Caspian Sea Basin. This has put the security issues of the Black Sea east into the EU's interest. Nevertheless, the Caucasus has not been a direct security threat to the European Union. In short, EU member states have aimed to ensure the stability and security of energy transportation routes. (Tangor: 2005, 59)

The Black Sea has remained on the agenda of the region's governments, especially in recent periods with energy and possible oil reserves. The fact that the oil produced by the Asian oil producers is moving into Europe is a route for the giant companies, making it necessary for the region to be safe after the cold war. Moreover, in terms of political and militarist approaches, Black Sea is of special importance since it is a springboard for Europe and NATO. (Ioan: 2006, 99)

Some of the threats highlighted in the European Security Strategy adopted on 12 December 2003 are important for regional stability and security. Terrorism, weapons of mass destruction, regional conflicts, organized crime organizations and some states that have lost their transparency are some of them. The existence of governments with variable structure in the region as well as economically dependent outsourcing states makes them difficult to develop policies on.

In the last quarter of the 20th century, Yeltsin's Western approaches to the disintegration of the Soviet Union were influential in the Black Sea as influential. Boris Yeltsin and his team (prime minister Igor Gaaydar and foreign minister Andrei Kozyrev) formed the body of the new witches, also called the Atlantic or reformer. The new westerners played an important role in the transition process that Russia experienced in the early nineties. In this period, the Moscow administration focused on the economic integration and political rapprochement with the western and international system from a cooperative based perspective. The administration believed that the "westernization" period would contribute to the establishment of a democratic political regime in Russia based on market economy. Thus, the westernization movement was influenced in a new way by the Russian political life (Sönmez: 2010, 75), because the relation between Russia's West and the need for modeling of the West is

based on XVII. It is known to be based on Petro until the century. Petro's management mentality was based on the sense of modeling Western and Western civilizations.

The Straits and Russia's Quest for Freedom

Today, 17 million square kilometers of land, 143.7 million inhabitants, 10% of the world petroleum and 33% of the natural gas, 17 accepting itself as the sole owner and heir of the empire, the RF, the territory of the USSR dispersed against all debts of the USSR 75% of the population, 51% of the population and 75% of the factories. In addition to these achievements, the post-1991 Russian Federation has lost 20% of its land in Asia. Therefore, Moscow effect echoes the Atlanticist between great empires of collapse suffered the shocks 1991-93 has followed a foreign policy strategy in line with the West and has preferred to act unrelated to the former Soviet Union. (Tycoons: 2007, 146) has been developed based Soviet Black Sea policy of Turkey. So that has been developed over the policies of Turkey and the problems and conflicts have been implemented in this direction. Turkey, NATO's only ally in the region, while Turkey's regional sanctions and prestige was at a high level until the beginning of the 2000s. In 2004 Bulgaria's NATO and Romania, to be incorporated into the European Union in 2007 has resulted in the theft of the role of Turkey. Hence NATO's mission and plans and the Black Sea via Turkey not only in the framework that are included in Romania and Bulgaria have started to be addressed.

When we look at the Black Sea region in terms of the European Union, it is clear that the EU is also interested in this region, even if not as much as the United States. After the EU membership of Bulgaria and Romania on January 1, 2007, the western shore of the Black Sea was the new EU border. Therefore, due to the changes in the borders, concerns and new opportunities for the Black Sea region have emerged in the EU. (Going on: 2009, 107) We can say that NATO's enlargement policies have been successful in this framework. Russia is developing new strategies considering this situation. However, the fact that the throat of the control in the hands of Turkey's active role Turkey has made permanent.

Russian foreign policies are essentially developing around Russia's quest for freedom. This situation has always been perceived in the same way during the historical process. The perception of Tsarist Russia, Bolsheviks and Russian Federation remained the same. With its status in the north, Russia tends not to feel free but to increase its constant search for liberation efforts. In this framework, it produces politics especially through the straits that are under the

control of the Turks. As an alternative to this policy, the Middle East has continued to actively hold the corpse in recent times.

Turkey's stance on the straits has taken a rather conservative state. After World War II qualification is supported by many states, including the world's first powerful western states and protectionist attitude of Turkey in the region. A strong defense over the Straits has been a guarantee for both Russia and Europe for years. Recently, Russia, Turkey and the liberation through the gorges stable condition uncompromising quest has led sliding across the Middle East. Russia, which has gone astray from the problems in the Middle East, has gone through this geography in order to preserve prestige on the political platform, and on the other hand, has talked about its own role and existence within regional accounts. It is a correct approach to say that economic dreams, especially in the beginning of economic downturn, pull Russia into the bogged down of the Middle East, but that these policies are based on the dreams of going south.

The Black Sea is not only the territory of the region but also the most important and well-known region of the world, such as the European Union, NATO and the United Nations. The security of the Black Sea is a factor that Europe can never give up, producing policies on Asia and incorporating Asian wealth into its development plans.

CONCLUSION

The crisis and security problem in the Black Sea will result in regional countries and therefore the consequences that will affect Europe in the negative. The European Union, whose direct link and relationship with NATO, which has developed plans and policies in this framework in the region, has to be more objective in dealing with its enlargement policies. The security of the Black Sea passes through the safety of the straits, as discussed above. The fact that Turkey is in control of the Strait should never be forgotten. East - because of similar sensitivities in the processing of Western trade corridors advantage of being a NATO country Turkey should be assessed in a very good way. In recent days in Europe - problems experienced crisis and cooperation between Turkey, the Turkey of failing to support Turkey's expectations clearly on terror has led to embark on military cooperation with Russia. Machiavellian approach lies at the core of world government and diplomacy it can be said for Turkey. This possibility should considering the European Union, including both NATO's foremost security and terrorism must draw attention to the importance of feel that many issues besides Turkey.

References

- İoan, Mircea Pascu, "Now The EU Must Awaken to Black Sea Securty", *Eur op's World*, 2006.
- Kodaman, Timuçin, "Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Karadeniz Politikası", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C.III, S.III, 2007.
- Sönmez, Sait, "The Analysis of East West Politics of Yeltsin Administration in Context of The Movements of New Westernism and New Eurasianism, *Gazi Akademik Bakış*, C.III, S.VI, Ankara 2010.
- Tangör, Murat, "Avrupa Entegrasyonu ve Karadeniz", *Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz*, Haz. Osman Metin Öztürk-Yalçın Sarıkaya, Platin Yayınları, Ankara 2005.
- Yel, Selma, *Değişen Dünya Şartlarında Karadeniz ve Boğazlar Meselesi 1923-2008*, ATAM Yayınları, Ankara 2009.
- Yürür, Pınar, "Currenet Geopolitics of West Side of The Black Sea Basin", *II.Black Sea International Symposium "Black Sea Neighborhood"*, Giresun 2009.

DONANMA MECMUASI'NDA AMERİKA İLE ALAKALI YAZILAR

Related Articles With The Ottoman America in The Navy Magazine

Mehmet Ali KARAMAN

Dr. Öğretim Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
malikaraman@hotmail.com

ÖZET: XIX. yüzyılın başlarında ilk olarak kendini gösteren Türk – Amerikan ilişkileri Amerikan elçisinin 1802 yılında Osmanlıya gelmesi ve elçinin diplomatik olarak tanınması üzerine ülkesine dönmesi le başlayacaktır. Bu kriz ilerleyen yıllarda aşılarak 1830 yılına gelindiğinde Türk Amerikan ticaret anlaşmasıyla yerini işbirliğine ve karşılıklı ittifaka bırakmıştır. Uzak kıtalarda olsa da Amerika'nın Bilinen dünyada yani Asya ve Avrupa'da varlık gösterme çabası XVII. yüzyıla dayanır. Osmanlı Amerika ilişkileri basın hayatında oldukça geniş yer bulmuştur. Dönemin en önemli basın ve yayın organlarından olan Donanma Mecmuası Osmanlı – Amerika ilişkilerine oldukça geniş yer vermiştir.

İlk sayısını Mart 1910 senesinde yayımlanan *Donanma Mecmûası*'nın idarehanesi, İstanbul Bâbîâli Caddesi'nde Donanma-yı Muavenet-i Milliye Cemiyeti merkez-i Umûmîsidir. Dönemin en önemli isimlerinin yazar kadrosunda yer veren mecmuada; "İbnü'l Emin Mahmud Kemal, Ahmet Rasim, Ahmet Refik Bey, Celal Sahir Bey, Cenab Şahabettin, Hasan Bedrettin, Hakkı Bey, Hakkı Tarık Bey, Halid Fahri Bey, Süleyman Nazif Bey, Abidin Daver Bey, Arif Bey, Ali Canip Bey, Ali Haydar Emir Bey, Ali Şükrü Bey, Ömer Seyfettin Bey, Galib Bahtiyar Bey, Kâzım Şinasi Bey, Kâzım Nâmî Bey, Köprülü Zade Fuat Bey, Mehmet Emin Bey, Mehmet Emin Ayni Bey, Mahmud Sadık Bey, Muhittin Bey, Muhtar Paşa, Yusuf Ziya Bey, Yunus Nadi Bey" bulunmaktadır. Donanma Mecmuası adıyla toplamda 192 sayı yayımlanan mecmuada Osmanlı Amerika ilişkilerini içeren ya da Amerika hakkında bilgi veren toplamda 19 makale ve yazı dizisi yer almaktadır.

Çalışma içerisinde II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı askeri basınının en önemli organlarından olan Donanma Mecmuasında yer alan Osmanlı–Amerika alakalı yazılara ve bunlar arasında dikkat çeken detaylara yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Donanma Mecmuası, Amerika, Askeri Gazete.

ABSTARCT: XIX. Turkish - American Relations, which first appeared in the beginning of the century, will begin to return to the country after the arrival of the American embassy in 1802 and the diplomatic recognition of the embassy. This crisis was surpassed in the following years and when it came to 1830, Turkish American trade agreement left its place in cooperation and mutual alliance. Even though it is in remote continents, America tries to exist in the known world, namely

Asia and Europe. It is based on centuries. Ottoman American associations have found quite a lot of space in the press life. The navy, which is one of the most important press and publication organs of the period, has provided a very wide range of Ottoman - American relations.

The first issue of the *Donanma Magazine*, which was published in March 1910, is the headquarters of the Navy Association of the Navy in Istanbul's Bâbiâli Caddesi. The magazine, which features the writer staff of the most important names of the period; "Mr. Ibnu'l Emin Mahmud Kemal, Ahmet Rasim, Ahmet Refik Bey, Celal Sahir Bey, Cenab Şahabettin, Hasan Bedrettin, About Bey, About Tarık Bey, Halid Fahri Bey, Süleyman Nazif Bey, Abidin Daver Bey, Arif Bey, Ali Canip Bey, Ali Haydar Emir Bey, Ali Sukru Bey, Omer Seyfettin Bey, Galib Bahtiyar Bey, Kâzım Şinasi Bey, Kâzım Nâmî Bey, Köprülü Zade Fuat Bey, Mehmet Emin Bey, Mehmet Emin Ayni Bey, Mahmud Sadık Bey, Muhittin Bey, Muhtar Pasha, Yusuf Ziya Bey, Yunus Nadi Bey" is located. The total number of 192 articles published in the name of the *Donanma Magazine* includes 18 articles and a series of articles that contain information about the Ottoman American relations or about America.

In the study II. constitutional period Ottoman-American related writings in the Ottoman military press, which is one of the most important organs of the Ottoman military press, and attention to detail among them will be given.

Key Words: Navy Magazine, America, Military Newspaper.

Giriş

XV. yüzyıl ve sonrası Amerika kıtasının bilinen dünya tarafından keşfi, kıtadaki zenginliklerin sömürülmeye başladığı yıllar olmuştur. Bu sömürü ve Avrupa'nın kıtaya yayılma süreci yüzyıllarca devam etmiştir. 1776 yayımlanan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1783 Paris Anlaşması Amerika'nın siyasi tarihinde bağımsızlık yolunda attığı adımlar arasındadır. Avrupa'nın Amerika'daki iskân politikasının mevcut düzeni korumaktan ve asimileden ziyade yerli kabilelerin yok edilmesi onların sahip oldukları zenginliklerin yağmalanması gerçeği günümüz başta Amerikan ve Batılı kamuoyu tarafından kabul edilir gerçeklerdir.

Bu süreç Osmanlı Devleti'nin Klasik dönem diye adlandırılan ve Ortaçağ'dan Yeniçağa adım atılan imparatorluğun olgunlaşma evrelerinin yaşandığı dönemlerdir. Batıdaki gelişmeler çeşitli yönleriyle eksik ya da fazla takip edilse de Osmanlı İmparatorluğu XVI. yüzyıl sonrası batılılaşma temayüllerine başlamış, XVIII ve XIX. yüzyıllarda Doğulu kimliğinden sıyrılıp, Arap ve Acem izlerini Fransız, İngiliz ve Alman kültür ve medeniyetiyle yakınlaşarak Batılı bir şekle büründürmeye çalışmıştır. Bu çerçevede zaman zaman Fransız, bazen, İngiliz kimi zaman Rus son olarak da Alman toplumu mercek altına alınmıştır. Rusya ile olan siyasi ilişkiler müstesna Avrupalı devletlerin kültürleri ve yaşam tarzları özellikle

XIX. yüzyıl Osmanlı sosyal hayatına sızmaya başlamıştır. Bu çerçevede Osmanlı Devlet adamları Avrupalı bürokrat ve devlet adamları ile sıkı ilişkiler geliştirme yoluna gitmişlerdir. Karşılıklı yapılan anlaşmalar, bir yandan Osmanlı aydınlarını batıya yakınlaştırırken öte yandan şark meselesi kavramının el altından Batı tarafından ele alınması sürecinin başladığı görülmektedir.

Batının Osmanlı üzerindeki plan ve yaptırımları Osmanlı İmparatorluğu'nun müttefik arayışları XIX. yüzyıl boyunca devam etmiştir. Bu süreçte Osmanlı ittifak anlaşmaları çerçevesinde Amerika ile de çeşitli yakınlaşmalar hayata geçmiştir. Osmanlı arşiv kayıtlarında rastladığımız en eski tarihli belge Hicri 14 Sefer 1192 / 14 Mart 1778 tarihli belgedir (CDA, C.HR., 184/9160, 14-02-1192). XVIII. yüzyıl itibarı ile siyaseten takip edilen Amerika'nın resmi kayıtlarda Osmanlı'da elçi bulundurma talebi ise 25 Haziran 1797 tarihinde gerçekleşmiştir.

Osmanlı Amerika ilişkileri Akdeniz merkezli olarak başlamıştır. XVIII. yüzyıl itibarı ile özellikle Akdeniz'de faaliyet gösteren ülkelere Amerika'nın da dâhil olduğunu görmekteyiz. Özellikle Kuzey Afrika ile ilgilenen Amerika, bölgeye donanma göndererek varlığını ve gücünü ispat yoluna gitmiştir. Osmanlı'ya bağlı olan Cezayir başta olmak üzere Trablus ve Tunus beylikleriyle anlaşma imzalayarak bölgede ticaret yapma karşılığında vergi ödemeyi kabul etmiştir (Erol, 1979, s.692) Amerikalıların Osmanlı'yı ilk ziyaretleri Amerikan gemisi George Washington fırkateyninin İstanbul'u ziyaretidir. George Washington isimli gemi Akdeniz'e giren ilk Amerikan harp gemisidir ve bu seferin devamında İstanbul'a ulaşmıştır. 9 Kasım 1800 tarihinde gerçekleşen bu ziyaret sonucunda Amerikalılar Padişaha çeşitli hediyeler sunmuşlardır (Kocabaşoğlu, 1990, s.66). Osmanlı Amerikan ilişkileri Amerikalıların elçisi olmadığından İngiliz elçiler üzerinden sağlanmaktaydı. Fransa ve İngiltere ile XIX. yüzyıl başlarında yaşanan sorunlar yüzünden Amerikalılar Osmanlı Devleti'ne karşı mesafeli durmayı tercih etmişlerdir. 1799 yılında ABD Başkanı John Adams, Portekiz'deki Amerikan elçisi William L. Smith başkanlığındaki bir heyeti Osmanlı Devleti ile bir dostluk ve ticaret antlaşması yapması için görevlendirmiştir. Ancak Fransızlar ve İngilizler ile yapılan savaşlar nedeniyle Başkan Adams'ın isteği gerçekleşmemiştir. Daha sonra 1820, 1823 ve 1828'de yapılan girişimler de çeşitli nedenlerle sonuçsuz kalmıştır (Koloğlu, 1997, s.17).

Donanma Mecmuası

İlk sayısı Mart 1326/Mart 1910 senesinde yayımlanan Donanma Mecmûası'nın idarehanesi, İstanbul Bâbiâli Caddesi'nde Donanma-yı Muavenet-i Milliye Cemiyeti merkez-i Umûmîsidir. Birinci sayısına dönemin padişahı

Sultan V. Mehmed Reşad Han'ın denizci kıyafeti ile çekilmiş bir resmini koyan mecmûa Donanma Dergisi adı ile halen yayın hayatını sürdürmektedir. 9-10 ve 11. sayılarda basım yeri olarak Matbaa-ı Hayriye Şurekası yazmakta 12. sayı itibarı ile Sırat-ı Müstakim Matbaası, 17. nüsha Ahmet İhsan, 18. nüsha Matbaa-ı Osmânî tarafından basılmaktadır. 34. sayıdan sonra makale aralarında yer verilmiş olan çeşitli portre ve resimlerin altına Türkçenin yanında Arapça açıklamalar yapılmıştır. 25 ve 49. sayılardan itibaren numara yeniden 1 numaradan başlatılarak iki sayı aynı anda verilmektedir. Başlangıçta Donanma ismiyle yayımlanan mecmûa daha sonra Donanma Mecmûası adını almıştır.

Mecmûanın dikkat çeken bir başka özelliği de yazarlarının mesleki, siyasi ve sportif yazılar kaleme almalarıdır. Çok sayıda kadın yazarın da yer aldığı mecmûada oldukça zengin fotoğraf ve çizimler yer almaktadır. Son sayfalarının sportif müsabaka ve yazılara ayrıldığını gördüğümüz Donanma Mecmûasında futbol, atletizm, yelkencilik, kriket, yakın dövüş ve binicilik başta olmak üzere pek çok sportif dalda yazı görmek mümkündür. 126. sayının sonunda piyasadaki kâğıt sıkıntısına dikkat çeken mecmûanın abonelerinden düzenli ödeme yapılmasını istemektedir. Bu ödeme sonucunda da "Mecmûa yaşasın ki donanma büyüsün" sözleriyle elde edilen gelirin Osmanlı donanmasının gelişimine harcanacağı ifade edilmektedir. Bir başka dikkat çeken konu ise mecmûa yazarlarının vatandaşlardan olabildiğince maddi yardım talebinde bulunmalarıdır. Pek çok yazının satır aralarına ya da sonlarına donanma cemiyetine yardım çağrısı yapılmakta, bunun vatanperverlikle eşdeğer olduğuna dikkat çekilmektedir.

5-18 Mart 1334/1918 tarihinde "fevka'lâde" nüshası yayımlanmıştır. Bu nüsha Çanakkale zaferine atfedilmiştir. 128. sayısı 10 Şubat 1916 tarihinde yayımlandıktan sonra yaklaşık 18 aylık bir aranın ardından 23 Temmuz 1333 (23 Temmuz 1917) tarihinden itibaren tekrar yayın hayatına devam etti. 129. sayıda yer alan "Muhterem Millete" başlıklı yazıda verilen araya gerekçe olarak kâğıt sıkıntısı gösterilmiştir. Aranın ardından "Muaveneyn-i Muhtereme-i Tahiriye" başlığıyla yazar kadrosuna teşekkür edilen kısa yazıda hatırı sayılır yazarların olduğu görülmektedir. Bu yazarlar arasında "İbnü'l Emin Mahmud Kemal, Ahmet Rasim, Ahmet Refik Bey, Celal Sahir Bey, Cenab Şahabettin, Hasan Bedrettin, Hakkı Bey, Hakkı Tarık Bey, Halid Fahri Bey, Süleyman Nazif Bey, Abidin Daver Bey, Arif Bey, Ali Canip Bey, Ali Haydar Emir Bey, Ali Şükrü Bey, Ömer Seyfettin Bey, Galib Bahtiyar Bey, Kâzım Şinasi Bey, Kâzım Nâmî Bey, Köprülü Zade Fuat Bey, Mehmet Emin Bey, Mehmet Emin Ayni Bey, Mahmud Sadık Bey, Muhittin Bey, Muhtar Paşa, Yusuf Ziya Bey, Yunus Nadi Bey" bulunmaktadır.

Mecmûa son sayfalarına çeşitli firmaların reklamlarını almıştır. Bunlardan başlıcaları, “İstanbul Menbaa Suları”, “Milli İnşaat-ı Bahriye Anonim Şirketi” ve “Kütüphane-i Sudi” sayılabilir⁴¹.

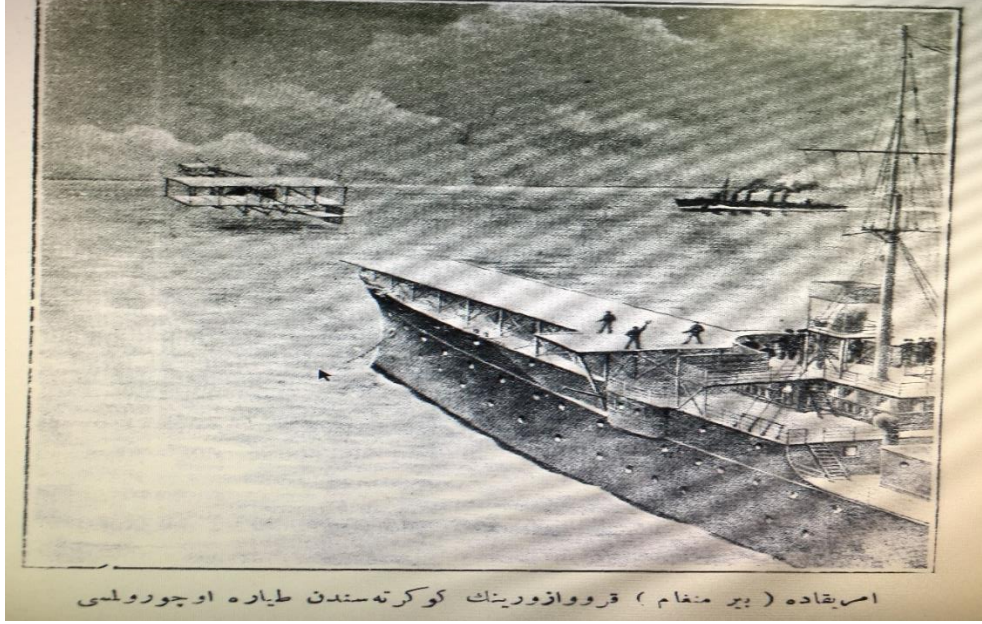
Donanma Mecmuası ve Amerika İle Alakalı Yazılar

Dönemin askeri yayın organlarının en önemlilerinden olan *Donanma Mecmuası*'nda Osmanlı ordu teşkilatı yakından takip edildiği gibi yabancı devlet ordu ve donanmaları hakkında çeşitli yazılara yer verilmiştir. Bu yazılar haber nitelikli olmanın yanı sıra eğitim amacı da taşımaktadır. Birinci Dünya Savaşı yıllarının önemli güçlerinden olan ve dünya siyasi ve askeri tarihinde adından söz ettiren Amerika'nın genel ahvali ve özellikle donanması hakkında yazı ve makalelere yer verilmiştir.

Mecmuanın 14 Kanun-ı evvel 1330/ 14 Aralık 1914 tarihli sayısında baş makale olarak yer alan “Cenubi Amerika Sularında Alman Gemilerinin Şanlı Akıbeti” isimli başmakale dikkat çekmektedir. Makale savaş yıllarında olunması ve özellikle Almanya- Osmanlı ittifakının da değerlendirilmesi ve Amerika'nın savaşta taraflara yakınlığının derecesinin bilinmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Amerika kara sularında rahatlıkla dolaşan Fransız, İngiliz ve Japon gemilerine saldıran Alman donanmasının anlatıldığı yazının giriş paragrafında şu satırlara yer verilmiştir;

İbtidai harpten şu son rütbe-i şecaatini iktisaba kadar müttefikimiz şanlı Almanya'nın dört beş parça hafif fakat arslan yürekli efrâdı taşıyan kruvazörleri, İngilizlerin, Fransızların, Japonların hülâsa denilebilir ki bütün cihanın tüccarı, harb sefinelerinden kaçan değil, onları batırmak kovalamak, esir etmek suretiyle oraları dehşete vermiş bahri mahiyette sahibkerân olmuştu. Vazifelerini pekiyi takdir eden bu kahraman gemilerin son zamanlara kadar batırdıkları sefâin-i harbiye ve ticariyenin kıymetleri dört beş milyon lirayı tecavüz ettiği gibi ton itibariyle de pek yüksektir. Bir filonun alelhusus böyle hafif bir filonun kendi kıymetinden yüzlerce defa fazla bir düşman kuvvetini imha etmesi onun vazifesini balgen mâbleğ ikmal ettiğine şahid değil midir?

⁴¹ Mehmet Ali Karaman, II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Askeri Matbuatı ve Siyasi Hayattaki Rolü, ATAM Yayınları, 2017 Ankara, s.219.

Amerika'da (Birmingham) Kruvazörü'nün güvertesinden Tayyare Uçurulması

Donanma Mecmuası'nın 105. sayısında yer alan "Elektrikle Sevk Olunur Muharebe Gemisi" başlıklı makale Amerikalılar tarafından denenen elektrik teknolojisinden bahsedilmektedir.

Amerika Hükümetinin yapmakta olduğu üç muharebe gemisinden olan (Kaliforniya)'nın vasıta-yı sevkiyesinin elektrik makinesi olarak siparişi, bahriye makineciliğinde bir hatve-i fevkalade daha atıldığını öğretti. Vâk'a bu yolda tasvirler pek çoktu, işte bu gün tatbik olundu.

Elektriğin kuvve-i sevkiye olarak zırhlılara tatbikinin bahriye-i askeriye olan tesiri bittabi' ekseriyetçe vuzûh ile görülemez. Kısa bir izah ile işin ehemmiyeti gösterilecektir. Eğer Kaliforniya'ya konacak olan bu yeni teçhizat, elektrik mühendislerinin hesap ve tahminleri gibi muvaffakiyet gösterirse istikbalin harp gemileriyle büyük posta vapurlarının teknilinin bu nevi' makinelerle teçhiz olunacakları mâmul-i kavidir.

Tecrübe için elektrik cihaz-ı sevkiyesi konan birkaç küçük gemi istisna edilirse elektrik ile muvaffakiyetle sevk olunur yalnız iki gemi vardır denilebilir.

Şikago'da bulunan bir büyük itfaiye gemisi, ıslah olunmuş elektrik kuvve-i sevkiye makinesi tatbik olunan ilk gemidir. Bu geminin nehrin kalabalığı arasından ve köprülerden geçerken makinesinin kapudanı tarafından kumanda edilmesi

sayesinde alelade yirmi dakika gidilen bir mesafeyi yedi dakikaya indirmesi bu sistem makinenin ehemmiyetini gösterdi. Amerika'nın Co Piter ismindeki 20000 tonluk kömür gemisine bu nevi bir cihaz pek ziyade iktisat ve suhulet gösterdiğinden dolayısıdır ki Kaliforniya'ya dahi bu nevi bir cihaz konmasını netice vermiştir...

Memuanın 117. Sayısında "Amerika'ya Hicret" başlıklı makale yer almaktadır. Mim. Cim. Kısaltması imzalı yazıda kıtanın keşfinden itibaren Avrupa'dan Amerika'ya giden insan göçü ile alakalı istatistiki bilgiler ve tablolara yer verilmiştir (Mim. Cim. *Donanma Mecmuası*, S.117, 25 Kasım 1915, s 1094).

Amerikaya hicret en ziyade 1847 tarihinden sonra kesb-i keşâfet eder. O tarihten sonra Avrupa'dan Amerika'ya bir akındır başlar. 1847'den evvelde hicretin vücudunu kimse inkar etmezse de asıl tevsî' o seneden sonradır. Hicretin bu tevsî'ine ikşî sebep bulunabilir.

Kaliforniya'da altın madenlerinin keşfi ve Avrupa'da ihtilal, harb, sarı hastalıklar, İrlanda'da patates bozgunu, mahsulâtın fenalaşması gibi felaketler baş göstermiştir.

Yazı devamında Amerika'ya gidenlerin ailelerine bölgedeki durumun müsbetliğinden bahsederek geri kalanları da davet ettiğini aktarır. 1844'te muhaceretin sayısını 79.000, 1845'de 114.000, 1847'de 154.000 iken 1847'de 230.000 çıktığını aktarır. Aynı yazı içerisinde verilen tablo ülkelere ve yıllara göre XIX. yüzyılda Amerika'ya yapılan göç hakkında detaylı bilgi aktarır. Ayrıca sosyal hayata ve ahlaka dair yaşanan sıkıntılar aktarılırken, dini anlamda da yapılanma faaliyetleri hakkında bilgi aktarır.

سنه ده وسطی	سنه ده وسطی
۲۸۱۱۰۰	۱۸۷۱ — ۸۰
۵۲۴۵۰۰	۱۸۸۱ — ۹۰
۳۸۸۹۰۰	۱۸۹۱ — ۱۹۰۰
۷۸۹۹۰۰	۱۹۰۱ — ۱۰

کوردورزکه ؟ صوک سنه لرده کونده وسطی ۲۵۰۰ - ۳۰۰۰
مهاجرک معاینه سی ایجاب ایتکده در . یو سبيله معاینه تک ممکن
مرتبه سرعتله یایلماسی لازم کلیر .

مهاجرینک ملتتری اعتباریله اولان تحولاتی شویله در :

سنه ده وسطی	سنه ده وسطی
۱۸۵۱ — ۶۰	۱۹۰۱ — ۱۰
۱۳۳۸۰۹	۸۶۵۰۱
۹۵۱۶۷	۳۴۱۵۰
۹۲۳	۲۰۴۵۸۸
—	۲۱۴۵۲۶
۱۶۲	۱۵۹۷۳۰
۲۴۶۸	۳۱۴۸۲
۷۶۳۵	۷۳۳۸
۱۹۶۵۷	۱۴۱۲۲۳
۲۵۹۸۲۱	۸۷۹۵۳۸

بو قدر خلق اداره ، معاینه ، سوق ، اطاده ایتک ایچون مهم
برتشکیلات ، واسع براداره یه لزوم اولدیقندن امریقالیر بوایشده
۵۰۰ قدر مأمور استخدام ایتکده درلر .

Senede Vasati

1831-1840	598000
1841-1855.....	171300
1851-1860.....	255200
1861-1870.....	237700

Senede Vasati

1871-1880	281100
1881-1890.....	524500
1891-1900.....	388900
901-1910.....	789900

Görürüz ki son senelerde günde vasati 2500- 300 muhacirin muayenesi
icab etmektedir. Bu sebele muayenenin mümkün mertebe süratle yapılması lazım
gelir

Muhacirinin milletleri itibariyle olan tahavvülatı şöyledir.

1851-60	1901-10	
133809	85601	Britanya Adaları'ndan
95167	34151	Almanya'dan
923	204588	İtalya'dan
---	214526	Avusturya - Macaristan'dan
162	159730	Rusya'dan
2468	31482	İskandinav Memâliki
7635	7338	Fransa'dan
19657	141223	Memâlik-i saireden

Bu kadar halkı idare, muayene, sevk, iade etmek için mühim bir teşkilat, vasi' bir idareye lüzum olduğundan Amerikalılar bu işte 500 kadar memur istihdam etmektedirler.

Ali Rıza Seyfi tarafından mecmuaya aktarılan ve bir Amerikalı seyyahın Rusya'daki gözlemlerinin anlatıldığı makale, dönemin Rusya'sının anlaşılması ve özellikle Rus köylülerinin yaşam tarzlarının bilinmesi açısından son derece önemlidir. İhtilal sonrasında Rusya halkının, köylülerin ve Rus ordusunun genel durumunun gözlemlendiği yazı 1915 yılında *Donanma Mecmuası*'nda yer almıştır. Yazının sonlarında yer alan şu satırlar oldukça dikkat çekicidir.

Şu seyahatim esnasında garip bir vakaya müsadif oldum. Çoktan beri bu açta adamların arasında müntazır olduğum veçhile ağaçların arasından karşıma biri çıkarak "Teslim Ol!" dedi. Bu bedbahtın hali o kadar sefilane, vücudu o kadar lâgar idi ki: yanımda bir tabancam da olsa beynini patlatmaya vicdanım kâil olmayacaktı. Adeta teslim olarak büyük bir elem ve merhamet duyduğum halde yanımdaki bir miktar parayı, hatta elimdeki sigarayı verdim. Şimdi iki gündür arkadaşça beraber seyahat ediyoruz. Bu zülleri kendisine hükümet tarafından tabir-i amiyanesiyle "kurt pasaportu" verilenlerden imiş. Ekserya politika hususâtından şübheyi calb olan eşhasa verilen bu pasaportun hükmünce sahibi çar arazisinde hiçbir yerde ikamete salahiyete haiz olmayıp, bir serseri-i daimidir.

Donanma Mecmuası'nda yer alan başka bir çalışma yazı dizisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mecmuanın 123-124 ve 126. Sayılarında yer alan "Amerikada Şerait-i İctimaiye ve İstikbal-i İctimaiye-- Nüfus Meselesi" başlıklı yazı adından da anlaşılacağı üzere Amerika'daki toplumsal yapı, istikbalde Amerika'yı bekleyen sorunlar ve özellikle nüfus meselelerinin ele alındığı bir çalışmadır. Makale giriş kısmında Avrupalı halklar ile Amerikalıları kıyaslamakla beraber, dünyanın farklı bölgelerinde yer alan halkların tekâmüllerini yavaş yavaş gerçekleştirirken, Amerikalıların ise Avrupa'nın çeşitli yerlerinden gelen toplama milletlerden müteşekkil olduğundan bahseder.

Yazı devamında Amerika'nın istikbalini tartışırken;

Avrupa eşkâl-i içtimaiyesi, kendisini doğurmuş olan ondan beri her bir haline alışık bulunduğu topraktaki kökler üzerinde büyür çiçek açar. Amerika'nın ki ise yeni bir toprağa daldırılmış ve yeni bir hava teneffüs etmekte olan muhtelif cins daldırmalardan mürekkebirdir. Ki bunların ne derecelere kadar kök saldıkları ve bu yeni topraktaki hayatlarının muvakkat veyahut daimi olacağı meseleleri her dem münakaşaya açık bir zemin teşkil eder.

Satır aralarında Amerikanın demografik yapısına dair rakamlara rastlamak mümkündür. Atrıca bu rakamlar arasında siyah ve beyaz nüfus arasında da karşılaştırmalara yapılmaktadır.

۱۸۷۰ دە آمريقادە موجود اولان ۳۳,۵۰۰,۰۰۰ بياض انساندن
۵,۵۰۰,۰۰۰ ى اجنبى اولوب دىكر ۵,۲۵۰,۰۰۰ نك دە ابوينى اجنبى ايدى.
بوصوك ۵,۲۵۰,۰۰۰ كيشينك اولادى دە (۱۹۰۰) تحرير نفوسنده شهبه سز
يرلى آمريقالى ابويندن دوغمش يرلى آمريقاليلر اولق اوزره قبول ايدىلشدر.
آمريقا يه اولان مهاجرتك درجه سى طبيعى دركه اك زياده آمريقادە ايشك
چوقلغى و فعاليتى ايله تحوّل ايدر. فقط ۱۹۰۶ سنه سنده بو مهاجرت ايلاك
دفعه اولاراق بر مليون كيشى يى تجاوز ايتمشدر.

1870'de Amerika'da mevcut olan 33.500.000 siyah insandan 5.500.000'i ecnebi olup diğer 5.250.000'inin de ebeveyni ecnebi idi. Bu son 5.250.000 kişinin evladı da 1900 tahrir nüfusunda şüphesiz yerli Amerikalı ebeveynden doğmuş yerli Amerikalılar olmak üzere kabul edilmiştir. Amerika'ya olan muhaceretin derecesi tabiidir ki en ziyade Amerika'da işin çokluğu ve faaliyeti ile tahavvül eder. Fakat 1906 senesinde bu muhaceretin ilk defa olarak bir milyon kişiyi tecavüz etmiştir...

Yazı içerisinde Amerika'ya hangi bölgelerden göç geldiği konusunda da bilgiler aktarılırken, İtalyanların yerleşmek üzere gelmek yerine bir miktar para kazandıktan sonra dönme eğiliminde olduklarına dikkat çeker. (Donanma Mecmuası, 13 Ocak 1916, s. 1199)

Mecmuanın 126. sayısında "Amerika Tarihinde İngilizler" başlıklı makale yer alır. Mim. Cim kısaltmasıyla yayımlanan yazı Birinci Dünya Savaşı yıllarına atıf yaparak "Harb-i hâzırın müsebbibi olan İngilizlerin Amerika tarihinde de ibretlik bir yeri vardır" ifadeleriyle başlar. İngiltere'de baskı ve zulümden kaçan Protestanların Amerika'nın kuzeyinde oluşturduğu on üç müstemleke hakkında bilgi aktarır. Öte taraftan İngilizlerin vergi tahsil miktarlarının aktarıldığı yazıda "Amerika İngiltere'nin çiftliği mahiyetini kazanmıştır" yorumuna yer verilmiştir. (Mim. Cim., 27 Ocak 1916, s.1239)

"Harbin Uzamasından Amerika Mesuldur" başlıklı yazı *Donanma Mecmuası*'nın 133. sayısında yer almaktadır. İmzasız yayımlanan yazıda savaş yıllarında kendini tarafsız gösteren Amerika'nın aslında savaşın uzamasının önemli faktörleri arasında olduğu delilleriyle beraber verilmektedir. Yazı girişinde ironi yaparak "Sulhperver !.. Amerika" deyimini kullanarak aslında Sulhtan

ziyade çatışma ve kan akmasının Amerika tarafından desteklendiğini aktarmaktadır. Satır aralarında;

Harb siparişleri bir sene zarfında Amerika'nın maden işleyen fabrikaları için yarı açlık ile mükellef bir ziyafet arasındaki fark-ı azimi husule getirmiştir. On sene zarfında mühimmat imalatı bu memleket için nihayet derecede cesîm bir iş halini almıştır. Yüzlerce büyük çelik, pirinç, bakır imalathaneleri, humbara, tüfenk ve mühimmat fabrikalarına tahvil edilmiştir. Bu büyük işler, makine ve alet ve edevat amillerinin de yüzünü güldürmüştür. Bu büyük fabrikalar, aldıkları siparişleri ifâya yetiştemedikleri için işlerinin bir kısmını küçük küçük imalathaneler arasında taksim etmişlerdir. Binâenalyh mühimmat işi, akli ihâta edemeyecek kadar cesîm ve karışık bir mahiyet almıştır.(Donanma Mecmuası, S.133, s. 1349)

Ahmed imzasıyla *Donanma Mecmuası*'nın 23 Ağustos 1917 tarihinde yayınlanan "Düvel-i Müttehide Amerika Donanması" başlıklı yazı Amerika deniz kuvvetleri hakkında geniş bilgi vermektedir. Savaş yıllarında Amerika'nın <Sulh ve asayiş heyet-i ittifakiyesi vücuda gelinceye kadar milletlerin kendi kendilerini müdafaa için icab eden teslihât ve teçhizâtı temin ve tevlîd etmesi> düsturundan bahseder. Kuzey Amerika deniz kuvvetlerine dair rakamsal bilgilere yer verilmiştir. 14'ü drednot sınıfından 34'ün üzerinde harp gemisi, 12 zırhlı kruvazör, 11 muhafazalı kruvazör, takriben 2 düzine muhrip, 2 düzine torpido bot, 50 denizaltı ve bir hayli sahil zırhlısı ve gambota sahip oldukları aktarılmıştır(Ahmed, *Donanma Mecmuası*, S. 139, 23 Ağustos 1917, s.1440). Mecmuanın 142. nüshasında isimsiz yayımlanan başka bir makalede 1917-1918 yıllarına ait Amerika senatosunda alınan donanama bütçesi kararlarına yer verilmiştir. Dönemin mali verilerine göre 350 milyon dolarlık bütçe içerisinde inşa edilecek deniz gücü ile alakalı veriler aktarılmıştır. Donamaya dâhil edilecek Harb kruvazörler, denizaltılar ve torpidolar bu maliyet içerisinde inşâ edilecek donanma unsurları arasında yer alacaktır. Yazının ilerleyen bölümlerinde Amerikan donanmasına mahsus özel denizaltılardan bahsedilirken bunların açık denizlere olan hâkimiyetine vurgu yapılmaktadır. Öte yandan N&C ismi verilen sisteme dâhil edilecek donanma unsurları hakkında da bilgi verilmektedir. Bu sistemin 450-550 tonluk ve 14-15 millik güçte gemilerden ibaret olacak bilgisi verilmektedir.(*Donanma Mecmuası*, S.142, 25 Ekim 1917, s.1490)

"Muharebe Gemisi mi Tahte'l-bahr mi?" başlıklı yazıda dönemin önemli bir tartışma konusu olan denizaltılar ile muharebe gemileri kıyaslanmaktadır. Konu Amerika bahriyesinin en önemli amirallerinden biri tarafından Amerika tayyare kulübü reisine ithaf edilmiş bir mektubu aktarmaktadır. Yazı içerisinde

savaşın sonlarının yaklaştığının da işaretlerini taşımaktadır. 8 Temmuz 1917 tarihinde atfen yazılmış mektubun satır aralarında belirtildiğine göre;

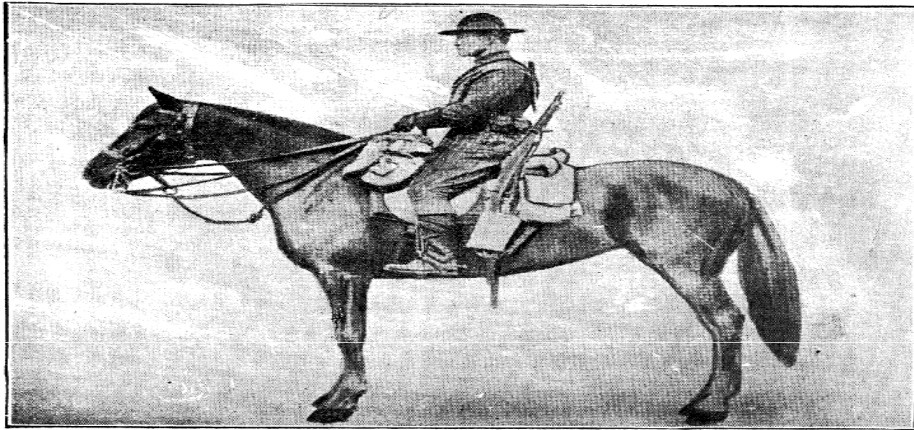
Alman ordusu 1 Mart 1919'dan evvel Berlin'e kadar ric'at ettirilse bile Almanya'nın bu tarihten dört ay geçmedikçe aman dilemesini ümit etmek yanlıştır. Fakat bu esnada Tahte'l-bahirlerin kemâl-i şiddetle vazifelerine devam ettiklerini hatırdan çıkarmamak lazımdır. Binâenaleyh 1919 senesi temmuzundan evvel bizim için Tahte'l-bahirlerden halâs olmak çaresi yoktur.

Yazının devamında Alman ordusunu tahrib etmek için gerekli görülen çeşitli tedbirlere yer verilerek maddeler halinde talep ve tavsiyeler yer almaktadır (*Donanma Mecmuası*, S. 152, s.1652).

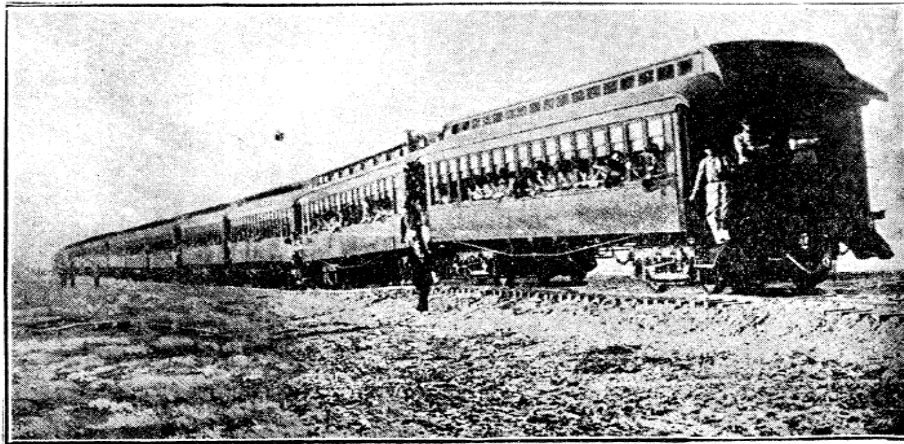
"Dış Denizlerde Türkler" başlıklı yazı dizisi mecmuanın 161-162-164 ve 165. Nüshalarında yer almaktadır. Yazı dizisi Türklerin sırasıyla Kanarya Adaları'nda, İngiltere'de ve Amerika sularındaki varlıklarından bahseder. Yazı Ali Şükrü imzasıyla yayımlanmıştır. Yazı içerisinde gerek yabancı kaptanların gerekse devlet adamlarının günlük ve mektuplarına çeşitli vakaları yansıttığını görmekteyiz. İngiltere Kralı tarafından 23 Ağustos 1631 tarihinde İrlanda hâkim ve müşavirlerine yazılmış bir mektuptan kesitler de yer almaktadır. Bu mektup içerisinde Türk denizcilerinin açık denizlerde yapmış olduğu faaliyetlerden söz edilmiştir (Ali Şükrü, *Donanma Mecmuası*, 8 Mayıs 1918, S. 165, s.1858).

Donanma Mecmuası'nın 169. Sayısında yer alan "Amerika Sularında Alman Tahte'l-bahrleri" başlıklı yazı savaş yıllarında kamuoyu oluşturma adına Aman kahramanlığını öne çıkarma kaygısıyla yayınlanmış yazıdır. Satır aralarında Almanların üçüncü kez Amerika sularında bayrak göstermesinden bahseden yazıda Amerikan ticaret limanlarına yanaşan Alman denizaltılarının uluslararası hukuk çerçevesinde limanda bulunması, akabinde de gerekli teminatı yaptıktan sonra açık denizlere çıktığını aktarır. Aynı denizaltının Amerika sularında müteaddit itilaf gemilerini batırdıktan sonra başarıyla geri döndüğünü yazar. Yazı devamında "Bu defaki tahte'l-bahirler ise Amerika ile Almanya hal-i harbde olduğu bir sırada Amerika sularına giderek orada icra-yı faaliyet etmekte bulunuyorlar" sözleriyle Alman cesaret ve başarısı ön plana çıkartılmaktadır. (Donanma Mecmuası, S.169, s. 1922). Mecmuanın 170. sayısında yer alan "Amerika Kuvve-i Askeriyesi" başlıklı yazı da Amerikan ordusunu anlatmaktan ziyade Alman ordusunu ön plana çıkartma gayesiyle kaleme alınmış bir makaledir. Yazı içerisinde Amerikan ordusuna dair sayılar ve Amerikan yetkililerinin demeçlerine yer verilirken öte yandan da Alman ordusu ile kıyas yoluna gidilmiştir. Makale içerisinde Amerikan askerlerine ait çok sayıda resmin de yer almaktadır.

Askeri bir trenin sevkiyat bilgilerinin de yer aldığı yazıdaki şu kıyaslama makalenin içeriğinin anlaşılması açısından önemlidir; "1912'de bu trenlerle 15 bin kişilik bir orduyu Meksika hududuna ancak on günde teşyîd edebilmişti. Hâlbuki Almanlar harbin bedayetinde bir buçuk milyonluk bir orduyu yedi günde teşyîd etmişlerdi"(Donanma Mecmuası, S. 170, s.1943) Yazı içerisinde özellikle Amerikan ordusunun acziyeti ve yetersizliğine de sık sık vurgu yapılmıştır.

آمریقا سوازی نفری

آمریقان عسکری ترمینی

محرم دیورکه: « ۱۹۱۲ ده بز بو ترمه نرله ۱۵ بیك کشیلاک براردوی
مکسیقا حدودینه آنجق اون کونده تحشید ایدمیشدک . حالبوکه آلمانلر
حربک بدایتنده بر بوجوق میلیونلق براردوی کونده تحشید ایتشلردی! »

آمریقان پیاده‌سی

Mecmuanın en önemli özelliklerinden biri de yabancı ordu ve donanmaları hakkında bilgi vermektir. Dönemin Avrupa ve Amerika kıtasında yer alan pek çok devlete ait ordu ve donanmasının özellikle deniz kuvvetlerine ait altyapı bilgilerine yer verilmektedir. Bunlardan birisi de “Düvel-i Muzzama Bahriyeleri- Amerikan Donanması” başlıklı yazıdır. Yazı esasında bir yandan Amerika Donanması ile alakalı yatırımlara yer verirken öte yandan da Amerikan donanmasının temel ihtiyaçlarının yetkili ağızlardan demeçlerine yer verilmiştir. Yazı içerisinde mevcut alt yapı hakkında şu bilgilere yer verilmektedir; “*Bilfiil donanmaya gelince 1916 senesine mahsus harp donanmaları salnamesine göre donanma, 424.000 tona baliğ olan 33 hatt-ı harb sefinesinden ibarettir. Bu meyanda 136 tonluk 4 sahil muhafaza zırhlı , 190.000 tonluk 13 zırhlı kruvazör, 397.000 tonluk 10 muhafazalı kruvazör ve bir hayli torpido bot muhribi vardı.*” 1917 – 1921 yılları arasında ihtiyaç duyulacak ve inşası planlanan donama ile alakalı verilen rakamlar;

Donanma Mecmuası'nda Amerika İle Alakalı Yazılar

سنه	١٩١٧	١٩١٨	١٩١٩	١٩٢٠	١٩٢١	جما
خط حرب سفائى	٢	٢	٢	٢	٢	١٠
محاربه قرووازورى	٢	—	١	٢	١	٦
كشف قرووازورى	٢	١	٢	٢	٢	١٠
طورپيدوبوط مخربى	١٥	١٠	٥	١٠	١٠	٥٠
آچيق دكز تحت البحرى	٥	٤	٢	١	٢	١٥
ساحل تحت البحرى	٢٥	١٥	١٥	٢٥	١٥	٨٥
غامبوط	٢	١	—	—	—	٣
خسته خانه كميسى	١	—	—	—	—	١
جيبخانه كميدى	—	—	—	—	—	٢
مايع محروق كميسى	—	—	—	—	—	٢
فابريقه كميسى	—	—	—	—	١	١
	٥٥	٣٤	٢٧	٣٥	٣٤	١٨٥

Sene	1917	1918	1919	1920	1921	ceme'en
Hattı harb sefaini	2	2	2	2	2	10
Muharebe Kruvazörü	2	-	1	2	1	6
Keşf Kruvazörü	2	1	2	2	2	10
Torpedo bot Muhribi	15	10	5	10	10	50
Açık deniz Tahte'e-lbahri	5	4	2	1	2	10
Gambot	2	1	-	-	-	3
Hastahane Gemisi	1					1
Cephane Gemisi	-	-	-	-	-	-
Mâyi' Mahruk Gemisi	-	-	-	-	-	2
Fabrika Gemisi	-	-	-	-	-	1
	55	34	27	35	34	185

بوتون كیلر ، تقریباً ۹۰ میلیون لیرا قدر برمصرفله وجوده
كله جكدرد . بوكا نظراً : آمریقانك ، ۱۹۲۱ سنه سنده كرك
حرب و ضربه مهیا و كرك در دست انشا اوله رق مالك بولومش
اوله جنى سفائن عددی بوجه آتیدر :

۲۷	برنجی صنف حرب سفینه سی
۶	محاربہ قرووازوری
۲۵	ایکنجی صنف خط حرب سفینه سی
۱۰	زرهلی قرووازور
۱۳	کشف قرووازوری
۵	برنجی صنف قرووازور
۳	ایکنجی » »
۱۰	اوچنجی » »
۱۰۸	طورپیدوبوط مخربی
۱۸	آچیق دکز تحت البحری
۱۵۷	لیمان و یاساحل تحت البحری
۶	مونیطور
۲۰	غامبوط

بونلردن ماعدا ۴ ارزاق کیسی ، ۱۵ کومور و مایع محروق
کیسی ، ۴ نقلیه کیسی ، ۳ مخرب فیلوتیلالرینه مخصوص ۳ آنا
کیسی ، ۲ جیخانه کیسی و خصوصات سائر په مخصوص ۸ سفینه ده
واردرد .

Bütün gemiler takriben 90 milyon lira masrafla vücuda gelecektir. Buna nazaran Amerika'nın 1921 senesinde gerek harp ve darbe-i müheyya ve gerek derdest-i inşa olarak malik bulunmuş olacağı sefâin adedi bervech-i âtidir

Birinci sınıf Harb Sefinesi	27
Muharebe kruvazörü	6
İkinci sınıf hatt-ı harb Sefinesi	25
Zırhlı Kruvazör	10
Keşf Kruvazörü	13
Birinci Sınıf Kruvazör	5
İkinci " "	3
Üçüncü " "	10
Torpedo Muhribi	108
Açık Deniz Tahte'e-lbahri	18
Liman veya Sahil Tahte'e-lbahri	157
Monitor	6
Gambot	20

Bunlarda ma'ada 4 erzak gemisi, 15 kömür ve mayi' mahruk gemisi, 4 nakliye gemisi, 3 muhrib, Filoya mahsus 3 ana gemisi, 2 cephane gemisi ve hususât-ı saireye mahsus 8 sefine de vardır. (*Donanma Mecmuası*, S. 171, s. 1959). Donanma Mecmuası'nın 190. Sayısında yer alan "Amerika Ticaret Filosu" başlıklı makale Amerikan ticaret hayatının dünya üzerindeki diğer ülkelere kıyaslandığı ve üretim satış ve pazarlama alanlarındaki hâkimiyetinden bahsetmektedir. Öte yandan Amerika'nın sahip olduğu deniz kuvvetleri ve sivil gemiler hakkında sayısal rakamlar verilmekle birlikte itilaf devletlerine yapmış oldukları askeri yardım da rakamlarıyla verilmiştir. (*Donanma Mecmuası*, S190, s.2263)

کشی	۱,۷۱۸	د. ۱۹۱۷	مایس
،	۲۳۴,۷۰۴	،	کانون ثانی
،	۴۸۴,۵۴۷	،	نيسان
،	۱,۳۱۶,۴۴۰	،	تموز
،	۲,۰۹۵,۵۳۰	،	تشرین ثانی

Mayıs 1917	1.718	Kişi
Kanun-ı sâni 1917	234.704	"
Nisan 1917	484.547	"
Temmuz 1917	1.316.440	"
Teşrin-i sani	2.095.530	"

Makale Adı	Yazarı	Tarih	Sayı
Amerikan Uçak Gemisi	Resim		10
Cenubi Amerika Sularında Alman Gemilerinin Şanlı Akıbeti	Belirtilmemiş	14 Aralık 1914	72
Elektrikle Sevk Olunan Muharebe Gemisi (Amerika'da Yapılan Kaliforniya İsimli Gemi)	Ali Rıza Seyfi	22 Temmuz 1915	105
Amerika'ya Hicret	Mim. Cim.	12 Teşrin-i sâni 1331	117
Rusya'nın Dâhili Yaraları Arazisiz Köylüler Amerikalı Seyyahın Rusya'dan Yazdığı Mektup	Ali Rıza Seyfi	24 Kanun-ı evvel 1331	123
Amerika'da Şerait-i İctimaiye ve İstikbal-i İctimaiye-- Nüfus Meselesi	Mâba'dı Var	31 Kanun-ı evvel 1331	124
Amerika'da Şerait-i İctimaiye ve İstikbal-i İctimaiye-- Nüfus Meselesi	Mâba'dı Var	7 Kanun-ı sâni 1331	125
Amerika Tarihinde İngilizler	Mim. Cim	14 Kanun-ı sâni 1331	126
Amerika'da Şerait-i İctimaiye ve İstikbal-i İctimaiye-- Nüfus Meselesi	Belirtilmemiş	28 Kanun-ı sâni 1331	128
Harbin Uzamasından Amerika Mesuldur -1-	Belirtilmemiş	23 Ağustos 1333	133
Düvel-i Müttehide Amerika Donanması	Ahmed	4 Teşrin i evvel 1333	139
Harbin Uzamasından Amerika Mesuldur -2-	Belirtilmemiş	4 Teşrin-i evvel 1333	139
Amerika Filosu	Belirtilmemiş	25 Teşrin-i evvel 1333	142
Muharebe Gemisi mi Tahte'l-bahr mi? Amerikalı Bir Amiralın Fikri ve Mütela'ası	Mehmed	31 Kanun-ı sâni 1333	152
Dış Denizlerde Türkler "Türkler Amerika'da"	Ali Şükrü	9 Mayıs 1334	165
Amerika Sularında Alman Tahte'l-bahrleri	Belirtilmemiş	14 Haziran 1334	169
Amerika Kuvve-i Askeriyesi -1-	Ali Şükrü	20 Haziran 1334	170
Düvel-i Muazzama Donanması "Amerika Donanması"	Belirtilmemiş	27 Haziran 1334	171
Amerikan Ticaret Filosu	Belirtilmemiş	1 Şubat 1335	190

SONUÇ

Savaş yıllarında yabancı devlet orduları yakından izlenmekteydi. İttifak yapılararak umumi harbe birlikte girilen Alman ordusu ise basında methiyelerin dizildiği kamuoyunda algı oluşturmak için sürekli gündemde tutulmaya çalışılmıştır. Gazeteler savaş yıllarındaki yayın süreçlerinde vazifesini yerine getirmeye çalışırken gerek uygulanan sansür, gerekse ekonomik zorluklar ve kâğıt sıkıntısı ile karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı askeri basını bütün bu eksiklere rağmen basın ve yayın alanında üzerine düşen vazifeyi yerine getirmiştir.

Yapılan yayınlar arasında yabancı devlet ordularının neredeyse tamamının askeri ve sosyolojik altyapıları ele alınmıştır. Savaş süresi boyunca devletlerin yetkililerinin yaptıkları açıklamalar ve verdikleri demeçler de gazete sütunlarında yer almaktadır. Öte yandan Avrupa basınında yer alan ve önemli görülen yayınların tamamı gazetelerin konularının münderecatını oluşturmuştur. Çalışmada da görüldüğü üzere *Donanma Mecmuası* Amerika ile alakalı çok sayıda yazı kaleme aldığı gibi, Amerika'nın askeri anlamda özellikle donanma altyapısını ittifak yapılan Alman ordularıyla kıyaslamıştır. Amerika'nın I. Dünya Savaşı'na katkılarının ve sürece dahil oluşunun basındaki akislerinin de irdelenmesi bakımından önem arz eden bu makaleler detaylarında çok daha fazla bilgi ve analiz barındırmaktadır.

Kaynakça

- ERHAN, Çağrı, "1830 Osmanlı-Amerikan Antlaşması'nın Gizli Maddesi ve Sonuçları", *Belleten*, C.LXII, no:234, Ağustos 1998, s.457
- EROL, Mine, "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri (1785-1816)", *İ.Ü.E.F. Dergisi*, Mart 1979, S. XXXII, s.689-705.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, "Doğu Sorunu Çevresinde Amerikan Misyoner Faaliyetleri", *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu Dün-Bugün-Yarın*, TTK yay., Ankara 1990.
- KOLOĞLU, Orhan, "Türk'le Amerikalı'nın Tanışması", *Tarih ve Toplum*, S. 163, Temmuz 1997.

LAKE CHAD BASIN COMMISSION AND THE WAR ON TERRORISM: THE CASE OF BOKO HARAM

Meirama Garba MOUSSA

Ph.D. Candidate, Selçuk University (Konya/Turkey)

meyra_8@live.fr

ABSTRACT: In 1963, the creation of the Organization of African Unity in Ad-dis Ababa, Ethiopia, sparked an enthusiasm for cooperation on the continent. African countries were particularly concerned about economic development issues. In the post-independence context, it was necessary to make a significant contribution to improving the living conditions of the people. In the Lake Chad Basin, Cameroon, Niger, Nigeria, and Chad understood this and set out on this path by creating the Lake Chad Basin Commission in 1964 during a Historic Convention at Fort Lamy. In parallel with its role as controller of water resources, the Commission to which the fate of the region was entrusted was also responsible for setting up socio-economic development programs. The Commission did its best to achieve this goal, but by the end of the first decade of its existence, its abnegation in providing people with a better quality of life came up against drought, which in turn triggered security problems. In fact, because of the drastic decrease in the waters of Lake Chad, there was an unprecedented migration of Nigerian fishermen to islands located in the Chadian part of the lake. This migration undermined the peace, understanding, and fraternity that had been the motto of the LCBC since its inception. It was the first time that armed clashes took place between the member states of the organization. As a solution, the States proposed the demarcation of borders of borders in order to put a definitive end to the problem. However, it also created the conflict between Nigeria and Cameroon, which ended only in 2002 with the verdict of the International Court of Justice in favor of Cameroon. After these tribulations, the LCBC was about to enter a new era in when the region was hit by Boko Haram's terrorism. Since then, not a day has passed without loss of life being recorded in the region, slowing down the activities of the organization. This paper which is part of the history of international organizations aims to shed light on the means deployed by the LCBC to fight against terrorism caused by Boko Haram.

Keywords: LCBC, Terrorism, Boko Haram, Lake Chad Basin, Multinational Joint Task Force

Introduction

In 1963, the creation of the Organization of African Unity in Addis Ababa, Ethiopia, sparked an enthusiasm for cooperation on the continent. In a post-colonial context marked by poverty, African countries were particularly concerned with solving problems of economic development. It was necessary to make a significant contribution to improving the living conditions of the peoples. They were aware of this, but choosing to walk alone on this tortuous road was not a good option because it could further complicate their task. In the Lake Chad Basin Cameroon, Niger, Nigeria, and Chad understood the current logic and set out on this path by creating the Lake Chad Basin Commission in 1964 during a historic Convention at Fort-Lamy in Chad. In addition to her role as water resources' manager, the Commission to which the region's destiny was entrusted was also responsible for setting up socio-economic development programs. The organization worked hard to achieve this goal, but at the end of the first decade, her self-sacrifice in providing people with a better quality of life came up against the political and environmental crises affecting member countries. Indeed, because of the drastic decrease of the waters of Lake Chad, the environmental crisis first resulting in massive displacement of people and animals. Then economic crisis leading to a security crisis between the peoples on the one hand and the member states of the LCBC on the other hand (Sambo, 2017: 138).

The Chad Basin then became a conflict zone. With the intense migration of Nigerian fishermen to islands in the Chadian part of the lake, the peace, understanding, and fraternity that had been the motto of the LCBC since its inception was shaken. There were skirmishes between Chad and Nigeria. It was the first time that armed clashes took place between States of the organization. As a solution, it was proposed the demarcation of borders to definitively put an end to the problem. However, this demarcation also created the conflict between Nigeria and Cameroon, which ended only in 2002 with the verdict of the International Court of Justice in favor of Cameroon. After these tribulations, the LCBC was about to enter a new era in her history when the region was hit by Boko Haram terrorism. Since then, not a day has passed without loss of life being recorded in the region, slowing down development activities of the organization. This article which is part of the history of international organizations sheds light on the role played by the LCBC in the war against Boko Haram. Indeed, what are the means deployed by the LCBC to fight against terrorism perpetrated by Boko Haram? Are these means adapted to the

measurement of the terrorist threat? These are the questions we will try to answer throughout this article. From the sources collected in the documentation centers of the LCBC in Ndjamena (Chad), the Universities of Maroua and Ngaoundere in Cameroon, interviews with LCBC staff and experts as well as facts observed on the field, we were able through a multidisciplinary approach (history, geography, sociology, political science, international relations) to draw a certain number of conclusions about the capacity of the LCBC to create adequate solutions to overcome the stalemate of terrorism that the region has experienced for several years. The present paper is organized into two parts: the first part deals with the objectives and the missions assigned to the LCBC from the development of natural potentialities to the resolution of the disputes between States and the maintenance of the security at the scale of the Lake Chad Basin. The second part is the emergence of Boko Haram and the establishment of the Multinational Joint Task Force, the instrument chosen by the LCBC as part of its fight against the sect. this second part will also highlight the strengths and weaknesses of this force.

1- THE LCBC: BETWEEN CAPACITY BUILDING AND SECURITY PROBLEMS' MANAGEMENT

1.1- The Enhancement of The Natural Potential of The Lake Chad Basin

From its inception, the LCBC has had the Chad Basin as its formal framework of application. In this logic, Lake Chad and its tributaries stood as a permanent reference to the cooperation between riparian States. Water was at the center of their cooperation (CBLT/0001, 1981). The joint consultative framework was supposed to “organize on the one hand the joint management of water, land and natural resources of the Lake Chad Basin and on the other hand to coordinate regional development” (Saibou, 2005:3). the States wanted “to intensify their cooperation for the development of the Lake Chad Basin” as stipulated in the preamble and the Statute of the 1964 Fort-Lamy Convention. (CBLT/0001, 1981: 1-4). However, LCBC Founding Fathers were aware that without the help of the international community, the promotion of regional development through the economic exploitation of natural resources would be a failure. It was therefore both to demonstrate her close affiliation with international water law and to legitimize her approach to development that the architects of the LCBC did not hesitate to quote the Charter of both the United Nations

and the Organization of African Unity and the legal provisions of the United Nations Economic and Social Council (E / 2332, E / 2654, E / 2889, and E / 3123, Resolutions adopted by the Economic and Social Council of the United Nations from 1952 to 1958). With this legitimacy, the LCBC could now be confident that donors and development aid organizations would be interested in her activities. This interest soon became apparent.

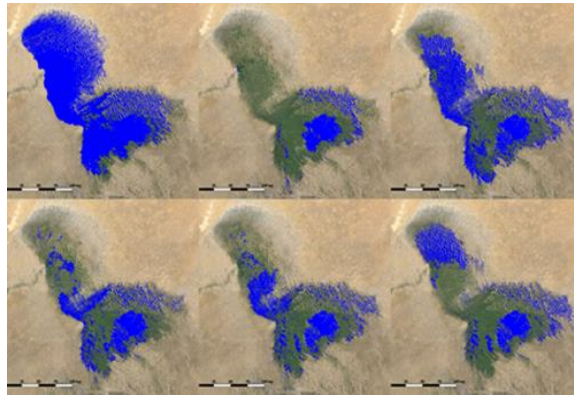
Indeed, thanks the first UN Development Decade, launched in 1961 (Mingst and Karns, 2012), the creation of the LCBC in 1964 fell into place at a right time. The United Nations' specialized agencies took the opportunity to dedicate their efforts to the fight against underdevelopment. From 1966, for example, there has been a rush to the Lake Chad Basin, with the UN Development Programme (UNDP), UN Food, and Agriculture Organization (FAO), and UN Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO) initiating in collaboration with the LCBC, a series of studies on the inventory of natural resources for economic exploitation. This collaboration aroused great interest among donors and development aid organizations. As a result, the US Agency for International Development (USAID), the World Bank, the African Development Bank, the Canadian International Development Agency and the Fund for Aid and Cooperation intervened alongside the LCBC. The first stage of their assistance to the LCBC concerned the inventory of the natural resources of the Basin in order to proceed with their development. Through this assistance, the LCBC was able to intervene in several fields, including agriculture, livestock, fishing, these key sectors to the economic emergence of the region. Between 1968 and 1973 for example, the collaboration of the LCBC with the UNDP allowed actions in favor of livestock development, agriculture, fishing through projects referred to as RAF/71/268, RAF/74/065, RAF/71/269, RAF/71/273, RAF/74/066, RAF/74/067 (CBLT/0015, 1972: 33). But very soon, the brutality of climate change had an impact on action planning. Development was then considered under the prism of solving the problems of desertification and drought. Meanwhile, the porosity of the borders after the end of the Chadian conflict made the task of the LCBC and its partners even more difficult. Cross-border security was undermined when in 1983 Chad accused Nigeria of wanting to occupy his islands in Lake Chad. Later in the 1990s, the region fell into general insecurity when the phenomenon of criminality and highway robbery broke out. All the States were struggling with this when the Boko-Haram terrorists burst into the region, causing chaos and desolation everywhere.

1.2- The LCBC and Security Challenges in The Lake Chad Basin

In 1962, during the preliminaries concerning the creation of the LCBC, the riparian states of the Lake Chad had decided to follow the principle of *uti possidetis juris*⁴². In doing so, they recognized before the Organization of African Unity the inviolability of the boundaries inherited from colonization. This enabled them to live in perfect harmony for several years. And even if some projects had difficulty in getting the region off the ground, the situation was welcomed with Pan Africanist speeches. Peace, solidarity, and friendship that bound States were important values within the LCBC. However, soon after the creation of the LCBC, all the States of the region were facing the worst political crises of their history. As a matter of fact, Nigeria was dealing with the war in Biafra, Cameroon was fighting the Union of the Peoples of Cameroon an opposition political party, while in Niger and Chad the battle for power control and the military was going on. At that particular time, The LCBC seemed stillborn. This had an undeniable impact on the structure of the organization. For nearly a decade, no summit could be held. Moreover, Heads of State, truly concerned with the restoration of peace within their respective territories, came to forget the borders. These borders were very porous: the result was measured in terms of peoples and armed gangs moving from one border to another without really being worried. Towards the end of the 1960s, the situation became more complicated. The Lake Chad Basin was then hit by drought. From men to animals, it decimated everything on its way. In this context, the only outcome seemed to be migration. the only thoughts of the survivors were to settle in areas suitable for agriculture, livestock, and fishing. On the other hand, this survival plan did not take into account the borders and as a matter of fact, it appeared an uncontrolled immigration on both sides between Nigeria and Cameroon, Nigeria and Chad. Furthermore, these boundaries had not been clearly demarcated and for generations and years, peoples had lived without really caring about them, transgressing them when needed. But soon, because of water scarcity, the Lake Chad Basin became a conflict-prone area.

⁴²In Latin for "as you possess under law" is a principle of international law which provides that newly formed sovereign states should have the same borders that their preceding dependent area had before their independence.

Picture 1: Evolution of Lake Chad for the years 1973, 1986, 1999, 2005, 2011 and 2013

Source: Archives of The Lake Chad Basin Commission
Conception: Meirama Garba Moussa

In 1983, for example, the first conflict between Chad and Nigeria was recorded. Because of the drought and the mismatch between supply and demand, Nigerian fishermen who were following the withdrawal of the waters found themselves in Chad. Clashes opposed them to the inhabitants of the region. This opposition did not leave the security forces unconcerned, and very soon tensions arose between Chadian and Nigerian soldiers on Lake Chad islands. Nigeria, led by General Alhadji Shehu Shagari, was concerned for the protection of its citizens and what he considered as his territory. He immediately sent military forces on the 18th April 1983 (Decalo, 1997: 317). For at least three days, there were fierce clashes between the two protagonists on the islands of Kofiya, Sabowa, Changwale and Kinsara (Johnson, 2014: 214). The conflict continued in May 1983 when Nigeria's Minister of Foreign Affairs, Ishaya Audu, said a solution to stop it was being considered. Indeed, in May 1983 after the closure of the Chad-Nigeria border, the two countries tried to put an end to the crisis by initiating bilateral negotiations that unfortunately were inconclusive. In the meantime, and considering the failure of the negotiations, between the end of May and the beginning of June 1983 Nigeria, who wanted to force Chad to accept peace agreements launched several assaults against its troops posted on Lake Chad. The gravity of the situation was such that the representatives of the two countries met for the second time, outside the framework of the Lake Chad Basin Commission notably in Lagos from 23 to 25 June 1983 (Mandigui, 1988: 53). The end of hostilities was confirmed by the signing of a protocol by the heads of

State of Nigeria and Chad including Alhadji Shehu Shagari Hissène Habre on 2 July 1983 in Abuja. They unanimously decided to proceed with the withdrawal of troops, the exchange of prisoners, the reopening of the border, the reactivation of joint patrols and the creation of a special Joint Committee on the demarcation of the borders between the riparian States of the Lake Chad. Even if all meetings between the two States were done outside the LCBC, all of the decisions taken involved the organization. And it was up to her to carry out the task of their implementation.

From 21 to 23 July 1983, an extraordinary meeting of the Commission was convened at the request of Nigeria and Chad in order to restore the situation prevailing in the region prior to the outbreak of hostilities (CBLT/0045, 1983:1). It resulted in the creation of a Joint Committee for Border Affairs, and a Special Security Commission, proving that the LCBC did not conceive the development of the Basin without the security of goods and people. The Joint Committee on Border Affairs formed a committee of experts to control the borders demarcation activities. The work entrusted to the National Geographic Institute of France was estimated at 312,884,000 FCFA and financed by the States on an equal basis (CBLT/0014, 1987: 10). Thanks to the efforts made, the international borders between Cameroon, Niger, Nigeria, and Chad were gradually taking shape. The representatives of the Member States at the 38th Session of the Commission were full of praise for the experts for this titanic work accomplished. During the same meeting, Commission President Badel Ndanga Ndinga reaffirmed the will of the States to materialize in the Lake their international borders in order deal with the development programs of the Lake Chad Conventional Basin (CBLT/ 0039, 1989: 22). It was an opportunity to emphasizing on the fact that peace between States was the ultimate requirement in order to accomplish development activities in the region. In 1989, concerning the border demarcation work initiated a year earlier, there were still two pillars to be established in areas "difficult to access" and adjustments to make in order to complete the arduous task of the experts. In 1990, at the seventh summit of Heads of State, 68 intermediate and 7 main pillars were built (CBLT/0016, 1990:3). In the meantime, the submission of the final reports left the Heads of State optimistic. They instructed their representatives to prepare the official documents within a period of three months and gave them the mandate to ratify them on their behalf (CBLT/0016, 1990 :3). However, despite all the precautions which were taken by the Special Border Committee, the atmosphere of peace that prevailed within the LCBC was shaken after the 7th Summit of Heads of State. The

principal reason was Nigeria completely rejecting his borders with his neighbor Cameroon. Then followed skirmishes between the two protagonists. The role of the LCBC in appeasing this crisis can be seen through its impetus for cooperation through which she tried to calm both the parties. The shortcomings she perceived during the demarcation process led her to organize two meetings in 1988: one in Maiduguri, Nigeria and the other in Maroua, Cameroon, to put an end to misunderstandings (IGN, 1988: 1). Similarly, the LCBC mandated the President of the 9th Summit to make every effort to facilitate the resolution of this conflict (LCBC, 2011: 44). In the absence of a solution, Cameroon seized the International Court of Justice in 1994 concerning the border problem with Nigeria (CIJ, 1994). And 8 years later in 2002, the verdict was given in his favor and Nigeria was obliged to leave Darak Island and the Bakassi Peninsula.

The Special Security commission established in 1983 was composed of police, gendarmerie, customs, immigration, water, forestry and fisheries personnel. What was then called joint patrols were responsible for controlling the movement of goods and people. From 1987, the joint patrol system was operational in three countries, including Chad, Cameroon, and Nigeria (CBLT/0014, 1987: 7). Only Niger was slow to set up its team because of the crisis that hit its economy and had repercussions on its international activities. At the 33 Session of the Commission, the representative of Niger said that the matter was under consideration by his government. Nevertheless, this left the Lake Chad Basin in a situation of an undeniable security vulnerability (CBLT/0014, 1987: 10). And when Niger finally joined the other countries, it was not for a long time. For, the formula of joint patrols, even if it managed to facilitate the free movement of goods and people and to restore trust between people living along the lake, fell into disuse in the 1990s. Indeed, at that time all the States in the region whose economies were in a critical situation were preoccupied with solving their internal problems. The withdrawal of Niger forces on 31 October 1991 announced the end of the joint patrol system (Dia, 2006: 54-55). Despite this short circuit, the LCBC continued to advocate for the security cause with States. Thus emerged the idea of setting up a Joint Security Force. This idea was endorsed at the 8th Summit of Heads of State in Abuja, Nigeria from 21 to 23 March 1994 (CBLT, 2011: 39). States pledged to support the Force politically as well as logistically. When asked how this new force would work, it was decided that her headquarters would be based in Baga-Kawa (Nigeria), to rotate her command, to define a threshold for human and material resources, finally, Nigeria would provide a framework for the meeting of experts. However, a situation was

hindering the efforts undertaken. Indeed, since the submission of the reports of the technical teams responsible for the demarcation of the borders in Lake Chad, Nigeria has been challenging the results at its border with Cameroon. This was at the origin of clashes between the two countries for the control of Darak as well as the peninsula of Bakassi. The conflict was such violent that the Heads of these States were absent from the meetings of the LCBC which could not find a definitive and effective solution. Consequently, in 1996, States decided to postpone the creation of the Joint Security Force and to reactivating and reinforcing the joint patrol teams (CBLT, 2011: 44-45). The Multinational Joint Task Force (MNJTF) was created by Niger, Nigeria, and Chad in 1998. But it did not last long. Cameroon was not a member because of the border problems with Nigeria. Meanwhile, was born the phenomenon of highwaymen also called "Zarguina". In the absence of a common security policy, this phenomenon was taking worrying proportions. Each State was then forced to set up its own organization to contain it. This led to the creation of the Rapid Intervention Battalion in Cameroon, the Central Office for the Suppression of Banditry in the Central African Republic and the unit known as Research, Assistance, Intervention and deterrence unit (RAID) in Chad. Starting in 2011, Boko Haram, a terrorist group operating on the borders of Cameroon, Niger, Nigeria, and Chad, added more problems to the region. From then on, the States felt the need to set up a common force to block the path of terrorist forces.

2- BOKO HARAM: THE NEW SECURITY CHALLENGE OF THE LCBC

Since its independence, Nigeria has been confronting violence. Events such as the Biafra War from 1967 to 1970, successive military coups⁴³, and recently Boko Haram showed that violence is part of the daily lives of her people. Boko Haram, in particular, is nowadays shedding light on the Lake Chad Basin in general and Nigeria in particular through all national and international television channels. This mediatization of the movement does not come from nothingness. In fact, the porosity of the borders of the countries caused an explosion

⁴³Nigeria has had a total of 9 military coups. In 1966, two coups took place, one led by Chukwuma Kaduna Nzeogwu and the other by Lieutenant Colonel Murtala Muhammed. Then in 1975, Murtala Muhammed attempted another one and finally succeed. In 1976 it was the turn of Lieutenant-Colonel Bukur Suka Dimka to act, unfortunately he suffered a crushing failure. Later in 1983, the dissensions between President Alhadji Shehu Shagari and General Muhammadu Buhari were at the origin of the coup d'état of 1983 which saw the accession to power of the latter. Only nearly two years later, Ibrahim Babangida in turn overthrew Muhammadu Buhari. Then, in 1986 and 1990, Major-General Mamman Vatsa and Gideon Orka experimented with what was now a Nigerian tradition. Both failed.

of terrorist activities by the Islamist sect, starting with Cameroon in 2014-2015⁴⁴ (Magrin et al, 2018). From that moment onwards, the sect became the new security challenge for the LCBC, making the organization doubt several times concerning the right strategy to adopt. In the following lines, after presenting Boko Haram some of its gruesome actions, we are will analyze LCBC strategies to fight against her.

2.1- The Destabilization of the Lake Chad Basin by Boko-Haram

The story of Boko Haram began in 2003 at the border of Nigeria with Cameroon, Niger, and Chad. At that time, a group of jihadists known as the Taliban of Nigeria was active in Kanama (Magrin et al, 2018: 132). Because of their antagonism with Nigerian security forces, the Taliban were obliged to seek refuge in the Mandara Mountains (Cameroon) and Maiduguri (Nigeria) where they joined the ranks of radical preacher Mohamed Yusuf. Trained within the Wahhabi-inspired⁴⁵ *Jama'at Izalat Al-Bida Wa Iqamat al-Sunna*, Mohamed Yusuf left the movement in 2005 because of his rejection of Western democracy supported by *Izala*⁴⁶. He then created the *Jama'atu Ahlis-Sunnah Lidda'awati Wal Jihad* which means the of the Companions of the Prophet Mohamed congregation for the propagation of the Sunni tradition and Holy War. The movement advocated for the establishment of an education system based on Koranic schools (Sambo, 2017: 146). The name Boko Haram is nothing more than a nickname given by the Nigerian people in 2006 meaning "Western education is a sacrilege". This nickname was taken over by the Western media in 2009 during the big clashes between the movement and the Nigerian army. From that moment onwards, the Lake Chad Basin appears as a highly fragile region. Several factors contribute to exacerbating this precarious situation, including exponential population growth, poverty, inadequate development policies, and climate

⁴⁴ Boko-Haram is said to have anchored in North-Eastern Nigeria before spreading to the other countries bordering Lake Chad. In a region with porous borders, the teachings of Mohamed Yusuf were reflected, inter alia, in the northern part of Cameroon and in Niger from 2003. In addition, the Nigerian Taliban, fleeing a confrontation with Nigerian law enforcement, sought refuge in the Mandara mountains of Cameroon. 2014-2015 marks a turning point in the internationalization of the movement as it spread to northern Cameroon, Niger and Chad respectively.

⁴⁵The Wahhabi inspired Jama'at Izalat al-Bida wa Iqamat al-Sunna movement, meaning the Society for the Eradication of Evil Innovations and the Restoration of Orthodoxy, was campaigning in 1978 in northern Nigeria for an Islam free from innovations.

⁴⁶The dissension between Mohamed Yusuf and the Izala movement to which he originally belonged came from the fact that the latter supported the candidates for the election thus militant for a democracy inherited from the West. While the preacher of Maiduguri wanted a restoration of the Caliphate and an application of the principles of Islamic law, the Sharia.

change, the repercussions of which are visible at all levels. To this must be added The Uprising of Boko Haram, which transformed the Lake Chad Basin into a highly publicized area at both the local and international levels, in particular, because of the number of victims, the millions of displaced and the famine she is causing.

Several reasons were put forward to explain the emergence of Boko Haram. First and foremost, was the Islamist thesis through which some authors tried to prove that Boko Haram's main objective was to create a caliphate in the Lake Chad Basin. This thesis was confirmed by the affiliation in 2015 of some of its members to the Organization of the Islamic State also called ISIS⁴⁷. Second, the ethnic and climate change factors were discussed. It was claimed, for example, that the droughts of the 1970s and 1980s led to a massive rural exodus of young people and the pauperization of society, whose most vulnerable strata were exposed to radicalization within the Salafist movements of the region. These arguments, although they could explain the emergence of Boko Haram, did not succeed in driving the thoughts on its resilience. Finally, in a context of extreme poverty, the emergence, consolidation, and resilience of Boko Haram could only be understood through the perspective of social and political conditions. In particular, the focus was on corruption, state dysfunction, and failures, the brutality of military repression (Magrin et al, 2018).

From Nigeria's Borno state, Boko Haram insurgency then spread to Kolofata in Cameroon, Diffa in Niger and some islands in Lake Chad where it was impossible to engage in any economic activity (Magrin et al, 2018:17). Trade and transhumance movements were seriously affected. In addition, Maiduguri, once a big trade center, became a shelter for displaced people and a center for aid agencies. After his confrontation with the Nigerian police and the execution of Mohamed Yusuf, Boko Haram took an unprecedented scale of violence with his new leader Abubakar Shekau. The proclamation of the jihad and the strategy of terror chosen by Boko Haram made it possible to over-publicize the sect throughout the world. Indeed, between 2011 and 2012, the first terrorist actions were directed against the big agglomerations of Nigeria including Kano, Abuja, and Zaria⁴⁸. Subsequently, Boko Haram in her drive to prove that she

⁴⁷Before its allegiance in March 2015 to ISIS, the group's official name was "Jama'atu Ahlus-Sunnah Lidda'awati Wal Jihad" which means "people engaged in spreading the teachings of the Prophet and Jihad". Since its submission to ISIS, Boko Haram has officially become Islamic State's West Africa Province, ISWAP or ISWA.

⁴⁸One of the first tests of Goodluck Jonathan's government was to block all the activities of Boko Haram. This proved to be an arduous task. In August 2011, a suicide bomb attack on the UN

controlled her land did not stop there. Now deprived of the donations she received through her mosques, she went up in terror by organizing bank robberies and abducting the children of wealthy merchants for whom she demanded ransom. Also, the fame Boko Haram acquired in rural areas allowed her to recruit armed bandits whose actions against peoples of the region were a hindrance for their collaboration with the security forces. It was precisely at this point that one realized that the Government of Goodluck Jonathan, then President of Nigeria, was struggling to stop the advance of the sect. Boko Haram was operating on a broad spectrum despite the state of emergency declared in May 2013 (BBC, 2018). Later on, the sect was expelled from Maiduguri but retreated on the border with Cameroon, in the Sambisa forest (Magrin et al, 2018: 135). The peoples of Nigeria's neighboring countries, so far the rear base of the elements of the sect were fully included in the strategies of expansion of her ideology and terrorist attacks. Therefore, several actions were taken by the governments of the riparian states to ensure the protection of the people. In Maiduguri, the Civilian Joint Task Force (CJTF) created in 2013 to fight Boko Haram gained authority and influence. Cameroon set up village Vigilance Committees. But at the same time, Boko Haram in reaction to the creation of these law enforcement support groups initiated the reign of terror to prevent them from collaborating with the forces. Already publicized through Western media, the sect became fearsome when she succeeded in abducting 276 young girls from Chibok on 14 April 2014 (Bring Back Our Girls, 2018). From then on, the conflict between Boko Haram and Nigeria took an international dimension when the "Bring Back Our Girls" movement was set up. Barack Obama, his wife Michelle and other famous actors and singers played an active part in that campaign. In addition, Nigeria's long-hesitant stance on this crisis outside the country was forced to collaborate with riparian States of the Lake Chad, the United States, the United Kingdom, and France in the fight against terrorism. However, this hesitation was bitter for Goodluck Jonathan, who failed to be re-elected during the presidential elections of March 2015.

headquarters in Abuja killed 23 people, Boko Haram claimed responsibility. In December 2011 the sect continued to spread terror by bombing churches killing about 40 people. More than 100 people were killed in a single day of coordinated attacks and shootings in Kano. Shortly after Boko Haram ordered Christians to leave northern Nigeria. In May 2013 the government declared a state of emergency in three northern States: Borno, Yobe and Adamawa and sent troops to fight Boko Haram. The army succeeded through a series of targeted attacks to rid Maiduguri of Boko Haram. There were, however, the casualties caused by this operation.

When Muhammadu Buhari came to power in 2015, as a former military he was seen by his people as the only man who can easily solve Boko Haram crisis. A native of north-western of Nigeria, Muhammadu Buhari seemed able to understand the realities of the region. Immediately after his inauguration, he initiated a series of visits to the riparian States of Lake Chad in order to set up an international force to fight Boko Haram. Niger, Cameroon, Chad, and Benin⁴⁹ were solicited by Nigeria, who acknowledged by this action that she was no longer able to handle the crisis on her own. Beyond the visits, President Muhammadu Buhari made in all these countries, Nigeria's willingness to do everything in her power to reduce the scale of the phenomenon was also reflected in the \$ 100 million she decided to allocate to the Task Force. This gesture granted her the leadership of the Task Force. The international response to the terrorist acts of Boko Haram proved to be an effective strategy, as it not only succeeded in boosting and welding the ranks of the Nigerian Army, it also affected the sect permanently. As a matter of fact, as of 7 March 2015, the sect has been seeking international support, including allegiance to the Organization of the Islamic State. Let us now examine the LCBC's response to Boko Haram.

2.2- The LCBC's Response to Boko Haram

After the clashes in 2009 with the Nigerian security forces, Boko Haram was banned from the public sphere of Nigeria. But this ban did not mean its dismantling, as more violent attacks continued. Under the command of Abubakar Shekau, the sect radicalized. Now settled in Cameroon, Chad, and Niger, his lieutenants organized an efficient network of terror. Initially, the attacks were directed against Nigeria and cities including Kano, Zaria, Abuja, and Maiduguri were the main targets. The conflict caused significant material and human losses in the ranks of the protagonists. In Nigeria, to avoid foreign interference, Goodluck Jonathan's government repeatedly reaffirmed that it was an internal conflict. However, Nigeria's stance and the refusal of any intervention on her territory were for a long time a hindrance to concerted action within the LCBC, allowing Boko Haram to expand his network to eventually become a threat to regional security. Attacks against Cameroon, Chad, and Niger are a perfect illustration of this. In fact, the regionalization of Boko Haram did not result in an immediate and effective

⁴⁹After being elected President, Buhari undertook to consolidate cooperation with his neighbours. The series of trips he made proved that he had the will to no longer walk alone on this path and that Nigeria had realized that only concerted action could facilitate the dismantling of Boko Haram. Thus on 3 June 2015 he visited Niger, and the following day, he went to Chad. After Chad, he went to Cameroon on 29 July 2015 and completed his visits in Benin on 1 August 2015.

response from the LCBC due to a lack of alliance between States. The issue was first raised during the 57th session of the Commission and then on 30 April 2012, at the 14th Summit of Heads of State. They talked about the reactivation of the Multinational Joint Task Force in order to fight Boko Haram. As a reminder, the force, established on 21 March 1994⁵⁰, had never been operational because of cross-border conflicts between Nigeria and Cameroon over the Bakassi peninsula and the Lake Chad islands. This conflict had contributed to the lack of interest of Cameroon, whose absence was noted during the creation of the Force. But the more time passed, the more thousands of Boko Haram victims were counted in all the riparian States. It was therefore to stem the phenomenon that the States decided to put aside their Westphalian concept of security and to coalesce their energies around the project of the Multinational Joint Task Force.

The actual beginning of this unifying adventure of energies took place in two fundamental meetings. The first one organized by the LCBC on 17-18 March 2014 in Yaounde (Cameroon), brought together the ministers of Defence and the Chiefs of staff. They agreed on the creation of a Multinational Joint Task Force which general quarters will be set in Baga (Nigeria). After that crucial meeting, Boko Haram's abduction of 276 girls at Chibok High School in North-Eastern Nigeria helped to speed up the process. Indeed, on the 17 May 2014, precisely one month after this gruesome event and in a context of contesting the security policy of Goodluck Jonathan⁵¹, an international Summit for Security in Nigeria was held. On this occasion, the Heads of State of Nigeria, Benin, Chad, Cameroon, Niger, and France, as well as the representatives of the United States, Great Britain, and the European Union met in Paris. The theme of the summit suggested that the various speakers were mainly there to help Nigeria in finding concrete solutions to its security problems. Although this assertion is true, all the African States present at the meeting were also under attack by Boko Haram, and the forces had to be harmonized in order to overcome them. As for the major powers, their participation was not in vain and was intended above all to reassure these countries through their support for regional cooperation and the strengthening of the international machinery for combating Boko Haram and protecting the victims. This is what François Hollande, president of France, called in his speech "a global, regional medium and long-term action plan". According to him, this plan includes:

⁵⁰In the 1990s, the Lake Chad Basin was facing alarming insecurity; This is why the LCBC member States decided to set up the Multinational Joint Task Force whose mandate was to combat organized crime and highway robbery.

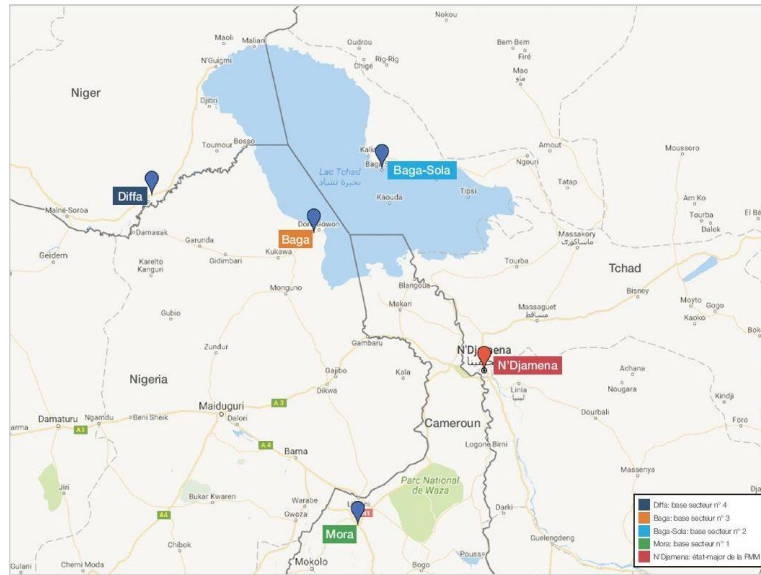
⁵¹The president of Nigeria was criticized for his slowness in making effective decisions to block the Boko Haram gruesome actions. It was this slowness that allowed the movement to become powerful to the point of successfully abducting 270 girls in Chibok in northeastern Nigeria.

Intelligence coordination, exchange of Information, central control of resources, surveillance of borders, military presence, especially around Lake Chad, intervention capacity when there is a danger (...) For France to deploy military units: they are present in the region and therefore to ensure that we can better know, better monitor, better deter and, above all, intervene when necessary. (François Hollande, 2014)

As a fundamental element concerning the war on terrorism in the Lake Chad Basin, the Paris summit was a turning point in the region's security history, enabling States to become aware of security challenges and to accelerate the pooling of their efforts. In this logic, on the 7 October 2014, an Extraordinary Summit of the LCBC and Benin was held in Niamey, (Niger) to determine the modalities of security cooperation to defeat Boko Haram. In a more pragmatic way, the States wanted to make a synthesis on the state of security in the region, take stock of the implementation of the Paris decisions and set up a military staff by 20 November 2014.

This mobilization of the member states of the LCBC and Benin encouraged the Peace and Security Council of the African Union to be more interested in the security initiatives of the organization since the AU had pledged to fight against the abuses committed by Boko Haram. This initiative allowed her to ratify the creation of the Multinational Joint Task Force on 25 November 2014. In the same vein, on 29 January 2015, the Council decided to authorize the deployment of the force for a period of 12 months' renewable. This intervention of the African Union granted a legitimacy of action to the Task Force on the international level. Moreover, the Task Force was in need of this international recognition but at the same time, it also obliged her to respect the requirements of international organizations, such as the respect for the international humanitarian law. The Multinational Joint Task Force with 7,500 soldiers at the beginning was mandated to: create a safe and secure environment in areas affected by the activities of Boko Haram and other terrorist groups, in order to significantly reduce violence against civilians and other abuses, including sexual and gender-based violence, in accordance with international law, international humanitarian law and the United Nations Human Rights Due Diligence Policy; facilitate the implementation by the Member States of LCBC and Benin of comprehensive stabilization programs in affected areas, including the full restoration of State authority and the return of internally displaced persons and refugees; and facilitate, within its capabilities, humanitarian operations and the delivery of aid to the affected peoples (Union Africaine, 2015).

Picture 2: Military Bases of Multinational Joint Task Force in LCBC member States

Source: William Assanvo et al, 2016

At the operational level, the aim was to proceed with the military deployment in order to block all the activities of Boko Haram and related groups, to allow fluid collaboration between the countries concerned in the fight against the sect, to encourage the conduct of patrols, to rescue all civilians abducted by Boko Haram, to protect displaced persons and humanitarian workers, and to contribute to the disarmament, demobilization and reintegration of combatants engaged alongside Boko Haram. The intervention of the MNJTF is organized around 4 main sectors of operation representing each of the 4 countries suffering the attacks of the sect. For example, Sector 1 is under the command of the city of Mora in Cameroon, Sector 2 is attached to the city of Baga-Sola in Chad, Sector 3 is under the command of Baga in Nigeria and Sector 4 has its main base in the city of Diffa in south-eastern Niger. For her operations, the MNJTF could count on the political support of the LCBC, strategic support of the AU and operational of the military staff based in Ndjamen (Chad). Thanks to this support, The Force has recorded important victories. For example, the coalition of armies had allowed the takeover of the Sambisa forest in December 2016. In May 2017, the force launched an offensive in Jarawa, Borno State, Nigeria, and neutralized several Boko Haram terrorists, including the famous commander Abu Nazir.

During the same operation, the force seized weapons and released kidnapped children who were being trained as suicide bombers. On 6 May 2017, the elements of The Force also proceeded to the release of 82 girls kidnapped three years earlier in Chibok. 126 suspected Boko Haram terrorists who had infiltrated the Damboa camp of internally displaced persons were caught by Nigerian force. Although the Task Force has achieved great success, it continued to face financial challenges that hampered its operations, including in relation to intelligence-sharing, logistics, in particular of medical evacuations, and equipment.

Conclusion

At their 14th summit, the LCBC Heads of State decided to reactivate the Multinational Joint Task Force, the coercive instrument for tracking down Boko Haram terrorists and protecting civilians. Despite all the goodwill they have shown in 2012, the declarations of intent did not materialize immediately. Nigeria was afraid of foreign interference in the resolution of what she considered to be an internal crisis. As a real gendarme of Africa jealous of his sovereignty, the foreign intervention for this country was synonymous with her loss of the leadership she had always assumed since independence. It was in 2014 that realism forced LCBC member countries to harmonize their efforts to reduce the attacks of the sect. As a result, the organization became the epicenter of the fight against terrorism in the Lake Chad Basin through the creation and operationalization of the Multinational Joint Task Force. Although this coalition of armies of the LCBC member States and Benin is effective, she has not been able to definitively dismantle the terrorist sect. Boko Haram has both capacities of adaptation to the environment and resilience which is more and more disconcerting. States engaged in this struggle must understand that it will be necessary to consolidate the achievements of the FMM to enable it to carry out its mandate more effectively. At the same time, the relationship between security and development is undeniable. It is obvious that only coercive action cannot definitively eradicate terrorism. To consider such an eventuality, it is time to improve the living conditions of the people of the region. Otherwise, Boko Haram would continue to easily recruit them to achieve its gruesome plans.

Bibliography

Archives and Reports

- CBLT/0045. (1983). Rapport de la Réunion Extraordinaire de la CBLT, Lagos 21-23 Juillet 1983.
- CBLT. (1985). Rapport de la Réunion des Experts des Etats membres de la Commission du Bassin du lac Tchad sur la Sécurité sur le lac, Maiduguri, Nigéria.
- CBLT. (1984). Report of the sub-commission on Security.
- CBLT /0054. (1986). Procès-Verbal de la 33e Session, Niamey.
- CBLT/0014. (1987). Procès-Verbal de la 6e Conférence des Chefs d'Etats de la CBLT, Ndjaména.
- CBLT/0016. (1990). Procès-verbal du 7e sommet des chefs d'Etat de la CBLT.
- CBLT. (2011). Recueil des décisions des sommets des Chefs d'Etat et de gouvernement de la CBLT. Volume I 1964-2010
- IGN. (1988). Délimitation des Frontières entre Les Territoires du Cameroun, du Niger, du Nigéria et du Tchad dans le lac Tchad : Rapport N°3
- GRIP. (2014). La CBLT et les Défis Sécuritaires du Bassin du Lac Tchad, Bruxelles, Note N° 14.
- Union Africaine, (2015). Rapport de la présidente de la Commission de l'UA sur la mise en œuvre du communiqué PSC/AHG/COMM.2 (CDLXXXIV) sur le groupe terroriste Boko Haram et les efforts internationaux connexes, voir point 9, 3 mars 2015, www.peaceau.org/fr/article/rapport-de-la-presidente-de-la-commission-sur-la-mise-en-oeuvre-du-communique-psc-ahg-comm-2-cdlxxxiv-sur-le-groupe-terroriste-boko-haram-et-les-efforts-internationaux-connexes
- Assanvo, W. et al. (2016). « La Force multinationale de lutte contre Boko Haram : quel bilan ? », Institut d'Etudes de Sécurité. Rapport sur l'Afrique de l'Ouest, Numéro 19 Août 2016.

Books

- Magrin, G.(Ed), 2018, *Crise et Développement. La Région du Lac Tchad à l'Epreuve de Boko-Haram*, Paris, AFD.
- Decalo, S. 1997, *Historical Dictionary of Chad*, Scarecrow Press.

Articles

- Idowu, J. (2014). "Inter- Security Agencies Conflict at Nigeria's Borders: a Challenge to Nigeria's National Security », *International Journal of Humanities and Social Science* Vol. 4, No. 7; May 2014.
- Saibou, I. (2004). « L'embuscade sur les routes des abords sud du Lac Tchad », *Politique africaine* 2004/2 (N° 94), p. 82-104
- Saibou, I. (2005). « Le mécanisme multilatéral de la C.B.L.T. pour la résolution des conflits frontaliers et la sécurité dans le bassin du Lac Tchad », *ENJEUX* N°22 Janvier-Mars 2005.

Saibou, I. et Hamadou, A. (2002). « Vol et relations entre Peuls et Guiziga dans la plaine du Diamaré (Nord-Cameroun) », Cahiers d'études africaines.

Herreros, R. (2015). Allégeance de Boko Haram à Daech: ce qui rapproche et ce qui sépare les deux groupes armés extrémistes», https://www.huffingtonpost.fr/2015/03/08/daech-boko-haram-points-communs-differences_n_6826090.html

Thesis

Fadimatou, D. (2006). « La Commission du bassin du Lac Tchad : 1964-2004 » Maitrise d'histoire, Université de Ngaoundéré, P.54-55

Yokabdjim, N M. (1988). « La Coopération entre les quatre Etats Riverains du Lac Tchad », Thèse de Doctorat en Droit du Développement, Université de Paris V René Descartes, P. 295

Atangana, E M. (2017). « Bassin du Lac Tchad face aux nouvelles formes de menace : La difficile dynamique de réponse régionale face à la montée en puissance du groupe terroriste islamiste Boko Haram », Mémoire présenté à la Faculté des Études supérieures et postdoctorales en vue de l'obtention du Grade de Maître ès sciences (M. Sc.) en Etudes Internationales.

Speeches

Hollande, F. (2014). Sommet de Paris pour la sécurité au Nigeria, le 17 Mai 2014. <http://discours.vie-publique.fr/notices/147001103.html>

Sir Abubakar Tafawa, B. (1960). "Independence Day", <https://blackpast.org/1960-sir-abubakar-tafawa-balewa-independence-day>

KAZAK AYDINLARININ KADIN HAKLARIYLA İLGİLİ ÇALIŞMALARINA BİR BAKIŞ

A Glance On Studies of Kazakh Intellectuals On Women Rights

Nassiba JUNAYEVA

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

Çağdaş Türk lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

nassiba.junayeva@gmail.com

ÖZET: Kazak aydınları XX. yüzyılın başlarında kaleme aldığı yazı ve makalelerinde Kazak kadınlarının hayatlarında karşılaştığı sorunları dile getirmişlerdir. Kazak aydınları bu yazılarında başlık parası, kızların genç yaşta ileri yaştaki biriyle evlendirilmesi gibi hem sosyal hayattaki hem ailedeki meseleleri kaleme almıştır. Bu bildiride Kazak aydınlarının kadınların durumu ve kadın erkek eşitsizlikleri ile ilgili görüşleri, kadın sorunlarının meydana gelme sebebi, çözüm ve önerileri incelenerek günümüz Kazak toplumundaki kadının konumu ile karşılaştırılma yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kazak aydınları, Kadın hakları, Kazak edebiyatı, Kadın, Başlık parası

ABSTRACT: Kazakh intellectuals uttered problems about Kazakh women's daily life in their writings and articles in 20th century's first years. In these writings, Kazakh intellectuals mentioned about bride meals young old men marriage etc. problems of both in social life and family. In this study Kazakh intellectuals opinions about the status of women and men, the reasons why women problems emergence, solutions and proposals will be studied and compared with past and present women statutes in Kazakh society.

Key Words: Kazakh Intellectuals, Women Rights, Kazakh Literature, Women, Bride Wealth.

Giriş:

XIX. yüzyılın sonlarına doğru dünyanın bir çok yerinde kadın haklarıyla ilgili sosyal faaliyetlerin yapıldığı herkes tarafından bilinmektedir. Toplumda gerçekleşen çeşitli faaliyetler ve olaylar kısmen olsa da basına ya da literatüre yansımıştır. Bu dönemde Kazak yazarları tarafından da kadın haklarına yönelik makaleler kaleme alınmaya başlamıştır. Kazak aydınları toplumunda kadının durumu ve karşılaştığı sorunlarla ilgili farklı görüşler bildirmiştir. Bu

makalemizde Kazak edebiyatında yazar ve aydınların kaleme aldığı ancak edebi tür özelliği taşımayan (roman ve hikâye dışındaki) yazı ve makalelerindeki fikir ve görüşleri ele alınacaktır.

Bilim dünyasında kadın ve kadın-erkek eşitliği konusu ile ilgili araştırmalar geçmişte ve günümüzde de önemli konuma sahip olmuştur. Erkeklerden kadın sayısı daha fazla olan Kazak toplumunda ise bu konu mühimlik arz eden bir konudur. Kazak kadını ile ilgili çalışmalar son iki üç yılda değil, Sovyet döneminde hatta daha öncesinden bugüne kadar imkân kadar araştırılan konulardan biridir. Sovyet döneminde kadının durumuna önem verilmesi ile beraber kadın haklarıyla ilgili çalışmalar 1917 Ekim devriminden sonra başladığı düşünülse de Türk toplumlarındaki kadınla ilgili çalışmalar Kırımli İsmail Gaspıralı'nın faaliyetleriyle başlatılmıştır bu faaliyetlere kızı Şefika Hanım öncülük etmiştir. Gaspıralı'nın "Dilde, fikirde, işte birlik sloganlarıyla başlatılan faaliyetleri diğer Türk topluluklarında da devam ettirilmiştir. İsmail Gaspıralı'nın eserlerinde toplumun modernleşmesinin yanı sıra toplumdaki kadın eğitime ve gelişmesiyle ilgili konuların ağırlıklı olarak dile getirildiğini görmek mümkündür (Topçu, 2014:45,46; Kınacı, 2012:305).

Kazak toplumundaki kadın erkek eşitliği ile ilgili makale ve eserler tam anlamıyla XX. yüzyılların başlarında kaleme alınmaya başladığı düşünülse de Kazak toplumundaki kadının durumu ile kaleme alınan ilk çalışma Alihan Bökeyhanov'un XIX. yüzyılın sonlarına doğru kaleme aldığı "Kırgızların Kobıland Destanında Kadın" konulu tenkit niteliğinde bir yazısı bilinmektedir. Bokeyhanov, Kazak destanı olan "Kobıland Batır" destanından yola çıkarak Kazak toplumundaki kadının konumuna eleştirel bir bakış açısında bulunmuştur (Bökeyhanov, 1995:321). Kazak edebiyat tarihçilerinden Aygöl İsimakova'nın fikrine göre ise, yazar Bökeyhanov bu makalesinde Kazak kadınının özellikle bir annenin, hayatında din ve şeriat kurallarına göre yaşaması gerektiğini ve İslam dininin öncü kadınlarını örnek alarak yaşamasının uygun görüldüğünü belirtmiştir. Destan türünde yazılan eserlerin mitolojik yönü olması nedeniyle destanda dile getirilen bazı olay ve motifler gerçeğe tam yakın olmayabilir. Ayrıca destanda dile getirilen kadın konumu ile günümüz kadının konumu arasında birçok fark vardır (İsimakova, 2015:145).

Kazak halkının yaşam tarihine özellikle sosyal yaşantısına bakıldığında kadınlar hayatı boyunca bir kaç sorunla karşılaştığı görülmektedir. Kazak halkı hayatında adet haline getirdiği bazı gelenekleri daha çok kadınların hayatına yan etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların bu adet ve geleneklere uyma zorunluluğu onların yaşam kalitesini düşürmüş ve hatta hayatlarını zorlaştırmış

diyebiliriz. Kazak aydınlarının kadın konulu makalelerinde ele aldığı temel konular şunlardır: Kızların çok erken yaşta istemediği bir erkekle para karşılığında evlendirilmesi; genç kızların para karşılığında ileri yaştaki birine kuma olarak verilmesi; erkeklerin birden fazla kadınla evlenmesi; “amangerlik” (levirat) geleneği v.b.

Amengerlik geleneği, daha önce Göktürkler, Hunlar ve Oğuz Türklerinde de yaşatılan bir gelenektir. Sosyoloji alanında bu gelenek için “levirat” terimi kullanılmaktadır. Kocası vefat eden kadını, merhumun erkek kardeşi varsa onunla, erkek kardeşi yoksa sülaledeki yakın sayılan erkeklerin biriyle evlendiriliyordu (Tavkul, 1995:22). Kazak kültürüne bu “levirat” geleneğinin yerleşmesine Kazak aydınları farklı sebepler göstermiştir. Onlardan Kazak yazarı Dönentayev’in fikrine göre savaş zamanında vefat eden kahramanların hatırına merhumun ailesini korumak ve kurtarmak adına akrabalarından biri ailesine sahip çıkıyormuş. Savaş sırasında vefat eden erkeğin ailesinden ya da akrabalarından yakın olan erkek kardeşi “amenger” sayılmıştır ve merhumun ailesine sahip çıkmıştır.

Bu amengerlik geleneği ise ister istemez erkeklerin birden fazla kadınla evli olmasına sebep olmuştur. Bu gelenek bir sorumluluk meselesi olarak kabul edilerek daha sonra kalıcı bir adet haline gelmiştir. Birden fazla kadınla evlilik yapılmasına en önemli etken olarak başlık parası ve din başta gelmektedir. İslam dininde birden fazla evlilik (dört kadına kadar) yapılabildiğini, şeriatin böyle bir şeye izin verdiğini öne sürerek zengin olan erkekler ise parası karşılığında istediği kişiyle daha çok genç yaştaki kızlarla evleniyordu. Başlık parası, fakir bir aile için geçim kaynağı, zenginlerin ise eğlencesine neden olmuştur (Dönentayev, 2003:110).

Kazak aydınlarının kadın hakları ile ilgili kaleme aldığı makale ve yazıları arasında en ilgi görülen çalışmalardan biri de Muhtar Avezov’un “Adamdık Negizi Ayel” adlı makalesidir. Muhtar Avezov’un kaleme aldığı “İnsanlığın Temeli Kadın” adlı makalesindeki dile getirdiği kadınla ilgili görüşleri, bilhassa “*Huzurlu günler kolaylıkla gelmez. Dolayısıyla Kazak zayıf olmak istemiyorsan eğitimi ve beşliğini düzelt, bunların düzelmesini istiyorsan kadını düzeltmen gerekmektedir*” sözleri: kendisinden sonra kaleme alınan kadın ile ilgili çalışmalarda giriş sözü niteliğini taşımıştır (el.kz, 2012).

Sabit Mukanov’un fikrine göre, ise toplumda kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması için başlık parası, erken yaşta evlilik ve amengerlik (levirat) gibi geleneklerin yok edilmesi yeterli değildir. Kadın aynı zamanda sosyal hayatta da erkeklerle aynı haklara sahip olması gerektiğini, iş ve eğitim konusunda da

ilerlemesi gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca kadına sadece evlilik, eş seçimi konusunda özgürlüğün verilmesi, kendi yaşıtı ile evlenmesi kadın haklarının korunduğu anlamına gelmeyeceğini öncelikle kadının aile içindeki yükümlülüklerinin azaltılması ve sosyal, siyasi ve hukuki bakımından da kadın erkek arasında eşitliğin sağlanması ve bunların bir programa göre yapılması gerektiğini vurgulamıştır (Mukanov, 2012:59).

Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması konusunda çaba göstermiş olan Kazak aydınlarından Dönentayev, “Kadın Erkek Eşitliğini Nasıl Anlayabiliriz?” konulu yazısında Sovyet hükümetinin kadın haklarına sahip çıktığını, yalnız kadın hakları denince toplumda sadece “eş seçimi” algılandığını üzülererek dile getirmiştir. Oysa kadınların zekâ, beceri konusunda erkeklerle aynı seviyede olduğunu ve kadınların kendi haklarını tam anlamıyla algılayıp, sahip çıkması için eğitime ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (Dönentayev, 1957:276).

Kazak kadınlarının durumunu geniş bir şekilde anlatan Kazak aydınlarının biri de Köşke Kemengerulı’dır. “Oku Kuralı” adlı eserinin ikinci bir bölümünde Kazak kadınlarının durumunu farklı başlıklar altında ayrıntılı şekilde kaleme almıştır. Yazar Kemengerulı, 1917 Ekim devrimi öncesi ile devrim sonrası Kazak kadınların durumunu karşılaştırmalı bir şekilde anlatarak toplumdaki kadın haklarıyla ilgili sorunları dile getirmiştir. Kadın erkek eşitliği konusundaki yazılarında bu yolu takip eden aydınlarımız çoktur. Bu tarz yazılar özellikle 1926 yılında evlilikte başlık parasının hükümet tarafından yasaklanmasıyla beraber çoğalmıştır. Yazar Kemengerulı, devrim öncesi Kazak kadınlarının haklarının korunmadığı hatta 8 Mart dünya kadınlar gününde faaliyetlerin rahat bir şekilde düzenlenmediğini, kadın haklarını savunanların ise tutuklanıp hapse kapatıldığını dile getirmiştir (Kemengerulı, 2013:210).

Kazak toplumunda kadınların hayatındaki sorunlardan biri de kızların erken yaşta zorla evlendirildiği söylenmektedir. Bu konu birçok yazar tarafından dile getirilmiştir fakat ilk akla gelen isimlerden olarak Bökeyhanov ve Karaşev gibi aydınların fikirleri aşağıdaki şekildedir.

Kazak aydınlarından Karaşev, evlilik ve nikâh işleriyle ilgili hükümet tarafından belirli bir yasa geliştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Çünkü bir tek Kazak kadınlarının değil, Rusya’da yaşayan diğer Müslüman halklarının da evliliğe ilişkin başvuracağı belli bir yasa veya kurum olmadığını söylemiştir. Kadın haklarını savunan yasa veya sözleşmelerin olmadığını da vurgulamıştır (Karaşev, 1994:212).

Bökeyhanov, kaleme aldığı “Müslümanlar Kongresi” adlı makalesinde kızların evlenme yaşının 16 yaş, erkeklerin yaşı 18 yaş olarak belirlenmesi

konusunda fikir sunmuştur. Bu evlenme yaşının belirlenmesinde gençlerin fizyolojik yaş özelliklerini de göz önünde bulundurması gerektiğine dikkat çekmiştir (Nısanbayev, 1998:19).

Toplumda kadınların yaşamında karşılaştığı sorunların oluşma nedenine ve uzun süre devam etmesine bazı durumlar etken olmuştur. İlk başta göçebe hayat tarzının sürdürülmesi, Kazak kültüründe eskiden beri süre gelen birçok adet ve geleneklere bağlı kalması diğer yandan ise İslam dini ve şeriat kullarına bağlı kalması temel etken olarak görülmektedir. Bu sorunların kısa zaman diliminde yok edilemeyeceği kabul edilerek kadınların hayatındaki sorunların bertaraf edilmesi için eğitim ve kültürel faaliyetler bir çözüm yolu olarak düşünülmüştür.

Kazak toplumunda evlilik ve boşanma işlerine karşı hükümetin sorumluluğuna eleştirel bir gözle bakarak bu problemleri yazıya dönüştüren yazarlardan biri de Şokan Valihanov'dur.

Şokan Velihanov'un fikrine göre hükümetin, evlilik ve boşanma davalarıyla mollaların ilgilenmesini istemesinin nedeni muhtemelen Kırgızların (Kazakların), kızlarını çok genç yaşlarda ve çoğunlukla rızası olmadan evlendirmeleri olabilir. Sebebi Kazak aileleri çocukları daha beşikteyken evlenme sözleşmesini yapabiliyordu. Yazar, nikâh ve evlilik işlemleri ile mollaların değil, hükümetin ilgilenmesini istemiştir ve ayrıca devlet tarafından yasal olarak evlenme yaşının belirlenmesini istemiştir. Valihanov, "Sahara'daki Müslümanlık Hakkında"ki yazısında Kazakların bağlı kaldığı bazı batılı inançlardan bahsederek tenkide bulunmuştur. Mesela, kadınlara düşük yaptırtmak veya doğum sonrası hemen bebeği öldürmek suç sayılmadığını dolayısıyla bir istatistik bilgi olarak kayıtlarda bulunmadığını söylemiştir. Diğer bir inanca göre de kadınların doğum sancısı şiddetli olursa cinlerin etkisinden olduğunu düşünerek doğum sancısı geçirmekte olan kadını dövüyormuş ve bazen ölümle sonuçlanıyormuş. Kadının doğum sırasında bu şekilde işkence çekmesi yeterli eğitimin ya da uzman kadın doğumcuların olmadığından- dır. Şokan Valihanov, XIX. yüzyılın ortalarında yaşamış Kazak seyahatçi yazarlardandır. Yerleşik yaşam tarzına diğer Türk milletlerine nazaran geç geçmiş Kazak Türkleri İslam dininin kabulünden sonra da Şamanizm geleneklerini belli bir süreye kadar devam ettirmiştir. Dolayısıyla yazarın yaşam tarihi ve halkın yaşam tarzını dikkate alarak yukarıda Kazak kadınlarının hayatında uyulan bazı adetlerin de devam ettirilen Şamanizm geleneğinin bir parçası olduğu fikrindeyiz (Valihanov, 1985:201).

Kadınların hayatındaki bazı geleneklerin oluşmasına dinin etkisi de bulunmaktadır. Kazak kültüründeki birden fazla evlilik çoğunlukla dinin izin verdiği dört kadınla evlenme algısıyla yapılmıştır.

Yukarıda dile getirdiğimiz ve Kazak aydınlarının da eserlerine konu ettiği kadın sorunlarının çağdaş Kazakistan’da birçoğu ile karşılanmamaktadır. Tarihte kadınların ve bazen erkeklerin de maruz kaldığı amengerlik (levirat) geleneği günümüzde devam ettirilmemektedir. Burada erkeklerin de maruz kaldığı dememizin sebebi amengerlik geleneğinde genel olarak erkeğin bekâr olup olmamasına bakılmıyordu, bazen bekâr erkekler merhum ağabeyinin hanımıyla evlenmek mecburiyetinde kalıyorlardı. Kazakistan’da şu anda erkeklerin birden fazla kadınla evlilik yapmasına yasal olarak izin yoktur. Resmi olmayan sadece dini nikâhla birden fazla evlilik yapanlar olabilir. Kazak toplumunda kızları erken yaşta zorla evlendirilmesi çok nadirdir, olursa da kırsal kesimlerde karşımıza çıkar. Kazakistan yasasında evlenme yaşı erkekler için 18 yaş, kızlar için ise 17 yaş olarak belirtilmiştir. Kızlar dilekçe ile başvuru yaptığı takdirde en erken 16 yaşında evlenebilirler.

Kazak kadın haklarının savunulmadığını ve kadınların başlık parası karşılığında evlenmesini eleştiren aydınların görüşüne ters bir şekilde Kazak yazarlarından Muhammedcanov, Kazaklarda ailede kız çocuğuna doğumundan itibaren önem verildiğini, sosyal hayatta da kadınların aktif olduğunu devrim öncesi kaleme alınan Kazak sözlü eserlerinin de bunların kanıtı olduğunu örneklerle dile getirmiştir. Folklor eserlerinden örnek vermesinin sebebi ise, bu eserlere toplumdaki olayların olduğu gibi yansıtıldığını düşünüyor (Muhammedcanov, 2013:3).

Kazak Türkleri için göçebe hayat tarzı sadece kadınlar değil erkeklerin de sosyalleşmesi ve gelişmesi için bir engel olarak görülmüştür. Göçebe hayatın sürdürülmesinin bir avantajlı tarafı ise milletin kültürünü tam anlamıyla yaşatması, diline ve dinine bağlı kalmasıdır. Kazak aydınları tarafından Kazak kadınının, yukarıda bahsedilen zorlulukları ve engelleri yenebilmesi ve cehaletten kurtulabilmesi için en iyi çözüm yolu olarak eğitim öngörülmüştür. Bu konuda Kazak yazarlarından Dönentayev, Kazak kadını, başlık parası karşılığında satılırsa ve halen özgürlüğün, eşitliğin ne olduğunu anlayamıyorsa bunun hepsi eğitimsiz olmasından kaynaklanmaktadır. Kadınlardaki eğitimsizliği yok etmek için öce erkeklere bunu kabul ettirmek lazım, demiştir (Dönentayev, 2003:109,111).

Günümüz Kazak kültüründe kadınların hayatında sorun olarak görülen geleneklerden sadece başlık parası sürdürülmekte olup, Kazakistan’ın bazı yerlerinde bu gelenek yoktur, kızın annesine süt hakkı olarak az miktarda para verilmektedir. Günümüz Kazak yazarları bu geleneği doğal karşılamaktadır. Toplumda da bu geleneğe karşı bir ters tepki ya da belirlenmiş bir miktarı da yoktur.

Başlık parası konusunda modern Kazak kadın yazarlardan Zeynep Ahmetova, Babalar Amanatı adlı kitabında aşağıdaki fikirleri bildirmiştir:

Ey oğlum, insanoğlunun değeri mal veya parayla ölçünür mü? Allah'ın kudretiyle bir annenin çocuğunu dünyaya getirmesi, gece gündüz uykusuz haliyle beşik sallayarak anne sütü ile çocuğunu büyütmesi ve babasının da evladını adaletli terbiyelemesi, çocuğunun gelişimi için sahip olduğu değerlerini ve tüm gücünü ortaya koyması büyük emek değil midir? Bin bir mücadeleyle kızına verdiği emekler sonrasında istemeye gelen talibine vermesi kolay değildir. Aslında başlık parası niyetinde alınan para, kıza küçüklüğünden hazırlanan çeyiz için de yeterli değerlidir. Kızının “çeyizsiz gelin” adını almaması için, “altı yaştan toplarsan artar” tabirine uygun bir şekilde erken yaşlardan çeyiz hazırlamaya başlarlar. Başlık parasına sadece arsa verilmez, onun dışında çok miktarda kıza mal mülk verilir. Başlık parası kıza karşılık olarak verilen ödenek değil, baba ve annenin alın teri, emeklerinin binden birine verilen karşılıktır, gönlünü teselli eden hediyedir”, şeklinde fikrini bildirmiştir (Ahmetova, 2012).

Bildirimize sonuç olarak Kazakistan'daki kadının konumuyla ilgili bazı açıklamaları dile getirmemiz uygun olacaktır. Kazak kadınının tarihte yaşadığı sorunların ve zorunlu hale gelen bazı adet ve geleneklerin günümüzdeki durumu hakkında yukarıda yeri geldikçe kısa bir şekilde bahsettik. Herkesin malumu, Orta Asya'da diğer Türk halkları gibi Kazaklar da ataerkil sahiptir. Bu durumdan genel olarak baktığınız zaman Kazak kadınları rahatsız değiller. Ev içindeki temizlik ve mutfak gibi işlerin kendilerinin yapması gerektiği bir vazifesi olarak bilmekte ve rahatsızlık duymadan yerine getirmektedirler. Sosyal ve çalışma hayatında da kadınlar serbest bir şekilde faaliyet yürütebilmektedir. Kadınlar, hem ev işlerine hem çocuk yetiştirmeye yetiştirebilme düşüncesiyle çoğunlukla sağlık ve eğitim alanındaki meslekleri seçmektedirler. Çalışma ve meslek edinme konusunda başarılı olan kamu yönetiminde görev yapmakta olan memur kadın ve bakan danışmanları da vardır. Ayrıca hükümet tarafından 27 Kasım 2003 tarih ve 1190 nolu kararı ile kadın erkek eşitliğine yönelik “Gender” yasası kabul edilmiştir, bu proje adı altında birçok faaliyetler yapılmaktadır.

Kaynakça:

- AVEZOV, M. (2012). Adamdık Negizi Ayel, el.kz (erişim tarihi 04.12.12)
- BÖKEYHANOV, A. (1995). Tandamalı: Kazak Jane Orıs Tilderindegi Gılımı Zertteuler, Enbekteri. Kazakstan Ensiklopediyası, Bas Redaksiyası, Almatı.
- BÖKEYHANOV, A. (1998). "Müsülman Siezi", (Ed.) NISANBAYEV, A. Kazak Gazeti, Almatı.
- DÖNENTAYEV, S. (2003). Ruhnama 21.kitap, Kereku Bayan kitaphanası, Pavlodar.
- DÖNENTAYEV, S. (1957). Şıgarmalar, Kazaktın Memlekettik Körtkem Adebıyet Baspası, Almatı
- İSİMAKOVA, A. (2015). Jazgan Söz Janım Aşıp Alaşıma, El Tanım Baspası, Almatı.
- KARAŞEV, G. (1994). Zamana, Gılım, Almatı.
- KEMENGERULI, K. (2013). Şıgarmaları: Oku Kuralı, 2.cilt.
- KINACI, C. (2012). Kazak Sovyet Edebiyatında Ekim Devrimi ve "Kadın Sorunu"-Avul Kızı Akbilek'ten Devrim Kadını Akbilek'e Giden Yol. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü IV. Genç Bilim Adamları Sempozyumu Bildiriler 21-23 Mayıs, s, 303-310, Ankara
- MUHAMMEDCANOV, K. (2013). "Kazak Ayeli", Akikat Jurnalı, 12, 3-5.ss.
- MUKANOV, S. (2012). Klassikalık Zertteuler: XX- Gasırdagı Kazak Adebıyeti, Adebıyet Alemi, Almatı.
- TAVKUL, U. (1995). Kafkasya Toplumlarında "Başlık" Geleneği, Kırım Dergisi, 4 (13), 20-23. ss.
- TOPÇU, Ü. (2014). "Gasıralı'da Kadın, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Bahar Sayısı, 45-62.ss.
- VALİHANOV, Ş. (1985). Tandamalı, Jazuşı, Almatı.

REKLAMLARDA KARAR VERMEYİ TETİKLEYEN BİLİNÇALTI UNSURLAR⁵²

Subconscious Factors That Trigger To Give Descisions in Advertising

Cüneyt GÖK

İstanbul Aydın Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
cuneytgok28@gmail.com

Nursan KORUCU TAŞOVA

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi
nkorucutasova@aydin.edu.tr

ÖZET: Bu çalışmada insanların bilinçli tüketimini arttırmak hedeflenmektedir. “Reklamlar algılarla oynar”, “algı yönetimi ile ürün yerine markaların satın alınması sağlanmaktadır”; hipotezlerinden yola çıkarak; sektör temsilcileri ile görüşme yapılmıştır. Tüketicinin ürünler yerine markaları tercih ettiği hipotezinden yola çıkılarak ürün analizi yapılmıştır. Bu çalışma için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak örneklemi tesadüfi yöntemle seçilen sektör temsilcilerinden oluşan bir grup ile görüşme yöntemi kullanılmıştır. Markaların algı yönetimini güçlü bir şekilde kullanarak ihtiyaç dışı ürünlerin evimize girmesinde rol oynadıkları bu çalışmada görülmüştür. Çalışmanın sektör analizi kısmında mülakat ile gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde reklamlarda algı yönetiminin bulunduğu ve hedef kitleye göre imgeler kullanılarak tüketicinin algılarının değiştiği görülmektedir.

Anahtar Kelime: Subliminal Mesaj, Bilinçaltı Mesaj, Algı Yönetimi, Alışkanlıklar, Tüketici Eğilimleri.

ABSTRACT: This study aims to increase the conscious consumption of people. “Ads play with perceptions” “With the perception management, brands are purchased instead of products”, based on these hypotheses; interviews with sector representatives. The data collection method consists of interview method with a group of sector representatives selected by randomly. Product analysis is made based on the hypothesis that consumers prefer brands instead of products. Qualitative research method was used for this study. By using perception management strongly, It is emerged in this study that brands play a role to bring non-need products put home. In the sector analysis of the study, in interview section, It is

⁵² Yüksek Lisans Tez öğrencisi Cüneyt Gök’ün tezinden üretilmiştir.

observed that there is perception management in ads and the perception of the consumer is changed by using images according to the target audience.

Keyword: Subliminal Message, Subconscious Message, Perception Management, Habits, Consumer Trends.

1. GİRİŞ

Algı yönetimi günümüzde, son yıllarda girmiş bir kavramdır. Türkiye’de belki de milyonlarca kişinin haberdar olmadığı bir kavramdır. Ancak siyasette kullanılan kitle iletişim araçları içerisinde bir çok kez rastlanmıştır. Siyasi alanda rastlanan bu psikolojik yönetim, reklamlarda da tüketicinin farkına varmayacağı düzeyde kullanılmaktadır. İnsanların karar verme duyularını tetikleyen bilinçaltı unsurlar, geçmişten günümüze büyük firmalar sayesinde reklamlarla birlikte göz önünde bulunmaktadır. Dünyanın bir çok yerinde, binlerce firmanın ürünlerinin alınması, satılması ya da kullanılması için reklamlar yapılmaktadır. Reklamları izlerken bireyin aklında direkt olarak “hemen mağazaya gidip o ürünü edinme düşüncesi” yer etmez. Reklamlarda bulunan yoğun mesajlar, tüketicinin reklamlara karşı olumsuz tavır almaya, reklamlara karşı duyarısız olmaya itmektedir. Ancak tüketici reklamları izlediği zaman, algıladıkları neticesinde, dürtülerin harekete geçmesi sonucunda, tüketicinin satınalma duyuları tetiklenir. Markete gidildiğinde kullanıcının onlarca ürün arasından belirli bir markanın ürünü tercih etmesi eylemi reklamlar sayesinde mümkün olmaktadır. Fakat birbirine benzeyen o kadar çok ürün bulunmaktadır ki, basit reklamlar artık tüketiciyi tatmin etmemektedir. Bir gazete ilanını düşünelim; gazete ilanı ne kadar büyük olursa algılama oranında da o ölçüde artma olacaktır. Mesajların tekrarlanması da benzer şekilde algılama oranını artırır. Reklamcılıkta iletilmek istenen mesajlar ile tüketici ile reklam arasında bir bağ kurulur. Reklamın çekiciliği ya da birey açısından ilgi çekiyor olması, tüketicinin üzerinde o ürüne karşı ihtiyaç duygusunun oluşturulması, bireyin ürünü algılamasını kolaylaştıracaktır. Reklam ajansları, bilinçaltına gizlenmiş mesajlarla reklam yapmaya çabalamaktadırlar. Algı kavramı; içinde bulunduğumuz iletişim çağında, iletişim konulu çalışmalarda önemli bir yer edinmiştir. Bu durum, algı kavramının büyük bir strateji haline gelmiş olduğunu göstermektedir. Bu nedenden dolayı reklam sektörünün yapmış olduğu algıya yönelik çalışmaların başarılı olmaları mümkündür.

Yaptığımız çalışmada insan psikolojisinin algı tanımı, renkler, güdüler, dürtüler, reklamların içerisinde neden kadın imgesi kullanılır? Neden erkek imgesi kullanılır? Neden çocuk imgesi kullanılır? Renk imgeleri nedir? Bu gibi

sorular literatür taraması yapılarak incelenmiştir. İstanbul’da sektörün içerisinde olan kişiler ile görüşülmüştür. Bu çalışmada, günümüzde algılarımızla oynanarak bir ürünün nasıl satıldığı, algı yönetimi sonucunda ihtiyacımız dışında aldığımız ürünler konusunda araştırma yapılmıştır. Bu konu bireylerin gelecekte bilinçli satınalma ve tüketim tercihlerini artırmaları, daha fazla bilinçli tüketici davranışının oluşturulmasını sağlamak açısından önemlidir.

2. YÖNTEM VE TEKNİKLER

Bu çalışmada “nitel araştırma” yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma gereksinim analizinde kullanılan “Delphi Tekniği” ve görüşmeler yapılarak kullanılmıştır (Alacapınar, 2017:56). Delphi Tekniği ile öncelikle sorgulama yapılacak konu ele alındı daha sonra ise alanında uzman kişiler belirlenip yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Öncelikle literatür araştırmalarından yola çıkılmıştır. Daha sonra sektörde bulunan tesadüfi yöntemle seçilen profesyonellerin görüşleri alındı. Reklam ajanslarında grafik departmanları ve video kurgu montaj bölümlerinin incelenmesi tamamlanmıştır.

2.1. Amaç ve Önem

Bu çalışmada amaç olarak; insanları bilinçli tüketime yönleltmek ve subliminal işgalden arındırmak hedeflenmektedir. Mesela karnımız acıktığında alışveriş merkezine gittiğimiz zaman onlarca restoran arasından genellikle sarı ve kırmızı tabela kullanan Burger King ya da Mc Donalds’larda sıra olduğunu görürüz ve insanların tercihlerinin genellikle bu yönde olduğu söylenebilir. Bunların yanı sıra bu firmaların sürekli televizyonlarda reklam veren firmalar olduğunu gözlemlenmiştir. Tüketicie sorulduğu zaman uygun fiyat olduğunu söylemektedirler. Ancak daha uygun fiyatlı restoranlar bulunmasına rağmen (Arby’s gibi) yine de çoğunluğun Burger King ya da Mc Donalds’s gibi firmaları tercih ettiğini söyleyebiliriz. Bu çalışmanın ardından tüketici bilinçli bir şekilde alışveriş yapması konusunda duyarlılık sağlaması, markalar yerine ihtiyaca göre ürünleri satın almalarını teşvik etmek açısından önemlidir. Bu araştırma, bilinçaltı unsurları popüler kültürü bize nasıl uygulattıkları’nın göstergesini “X marka yerine Y markasını bilinçli olarak satın alınması davranışını oluşturmak önemlidir.

Gıda, tekstil gibi sektörlerle ve tüketiciye faydalı olacağı için önemlidir. Bu araştırmanın hipotezleri;

- ‘Reklamlar algılarla oynar’,
- ‘Algı yönetimi ile ürün yerine markaların satın alınması sağlanmaktadır’

gibi hipotezlere cevap aranmıştır. İhtiyaç dışı ürünlerin evimize girmesi, reklamcılarının algı yönetiminin bir başarısı olarak görülür. Aile bütçesine zarar vermemek için tüketicinin bunun gibi uygulamalara inanmayıp dikkatli olması gerekmektedir. Tüketici markete alışverişe gittiği zaman hesap kitap yaparak gitse bile kendini 5-10 dakika içerisinde farklı raflara bakarak bulabiliyor.

2.2. Alan, Veri Kaynakları, Yer-Süre Ve Destek

Araştırmanın 1.bölümü'nde literatür taraması yapılmıştır. 2. bölümünde ise örneklem grubuna giren sektör temsilcilerinin görüşleri alınmıştır.

Araştırmanın evreni dünya genelindeki reklam, prodüksiyon, medya kuruluşları oluşturmaktadır. Önceliklerini ise İstanbul il sınırları içerisinde yer alan tesadüfi yöntemle seçilen kuruluş temsilcileri görüşleri oluşturmaktadır. Araştırma İstanbul ili sınırları içerisinde yer alan reklamcılık, medya kuruluşlarından 2017-2018 eğitim öğretim yılında elde edilen görüşme verileri ile sınırlıdır.

Kaynakça

- Alacapınar, F. ve Sönmez, V. (2017). Örneklandırılmış Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Anı Yayıncılık, İstanbul.
- Arat, N. (1992) Türkiye'de Kadın Olgusu, Say Yayınları, İstanbul.
- Batı, U. (2017) Markethink ya da Farkethink, Kitap Kulübü, İstanbul.
- Berger, J. (2016) Görme Biçimleri, Metis Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (1996) Paradigma Felsefe Sözlüğü, Engin Yayıncılık, Ankara.
- Çelik, M. (2000) Reklamda Tüketicinin Yönlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Darıcı, S. (2015) Subliminal İşgal, Destek Yayınları, İstanbul.
- Elden, M. (2015) Reklam ve Reklamcılık, Say Yayınları, İstanbul.
- Yavuz, O. ve Gülfidan, B. (2016). Tüketici Davranışı, MediaCat Kitapları, İstanbul.
- Oskay, Ü. (2011) İletişimin ABC'si, Der Yayınları, İstanbul.
- Karabulut, B. (2014) Algı Yönetimi, Alfa Basım Yayın, İstanbul.
- Lindstrom, M. (2014) buy.ology, Optimist Yayınları, İstanbul.
- Sutherland, M. ve Alice S. (2003). (Çev.) Kalınyazgan, İ. B., Reklam ve Tüketici Zihni, MediaCat Kitapları, İstanbul.
- Şimşek, S. (2006) Reklam ve Geleneksel İmgeler, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya.
- Tek, Ö. (1999) Pazarlama İlkeleri, Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Ulusoy, D. (2005) *Sanatın Sosyal Sınırları*, Ütopya Yayınevi, İstanbul.
- Ünsal, Y. (1984) *Bilimsel Reklam ve Pazarlamadaki Yeri*, 2. Baskı Tivi Reklam, İstanbul.

MİLLİ MÜCADELE'DE ŞARK SİYASETİ VE ORTA ASYA TÜRK DEVLETLERİ İLE İLİŞKİLER

Eastern Politics and Relationship Central Asian Turkish States in the National Struggle

Nurten AY

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Mezunu,

nurten_ay@windowslive.com

ÖZET: Birinci Cihan Harbi, dünya tarihinde büyük izler bırakmış birçok imparatorluğun çöküşüne sebep olurken yeni devletlerin ortaya çıkmasına ise zemin hazırlamıştı. Bu devletlerden biri olan Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Cihan Harbi'nin getirdiği ağır yükün altında ezilmiş, topraklarının büyük çoğunluğunu kaybetmiş ve eski ihtişamlı günlerine dönmek için açılan cephelerde savaşın kaybedilmesi, devleti tamamen kaybetmeye mahkûm etmişti. Muasır medeniyetler seviyesine çıkmak amacıyla Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Milli Mücadele ile bir milletin yeniden yapılanması ve milli bir devlet kurma süreci de başlatılmıştı. Bu bağlamda devletlerarası ilişkiler kurmak üzere Orta Asya'da Müslüman Türk devletlerini himaye eden Sovyet Rusya ile ilişkiler geliştirilmeye çalışılmış, Mustafa Kemal Paşa Orta Asya Türk devletleri ile irtibata geçerek onlardan destek ve yardım sağlamaya çalışmıştı.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Sovyet Rusya, Nahçıvan, dış politika

ABSTRACT: While the First Civil War which left great traces in world history, caused the collapse of many empires, it prepared the ground for the emergence of new states. The Ottoman Empire, one of these states, had been crushed under the heavy burden brought by the First World War, lost the vast majority of its territory and had lost the war on the fronts to return to its former glorious days. With the National Struggle led by Mustafa Kemal Pasha in order to reach the level of contemporary civilizations, has been initiated the process of restructuring a nation and establishing a national state. In this context, attempts were made to develop relations with Soviet Russia, which patronized Muslim Turkish states in Central Asia to establish interstate relations, Mustafa Kemal Pasha tried to provide support and assistance to them through the interaction with Central Asian Turkic states.

Key Words: National Struggle, Soviet Russia, Nakhchivan, foreign policy

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış sürecinde devleti son bir gayretle kurtarmak amacıyla çeşitli düşünce akımları ortaya atılmış ve devletin dış politikası bu fikir akımlarıyla belirlenmişti. Bu düşünce akımlarından bir tanesi olan ve bütün Müslümanları halifelik kurumu altında birleştirmek ve Osmanlı İmparatorluğu'nu bu İslam birliğinin lideri yapmak düşüncesi olan Panislamizm idi. Bu düşünce akımı özellikle sultan II. Abdülhamit tarafından devlet politikası olarak benimsenmişti (Günel, 2011: 25-26). Diğer bir fikir akımı ise Pantürkizm idi (Akçura, 1976: 19-36) ve soy, dil, din ve kültür birliğine dayanarak Türkleri bir araya getirmeyi benimsemişti. Bu düşünce özellikle II. Meşrutiyet sonrası hayat bulmuş, İttihat ve Terakki Fırkası'nın temel politikası haline gelmişti (Kartekin, 1973: 49-51). Bu ülkü etrafında toplananlar Turancılık fikri (Aybars, 1984: 43) ile Asya'da geniş alanlara yayılmış Türkleri, Osmanlı bayrağı altında toplayarak büyük bir ilhanlık kurulması gerektiğine inanıyorlardı (Öklem, 1977: 116-117). Ancak bu düşünce akımları Birinci Cihan Harbi'nde hüsrarla sonuçlanmış, beklenen ve istenilen sonucu vermemişti. Arapların milliyetçilik düşüncesi ile İngilizlerle anlaşmaları Panislamizm politikasının Anadolu coğrafyasında uygulanamayacağını ve Enver Paşa'nın komutasındaki Osmanlı ordusunun ise Sarıkamış Harekâtı'nda Azerbaycan üzerinden Rusya yönetimi altında olan Orta Asya'daki Müslüman Türk toplulukları ile birleşme düşüncesinin ağır bir kayıpla son bulması neticesinde Turancılık, coğrafi ve siyasi şartlar dolayısıyla ulaşılmaması imkânsız bir hayal olarak kalmış ve bu düşünce akımlarının devlet politikası olamayacak kadar gerçeklikten uzak olduğunu göstermişti.

Son olarak 30 Ekim 1918 yılında Birinci Cihan Harbi'nden çekilmek için imzalanan ve fiili olarak Osmanlı Devleti'nin yıkılması anlamına gelen Mondros Mütarekesi, bir yandan 600 yıllık bir çınarın yıkılmasını temsil ederken diğer yandan uzun bir tarihi geçmişe sahip olan bir milletin artık kendi kaderini eline alma zamanının geldiğini de göstermekte idi. Mondros Mütarekesi'nin getirdiği ağır uygulamalar ve İtilaf Devletleri tarafından yurdun stratejik öneme sahip hemen her bölgesinin işgali ve son olarak İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali Türk Milleti'nin uyanışına sebep olmuş ve işgallerin geçici olmadığı ve ülkeyi parçalayarak İtilaf Devletleri tarafından ilhak edileceği anlaşılmıştı.

1. Milli Mücadelede Şark Siyaseti ve Şark Milletleri İle İlişkiler

Milli Mücadele sürecinde düşman işgalleri öncelikle yerel milis kuvvetler olan Kuvayı Milliye birlikleri ile durdurulmaya çalışılmış ancak düşman işgalinin teşkilatlı bir siyasi yönetim ve askeri birlik olmaksızın yürütülmesinin yeterli olmadığı anlaşılarak Milli Mücadele için teşkilatlanma çalışmaları

başlatılmıştı. 16 Mart 1920 tarihinde başkent İstanbul’un resmen işgali, Büyük Millet Meclisi’nin açılışına hukuki zemin hazırlamış ve İstanbul’dan gelen ve yeniden seçilen mebuslarla meclis, 23 Nisan 1920 tarihinde Cuma günü açılmıştı. Milli Mücadele’nin sadece savaşla ve maddi imkânlarla değil çok yönlü aktif bir siyaset ve diplomatik ilişkiler yoluyla da önemli başarılar elde edileceğinin farkında olan Mustafa Kemal Paşa, devletlerarası münasebetler kurmanın Milli Mücadele’nin diğer cephesini oluşturacağını daha mücadeleye başlamadan farkına varmıştı. Bu siyaset doğrultusunda batının emperyalist güçler tarafından tutulması ve Avrupalı milletlerin düşmanca tavırları, BMM’nin dış politikasında öncelikle doğu milletlerine yönelmesinde etkili olmuş, Kafkaslar ve Nahçıvan bölgesinin Milli Mücadeleye yardım gelebilecek tek yol olduğu düşüncesi ağır basmıştı. Tam bağımsızlık ilkesi doğrultusunda kurulan münasebetlerde hayalperestlikten uzak, siyasi, askeri ve coğrafi gerçeklere dayalı milli bir politika takip edilmesi, milletin kurtuluşu için tek çare idi.

Meclisin açılışından sonra Mustafa Kemal Paşa ve BMM, dış ilişkilerin kurulması sürecinde gerçekçi ve tam bağımsızlık ilkesi ile hareket etmeyi sürdürmüş, devlet politikası ve dış siyasette ilişkileri belirlerken uygulama ihtimali düşük olan fikir akımlarından çok ulusçu milliyetçi bir düşünce takip etmiş, Milli Mücadele’nin temel dayanağının ne Turancılık ne de İslamcılık olduğunu milli sınırlar içinde bir vatan kurarak Türk Milleti’nin refahı için çalışacaklarını şu sözleriyle belirtmişti: *“Panislamizm... Panturanizm siyasetinin başarılı olduğuna ve dünyada uygulama alanı bulabildiğine tarihte rastlanmamaktadır. Irk ayrımı gözetmeksizin, bütün insanlığı kapsayan bir dünya devleti kurma hırslarının sonuçları da tarihte yer almaktadır... Bizim aydınlık ve uygulama imkânı gördüğümüz siyasal yöntem, milli siyasettir. Dünyanın bugünkü genel şartları ve asırların hafızalarda ve karakterlerde topladığı hakikatler karşısında hayalperest olmak kadar büyük hata olamaz. Milletimizin güçlü, mutlu ve istikrar içinde yaşayabilmesi için devletin tamamen milli bir siyaset takip etmesi ve bu siyasetin iç teşkilatımızla tamamen uyumlu ve ona dayalı olması gerekir. Milli siyasetten kast ettiğim şudur; milli sınırlarımız dâhilinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak mevcudiyetimizi koruyup millet ve memleketin gerçek mutluluğuna ve bayındırlığına çalışmak... Gelişigüzel emeller peşinde milleti uğraştırmamak ve zarara sokmamak. Medeni dünyadan uygarca ve insani davranışını ve karşılıklı dostluğunu beklemektir”* (Atatürk’ün Milli Dış Politikası, 1992: 27) sözleriyle milleti hezeyana ve hüsrana uğratmanın yanlış olduğunu belirtmiş ve olağanüstü şartlar altında politikalarının temellerini eldeki imkânlarla göre belirlemenin zorunluluğunu dile getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu’yu düşman işgalinden kurtarmak ve tekrar aynı duruma düşmesini engellemek için gerekli önlemleri

almak amacındaydı. Siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik hazırlık gerektiren bu hedefler için Mustafa Kemal Paşa, Misak-ı Milli sınırları dışında kalan Türklerle ve onları barındıran ülkelerle temas kurmaktan çekinmedi (Tüzün, 2005: 27).

Mustafa Kemal Paşa'ya göre Türkiye, Kafkasya'da Bolşevik istilasını kolaylaştırarak ve Sovyet Rusya ile siyasi ilişkiler kurarak batıdan doğuya doğru Anadolu, Suriye, Irak, İran, Afganistan ve Hindistan kapılarını açarak İtilaf Devletleri'nin bölgedeki çıkarlarını zedeleyebilirdi. Bu sebeple İtilaf Devletleri, Bolşeviklerle Türkler arasındaki ilişkileri kesmek amacıyla Kafkas ulusları olan Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Dağıstan'a bağımsızlıklarını vâad ederek onların desteğini sağlamaya çalışmakta idi. İtilaf Devletlerinin bu tasarısı başarılı olursa ve Kafkas milletleri Türkiye'ye karşı bir set durumuna gelirse Türkiye her cephede kuşatılmış ve direnme olanağı ortadan kalkmış olacaktı (Sonyel, 1987: 176-177). Böylece şark ile olan münasebetlerin ehemmiyeti ve Milli Mücadele'ye sağlayacağı faydalar daha meclis açılmadan Mustafa Kemal Paşa tarafından öngörülmüş ve bu yönde bir siyaset belirlemenin Türk Milleti'nin kurtuluşu için çare olacağı ve İtilaf Devletleri'nin Kafkasya'da askeri kuvvetleri ve İtilaf Devletleri'ne destek olan hükümetler ile Türk Milleti'ne set çekip Anadolu'da boğma politikasına karşı başarı sağlanacağı tasavvur edilmişti (Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, 2006: 197-200).

Ankara Hükümeti'nin, şark siyaseti kapsamında münasebetler inşa edeceği devletlerden birinin Sovyet Rusya olmasının diğer sebebi ise emperyalizme karşı Birinci Cihan Harbi sırasında Bolşevik İhtilali ile Çarlık yönetiminin yıkılarak Sovyet Rusya'nın kurulması ve kuruluşunda beyan ettiği ezilen milletlerin koruyucusu olacaklarına dair beyanatları idi. Bu sebeple Türk Milleti'nin de emperyalizmi reddederek bir inkılap sürecine girmesini ilgi ile takip etmekte idi. Ayrıca federatif bir şekilde Sovyet Rusya idaresinde yaşayan Orta Asya'daki Türk ve Müslüman milletlerle de iletişime geçebilmek için Sovyet Rusya ile münasebetlerin başlatılması ve sürdürülmesi gerekli idi. Orta Asya milletleri ile siyasi bir birliktelik olmasa bile kültürel bir birliktelik kurmanın ve bunu geliştirerek ekonomik ve politik yardımlarla uluslararası alanda birliktelik kurulabilecek milletlerle münasebetlerin kurulmasının, Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması ve daha sonrasında ise dünya siyasetinde kendini kabul ettirebilmesi için elzemdi⁵³ (Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, 1921: 439).

⁵³ Birinci Meclis'in Hariciye vekili Ahmet Muhtar Bey'in, mecliste Şark Siyaseti hakkında izahat verirken şark siyasetinin sadece Sovyet Rusya'ya dayanmadığını Sovyet Rusya idaresinde bulunan dinen ırken kültürel olarak yakın bulunan milletlerin bulunduğunu bu sebeple Rusya ile ilişkilerin önemli bir sebebinin de bu etken olduğunu belirtmiş, Sovyet Rusya idaresinde bulunan bu milletlerin onların istiklalini ve saadetini herhangi bir anlaşmazlık çıkmadan temin etmenin BMM için büyük başarı olacağını belirtmiş, Rusya ile siyasetin temelini bu şekilde açıklamıştı. *Türkiye*

Milli Mücadele döneminde Sovyet Rusya ile ilişkiler kurulması, Mustafa Kemal Paşa’nın Doğu siyasetinin başlangıcı olmuş, böylece Sovyet Rusya yönetimindeki Türk toplulukları ile iletişime geçilmesi için fırsat sağlamıştır. Batı sınırının işgal kuvvetlerince tutulması dolayısıyla yardım alınacak tek bölgenin Kafkaslar olduğunun farkında olan Büyük Millet Meclisi, bu çerçevede Sovyet Rusya ile birlikte hareket ederek bölgedeki İngiliz varlığını zayıflatma siyaseti uygulamıştı. Bunun yanı sıra Mustafa Kemal Paşa, Anadolu’daki savaş ortamına rağmen Türkistan bölgesiyle yakından ilgilenmekte ve olayları takip etmekte idi. 1920 yılında Eskişehir’de görüştüğü Seyit Hamza adındaki Türkistanlıya “Türkistan’a gitmek ve bölgedeki gelişmeler konusunda kendisini bilgilendirmek” görevini vermişti. Seyit Hamza daha sonra yazdığı mektubunda bölgedeki gelişmeleri anlatmakta ve Buhara, Taşkent, Hive gibi merkezlerde konsolosluklar açılmasını önermekte idi. Mustafa Kemal Paşa’nın Türkistan’a yönelik diğer girişimi de Milli Mücadele’ye yardım ederken İngilizlerce deşifre edilen Üsküdar Özbekler Tekkesi Şeyhi Ata Efendi’yi Türkistan bölgesindeki gelişmeleri izlemek ve yöneticilerle görüşme yapmak amacıyla bölgeye göndermesidir. Ata Efendi 1921 yılı ortalarında bu bölgeye gelmiş, Harezm ve Buhara Halk Şûraları cumhuriyetleri yetkilileri ile ve Cüneyd Han gibi Basmacı liderleriyle görüşmeler yaparak Türkiye’ye dönmüştü(Andican, 2009: 388-389).

Mustafa Kemal Paşa, Orta Asya milletlerinden edindiği olumlu izlenimle ilişkileri resmîyete taşımak için Sovyet Rusya ile siyasi ilişkiler kurmak bağlamında elçilik heyeti ve bu heyet içinde görevli olmak ve Türk ve İslam toplulukları ile iletişim kurmak görevi üstlenen heyet-i ilmiye göndermişti⁵⁴ (TBMM GCZ, 1920: 153-154). İlmiye heyetinde bulunan İsmail Subhi Bey⁵⁵ görevini tamamlayıp meclise döndükten sonra Sovyet Rusya idaresinde yaşayan Müslümanların bugün büyük bir güç olduğunu ve gelecekte de dünya siyasetinde söz

Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, 1. Dönem 1. Yasama yılı, Cilt: 1, Birleşim: 153, 19. 2. 1912, c. 3, s. 439.

⁵⁴ Mustafa Kemal Paşa gönderilecek olan heyet-i ilmiyenin vazifesi hakkında meclise şöyle bilgi vermişti: “Bildiginiz gibi Rusya’ya bir sefaret heyeti gönderiyoruz. Bu sefaret heyeti esasen malum ve mazbut kadro dahilindedir. Fakat Rusya’da ve Rusya ile temasta namütenahi İslam kütleleri vardır. Bu İslam kütleleri içinde bizim ifa edebileceğimiz bir takım hususi, gizli ve önemli vazifelerimiz vardır. Tabi bu vazifelerin mahiyeti ilan edilerek oraya memur heyet gönderilemez. Sırf bu gizli vazifeyi yerine getirebilmek, takip edebilmek, icabında izhar edebilmek üzere sefaret heyeti kadrosuna heyet-i ilmiye namı ile bir heyet ilave edilmiştir”. *TBMM GCZ*, 1. Dönem 1. Yasama yılı, C: 1, B: 81, 11. 10. 1920, celse: 4, s. 153-154.

⁵⁵ Rus idaresindeki Türk milletleriyle münasebetlere girişen İsmail Suphi Bey, bu konuda ayrıntılı bir rapor hazırlamışsa da mecliste okunmamış ve henüz gün ışığına çıkarılmamıştır. Raporun o dönemde gündeme gelmemesi meclisteki dikkatleri başka yöne çekmeden tek bir gaye etrafında tutmak olduğu düşüncesi kuvvetle muhtemeldir. *TBMM GCZ*, 1. Dönem 1. Yasama yılı, C: 2, B: 75, 13. 9. 1921, c. 2, s. 232.

sahibi olabileceklerini vurguladığı sözleriyle Türkiye için bu bölgede yaşayan milletlerle birlik ve beraberlik kurmanın önemi üzerinde durmuş, Rusya ile olan siyasi ilişkileri de bu Müslüman ve Türk nüfusun şekillendireceğini belirtmiştir (TBMM GCZ, 1920: 179-180). Ancak Rusya ile ilişkiler mecliste komünizm ve Bolşevizm üzerine tartışmalara sebep olmakta, komünistlerin Türkistan Taşkent'te Türk esirlerin kurduğu okullarda öğretmenlerin sürgün edilerek yerlerine komünistlerin getirilmesi ve Türk askerlerinin bölgeden kovulması, bunun yanı sıra Türkiye'nin Orta Asya'da etkili bir faaliyette bulunup sesini duyurmaya başlaması Sovyet ve BMM arasında karşılıklı bir güvensizlik yaratmış (TBMM GCZ, 1921: 331- 337. TBMM Zabıt Ceridesi, 1921: 160). BMM'nin Orta Asya faaliyetlerinin önüne çoğunlukla engel konulmuştu.

Doğu topluluklarının büyük çoğunluğunun Müslüman olması ve Milli Mücadele'nin sömürgeci devletlere karşı yapılması sömürülen devletlerin dikkatini çekmiş Ankara hükümeti ile temasa geçmek istemişlerdir. Afganistan ve Ankara Hükümeti'nin eş zamanlı olarak İngiliz sömürgeciliğine karşı bağımsızlık mücadelesi başlatması bu iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmıştı (Can, 2008: 1. Nimani, 2014: 4). Bu bakımdan Afgan temsilcileri, Sovyet Rusya ile görüşmek üzere Moskova'da bulunan Türk heyet ile görüşmelerde bulunmuş ve 1 Mart 1921 tarihinde ve Orta Asya'da stratejik bir öneme sahip bu devletle siyasi ilişkilerin geliştirilmesi için atılan adımların yanı sıra Ankara Hükümeti, asker ve eğitimci göndermeyi kabul ettiği bir dostluk anlaşması imzalamıştı (TBMM ZC, 1922: 9-10). Türk askerlerinin gönderilip bir ordu şeklinde Orta Asya'da teşkilatlanması ve yine eğitimcilerin gönderilerek modern bir Afgan devleti oluşturma çabaları şüphesiz bölgede nüfuz sahibi olan hem İngiltere'nin hem Rusya'nın zararına idi. Afganistan'a subaylar gönderilmesi Orta Asya'da Ankara Hükümeti'nin emirlerine hazır güçlü bir ordunun bulundurulmasıyla gelecekte Anadolu'nun savaş yükünü İngilizleri, Anadolu'dan uzak tutarak hafifletebilirdi (Onar, 1995: 220). Mustafa Kemal Paşa bu anlaşma maddesi ile 21 Aralık 1920 tarihinde İstanbul'da Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'ya gönderdiği telgrafla belirttiği, Anadolu'nun kurtuluşu için gerekli görüldüğünde Türk askerlerinin eğittiği ve Türk Milleti'nin menfaatleri için çalışacak bir ordunun Afganistan'da kurulmasının yararlı olabileceği, savaş ortamında askerin ve eğitilmiş insan gücünün en gerekli olduğu durumda dahi geleceği düşünerek imkanlar dahilinde bir müfreze askerin Afganistan'a gönderilmesi gerektiğini düşüncelerini uygulamaya geçirmişti (Atatürk'ün Milli Dış Politikası, 1992: 218-219). Bir süre sonra Sultan Ahmet Han'da ilk Afgan elçisi olarak Türkiye'ye geldi eski Medine müdâfî Fahrettin Paşa da Kabil'e ilk Türk elçisi olarak atandı (Can, 2008: 3-4). İkili ilişkilerin

geliştiği bu dönemde Emanullah Türkiye’ye olan sempatisini Sultan Ahmet Han’ı Ankara’ya Afgan elçisi olarak göndermekle kanıtlamıştır. Sultan Ahmet Han Türkiye’ye 9 Nisan 1921’de Hopa’dan giriş yapmış Mustafa Kemal Paşa’ya bir telgrafla geldiğini haber vermiştir (Köçer, 2009: 188-189).

Afgan elçisi II. İnönü Zaferi münasebetiyle Mustafa Kemal Paşa’yı ve Türk ordusunu kutlamıştır (Şimşir, 2002: 62). Sultan Ahmet Han’ın Ankara’ya elçi olarak gelişi Türk basınında çok önemsenmiş, İslam ve Doğu’nun tarihinde bir dönüm noktası olarak yorumlanmıştır. Bu adım Türk-Afgan ilişkilerinin gelişmesi yönünde sıcak ilişkilerin başlangıcı olmuştur. TBMM’nin 3. yasama yılı sebebiyle Afgan sefiri Sultan Ahmet Han 1 Mart 1922 tarihinde gönderdiği tebrik mektubu göndermiştir (TBMM ZC, 1922: 31). Afganistan’la ilişkiler Cumhuriyet döneminde de devam etmiş, 1928 yılının Mayıs sonlarında Kral Emanullah Han Türkiye’yi ziyarete gelen ilk devlet başkanı olmuştur (Saray, 1984: 48-49).

Şarkta münasebetlerde bulunulan diğer Müslüman devlet ise Sovyetlere bağlı Buhara’dır⁵⁶. Buhara Halk Şurular Cumhuriyeti meclisin üçüncü açılış yılını kutlamak üzere meclise bir tebrik mesajı göndermiş, İnönü ve Sakarya zaferlerini kutlamış ve Türk milletinin emperyalist güçlere karşı yaptığı mücadelenin bütün İslam âlemi için örnek teşkil ettiği üzerinde durmuştu (TBMM ZC, 1922: 50-51). 7 Ocak 1922 tarihinde Buhara’dan gelen temsilciler BMM’nin Buhara’da bir Türk sefaretini açılmasını talep etmişler ve yanlarında getirdikleri Timur döneminde yazılmış bir Kur’an-ı Kerim ve üç adet kılıcı hediye olarak sunmuşlardır (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 293-294). Buhara ile münasebetler karşılıklı olarak elçiliklerin kurulması yolunda ilerlemiş 1922 yılında Buhara’ya bir sefaret heyeti gönderilmişti (TBMM ZC, 1922: 10). Moskova Anlaşmasında

⁵⁶İsmail Suphi Bey’in Buhara’daki faaliyetleri Türklerin birleşmesine hizmet etmiş bir devlet adamı idi. Zeki Velidi Togan onunla ilgili anılarını şöyle anlatır: “Temmuz’da Ankara Büyük Millet Meclisi azası İsmail Suphi (Soysalloğlu) Bey Buhara’ya gelmişti. O resmen, güya Komünist Partisi taraftarı bir Türk mebus olarak seyahat ediyordu. Bu cihetten Türkistan’da serbest gezme imkânını elde etmişti. Hatta Hive’ye bile gidip geldi. Fakat kendisi Mustafa Kemal Paşa tarafından vazifelendirilmişti. Bu zat Buhara’da iken benimle birkaç defa görüştüktan sonra benim ricamı kabul ederek o zaman birbirleriyle rakip durumda olan Özbek ve Tacik zümreleriyle görüştü. Türkistan Milli Birliği’nin yani müşterek Komite’nin kurulmasının bir çıkmaza uğramış olmasından endişe duydu, taraftarların bir akşam bir yerde toplanmalarını teklif etti. İsmail Suphi Bey önce taraflarla konuşarak Müşterek komite riyasetine beni intihap etmelerini teklif etmiş, onun bu teklifi kabul edilmişti. Ben 2 Ağustos’ta Türkistan Milli Birliği’nin yani Müşterek Komite’nin reisi sıfatıyla harekete geçtim. Bu kritik günlerde Türkiye’den Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen bu mebusun Kazak-Alaş- Orda mümessillerinin, bilhassa Dinşe’nin ve Afganistan sefiri Abdürresul Han’ın Türkistan için bir milli mücadele merkezi kurulmasında kat’i ve nihai tesirleri oldu.” A. Zeki Velidi Togan, *Hatıralar/Türkistan ve Diğer Doğu Türklerinin Milli Varlık ve Kültür Mücadeleleri*, Tan Matbaası, İstanbul 1969, s. 375.

Sovyet Rusya'nın vermeyi taahhüt ettiği 10 milyon altın ruble de yine Buhara Türkleri tarafından karşılanmıştı. Buhara Hükümeti Sovyet lideri Lenin'e, emperyalizme karşı savaşan BMM için 100 milyon altın ruble yardımı yapabileceklerini belirtmiş, meclislerinde bu miktar da kabul edilmişti. Ancak Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye gönderdiği miktar bunun onda biri kadardı ki Buhara Türklerinin yardımı hiçbir zaman Anadolu'ya ulaşmamıştı (Saray, 1990: 75-78).

Nahçıvan'ın doğuya açılan kapı olması sebebiyle orada meydana gelen olaylar da BMM'ni yakından ilgilendirmekte idi. İlk Müslüman Türk akınlarından itibaren sadece Anadolu'ya giriş kapısı değil aynı zamanda Anadolu'nun Kafkaslar ve Orta Asya ile bağlantısını sağlayan Nahçıvan, bulunduğu stratejik konum açısından yeni kurulan Ankara Hükümeti için büyük önem arz etmekte idi. Bu sebeple Kafkas Cephesi'nde Osmanlı orduları, Rusların işgal ettikleri doğu vilayetlerini Brest- Litovsk anlaşması ile⁵⁷ Türk yönetimine terk etmesine rağmen Ermenilerin bu bölgelerde askeri harekâtlar düzenleyerek Türk köylerini yakıp yıkması bölgeyi kendi egemenliğine almaya çalışması ve Nahçıvan'a yaptıkları tecavüzleri durdurmak için ileri harekâta geçmiş, bölgedeki Ermeni birliklerinin halka yaptıkları saldırıları durdurmuşlardı. Bakü'ye kadar giren Osmanlı ordusu 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin 11. ve 15. şartları (Meray ve diğerleri, 1977: 1-5) gereğince geri çekilmek durumunda kalmıştı (Gökdemir, 1990: 151). Bunun üzerine İngiliz, Ermeni ve Gürcü tehditleri altına düşen Türk-İslam ahali yerel ve özerk yönetimler olan Ahıska Hükümeti Muvakkatası (29 Ekim 1918: Mondros'tan bir gün önce), bir meclis-i müşavere-den doğan ve Iğdır'ı merkez seçen Aras Türk Cumhuriyeti Hükümeti (3 Kasım 1918) (İrevanlı, 2015: 397-400) ve Kars İslam Şurası'nı kurdular (5 Kasım 1918) (Tanör, 1991: 427. Ural, 2008: 179-185) Bölgede Türk İslam ahaliyi birlikte tutmak için kurulan bu yerel yönetimler Ermenilerin taarruzlarına karşı ayakta duramamakta ve BMM'den yardım istemekte idiler. Ankara Hükümeti 11 Eylül 1920 tarihinde Ermenistan'a bir nota vererek barış için müracaat etmişse de Ermenistan'ın barış teklifini reddetmesi üzerine (TBMM ZC, 1920: 419) başlatılan harekâtla, Türk orduları Gümrü'ye kadar Ermeni kuvvetlerini takip etmiş ve bu harekâttan sonra Ermenistan barış şartları için BMM'ne başvurmuştu (TBMM ZC, 1920: 336-340). Ermenilerle yapılan anlaşma müzakerelerinde Nahçıvan özerk bir yönetime sahip olması kararı alınmış (TBMM GCZ, 1920: 245), daha sonra yapılan anlaşmada Nahçıvan ve havalisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi himayesi altında bir idare muhteriyeye kurulacağı Ermenilere kabul

⁵⁷ Rusya Kars ve Ardahan bölgesini Türklere bırakmış Bakü'ye kadar ilerlemek Türk ordularının inisiyatifinde gerçekleşmiştir.

ettirilmişti. Türk askerleri bölgeden çekildikten sonra ise Cenûbi Garbî Kafkas Hükümeti teşekkül etmişti Gökdemir, 1989: 90-96). Ancak Ermenilerin Bolşevizm’i kabul etmesi ve hükümet değişikliğiyle Rus himayesine girmelerinden dolayı bölgedeki Türk nüfuzu azalmış, Ermeniler Kafkasya’da tehditlere ve yıkıma devam etmiş dolayısıyla yapılan anlaşmanın bu maddesi Ermenilere uygulanamamıştı (TBMM GCZ, 1921: 441).

Kafkasya’da meydana gelen hadiseler diplomasi yoluyla çözümü engellemiş, Rusya’nın desteği ile Ermenistan ve Azerbaycan’ın Gürcistan’a saldırması ve bölgedeki İngiliz faaliyetleri savaşın fitilini ateşlemiştir. Türkiye bu karmaşadan diplomasi yoluyla Gürcistan’la yaptığı anlaşma dolayısıyla Ardahan ve Artvin’i sınırları içine katmıştı (TBMM GCZ, 1921: 448-454). Öte yandan Ermenilerin Nahçıvan bölgesine tekrar taarruz etmeleri ve komünist Azerbaycan Hükümeti’nin Nahçıvan’ı Ermenilere hediye ettiği söylentileri üzerine Nahçıvan temsilcisi Hacı Cebbar Şıkzade, BMM’ne telgraf çekerek, bölgede Türk olmalarından dolayı yaşadıkları acıya ve zulme dikkat çekmiş, Ermeni saldırıları karşısında BMM’den yardım istemiş ve eğer Sovyet idaresine girilecekse bu Ermeni topraklarındaki Türkler olarak değil bağımsız Nahçıvan Türkleri olarak komünist birliğe katılmayı temenni ederek BMM’nin Nahçıvan’daki Türkleri göz ardı etmemesini istemişti (TBMM ZC, 1921: 62)

Bu bağlamda Moskova’daki Türk heyeti, Sovyet Rusya ile yapılan Uhuvvet ve Muhadenet Ahitnamesi (Moskova Anlaşması) maddelerinde Nahçıvan’a da yer verilmesini sağlamış, Nahçıvan’ın hiçbir devlete terk edilmemek üzere Azerbaycan himayesinde muhtar bir yönetim kurulması kararlaştırılmıştı (TBMM ZC, 1921: 206). Bununla birlikte buradaki sorunlar kesin olarak çözülebilmemiş değildi. Bu sebeple Batıya yönelmeden önce doğu sınırını tam anlamıyla güvence altına almak isteyen BMM Kafkas cumhuriyetleri ve Sovyet Rusya ile diplomasi yoluyla görüşerek anlaşmalar yapmış Nahçıvan meselesini Azerbaycan’la halletmek için Bakü’ye gitmişti. Türkiye Nahçıvan’ı bir şart ile Azerbaycan’a bırakmıştı. Buna göre Azerbaycan Nahçıvan’ı asla üçüncü bir ülkeye teslim etmeyecekti. Bu maddeyi teyit ve tekrar tespit için Azerbaycan’la görüşmeler yapılmış, Nahçıvan toprağı güvence altına alınmaya çalışılmış bunun için Kars’ta toplanma kararı alınmıştı TBMM GCZ, 1921: 227). 13 Ekim 1921 yılında yapılan Kars Muahedenamesi’nin beşinci maddesine göre Nahçıvan’ın Azerbaycan koruyuculunda özerk bir ülke olması taraflarca kabul edildi (Soysal, 1989: 43). Böylece Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Sovyet Rusya ile sınırlar kesinleşmiş, bu tarihten sonra doğuda herhangi bir devlet tarafından sınır tecavüzü yapılmamıştı.

BMM Milli Mücadele boyunca ve daha sonrasında da Nahcivan'la olan irtibatını kesmemiş, gerekli desteği sağlamaya çalışmıştı. Ordubad bölgesinde Ordubad Kaza İnkılâp Komitesi Reisi Abbas Kuli, Kars ve Ardahan'ı topraklarına katarak büyük başarı gösteren BMM ve Ankara hükümetini kutlamış, Nahçıvan'daki bütün Türklerin Ermenilerin süngülerine karşı siper olduklarını ve Türk ordusunun başarıları için camilerde toplanıp dualar ettiklerini belirterek, Türk Milleti'nin kurtuluşu için hiçbir fedakârlıktan kaçmayacaklarını ve desteklerini belirtmişti (TBMM ZC, 1921: 26-27).

Sonuç

Tam bağımsızlık ilkesi ve Misak-ı Milli sınırları temel alınarak kurulan dış ilişkilerde, Kurtuluş Savaşı'nın silah, cephane ve nakit ihtiyaçlarını karşılamak, emperyalizme karşı savaşıyan mazlum milletlere örnek teşkil ederek kurulacak olan münasebetlerde Milli Mücadele'ye destek olmalarını sağlamak öncelikli hedef olmuştu. Milli mücadele için dünya siyasetinde sözü geçen ve emperyalizme karşı mücadele eden Sovyet Rusya ile münasebetler kurmak bu bakımdan gerekliydi. Sovyet Rusya ile ilişkileri bozmamak adına dikkatli ve kontrollü adımlarla kışkırtıcı siyaset engellenmiştir ancak Mustafa Kemal Paşa'nın Orta Asya'ya olan ilgisi devam etmişti. Orta Asya'da meydana gelen olaylarla yakından ilgilenmek adına Azerbaycan Buhara ve Afganistan'a elçilikler gönderilmiş, siyasi ilişkilerin yanı sıra büyük çoğunluğu Müslüman olan bu devletlere kültürel bağlantılar da kurarak kalıcılığı sağlamaya çalışmıştı.

Azerbaycan'da Sovyet hükümeti kurulduktan sonra buradaki Türklerle ilişkilerin sürdürülmesi için buraya bir elçilik heyeti gönderilmiş ve giden heyete Mustafa Kemal Paşa, Azeri Türklerinin yanı sıra Kafkasya'daki diğer topluluklarla da temasta olunmasını istemiş, Azeri Türklerinin menfaatlerini ve birliğini korumaya çalışmıştır. Bu bağlamda Kazım Karabekir Paşa'ya gizli bir emirle Azerbaycan'ın bağımsız bir devlet olması için çaba harcanması gerektiğini belirtmiştir (Saray, 1995: 9-11). Mustafa Kemal Paşa, şark siyasetini çeşitli Müslüman kitleleri bağımsızlıklarını kazanmaları için Türkiye'ye musallat olan düşmanlar aleyhinde tahrik etmek ve böylece Türkiye'nin üzerindeki baskıyı azaltarak maddi ve manevi gücünü en üst düzeyde yarar sağlayabilecek şekilde kullanmak ve gelecekte bağımsızlıklarını kazanacak olan Türk Müslüman kitleleriyle kültürel olarak birleşme ve iş birliği içinde olma olarak belirlemişti. (Andican, 2009: 388).

Müslüman Türk Devletlerini bünyesinde barındıran Sovyetler Birliği'nin sağlam bir temele dayanmadan birliktelik kurmaya çalışmasının gelecekte

sıkıntılara sebep olacağını dil, tarih ve inanç birliğinin olmadığı yapay bir sistemle yönetilmeye çalışılan bu devletin yıkılacağını tahmin eden Mustafa Kemal Paşa, Türk Devletleriyle kültürel ilişkiler vasıtasıyla münasebetler geliştirmenin Türkiye Devleti için büyük önem arz ettiğini Milli Mücadele’nin en erken safhalarında farkına vararak Türkiye’yi bu yönde tedbir almaya sevk etmişti.

Kaynakça

- TBMM Gizli Celse Zabıtları
TBMM Zabıt Cerideleri
Atatürk’ün Milli Dış Politikası, C. 1, Kültür Bakanlığı, Ankara 1992.
Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Ankara 2006.
Atatürk’ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.
Akçura, Yusuf, Üç Tarzı Siyaset, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976.
Andican, A. Ahat, Osmanlı’dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya, Doğan Kitap, İstanbul 2009.
Aybars, Ergün, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1984.
Can, Aydın, “Atatürk Dönemi Türk-Afgan İlişkileri”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Merkezi, 09. 07. 2008, s. 151- 164.
Gökdemir, Ahmet Ender. Cenûbi Garbî Kafkas Hükümeti, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989.
Gökdemir, Ahmet Ender, “Millî Mücadele’de Elviye-i Selase”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. VII, Kasım 1990, S. 19, s.
Günel, Necmi, Ali Suavi İkinci Meşrutiyet Öncesi Fikir Akımları, Ada Ofset Matbaacılık, İstanbul 2011.
İrevanlı, Sevil Abbasoğlu, Kafkaslar’daki Kıyım ve Sürgünler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2015.
Kartekin, Enver, Devrim Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi, Sinan Yayınları, İstanbul 1973.
Köçer, Mehmet, Emanullah Dönemi Afganistan (1919-1929), Manas Yayıncılık, Elazığ 2009.
Melek, Kemal, Doğu Dorunu ve Milli Mücadele’nin Dış Politikası, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1978.
Meray, Seha L. -Osman Olcay, Osmanlı İmparatorluğu’nun Çöküş Belgeleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1977.
Nimani, Ali, “Afganistan ve Türkiye İlişkileri”, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale 2014
Onar, Mustafa, Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları, C. 2, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.
Öklem, Necdet, Türk Devrim Tarihi, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1977.
Saray, Mehmet, Atatürk’ün Sovyet Politikası, Damla neşriyat, İstanbul 1990.

- Saray, Mehmet, Türk-Afgan Münasebetleri, Kuşak Ofset Tesisleri, İstanbul 1984.
- Sonyel, Salâhi R., Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, TTK Basımevi, Ankara 1987.
- Soysal, İsmail, Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları, C. 1, TTK Yayınları, Ankara 1989.
- Şimşir, Bilal N., Atatürk ve Afganistan, Avrasya Stratejik Araştırmaları Merkezi, Ankara 2002.
- Tanör, Bülent, "Mondros Mütarekesi Döneminde Türklerin Kurduğu Geçici Hükümetler", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Ankara 1991, C. 46, S. 1, s. 423-431.
- Togan, A. Zeki Velidi, Hatıralar/Türkistan ve Diğer Doğu Türklerinin Milli Varlık ve Kültür Mücadeleleri, Tan Matbaası, İstanbul 1969.
- Tüzün, Süleyman, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de Dış Türkler Tartışmaları (1939-1945) Fakülte Kitabevi, Isparta 2005.
- Ural, Selçuk, Mondros Mütarekesi ve Doğu Vilayetleri, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.

STOKLARIN TMS/TFRS, BOBİ FRS ve TEK DÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of Inventories in terms of IAS/IFRS, BOBI FRS and Uniform Chart of Accounts

Oğuzhan ÇARIKÇI

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
oguzhancarikci@sdu.edu.tr

Bahar YAMAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, İşletme Anabilimdalı, Muhasebe ve Finansal Yönetim Bilim Dalı
baharyaman0724@gmail.com

ÖZET: Dünya genelinde gerçekleştirilen muhasebe işlemlerinin uyumlaştırılması ve bir standarda kavuşturulması açısından muhasebe standartları uygulanmaktadır. Standartlara ya da belirlenmiş yerel mevzuatlara göre, stok işlemleri önemli bir yere sahiptir. Çünkü stoklar, işletme türü ne olursa olsun birçok işletme açısından üzerinde önemle durulması gereken bir hesap grubudur. Bu çalışmanın konusu Türkiye Muhasebe Standartları/Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS), Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) ve Tek Düzen Muhasebe Sistemi (TDMS) açısından stok işlemlerinin incelenmesidir. Çalışmanın amacı, ilgili standart ve mevzuatlara göre ilk muhasebeleştirmede, maliyet ve gelir hesaplamaları ile bu işlemlere ait muhasebe kayıtlarında ve diğer başlıklarda stok işlemlerindeki benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada kullanılan yöntem, standartların ve mevzuatların incelenerek stoklar işlemlerindeki benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılmasıdır. Yapılan değerlendirme sonucunda tespit edilen bulgulardan bazıları; canlı varlıkların stoklardan ayrıştırılması konusundaki farklılıklar, vadeli olarak stokların elde edilmesi sonucunda yapılan muhasebe kayıtlarındaki farklılıklar ile stok maliyetlerinin tespitinde uygulanan yöntemlerdeki farklılıklar olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Stoklar, TMS/TFRS, BOBİ FRS, Tek Düzen Muhasebe Sistemi

Jel Kodları: M40, M41

ABSTRACT: Accounting standards are applied in order to harmonize and standardize the accounting procedures performed in worldwide. According to the standards or specified local regulations, inventory transactions have an important place. Because, regardless of the type of business, in terms of many enterprises, inventories is an account group that needs to be emphasized. The subject of this study is to examine the Turkish Accounting Standards/Turkish Financial Reporting Standards (TMS/TFRS), Financial Reporting Standard for Large and Medium Sized Enterprises (BOBI FRS) and Uniform Chart of Accounts (TDMS) in the terms of the inventory transactions. The purpose of the study is to determine the similarities and differences in the first accounting entry, in cost and income calculations and in other headings of the inventory transactions according to the related standards and regulations. Towards this purpose, the method used in the study is to examine the standards and regulations and to exhibit the similarities and differences in the inventory transactions. Some of the findings of the evaluation are; the differences in the separation of living assets from inventories, differences in the accounting entries as a result of purchase for the account of inventories, and the differences in the methods used in determining the inventory costs.

Keywords: Inventories, IAS/IFRS, BOBI FRS, Uniform Chart of Accounts.

Jel Codes: M40, M41

1. Giriş:

Muhasebe açısından stok, işletmelerin satmak, üretim faaliyetlerinde kullanmak veya tüketmek amacıyla aldıkları her türlü ilk madde veya malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün ve diğer stoklar gibi varlıkların tümünü ifade etmektedir. Stoklar özellikle sanayi ve ticaret işletmelerinin faaliyetlerinde yer teşkil eden en önemli aktif hesap gruplarından. Bu işletmelerin finansal bilgi kullanıcılarına güvenilir ve sağlıklı bir şekilde finansal bilgi aktarması için stoklarla ilgili muhasebe kayıtlarının, envanter ve değerlendirme işlemlerinin doğru bir şekilde yapılması gerekmektedir (Aytulun ve Toroslu, 2014:1).

Muhasebe uygulamaları işletmede gerçekleşen mali nitelikli faaliyetlerin işletme içi ve dışı ilgi duyanlara aktarılacak şekilde izlenmesi ve kayda alınmasıyla ortaya çıkmaktadır. Söz konusu muhasebe bilgisinin karşılanması ve ilgi duyanlara aktarılmasında farklı yöntemler uygulanabilmektedir. Ancak ekonomik büyümeye de bağlı olarak, farklı ülke ve sektörlerde faaliyetlerini sürdüren işletmelerin, muhasebe bilgi ve tablolarının karşılaştırılması sürecinde zorluklar ortaya çıkması muhasebe işlemlerinde standartlaşmanın sağlanmasını gereklilik haline getirmiştir (Küçük, 2012:11).

Muhasebe işlemlerinde küreselleşmenin ve standartlaşmanın sağlanması uluslararası mali nitelikli faaliyetlerin kaydedilmesinde kolaylık sağlayacaktır.

Bu sistemde kayıt ve sınıflandırma gibi çeşitli muhasebe işlemlerinin anlaşılması ve yorumlanması kolaylaşmaktadır. Uluslararası düzeyde, tek düzen bir muhasebe sistemi, hesapların ortak olması ve standart yapılan uygulamalar uluslararası faaliyetlerde bulunan işletmelerin finansal tablolarının anlaşılır ve güvenilir olmasını sağlayabilir (Gençoğlu, 2007:2).

Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları'nın (IAS/IFRS) para ve sermaye piyasaları için dünya genelinde işlemler, değerlendirme ve sınıflama ölçüleri açısından ortak muhasebe dili olduğu söylenebilir. İlgili standartlar 2005 yılından itibaren küçük ve ortaboy işletmelerde Türkiye'de muhasebe işlemlerinde uyum sağlanabilmesi amacıyla Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS) şeklinde kabul edilmiş ve uygulanmaya başlamıştır (Örten vd., 2010:1).

Bağımsız denetime tâbi olan, TMS/TFRS'yi muhasebe işlemlerinde uygulayan işletmelerin uygulayacakları finansal raporlama çerçevesi olan "Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS)" , ise Kamu Gözetimi Kurumu (KGK) tarafından 29 Temmuz 2017 tarihli ve 30138 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayınlanarak uygulanmaya başlamıştır (Gençoğlu, 2017: 2).

İşletmelerin en önemli hesap gruplarından biri stoklar grubudur. Stok politikalarının işletme için uygun ve başarılı bir şekilde yürütülüp yürütülmediğinin tespit edilebilmesi için stoklara ilişkin muhasebe yöntemleri karşılaştırılabilir nitelikte olmalıdır. Dolayısıyla işletmelerin aynı muhasebe standartlarını kullanmaları gerekmektedir (Acar vd., 2013:285). Bu yüzden stoklarla ilgili mevcut Tekdüzen Muhasebe Sistemi (TDMS) kapsamında uygulanan muhasebe işlemlerinin ve değişikliklerin TMS/TFRS ve BOBİ FRS'ye göre neler olduğunun net bir şekilde tespit edilmesi oldukça önemlidir.

Çalışmanın temel amacı stoklar grubuna ilişkin mevzuat ile sözkonusu standartları inceleyerek, farklılıkları ve benzerlikleri ortaya çıkarmaktır. Elde edilen bulgular stok işlemlerinde genelde uyum olduğunu göstermektedir. Yapılan değerlendirme sonuçları canlı varlıkların stoklardan ayrıştırılmasında farklılıklar olduğunu, vadeli olarak elde edilen stokların muhasebe işlemlerinde bazı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Önemli bir başka farklılık ise stok maliyetlerinin tespit edilmesinde kullanılan yöntemlerin farklılık göstermesidir. Çalışma kapsamında öncelikle konu ile ilgili literatürde yer alan çalışmalar incelenerek çok kısa bilgi verilmiş, daha sonra stoklara ilişkin tespit edilmiş bazı farklılıklar ile ilgili karşılaştırmalı örneklerle yer verilmiştir.

2. Literatür Taraması:

Muhasebe literatürüne bakıldığında stoklar grubu ile ilgili çeşitli çalışmalar olduğu görülmektedir. Çalışmaların büyük bir kısmı TMS/TFRS, BOBİ FRS'ye göre stoklar grubunun karşılaştırılmasına yönelik olarak yapılmıştır.

Senal ve Ateş (2016), Türkiye muhasebe ve finansal raporlama standartlarının üretim işletmelerinde üretilen ve satılan mamül maliyetleri üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada, 2014 yılına ait Satışların Maliyeti Tablosu TMS/TFRS' ye göre düzeltilerek, düzeltme öncesi ve sonrası maliyet kalemlerinde meydana gelen değişimler izlenmiştir. Standartların özellikle ilk madde ve malzeme maliyeti, direkt işçilik maliyeti ve genel üretim maliyeti üzerindeki etkileri çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Avcı ve Avcı (2016), vade farkı, kur farkı ve kredi faizlerinin TMS ve VUK kapsamında değerlendirmişlerdir ve örnekler üzerinde açıklamışlardır. Başkan (2017), çalışmada da stoklar hesap grubu TDMS ve TMS-2 ye göre incelemiştir. Stok hesabının standartlara göre karşılaştırılmasında vade farkı, kur farkları ve maliyet yöntemlerindeki fark ve değerlendirme farklılıkları üzerinde durulmuştur. Gençoğlu (2017), ise BOBİ FRS ile TMS/TFRS arasındaki temel konularda karşılaştırma yapmıştır. Çalışmada vade farklarının ayrımı, maliyet yöntemleri gibi konulara ilişkin saptamalar yapılmıştır. Diğer bir çalışma da ise Ataman ve Cavlak (2017), BOBİ FRS ile TMS/TFRS karşılaştırmasını yapmışlardır. Karşılaştırmada en önemli farkın stok alımında vade farklarının ayrıştırılması olduğu söylenmektedir. Öztürk (2017), çalışmada stok maliyetlerinin ölçme ve muhasebeleştirme esaslarının TMS/TFRS, VUK ve YFRÇ taslağı açısından nasıl ele alındığını karşılaştırmalı olarak açıklamıştır. Çalışmada TMS/TFRS'nin üretim işletmelerindeki maliyet ölçümleri ile ilgili olarak mevcut muhasebe düzeninden en önemli farklılığının normal maliyet ve standart maliyet yöntemlerinin kullanılması olduğunu belirtilmiştir. Kaya (2018), çalışmada stoklara ilişkin TMS 2 ve BOBİ FRS'yi karşılaştırmıştır. Bu kapsamda stok maliyetlerinin belirlenmesinde ve özellikle hizmet işletmelerinde, verilen hizmetle ilgili hasılatın finansal tablolara gelir olarak yansıtılmadığı durumlarda standart setleri arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Arisoy (2018), stok satın alma maliyetlerinde vade farkının vergi usul kanunu, TMS-2 ve BOBİ FRS açısından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda TMS ve BOBİ FRS'de stoklara ilişkin vade farklarının mamul maliyetinden ayrıştırılıp finansman unsuru olarak değerlendirildiği görülmüştür. Ayrıca öne çıkan başka önemli bir bulguda VUK'a göre vade farklarını stok maliyetine dahil edilmemesi şeklindedir. Son olarak Gökçen, vd. (2018), çalışmalarında BOBİ FRS ve TFRS'nin finansal raporlara etkilerini araştırmışlardır.

3. TMS/TFRS, BOBİ FRs, TDMS'ye göre stokların karşılaştırılmasına yönelik örnek uygulama

Aşağıda verilen örnek uygulama ile stoklar grubunun standartlara göre karşılaştırılması yapılmış ve önemli olan farklılıklar muhasebe kayıtlarına yansımaları açısından verilmeye çalışılmıştır.

1 Ocak 2017 - Direkt İlk Madde ve Malzeme (DİMM) Stokları:	1.500.000 TL
31 Aralık 2017 - Direkt İlk Madde ve Malzeme Stokları:	250.000 TL
1 Ocak 2017 – 31 Aralık 2017 Direkt İlk Madde ve Malzeme Alımları:	750.000 TL
2017 Yılı Direkt İşçilik Gideri (DİG) Toplamı:	850.000 TL
2017 Yılı Değişken Genel Üretim Gideri (GÜG) Toplamı:	350.000 TL
2017 Yılı Sabit Genel Üretim Gideri Toplamı:	500.000 TL
2017 Yılı Fiili Üretim Miktarı:	1500 Adet
Yıllık Üretim Kapasite Adedi:	2000 Adet

Tablo 1: 2017 Yılı Toplam DİMM Gideri Hesaplaması.

	DİMM Kalemleri	TL
A	Dönem Başı (1 Ocak 2017) DİMM	1.500.000
B	Dönem İçi Alışlar (1 Ocak – 31 Aralık 2017)	750.000
C	Dönem Sonu DİMM (31 Aralık 2017)	250.000
D = (A+B-C)	DİMM Gideri	2.000.000

Karşılaştırmalar yapılmadan önce verilenlere göre DİMM (Tablo 1) gideri hesaplanmıştır. TDMS'ye göre tam maliyet yöntemi kullanılmaktadır.

Tablo 2: Tam Maliyet Yöntemi.

	Maliyet Kalemleri	TL
A	DİMM	2.000.000
B	DİG	850.000
C	Değişken GÜG	350.000
D	Sabit GÜG	500.000
E = (A+B+C+D)	Toplam Maliyet	3.700.000

Buna göre TDMS'ye göre işletmenin toplam üretim maliyeti 3.700.000 TL olarak kaydedilmektedir.

TMS 2 stoklar standardına göre dönüştürme maliyetleri aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

“Sabit genel üretim maliyetlerinin dönüştürme maliyetlerine dağıtımı, üretim faaliyetlerinin normal kapasitede olacağı varsayımına dayanır. Normal kapasite, planlanan bakım-onarım çalışmalarından kaynaklanacak kapasite düşüklüğü de dikkate alınarak, normal koşullarda bir veya birkaç dönem veya sezonda elde edilmesi beklenen ortalama üretim miktarıdır. Gerçek üretim düzeyi normal kapasiteye yakınsa, bu kapasite normal kapasite olarak kabul edilebilir” (KGK TMS 2: 4).

Yukarıdaki maddeden anlaşıldığı üzere TMS 2’ye göre üretim maliyeti hesaplanmasında normal maliyet yöntemi kullanılmaktadır. Buna göre normal maliyet şu şekilde hesaplanmaktadır:

Tablo 3: Normal Maliyet Yöntemi.

	Maliyet Kalemleri	TL
A	DİMM	2.000.000
B	DİG	850.000
C	Değişken GÜG	350.000
D	Sabit GÜG	500.000
E	Sabit GÜG x KKO (500.000 x 0,75)	375.000
F = (A+B+C+E)	Toplam Maliyet	3.575.000

Normal maliyet yönteminde atıl kapasite toplam maliyete dahil edilmediği için kapasite kullanım oranı hesaplanmaktadır. Kapasite kullanım oranı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

Kapasite Kullanım Oranı (KKO) = Fiili Üretim Miktarı / Yıllık Kapasite

KKO = 1500 / 2000 Adet

KKO = 0,75

Sonuç olarak TMS’ye göre toplam maliyet 3.575.000 TL olarak kaydedilmektedir.

BOBİ FRS’ye göre dönüştürme maliyetleri şu şekilde açıklanmaktadır:

“Dönüştürme maliyetlerinin belirlenmesinde tam maliyet yöntemi kullanılır. Tam maliyet yönteminde, sabit ve değişken genel üretim giderlerinin tamamı dönüştürme maliyetine dâhil edilir. Ancak faaliyetleri geçici veya kalıcı olarak durdurulan ya da henüz faaliyete geçmemiş bölümlere ilişkin sabit genel üretim giderleri dönüştürme maliyetine dâhil edilmez, gider olarak “Satışların Maliyeti” kaleminde gösterilir. Bununla birlikte, sabit genel üretim giderlerinin, normal üretim kapasitesi esas alınarak dönüştürme maliyetine dâhil edilmesi

de mümkündür (normal maliyet yöntemi). Bu durumda normal üretim kapasitesi, planlanan bakım-onarım çalışmalarından kaynaklanacak kapasite düşüklüğü de dikkate alınarak, normal şartlarda bir veya birkaç dönem veya sezonda elde edilmesi beklenen ortalama üretim miktarıdır” (KGK BOBİ FRS: 39-40).

Açıklamadan anlaşılacağı üzere BOBİ FRS’ye göre normal maliyet ile tam maliyet yöntemlerinden birisi seçilebilmektedir. Dolayısıyla toplam maliyet 3.575.000 yada 3.700.000 olarak kaydedilecektir. İlgili şirketin kazanç yönetimi politikasına göre bir yöntem tercih edilecektir.

Stoklar grubu için standartlara göre farklılık gösteren başka bir konuda atıl kapasiteler ile ilgili olan maddedir.

BOBİ FRS açısından atıl kapasite şu şekilde açıklanmaktadır:

“Fiili üretim düzeyi normal üretim kapasitesine yakınsa, söz konusu üretim düzeyi normal üretim kapasitesi olarak dikkate alınabilir. Her bir üretim birimine dağıtılan sabit genel üretim gider tutarı, düşük kapasite ya da atıl kapasite nedeniyle arttırılamaz. Dağıtılmayan genel üretim gideri, gerçekleştiği dönemde “Satışların Maliyeti” kaleminde gösterilir. Normalin üstünde üretim gerçekleşen dönemlerde, her bir üretim birimine dağıtılmış sabit genel üretim gideri, toplam sabit genel üretim giderinin toplam üretim sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanır. Normal maliyet yönteminin kullanıldığı durumda, değişken genel üretim giderleri de üretim tesislerinin fiili kullanımına bağlı olarak her bir üretim birimine dağıtılır” (KGK BOBİ FRS: 39-40).

Yukarıdaki örnekte normal ile tam maliyet yöntemi arasında çıkan toplam 125.000 TL lik kapasite sapmasının atıl kapasiteden kaynaklandığı düşünüldüğünde BOBİ FRS’ye göre 125.000 TL “Satışların Maliyeti” kalemine eklenir.

TMS 2’ye göre ise atıl kapasite aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

“Her bir üretim birimine dağıtılan sabit genel üretim gider tutarı, düşük kapasite ya da atıl kapasite nedeniyle arttırılmaz. Dağıtılmayan genel üretim giderleri, gerçekleştiği dönemde gider olarak kaydedilerek sonuç hesaplarına alınır. Çok yüksek üretim olan dönemlerde, her bir üretim birimine dağıtılmış sabit genel üretim gideri payı düşer, böylece stoklar yüksek maliyetten değerlendirilmiş olur. Değişken genel üretim giderleri, üretim tesislerinin gerçek kullanıma bağlı olarak her bir üretim birimine dağıtılır” (KGK TMS 2: 4).

TMS/TFRS’ye göre ise aradaki 125.000 TL’lik kapasite farkı gider olarak kaydedilir.

Yukarıdaki örnekte yıllık 750.000 TL’lik ilk madde ve malzeme alımının ayrıntısı şu şekildedir;

Peşin fiyatı 720.395 TL olan ilk madde malzemenin 60 gün vade ile yıllık %25 faiz oranı üzerinden satın alınması durumunda yapılacak kayıtlara ait işlemler aşağıda açıklanmaktadır:

TMS 2'ye göre stokların vadeli olarak alımı şu şekilde açıklanmaktadır:

“Bir işletme stokları vadeli ödeme koşuluyla almış olabilir. Anlaşma, peşin alım fiyatı ile ödenen fiyat arasında bir fark olan finansman unsuru içerdiği takdirde, bu unsurlar finanse edildiği dönemde faiz gideri olarak muhasebeleştirilir” (KGK TMS 2: 5).

Buna göre öncelikle vade farkı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$\text{Vade Farkı} = (720.395 \times 60 \times 25) / 36500$$

$$\text{Vade Farkı} = 29.605$$

$$\text{Vadeli Fiyat} = \text{Peşin Fiyat} + \text{Vade Farkı} = 720.395 + 29.605$$

$$\text{Vadeli Fiyat} = 750.000$$

TMS/TFRS'ye göre alış kaydı

Ticari Mallar Hesabı	720.395	
Ertelenmiş Vade Farkı Gideri Hesabı	29.605	
Satıcılar Hesabı		750.000

BOBİ FRS kapsamında stoklara ilişkin borçlanma maliyetleri düzenlemesi şu şekilde açıklanmaktadır:

“Bir yıl veya daha kısa vadeli bir ödeme karşılığında satın alınan stoklar, vade farkı ayrıştırılmaksızın, ödenen veya ödenmesi beklenen nakit tutar üzerinden ölçülür. Bir yıldan uzun vadeli bir ödeme karşılığında satın alınan stoklar ise, vade farkı ayrıştırılarak peşin fiyat üzerinden (diğer bir ifadeyle işletme peşin ödeme yapmış olsaydı ödeyeceği fiyat üzerinden) ölçülür. Bu kapsamda bir stokun bir yıldan daha uzun vadeli bir ödeme karşılığında satın alınması durumunda vade farkı tutarı, “Finansal Araçlar ve Özkaynaklar” bölümünün 9.14 - 9.19 paragrafları uyarınca etkin faiz yöntemine göre hesaplanarak, faiz gideri olarak muhasebeleştirilir” (KGK BOBİ FRS: 39).

İlgili uygulama örneğinde vadeli alış bir yıldan daha kısa süreli olduğu için vade farkı ayrıştırılmadan stoklar nakit tutar üzerinden ölçülmüş ve aşağıdaki yevmiye kaydı yapılmıştır:

Ticari Mallar Hesabı	750.000	750.000
Satıcılar Hesabı		

TDMS'ye göre ise stokların vadeli olarak ediniminde vade farklı ayrıştırılmaksızın alış kaydı aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmektedir:

TDMS'ye göre alış kaydı

Ticari Mallar Hesabı	Satıcılar Hesabı	750.000	750.000
----------------------	------------------	---------	---------

TMS 2 Stoklar standardına göre hizmet sunan işletmelerde stok maliyeti aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

“Verilen hizmetle ilgili hasılatın mali tablolara gelir olarak yansıtılmadığı durumlarda ilgili giderler stok hesabına yansıtılır. Hizmet sunan işletmelerde stokların maliyeti, esas olarak, kontrol işlemlerini yürüten personel dahil olmak üzere, hizmetin sunulmasında doğrudan görev alan personelin işçilik ücretleri ve diğer maliyetleri ile bunlarla ilişkili olabilecek genel giderleri içerir. Satış ve genel yönetim ile ilgili personelin işçilik ücretleri ve bunlarla ilgili diğer giderleri, hizmetin maliyetine dahil edilmez. Bu giderler, gerçekleştiği dönemde gider olarak mali tablolara alınır. Hizmet sunan bir işletmenin stoklarının maliyeti, kar marjını veya işletmeler tarafından fiyatlara dahil edilen üretimle ilgili olmayan maliyetleri içermez” (KGK TMS 2: 5).

Uygulamada ele alınan işletme aynı zamanda hizmet üretimi gerçekleştirmektedir. İşletme hizmet üretim süreci tamamlanmayan 15.000 TL'lik hizmet hasılatı gerçekleştirecektir. İlgili hasılat hizmet üretim süreci tamamlanmadığından finansal tablolara yansıtılmamıştır. Hizmet üretim sürecinde gerçekleşen hizmet üretim gideri ise 3.500 TL'dir. TMS'ye göre ilgili gider stoklar hesabına yansıtılarak finansal tablolarda gösterilmektedir.

BOBİ FRs'ye göre ise konu ile ilgili bir hüküm bulunmadığı için herhangi bir işlem yapılmamaktadır.

4. Sonuç

Kavramsal olarak finansal tabloların amacı, bilgi kullanıcıların mali kararlar verirken faydalanmaları için işletmelerin finansal durumlarındaki değişiklikler hakkında bilgi sağlamak olarak tanımlanabilir (Bodur, 2012:2). Finansal tabloların sağlıklı bir şekilde hazırlanması muhasebe ilkelerine ve kavramlarına uyulma derecesine bağlı olmaktadır. Muhasebe bilgilerinin derlenmesi ve finansal raporların hazırlanması süreci bütün dünyada aynı şekilde uyulması gereken bir süreçtir. Ancak ilgili bilgilerin bilgi kullanıcılarına sunumunda işletme politikaları, ülke ekonomisi, muhasebe yöntemleri, kazanç politikaları gibi nedenlerle alternatif uygulamalarında ortaya çıktığı görülmektedir (Demir, 2012:25).

Ülkelerin hukuki ve mali sistemlerinin, işletme ve ortaklık yapılarının, finansman yöntemlerinin, gelişmişlik düzeylerinin farklı ve çeşitli olması gibi nedenler beraberinde standartların ihtiyaç olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Çakıcı, 2011:3). Muhasebe sisteminde tekdüzeni sağlamak ve denetim faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla TDHP çerçevesinde muhasebe temel kavramları, muhasebe politikaları ve mali tabloların hazırlanmasına ilişkin ilkeler belirlenmiştir (Bayrı, 2010:91). Daha sonrasında Türkiye’de defter tutmakla yükümlü olan işletmelerin, finansal tablolarının doğruluğunu, güvenilirliğini, tutarlılığını ve karşılaştırılabilirliğini sağlamaya yönelik olarak TMS/TFRS kabul edilmiştir. Bağımsız denetime tabi olan fakat TFRS’leri uygulamayan işletmelerin finansal tablolarının sunulabilmesine ve uyumlaştırılmasına yönelik olarak ise BOBİ FRS kabul edilmiştir.

Bu çalışmada işletmelerin finansal yönetimlerinin başarı düzeylerinin tespit edilmesi ve değerlendirilmesinde önemli bir yere sahip olan stoklar hesabının ilgili standartlara göre karşılaştırmalarının yapılması ve farklılıkların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Tespit edilen farklılıklar örnek uygulamalar ile desteklenerek açıklamalarda bulunulmuştur. Sonuç olarak TMS/TFRS, BOBİ FRS ve TDMS açısından stoklar hesabı karşılaştırıldığında kullanılan maliyet yöntemlerinde, atıl kapasitelerin kaydedilmesinde, stokların vadeli olarak alınmasında ve stoklara ilişkin borçlanma maliyetlerinde önemli farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Kaynakça

- ACAR, D., BAYRİ, O., ÖZTÜRK, M.S. (2013). TMS-TFRS’ye Göre Stokların Raporlanmasındaki Yenilikler ve Farklılıklar, 1st International Conference on New Directions in Business, Management, Finance and Economics (ICNDBM 2013), Famagusta, Northern Cyprus, 12-14 Eylül 2013, 285-307.
- ATAMAN, B. ve CAVLAK, H. (2017). “Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) ile Tam Set Türkiye Muhasebe ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (TMS/TFRS) Karşılaştırılması”, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(3): 153-168.
- ARİSOY, K. (2018). “Stok Satın Alma Maliyetlerinde Vade Farkının Vergi Usul Kanunu, TMS 2 ve BOBİ FRS Açısından İncelenmesi”, Press Academia, 7: 356-358.
- AVCI, A. ve AVCI, Ö. B. (2016). “Vade Farkı, Kur Farkı ve Kredi Faizlerinin Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Usul Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi”, Mali Çözüm Dergisi, 75-90.
- AYTULUN, M. ve TOROSLU, V. (2014). TMS ve VUK Kapsamında Stoklar, Legal Yayıncılık, İstanbul.

- BASKAN, T.D. (2017). "Stoklar Hesap Grubunun Maliyet Hesaplamasında Tek Düzen Hesap Grubu ve Standartlar Açısından Değerlendirilmesi", *International Journal of Sciences and Education Research Dergisi*, 3(5): 1593-1605.
- BAYRİ, O. (2010). "Tekdüzen Muhasebe Sistemine ve Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartlarına Göre Bilançonun Biçimsel Yapısı, Kapsamı ve İçeriğinin Karşılaştırmalı Analizi", *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:98, 89-116.
- BODUR, G. (2012). *Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Getirdiği Temel Değişiklikler ve Finansal Analize Etkileri*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ÇAKICI, C. (2011). *Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları*, Türkmenkitabevi, İstanbul.
- DEMİR, Ş. (2012). *Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları*, VUK Değerleme Yaklaşımı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- GENÇOĞLU, G. Ü. (2007). *Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamaları*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- GENÇOĞLU, G. Ü. (2017). "Temel Konularda BOBİ FRS ve TMS/TFRS Karşılaştırılması", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2017 (10): 1-24.
- GÖKÇEN, G., ÖZTÜRK, E. ve GÜLEÇ, Ö. F. (2018). "BOBİ FRS ve TFRS'nin Finansal Raporlara etkileri Açısından Karşılaştırılması", *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 437 - 457.
- KAYA, H. P. (2018). "Stoklara İlişkin TMS 2 ve BOBİ FRS Karşılaştırılması" *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(2): 262 - 285.
- KGK BOBİ FRS, <http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/BOB%C4%B0%20FRS.pdf>
- KGK TMS 2, <http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMST-FRS2016Seti/TMS2.pdf>
- KÜÇÜK, M. (2012). *Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması -Genel Bakış-*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.
- ÖRTEN, R., KAVAL, H. ve KARAPINAR, A. (2010). *Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları, Uygulama ve Yorumları*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ÖZTÜRK, E. (2017). "Stok Maliyetlerinin Ölçüm ve Muhasebeleştirme Esaslarının VUK, TMS/TFRS ve YFRÇ Taslağı Açısından Karşılaştırılması", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28: 141-157.
- SENAL, S. ve ATEŞ, B. A. (2016). "Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının Üretim İşletmelerinde Satılan Malın Mamul Maliyeti Tablosu Üzerine Etkileri: Bir Üretim İşletmesi Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1): 79-95.

ERGENLERDE CİNSİYET ve TOPLUMSAL CİNSİYE ROLLERİNE GÖRE OKULA YABANCILAŞMANIN İNCELENMESİ

Investigation of School Alienation On Adolescents According To Their Sex And Social Gender Roles

Öner ÇELİKKALELİ

Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD

Mim Sertaç TÜMTAŞ

Doç. Dr. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

ÖZET: Bu araştırmanın amacı ergenlerde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerine göre okula yabancılaşmayı incelemektir. Bu amaçla 500 (245'i kadın, 255'i erkek) ergenden veri toplanmıştır. Yaş ortalaması 15.25 olan bu ergenlerin, 100'ü meslek lisesi, 400'ü ise Anadolu/Fen lisesi öğrencisidir. Veri toplama araçları olarak Okula Yabancılaşma ve BEM Cinsiyet Rollerı Envanteri kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız gruplar için t-Testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, ergenlerin cinsiyetlerine göre güçsüzlük, anlamsızlık ve sosyal uzaklık puanlarının ortalamaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır. Buna karşın, kuralıslık ve toplam okula yabancılaşma puanlarının ortalamaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır. Diğer taraftan, toplumsal cinsiyet rolleri açısından okula yabancılaşma puanları incelendiğinde, güçsüzlük, sosyal uzaklık ve toplam yabancılaşma puanlarının toplumsal cinsiyet rollerine göre farklılaşmaktadır. Ancak, anlamsızlık ve kuralıslık puanlarının ise toplumsal cinsiyet rollerine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir. Elde edilen bulgular alanyazını ışıında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Cinsiyet, toplumsal cinsiyet, yabancılaşma

ABSTRACT The aim of this study is to examine the alienation of school according to sex and gender roles in adolescents. For this purpose, data were collected from 500 (245 female, 255 male) adolescents. The average age of the adolescents is 15.25, 100 of them are vocational high schools and 400 of them are Anatolian/ science high school students. School Alienation and BEM Gender Roles Inventory were used as data collection tools. In the analysis of the data, t-Test for independent groups and one-way variance analysis were used. According to the findings, the average of weakness, meaninglessness and social distance scores of adolescents did not differ significantly according to their sex. On the other hand, the

averages of irregularity and total school alienation scores differ significantly according to their sex. On the other hand, when school alienation scores are examined in terms of social gender roles, the disparity, social distance and total alienation scores differ according to gender roles. however, meaninglessness and irregularity scores differ significantly according to gender roles. The findings are discussed and interpreted in the literature.

Key words: Sex, gender roles, alienation

Giriş

Doğuştan sahip olunan kadınlık ve erkekliğin dışında, içinde doğulan ve yaşamın sürdürüldüğü toplumun o cinsiyetten beklenen davranış biçimlerini benimsemek ve buna uygun davranışlarda bulunmak anlamına gelene toplumsal cinsiyet rolü, toplum içerisinde doğrudan ve dolaylı yaşantılar yoluyla bireylere aktarılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, toplumsal cinsiyet rolü “geleneksel olarak kadınlarla ve erkeklerle ilişkili olduğu kabul edilen rolleri” ifade etmektedir (Yılmaz, Zeyneloğlu, Kocaöz, Kısa, Taşkın ve Eroğlu, 2009). Toplumsal cinsiyet kavramını ele alan en önemli kuramlardan biri olan “Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı” bireylerin kadınsılık ve erkeksiliği içeren biyolojik cinsiyete yönelik tutum ve davranışların bireylerde bir arada bulunabileceğini hatta bulunmasının sağlıklı toplumsal cinsiyet rolleri açısından gerektiğini öne sürmektedir (Mayer ve Sutton, 1996). Bem (1981) tarafından ortaya atılan Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı, kadına ve erkeğe özgün niteliklerin algılanmasında ve bu algının işlenmesine yönelik temel bir çerçeve oluşturmaktadır. Çocuklar gelişim sürecinde çevrelerindeki diğer kadın ve erkekleri gözlemleyerek, model alarak veya taklit ederek kadınlara veya erklere özgü davranış kalıplarını, görevlerini ve sorumlulukları özümlemektedirler ve özümstedikleri bu cinsiyete ait çağrışımlara göre işlem yapmayı öğrenmektedirler (Bem, 1981). Bir toplum içerisinde doğan çocuğun bu süreçten etkilenmemesi neredeyse mümkün değildir. Çünkü neredeyse bütün kültürlerde kadınlara ve erkeklere ait cinsiyet özellikleri belirlenmiş, kadınların ve erkeklerin toplum içerisindeki yeri ve statüsü belirlenmiş, yapabileceği meslekler, görevler ve etkinlikler cinsiyet temelinde belirlenmiştir. Bu nedenlerle toplumsal cinsiyet rolleri kadınların ve erkeklerin yaşamlarını şekillendirmedeki etkililiğinde dolayı çok daha fazla bir anlam taşımaktadır (Terzioğlu ve Taşkın 2008).

Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı, yüksek düzeyde erkeksi davranışlar ve özellikler taşıyan ancak düşük kadınsı davranışlara ve özelliklere sahip bireyleri (kadın veya erkek) “erkeksi”; yüksek düzeyde kadınsı davranışlara ve özelliklere sahip ancak, düşük düzeyde erkeksi davranışları ve özelliklere sahip

bireyleri “*kadınsı*” olarak ele almaktadır. Bireylerin kadınsı veya erkeksilikleri biyolojik cinsiyetlerinin (sex) ötesinde, toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadınsılık ve erkeksilik içinde bulunulan toplumun kabul ettiği cinsiyet rolüne uygun bir biçimde davranma veya davranmaya zorlanma ve böyle bir tutuma sahip olmayı içermektedir. Kadınsılık ve erkeksiliğin ötesinde, Bem (1975) kadınsı ve erkeksi davranış ve özelliklerin bir bireyde aynı anda var olabileceğini ifade etmiş ve bu grubu “*androjen*” olarak ifade etmiştir. Androjenler (kadın veya erkek) hem kadınsı ve erkeksi davranış ve özellikleri bir arada ve yakın oranlarda içinde barındıran bireylerdir (Bem, 1981). Bu üç cinsiyet rollerine daha sonraları, hem erkeksi hem de kadınsı davranış ve özelliklere az miktarda sahip olmakla karakterize edilen “*ayrışmamış*” cinsiyet rolü eklenmiştir. Her iki cinsiyet rolüne az miktarda sahip olan bu cinsiyet rolü, toplumsal kabul ve onay en dezavantajlı grubu oluşturmaktadırlar (Mayer ve Sutton, 1996).

Bireylerin sahip oldukları toplumsal cinsiyet rollerinin konu olduğu birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalardan bazıları özet olarak şöyle verilebilir. Özbay, Terzi, Erkan & Cinahgir-Çankaya (2011) toplumsal cinsiyet rolü kadınsı ve androjen olan üniversite öğrencilerinin psikolojik yardım aramaya yönelik tutumlarının toplumsal cinsiyet rolü erkeksi ve ayrışmamış olanlardan daha yüksek olduğunu rapor etmişlerdir. Diğer bir çalışmada Damarlı (2006), ayrışmamış toplumsal cinsiyet rolüne sahip ergenlerin benlik kavramlarının erkeksi ve androjen toplumsal cinsiyet rolü olanlara göre daha olumsuz olduğu; androjen cinsiyet rolüne sahip olanların korkulu ve saplantılı bağlanma düzeylerinin cinsiyet rolü erkeksi olanlardan daha yüksek olduğu; toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasında da anlamlı ilişkiler olduğunu belirtmiştir. Arsel ve Durak-Batıgün’e (2011) göre ise, toplumsal cinsiyet rolü ile intihar olasılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Aydın (1991) toplumsal cinsiyet rolü erkeksi ve androjen olanların atılganlık düzeyinin kadınsı ve belirsiz olanlardan daha yüksek olduğu ifade etmektedir. Cinsiyet rollerine göre kaygı düzeylerini karşılaştırdığı çalışmasında Kapıkıran (2002) toplumsal cinsiyet rolü kadınsı olanların kaygı düzeyinin erkeksi ve androjen olanlardan daha yüksek olduğu ortaya koymuştur. Toplumsal cinsiyet rollerinin etkilemesi beklenen diğer bir değişken ise okula yabancılaşmadır.

Öncelikle felsefe, sonra sosyoloji ve günümüzde de ağırlıklı olarak sosyal-psikolojik bir kavram olarak popülerliğini koruyan ve gün geçtikçe daha çok bilimsel araştırmaya konu olan yabancılaşma, araştırmacılar tarafından farklı birçok tanımla yapılan bir kavramdır. Bu tanımlardan birinde yabancılaşma Case (2008) tarafından, bireyin istediği veya beklediği bir ilişkide yaşadığı kopukluk

biçiminde ele alınmıştır. Bir başka tanımda Yılmaz ve Sarpkaya (2009) yabancılaşmayı “insanın kendinden, ürettiği üründen, yaşadığı doğal, toplumsal, psikolojik ve kültürel yabancılaşma, bireyin çevresinden uzaklaşması ve çevresinin egemenliği ve belirleyiciliği altında yaşamını sürdürmesi” biçiminde ele lamışlardır. Seeman (1959) kavramı ele alırken, bireylerin diğerlerine ve yaşadığı topluma karşı hissettiği güvensizlik, kurumsal, toplumsal veya kişilerarası sorunlar karşısında yaşadığı kendini güçsüz hissetme, anlamsızlık, kuralsızlık tanımazlık, diğerlerine veya yaşadığı toplumdaki yalıtılmışlık ve kendine yabancılaşma duygularına vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Çağlar’a (2012) göre, yabancılaşmanın en çok etkilediği alanlardan biri eğitimidir. Tezcan (1997) özellikle ortaöğretim ve yükseköğretimde yabancılaşmanın daha belirgin olduğunu belirtmektedir. Kavramın boyutlarının Seeman (1959) tarafından net bir biçimde ortaya konulması, kavramın hem ele alınmasını kolaylaştırmış hem de ölçme araçlarının geliştirilebilmesine olanak sağlamıştır. Kavramın belirli bir çerçevede ele alınabilmesine olanak sağlandıktan sonra Seeman (1959) bu kavramın okula yabancılaşma biçiminde nasıl ortaya çıkabileceğini de açıklamıştır. O’na göre, *güçsüzlük*, öğrencilerin eğitim süreci ve sonuçları üzerinde davranışlarının etkisinin olamadığı inancı; *anlamsızlık*, öğrencinin eğitim-öğretim sürecinde yapılan okul etkinliklerine neden katıldığından emin olamama ve bundan dolayı hem bu etkinliğin genelde de eğitim-öğretim sürecinin kendisine herhangi bir yarar sağlayacağından şüphe duyma duygusu; *kuralsızlık*, okul başarısı ve sürekliliğini sağlama adına belirlenmiş olan kurallara ve davranış kalıplarına uymada isteksizlik; *yalıtılmışlık* (sosyal uzaklaşma) öğrencinin okuldaki bir arkadaş grubuna katılıma konusunda yoksunluk yaşaması ya da kişinin içinde bulunduğu gruptan veya bu grubun standartlarından giderek uzaklaşması (Dean, 1961) ve son olarak da *kendine yabancılaşma*, bireyin (öğrencinin) davranış ve tutumlarının, kendi değerlerine, gereksinimlerine ve isteklerine uygun olması durumunu ifade etmektedir (Parsıl, 2007).

Amaç

Bu araştırmanın amacı ergenlerin cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerine göre okula yabancılaşma puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1- Ergenlerin cinsiyetlerine göre okula yabancılaşma puanları farklılaşmakta mıdır?

2- Ergenlerin toplumsal cinsiyet rollerine göre okula yabancılaşma puanları farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Çalışma Grubu

Bu amaçla, 500 (245'i kadın, 255'i erkek) ergenden veri toplanmıştır. Yaş ortalaması 15.25 olan bu ergenlerin, 100'ü meslek lisesine, 400'ü ise Anadolu/Fen lisesine devam etmektedirler.

Veri Toplama Araçları

BEM Cinsiyet Rollerı Envanteri

Bem (1974) tarafından geliştirilen ölçek Türkçeye Dökmen (1991) tarafından uyarlanmıştır. Ölçme aracı, 20'si kadınsılığı, 20'si erkeksiliği ve 20'si sosyal beğenirliği ifade eden 60 maddeden oluşmaktadır. Likert tipinde olan ölçme aracı, 1 (hiç uygun değil) ve 7 (tamamen uygun) arasında bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçek erkeksilik ve kadınsılık cinsiyet rollerine ait maddelerden elde edilen puanların toplanmasıyla sürekli bir değişken olarak kullanılabilirdiği gibi kadınsılık ve erkeksilik puanlarının ortancalarına, ortalama veya medyanları kriter olarak değerlendirilerek kategorik değişkenlere de dönüştürülebilir. Ölçme aracıyla ilgili yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından elde edilen bulgular ölçeği tatmin edici psikometrik değerlere sahip olduğunu göstermektedir. Ölçme aracının, iki farklı örneklem grubundan elde edilen iç tutarlılık katsayıları kadınsılık alt ölçeği için .80 ve .82; erkeksilik alt ölçeği için iç tutarlılık katsayısı her iki örnekleme de .86 olarak elde edilmiştir. Test tekrar test güvenirlik çalışmasında dört hafta arayla yapılan uygulamadan hem kadınsılık hem de erkeksilik için güvenirlik katsayısı .90 olarak hesaplanmıştır.

Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği

Ölçme aracı Sanberk (2003) tarafından geliştirilen geliştirilmiştir. Ölçme aracı, dört alt ölçek ve toplam 17 maddeden oluşan, beşli Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan puanların yükselmesi okula yabancılaşma düzeyinin yükseldiğini göstermektedir. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması çerçevesinde, Beck Umutsuzluk Ölçeği ile .60; ayırt edici geçerlik çalışmasında ise Yaşam Doyumu Ölçeği ile -.46'lık bir ilişki hesaplanmıştır. Güvenirlik çalışmasında ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .79 olarak elde edilmiştir.

Verilerin Analiz

Bağımsız gruplar için t-Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Gruplar arasında ortaya çıkan farkın kaynağı ise post-hoc testlerden Tukey kullanılarak belirlenmiştir. Bu analizleri yapabilmek için SPSS 22 paket programı kullanılmıştır.

Bulgular**Ergenlerin cinsiyetlerine göre okula yabancılaşma puanları farklılaşmasına ilişkin bulgular:**

Ergenlerin cinsiyetlerine göre okula yabancılaşma puanları farklılaşmasına ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1- Cinsiyetlerine Göre Ergenlerin Yabancılaşma Puanlarına Ait Betimsel Bulgular ve t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	Ort.	Ss.	t	p
Güçsüzlük	Kadın	10.25	3.68	-1.042	.298
	Erkek	10.59	3.58		
Anlamsızlık	Kadın	10.44	4.05	-.526	.599
	Erkek	10.63	4.08		
Kuralsızlık	Kadın	11.74	4.84	-2.068	.039
	Erkek	12.62	4.66		
Sosyal Uzaklık	Kadın	8.29	3.22	-1.880	.061
	Erkek	8.83	3.18		
Toplam Yabancılaşma	Kadın	40.36	10.47	-2.734	.006
	Erkek	42.80	9.46		

N=500

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, ergenlerin Okula Yabancılaşma Ölçeği’nin alt ölçeklerinden Güçsüzlük ($t = -1.042, p < .05$), Anlamsızlık ($t = -.526, p > .05$) ve Sosyal uzaklık ($t = -1.880, p > .05$) puanlarının ortalamaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır. Buna karşın, Kuralsızlık ($t = -2.068, p < .05$) ve toplam okula yabancılaşma puanlarının ortalamaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır ($t = -2.234, p < .05$). Cinsiyetler açısından oraya çıkan fark incelendiğinde, Kuralsızlık açısından erkeklerin puanlarının ortalamasının (12.62), kızların puanlarının ortalamasından (11.74); toplam puan açısından da benzer bir biçimde erkeklerin puanlarının ortalamasının (42.80), kızların ortalamasından (40.36) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından okula yabancılaşma puanları incelendiğinde, Güçsüzlük ($F_{(3-496)} = 1.860, p > .05$), Sosyal uzaklık ($F_{(3-496)} = 1.599, p > .05$) ve toplam ölçek puanlarının toplumsal cinsiyet rollerine göre farklılaşmadığı ($F_{(3-496)} = 1.028, p > .05$) görülmektedir. Buna karşın, Anlamsızlık ($F_{(3-496)} = 10.466, p < .05$) ve Kuralsızlık puanlarının ise toplumsal cinsiyet rollerine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir ($F_{(3-496)} = 4.073, p < .05$). Gruplar

arasından ortaya çıkan farkın kaynağı incelendiğinde, Ayrışmamış (11.86) ve Erkeksi (11.03) cinsiyet rolüne sahip ergenlerin Anlamsızlık puanlarının ortalamasının Kadınsı (9.58) ve Androjen (9.30) cinsiyet rolüne sahip olanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür. Kurlsızlık açısından değerlendirildiğinde, Ayrışmamış (12.18) ve Erkeksi (12.04) cinsiyet rolüne sahip olanların Kadınsı (10.57) olanlardan, Androjenlerin (13.08) ise hem Erkeksi (12.04) olanlardan hem de Kadınsı (10.57) olanlardan daha yüksek Kurlsızlık puan ortalamalarına sahip olduğu görülmüştür.

Ergenlerin toplumsal cinsiyet rollerine göre okula yabancılaşma puanları farklılaşmasına ilişkin bulgular:

Okula Yabancılaşma	Cinsiyet Roller	N	Ort.	Ss.	F	p
Güçsüzlük	Ayrışmamış	100	10.06	3.36	1.860	.135
	Erkeksi	200	10.26	3.33		
	Kadınsı	60	11.37	3.90		
	Androjen	140	10.51	4.05		
Anlamsızlık	Ayrışmamış	100	11.86	4.13	10.466	.000
	Erkeksi	200	11.03	4.10		
	Kadınsı	60	9.58	3.80		
	Androjen	140	9.30	3.67		
Kurlsızlık	Ayrışmamış	100	12.18	4.25	4.063	.007
	Erkeksi	200	12.04	4.33		
	Kadınsı	60	10.57	4.43		
	Androjen	140	13.08	5.62		
Sosyal Uzaklık	Ayrışmamış	100	8.42	2.70	1.599	.189
	Erkeksi	200	8.65	3.21		
	Kadınsı	60	7.82	3.79		
	Androjen	140	8.86	3.25		
Toplam Yabancılaşma	Ayrışmamış	100	41.92	8.65	1.028	.380
	Erkeksi	200	41.71	9.19		
	Kadınsı	60	39.51	10.77		
	Androjen	140	42.11	11.65		

N= 500

Sonuç ve Yorum

Bu araştırmadan elde edilen ilk bulgulara göre, ergenlerin güçsüzlük, anlamsızlık ve sosyal uzaklık puanlarının ortalamaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı, buna karşın, kurlsızlık ve toplam okula

yabancılaşma puanlarının ortalamaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır. Cinsiyetler açısından ortaya çıkan farkın kaynağı incelendiğinde ise erkeklerin kuralsızlık ve toplam yabancılaşma puanlarının kadınların puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Doğrudan lise öğrencilerinin okula yabancılaşmalarının cinsiyetlerine göre farklılaşmasına ilişkin çok fazla araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak, Williamson ve Cullingford (1998) 270 lise öğrencisiyle gerçekleştirdikleri çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek düzeyde okula yabancılaşma yaşadıklarını ortaya koymuşlardır. Orta öğretim öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada Tümkiye (2013) erkeklerin okula yabancılaşma puanlarının kızların puanlarından daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Aynı örneklem olmasa da benzer örneklemle yapılan çalışmalarda, Ataş ve Ayık (2013) üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre yabancılaşma puanlarını inceledikleri çalışmalarında, erkek öğrencilerin okula yabancılaşma, anlamsızlık ve güçsüzlük puanlarının kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu, sosyal uzaklık puanlarının ise cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılaşma göstermediğini rapor etmişlerdir. Benzer bir örneklemde yaptığı çalışmada Çağlar (2013) erkek öğretmen adaylarının okula yabancılaşma puanlarının kadın öğretmen adaylarından daha yüksek olduğunu rapor etmiştir. Ulaşılmış olan araştırma bulguları, bu çalışmadan elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir bulguya göre, ergenlerin toplumsal cinsiyet rollerine göre okula yabancılaşma puanları incelendiğinde, güçsüzlük, sosyal uzaklık ve toplam ölçek puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür. Ancak, anlamsızlık ve kuralsızlık puanlarının anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmektedir. Gruplar açısından ortaya çıkan farkın kaynağına bakıldığında, ayrışmamış ve erkeksi anlamsızlık puanlarının kadınsı ve androjen olanlardan; yine ayrışmamış ve erkeksi olanların puanlarının kadınsı olanlardan; androjen olanların ise kuralsızlık açısından hem erkeksi hem de kadınsı olanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Bulgular bir arada değerlendirildiğinde, kadınsılığın, ayrışmamışlığın ve androjenliğin okula yabancılaşma üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu konuda yapılmış benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Kaynakça

- Arsel, C. O., & Durak-Batıgün, A. (2011). İntihar ve cinsiyet: Cinsiyet rolleri, iletişim becerileri, sosyal destek ve umutsuzluk açısından bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(68), 1-10.
- Ataş, Ö., & Ayık, A. (2013). Öğretmen adaylarında okula yabancılaşma. *Electronic Turkish Studies*, 8(8), 103-122.
- Aydın, B. (1991). Cinsiyet ve cinsiyet rolleri açısından atılganlık seviyesinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 25-36
- Bem, S. L. (1975). Sex role adaptability: One consequence of psychological androgyny. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31(4), 634- 643.
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88(4), 354-364.
- Case, J. M. (2008). Alienation and engagement: development of an alternative theoretical framework for understanding student learning. *High Educ.* 55, 321-332, DOI 10.1007.
- Çağlar, Ç. (2012). Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği'nin (ÖYÖ) geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 195-205.
- Çağlar, Ç. (2013). Eğitim fakültesi öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1497-1513.
- Damarlı, Ö. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler. Unpublished master's thesis, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Z. Y. (1991). Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin geçerlik ve güvenirlik çalışması [Reliability and validity studies of the Bem Sex Role Inventory]. *Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 35, 81-89.
- Kapıkıran, Ş. (2002). Üniversite öğrencilerinin sınav kaygısının bazı psiko-sosyal değişkenlerle ilişkisi üzerine bir inceleme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 34-43.
- Mayer, F. S., & Sutton, K. (1996). *Personality: An integrative approach*. New Joursey, Prentice Hall.
- Özbay, Y., Terzi, Ş., Erkan, S., & Cihangir-Çankaya, Z. (2011). Üniversite öğrencilerinin profesyonel yardım arama tutumları, cinsiyet rolleri ve kendini saklama düzeyleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 59-70.
- Parsıl, A. M. (2007). Sınıf örgütünde yabancılaşma. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Sanberk, İ. (2003). Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Seeman, M.(1959). On the meaning of alienation. *American Sociological Review*. 24(6), 783- 791.

- Terzioğlu, F. ve Taşkın, L. (2008). Kadının toplumsal cinsiyet rolünün liderlik davranışlarına ve hemşirelik mesleğine yansımaları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12 (2), 62-67.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Tümkaya, S. (2013). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin tükenmişlik ve yabancılaşma düzeylerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(2), 251-268.
- Williamson, I., & Cullingford, C. (1998). Adolescent alienation: Its correlates and consequences. *Educational Studies Journal*, 24(3), 211-333.
- Yılmaz, S. & Sarpkaya, P. (2009). Eğitim örgütlerinde yabancılaşma ve yönetimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 314-333.
- Yılmaz, V.D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 775-792.

The ROLE of REGIONAL ORGANIZATIONS in the AZERBAIJANI-TURKISH RELATIONS

Azərbaycan Türkiyə Ekonomik İlişkilerinde Bölgesel Ekonomik Təşkilatların Rolü

Ruhangiz ALİYEVA

Ph. D. Azerbaijan University

Shirinova ULVIYYA

Ph. D. Azerbaijan University

ABSTRACT: Considering the regional economic associations of the Republic of Azerbaijan, it is clear that geographic location is of great importance. One of the most important areas of economic cooperation is the level of economic development of countries. The proximity of them is more important than economic, ideological, historical, cultural, religious, social, political, military, geographical, scientific, technical and technological level of development. The Republic of Azerbaijan, which is economically integrated, is economically dependent on its political dependence. When considering the regional economic associations of the Republic of Azerbaijan it becomes clear that the geographical position is of great importance. One of the most important areas of economic cooperation is the level of economic development of the countries. Close economic cooperation is one of the world's most economically developed countries. Prospects of development of Azerbaijani-Turkish relations within the framework of regional economic organizations. The main feature of the foreign economic relations of the Republic of Azerbaijan is to enter international, regional and local economic organizations and thus to integrate into these organizations in all spheres of public life. After regaining our independence (on October 18, 1991), Azerbaijan has joined a number of regional organizations. The modern essence of internationalization and integration of the national economy of the Republic of Azerbaijan is determined by the International Labor Office .

Key words: regional cooperation, efficiency, increasing of trade, liberalization of the economy, integration

ÖZET: Azərbaycan Cumhuriyeti'nin bölgəsel əkonomik dernekleri dikkate alındığında, coğrafi konumun çox önəmli olduğu açıktır. Əkonomik işbirliğinin ən önəmli alanlarından biri, ölkələrin əkonomik kalkınma düzeyidir. Bunların yaxınlığı əkonomik, ideoloji, tarixsel, kùltürel, dini, sosial, politik, askeri, coğrafi, bilimsel, teknik və texnolojik gelişme düzeylerinden daha önəmlidir. Əkonomik olaraq

bütünleşmiş olan Azerbaycan Cumhuriyeti, ekonomik olarak politik bağımlılığına bağımlıdır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bölgesel ekonomik dernekleri dikkate alındığında, coğrafi konumun büyük önem taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Ekonomik işbirliğinin en önemli alanlarından biri, ülkelerin ekonomik kalkınma düzeyidir. Yakın ekonomik işbirliği, dünyanın en ekonomik gelişmiş ülkelerinden biridir. Bölgesel ekonomik örgütler çerçevesinde Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin gelişiminin beklentileri. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış ekonomik ilişkilerinin temel özelliği, uluslararası, bölgesel ve yerel ekonomik örgütlere girmek ve böylece bu örgütlere kamusal yaşamın her alanında entegre olmaktır. Bağımsızlığımızı kazandıktan sonra (18 Ekim 1991), Azerbaycan bir dizi bölgesel organizasyona katıldı. Azerbaycan Cumhuriyeti ulusal ekonomisinin uluslararasılaşması ve entegrasyonunun modern özü Uluslararası Çalışma Bürosu tarafından belirlenir.

Anahtar kelimeler: Bölgesel işbirliği, verimlilik, ticaretin artırılması, ekonominin liberalizasyonu, entegrasyon

Introduction

The modern essence of internationalization and integration of the national economy of the Republic of Azerbaijan is determined by the International Labor Office . Thus, the global division of labor is a common indicator of world production in world markets. International economic integration involves the production factors and the free movement of goods between states. The Republic of Azerbaijan, which is economically integrated, is economically dependent on its political dependence. When considering the regional economic associations of the Republic of Azerbaijan it becomes clear that the geographical position is of great importance. One of the most important areas of economic cooperation is the level of economic development of the countries. Close economic cooperation is one of the world's most economically developed countries.

Economic Cooperation Organization (ECO) was established as an international organization to strengthen economic, technical and cultural cooperation between Turkey, Iran and Pakistan in 1985. In 1992, there were 7 more state-owned organizations.⁵⁸ Member countries are: Azerbaijan, Afghanistan, Iran, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Pakistan, Tajikistan, Turkey, Turkmenistan, Uzbekistan. The main goals of the organization are to achieve sustainable economic growth, to ensure sustainable economic development of member states, liberalization of trade and promotion of regional trade, gradual integration of member countries' economy into world economy, development of transport and

⁵⁸ Azerbaijan Turkish Economic Relation –ATIB publikations Turkish companies operating in Azerbaijan.Foreign Economic Relations Board,Azerbaijan Country Bulletin,November 2007

communication system, liberalization of economy, efficient use of ECO region's material wealth . Azerbaijan is actively involved in the process of liberalization of the economy within the ECO. Thus, in order to strengthen economic cooperation and increase regional trade between the member states, Azerbaijan has signed 10 different agreements, including the Framework Agreement on Trade Cooperation between OIC Member States, Transit Transport Agreement in the ECO Region, and ECO Investment Promotion and Protection Agreement ". The Ministry of Energy was also represented at the II meeting of the Economic Cooperation Organization (ECO) High Level Energy Experts Group in Ankara on September 24-25, 2012.

Participation opportunities of the Republic of Azerbaijan in regional cooperation

Considering the regional economic associations of the Republic of Azerbaijan, it is clear that geographic location is of great importance. One of the most important areas of economic cooperation is the level of economic development of countries. The proximity of them is more important than economic, ideological, historical, cultural, religious, social, political, military, geographical, scientific, technical and technological level of development. The Republic of Azerbaijan, which is economically integrated, is economically dependent on its political dependence. When considering the regional economic associations of the Republic of Azerbaijan it becomes clear that the geographical position is of great importance. One of the most important areas of economic cooperation is the level of economic development of the countries. Close economic cooperation is one of the world's most economically developed countries. Prospects of development of Azerbaijani-Turkish relations within the framework of regional economic organizations. The main feature of the foreign economic relations of the Republic of Azerbaijan is to enter international, regional and local economic organizations and thus to integrate into these organizations in all spheres of public life. After regaining our independence (on October 18, 1991), Azerbaijan has joined a number of regional organizations. The modern essence of internationalization and integration of the national economy of the Republic of Azerbaijan is determined by the International Labor Office . Thus, the global division of labor is a common indicator of world production in world markets. International economic integration involves the production factors and the free movement of goods between states. The Republic of Azerbaijan, which is economically integrated, is economically dependent on its political dependence. When

considering the regional economic associations of the Republic of Azerbaijan it becomes clear that the geographical position is of great importance. One of the most important areas of economic cooperation is the level of economic development of the countries. Close economic cooperation is one of the world's most economically developed countries.

Azerbaijan is a member of several international Islamic organizations as one of the world's Muslim countries. The Organization of the Islamic Conference (OIC), the world's most authoritative and most participative, is closely related to almost all the countries of the Islamic world (about 60). The Organization of the Islamic Conference is the first regional level organization we have integrated after gaining independence. It is an inter-governmental organization with 50 Muslim countries in Asia and Africa.

The Organization of the Islamic Conference was established in Rabat (the capital of Morocco) in 1969 with the participation of heads of state and the governments of Muslim countries. The organization was formally established in 1972 and its charter was adopted by the member states. Since 8 December 1991 the Republic of Azerbaijan has become a member of this organization. Since then, he has been actively involved in all OIC symposiums and conferences as a participating country and fulfills the problems arising from the requirements of the adopted decisions. In addition, the Republic of Azerbaijan carries out active organizational activities on economic, commercial, social and cultural issues in the local, regional and international committees of the OIC.

Azerbaijan and Turkey are member of the UN, the World Trade Organization (DTT), Economic Cooperation Organization (ECO), Black Sea Economic Cooperation Organization (BSEC). In most of these types of organizations of Azerbaijan and Turkey, not only between the two countries are taking a step to further develop bilateral relations in the international arena.

Turkey and Azerbaijan at the Economic Cooperation and Development Organization. The Economic Cooperation Organization was established in 1985 by Iran, Pakistan and Turkey. The organization received an observer status at the UN in 1993 and one year later at the Organization of the Islamic Conference. The IX Summit of Afghanistan, Azerbaijan, Iran, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Pakistan, Uzbekistan, Tajikistan, Turkey and Turkmenistan was held in Baku in May 2006 and the X Summit was held last year in Tehran. The organization includes the following countries: 1. The Republic of Azerbaijan; 2. Islamic Republic of Iran; 3. The Republic of Turkey; Afghanistan; 5. Pakistan; 6. Kyrgyzstan; 7. Uzbekistan; 8. Turkmenistan; 9. Kazakhstan; 10. Tajikistan. The

XI Summit of the Economic Cooperation Organization was held in Ciragan Palace in Istanbul in 2010. President of Azerbaijan Ilham Aliyev has attended the summit. Mahmoud Ahmadinejad, President of the Islamic Republic of Iran, chaired the Economic Cooperation Organization (ECO) summit in Tehran in March 2009 after the X Summit. He said he was satisfied with the chairmanship in Turkey and said that after the recent Tehran Summit, the relations between the member states were deepened and covered various areas of the economy. The most noteworthy is the increase in investment investments among countries. The Iranian President said that the OIC has great potential for further deepening and developing economic cooperation. The presidency of the Economic Cooperation Organization has passed from Iran to Turkey. The head of the Turkish state said his country pays great attention to ensuring peace and security in the region. At the same time, Turkey attaches great importance to the deepening of economic cooperation in the region. Meanwhile, the role of the OIC is indispensable. The area covered by the OIC in both the territory and the population has great potential in the field of economic and trade cooperation. After this summit, the relations between the member states were deepened and covered various areas of the economy. The most remarkable is the increase in investments among countries. ECT has the potential to further deepen and develop economic cooperation. At the same time, Turkey attaches great importance to the deepening of regional economic cooperation. In the meantime, the role of the ETIC is indispensable. The area of EICT, both within the region and population, has a great potential in economic and commercial cooperation. One of the key points is to increase the trade volume between the member countries and to achieve better results. Participated in the Third Meeting of Energy Ministers of the Economic

Cooperation Organization (ECO), which was held in Tehran, Iran, on March 0406, 2013. At the 1st meeting of the Expert Group on Establishment of OIC Regional Electric Energy Market held in Iran's Tehran on 05-06 November 2013, the Ministry of Energy was provided with participation of the Ministry of Energy. On November 26, 2013, the 21st meeting of the Council of Ministers took place in Tehran, the Islamic Republic of Iran. The final decision on establishing an OIC Center for Research in Baku was adopted at the meeting and the Statute of the Center was approved. On October 1, 2014, the 2nd Baku Forum of Economic Brain Centers of the OIC member countries and the 2nd International Conference on "Energy, Regional Integration and Socio-Economic Development" took place. On May 25-26, 2015, the Third Meeting of the High Level

Energy Experts Group of the Economic Cooperation Organization (ECO) was held in Tehran, Iran. A delegation led by the Secretary General of the Economic Cooperation Organization, Khalil Ibrahim Akcade, visited Baku on November 26-27, 2015. A delegation of the Ministry of Economy participated in the 27th meeting of the Regional Planning Council of the Economic Cooperation Organization (ECO) held in Tehran on 05-08 December 2016. The 13th ECO Summit was held in Islamabad, Pakistan, on March 1, 2017. At the summit, the Energy Minister, Natig Aliyev, also participated in the delegation led by President Ilham Aliyev. The OIC's Trade and Development Bank has started operating in 2008. The main purpose of the Bank is to organize and provide financial resources to extend the domestic trade of OIC countries and speed up economic development. The Bank's key priorities are infrastructure, manufacturing, transportation, telecommunications and energy projects.

One of the key points is to increase the volume of trade between member countries and to achieve greater results. President of Azerbaijan Ilham Aliyev said at the summit that Azerbaijan attaches great importance to regional cooperation. We are striving to develop processes in the region. In the field of implementation of specific projects - a new situation in the field of transport and energy has emerged and Azerbaijan is trying to mobilize its economic opportunities and make even greater contributions to this large-scale cooperation. Economic processes in our country are developing in a positive direction. Over the last 7 years our country's gross domestic product has grown almost three times and budget expenditures have increased 12 times. Poverty has dropped 4 times. This will allow us to work out a larger amount of our financial resources for common purposes. Thus, economic cooperation in the region will be further strengthened. To ensure the economic independence of each country, especially in the present-day, energy security issues must be resolved. Azerbaijan contributes to this. Rich oil and gas deposits play a positive role not only for the development of our country, but also for regional cooperation. Azerbaijan's rich oil and gas fields allow us to transport our natural resources to neighboring countries. Today, there are seven oil and gas pipelines from our country to world markets. Azerbaijan realizes its potential through these pipelines, but it also allows a part of the energy needs of neighboring, fraternal, friendly countries. Azerbaijan is a reliable partner, has always fulfilled its commitments and will continue to do so. We have proved ourselves as a supplier and a transit country,

a reliable partner for many years.⁵⁹ I am confident that each country will develop with greater confidence as a result of successfully resolving energy security issues. Future energy issues in the world will be the subject of much more serious discussion. Taking this into account, we can say that Azerbaijan, as an energy supplier, is ready to play its positive role in the coming years. At the same time, Azerbaijan is very positive in the transport sector. Our projects have created a new transport infrastructure in the region. Azerbaijan is an active participant in transport corridors of North-South and East-West.

After this summit, the relations between the member states were deepened and covered various areas of the economy. The most remarkable is the increase in investments among countries. ECT has the potential to further deepen and develop economic cooperation. At the same time, Turkey attaches great importance to the deepening of regional economic cooperation. In the meantime, the role of the ETIC is indispensable. The area of EICT, both within the region and population, has a great potential in economic and commercial cooperation. One of the key points is to increase the trade volume between the member countries and to achieve better results.

Azerbaijan attaches great importance to regional cooperation issues. We are working to develop processes in the region. In the area of implementation of special projects - a new situation has arisen in the field of transport and energy, and Azerbaijan is trying to mobilize economic opportunities and to make greater contributions to this large-scale cooperation. The economic processes in our country are developing positively. Thus, economic cooperation in the region will be further strengthened. To ensure the economic independence of each country, especially today, energy security issues must be solved. Azerbaijan contributes to this. Rich oil and gas deposits play a positive role not only for the development of our country, but also for regional cooperation. Azerbaijan's rich oil and gas fields allow us to move our natural resources to neighboring countries.

Azerbaijan is a reliable partner, always fulfilled its commitments and will continue to do so. We have proven ourselves as a reliable partner for many years as supplier and transit country. I believe that each country will develop with greater confidence as a result of the successful resolution of energy security problems.

⁵⁹ T.I. Kerimova, "Investment potential of economy: formation and use mechanisms" Baku, 2008

Future energy problems in the world will be subject to much more serious debates. In view of this, we can say that Azerbaijan as an energy supplier is ready to play a positive role in the coming years. At the same time, Azerbaijan is very positive in the transport sector. Our projects have created a new transportation infrastructure in the region. Azerbaijan is an active participant in the transport corridors of North-South and East-West. The geographical position of our country enables us to increase our positive role in all aspects. The new Silk Road will be restored as a result of the commissioning of the Baku-Tbilisi-Kars railway. This way not only with Turkey, but also will connect Europe to Asia also. Thus, this road is of great importance for economic benefits. We are very active in this project. We hope that the construction of this road will be completed in the near future and the member countries of the Economic Cooperation Organization will of course use these opportunities.

Azerbaijan ranks second in the CIS among CIS countries after Russia. More than 800 of 2,500 foreign companies operating in Azerbaijan are Turkish investors. Of these, 380 are fully Turkish-owned, 370 are Azerbaijani-Turkish partnerships, and 60 representations. Nabucco gas pipeline is one of the most promising investment projects between Azerbaijan and Turkey. The Nabucco gas pipeline is a gas pipeline project aimed at delivering natural gas to the European markets in the Caspian region and the Middle East. The total length of this line from Bulgaria to Romania, passing through Romania and Hungary to Austria is 3,300 km. The Nabucco Natural Gas Pipeline is expected to have a minimum of 25, a maximum of 31 billion barrels of annual traffic and commissioning in 2012. The total cost of the line is estimated to be about \$ 8 billion. The 3,300-kilometer-long pipeline project involves OMV (Austria), Bulgaria (Bulgaria), MOL (Hungary), Transgaz (Romania) and BOTAS (Turkey) . Generally, the ever-growing economic relations between Azerbaijan and Turkey have led to an increase in import-export operations between our countries. Trade cooperation between Azerbaijan and Turkey has already entered a new stage. With the participation of Turkish capital, there are 1250 Turkish companies in various fields of economy in Azerbaijan. Another important fact is that 54,000 Turkish citizens are currently employed in Turkish companies. Imishli sugar plant, built by the strength of one of the Turkish companies, is a very significant contribution to the economic life of Azerbaijan. The Turkish company has invested \$ 87 million in that plant. Relations between the two countries in the financial field are more dynamic.⁶⁰

⁶⁰ https://www.stat.gov.az/source/price_tarif/

Turkish investors have invested \$ 3,971 million in the Azerbaijani economy, as well as three Turkish companies. Five companies were established in 2009 and invested \$ 304,666 million.⁹ Information on key Turkish companies operating in Azerbaijan is given in Appendix 2. Azerbaijan's investments in Turkey. According to statistics of 2010, about 135 Turkish companies operate in Turkey. Most of these companies operate in the service sector. The total investment of these firms is over \$ 5 million. The share of Azerbaijan's capital in this volume is more than 85%. Among CIS countries in Turkey, Azerbaijan comes second after Russia. The role of the Turkish investment has been serious in the Turkish investment since gaining independence and in recent years in Turkey. Turkey is the largest investor in the non-energy sector in Azerbaijan, which is of great importance for Azerbaijan, which is heavily dependent on the energy sector. Total investment of Turkish companies in oil and non-oil sector in Azerbaijan exceeds \$ 5.5 billion. In 2001-2007 alone, \$ 532 million was invested in the non-oil sector.⁶¹

Turkey is one of the largest foreign trade partners in Azerbaijan. Trade turnover between Turkey and Azerbaijan in 2017 amounted to \$ 1 billion 433 million. \$ 807 million of this amount is imported from Turkey and \$ 626 million is exported to this country. Azerbaijan imports 2350 types of products from Turkey and sends up to 138 Turkish products. Cooperation between the two countries in global and regional projects is more successful. The increase in Azerbaijan's investment in Turkey in recent years is also a highlight. The implementation of these investments, especially in sectors requiring large capital (shipping, Palmali, oil and gas, Petkim), is a strategic feature of economic relations.⁶²

The geographical position of our country allows us to increase our positive role in every direction. As a result of the commissioning of the Baku-Tbilisi-Kars railway, the new Silk Road will be restored. This road will connect not only Azerbaijan with Turkey, but also will connect Europe with Asia. Thus, this path will be of great importance in terms of economic benefits. We are very active in this project. We hope that the construction of this road will be completed in the near future, and countries that are members of the Economic Cooperation Organization will, of course, use these opportunities. The Azerbaijani state and the Republic of Turkey are one of the founders of the Black Sea Economic Cooperation (NED). Was signed by the Heads of State or Government of Albania, Azerbaijan, Bulgaria,

⁶¹ T.I. Kerimova "Problems of Formation and Efficient Use of Economic Potential of the Economy" Baku 2016.

⁶² S.Z. Isayev, "Legal regulation of investment activity" Baku, 2011.

Georgia, Greece, Moldova, Romania, Russia, Turkey and Ukraine on June 25, 1992 in Istanbul by the Summit Declaration on the Black Sea Economic Cooperation (hereinafter referred to as the Istanbul Declaration). In addition to the Istanbul Declaration, the Bosphorous Declaration was signed by the Heads of State and Government of 11 countries on June 25, 1992. In addition to the Istanbul Declaration, the Bosphorous Declaration was signed by the Heads of State and Government of 11 countries on June 25, 1992. The Istanbul Declaration identifies the principles, principles, directions and initial mechanisms of the Black Sea co-operation. The Bosphorous Declaration emphasizes the importance of the Istanbul Declaration and the Black Sea Cooperation Initiative. The signing of the Charter of the Organization of the Black Sea Economic Cooperation by the participating state and government leaders in Yalta on June 5, 1998, and the mechanism of co-operation with the entry into force of the document in 1999, The organization includes 12 member states: Albania, Bulgaria, Greece, Georgia, Moldova, Russia, Romania, Serbia and Montenegro (from April 2004), Turkey and Ukraine. OBSERVERS: Egypt, the Arab Republic of Egypt, the Federal Republic of Germany, Israel, the Republic of Poland, the Slovak Republic, the Republic of Tunisia, the Republic of Italy, the Republic of Austria, the Republic of France. Observation period is 2 years. Each member country presides over the organization within six months and at the end of its term presides over the CSCE meeting in its territory. During the presidency of the Foreign Minister of the country concerned, it conducts overall coordination of BSEC activity. Since April 2003, the presidency is on the Azerbaijani side. At the meeting of the BSEC Foreign Ministers Council held in Baku on October 31, 2003, at the request of member states, Azerbaijan assumed the presidency for the next six months (November 2003 - April 2004). 57 A Special Working Group was set up to discuss the contribution of the BSEC to security and stability in the Black Sea Region, in accordance with the Declaration's provisions adopted at the 10th Annual Meeting of the BSEC (June 2002). The task of the group is to prepare a relevant working document, which will be able to contribute to the BSEC. At a meeting in Athens in June 2004, this group issued a working paper. An extraordinary meeting of the BSEC Foreign Ministers Council was held in Istanbul on June 25, 2004.⁶³

Azerbaijan and the Republic of Turkey are one of the founders of the Black Sea Economic Cooperation (NED). Black Sea Economic Cooperation Summit Declaration (hereinafter referred to as the Istanbul Declaration) Albania on

⁶³ <https://www.stat.gov.az/menu/13/>

June 25, 1992, Armenia, Azerbaijan, Bulgaria, Georgia, Greece, Moldova, Romania, Russia, Turkey and signed by the Ukrainian State or Heads of Government. In addition to the Istanbul Declaration, 25 countries signed the Bosphorus Declaration by the Heads of State and Government of 11 countries in 1992. The Istanbul Declaration defines the principles, aspects and starting mechanisms of Black Sea cooperation. The Bosphorus Declaration emphasizes the importance of the Istanbul Declaration and the Black Sea Cooperation Initiative. In June 5, 1998, in cooperation with the heads of participating states and governments in the city of Yalta, the Black Sea Economic Cooperation Charter was signed and the document came into force in 1999, and the cooperation mechanism received the status of an institution. Organization is composed of 12 member states: Azerbaijan, Albania, Armenia, Bulgaria, Greece, Georgia, Moldova, Russia, Romania, Serbia and Montenegro (since April 2004), Turkey and Ukraine. Observers: The Arab Republic of Egypt, the Federal Republic of Germany, Israel, the Republic of Poland, the Slovak Republic, the Republic of Tunisia, the Republic of Italy, the Republic of Austria, the Republic of France. Observation period is 2 years. Each member state presides over the CSCE meeting on its territory in six months and at the end of the period. During the chairmanship of the Ministry of Foreign Affairs of the country concerned, it conducts the general coordination of the BSEC activities. The extraordinary meeting of the BSEC Council of Ministers of Foreign Affairs was held on 25 June 2004 in Istanbul. At the meeting the "BSEC Regional Security and Stability Contribution" Declaration was adopted.

Member states as well as Azerbaijan and Turkey to cooperate in the following areas: • Trade and economic development; • Banking and Finance; • Contact; • Energy; • Transport, agriculture and agriculture industry; • Health and pharmacotherapy; • Environmental Protection; • Tourism; • Science and technology; • Statistical information and economic information exchange; The basic objectives of the organization of the Black Sea Economic Cooperation can be taken as follows: • Creating conditions for the free movement of commodities, services and capital, thus establishing grounds for strengthening economic relations, expanding production cooperation and investment in the fields as units; • Establishment of public and private investments in infrastructure projects, financing of business and infrastructure to increase information support - creation of network of banks and business centers; • Establishment of infrastructure facilities such as joint works in the field of transport, creation of new transport communications, transition to modern transportation-freight and skate technologies, establishment of transport corridors; • Establishment of connections between the Black Sea ports, establishment of shipping-exploration companies

in the BSEC services and coordinating ship repair facilities for the repair of ships of the BSEC Member States;⁶⁴

Turkey and Azerbaijan in the Parliamentary Assembly of Turkish-Islamic countries. Turkish-Speaking Countries Parliamentary Assembly (Banner Alaný), the Republic of Kazakhstan, the Republic of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic and the Republic of Turkey on 21 November 2008 with the signing of the Agreement by the Republic of Turkey was founded in Dolmabahçe Palace. The General Assembly of the Parliamentary Assembly of the Turkic Speaking Countries (TURKPA) was held on September 29, 2009 in Baku, the capital of the Republic of Azerbaijan. A resolution was adopted in the General Assembly on the permanent residence of the Secretariat of the TURKPA Regulations, the Secretariat of the Secretariat and the Ministerial Declaration.

The main objectives of TURKPA are: to contribute to the further development of political dialogue between states with the help of parliamentary diplomacy instruments, which are the qualitative new stage of inter-parliamentary cooperation; - Closely related to national legislation based on historical, cultural and linguistic diversity and further strengthening of inter-parliamentary cooperation on other issues. - to promote the development of mutually beneficial and mutually beneficial cooperation between the Turkish-speaking countries and other countries in the region; - Recommendations for the preservation of cultural heritage, including the legislation of the Parties, and the legislation on the protection and transfer of values of common importance to the Turkic-speaking countries in history, art, literature and other fields; - promotes the development of political, socio-economic, cultural, humanitarian, legal and other relations between the parties.

Rezume

The modern essence of internationalization and integration of the national economy of the Republic of Azerbaijan is determined by the International Labor Office. Thus, the global division of labor is a common indicator of world production in world markets. International economic integration involves the production factors and the free movement of goods between states. The Republic of Azerbaijan, which is economically integrated, is economically dependent on its political dependence.

⁶⁴ http://sai.gov.az/upload/files/REY_ICRA-2015.pdf

References

- Azerbaijan Turkish Economic Relation –ATIB publikations Turkish companies operating in Azerbaijan.Foreign Economic Relations Board,Azerbaijan Country Bulletin,November 2007
- T.I. Kerimova "Problems of Formation and Efficient Use of Economic Potential of the Economy" Baku 2016.
- S.Z.Isayev , "Legal regulation of investment activity" Baku, 2011.
- T.I. Kerimova , "Investment potential of economy: formation and use mechanisms" Baku, 2008.
- <https://www.stat.gov.az/menu/13/>
- https://www.stat.gov.az/source/price_tarif/
- <http://sai.gov.az/upload/files/ICRA-2016-.pdf>
- http://sai.gov.az/upload/files/REY_ICRA-2015.pdf

DECISIVE FACTORS in RECENT SECURITY POLICIES: IMMIGRATION and REFUGEES

Son Dönem Güvenlik Politikalarında Belirleyici Faktör: Göç ve Mültecilik

Mim Sertaç TÜMTAŞ

Assoc. Prof. Ph.D., Burdur Mehmet Akif Ersoy University

ABSTRACT: As a result of the developments in transportation and communication technologies, along with the globalization process, people became more aware of opportunities than at different locations of the World Geography. This has accelerated individual and mass mobility, in other words, migration movements, especially in countries not underdeveloped and / or where political conflicts and wars exist. The most fundamental result of this increase in the migration movements has been "refugee".

Immigration and refugee problems are among the most important problems of all developed countries, especially in European countries. Particularly, the emergence of immigration in other words, refugees as a cause of poverty, terrorism and organized crime, which are among the most important threats of today's cities, reveals the necessity of developing new strategies in the fight against these problems. At the beginning of these strategies, problems are searched for solutions within the scope of international cooperation. Because it is understood that the threats mentioned will not be enough within the national borders and it is necessary to cooperate at the regional and global level at the same time. In this context, it is seen that the EU is focused on determining new security policies especially in the fight against terrorism and organized crime. These studies are also centered on refugees who are seen as the source of the threats mentioned. The projects aimed at solving the problem on the spot without reaching their own geographical area of refugee problems constitute the essence of EU studies.

In this study, the scope of the EU's new security policies worked to keep Syrian refugees in Turkey will be discussed why they want to leave Turkey and the potential problems of the transition to the EU countries through the Mediterranean and the Black Sea will be discussed.

Introduction

In April 2011, after the protest events in Syria were transformed into civil war, more than half of the population in Syria, where more than 22 million people live, was displaced. 5.6 million of those displaced abandoned the country and took refuge in neighboring countries (www.unhcr.org/). At the beginning of the asylum country it has become Turkey. Because Syria's 911-km long border with Turkey and has historical associations from the Ottoman Empire. Starting on April 29, 2011, from Syria against Turkey, mass migration movement, war victims, indicating that the deficit of everyone to door "open door policy" with a ceaselessly continued and as of May 17, 2018, 3,593,684 Syrian refugees in Turkey's 7 Regions to and spread to 81 provinces (www.goc.gov.tr).

Turkey, first in April 2011 Syrian refugees from entering the country, within the limits of retention policy, close to the border point was try to keep that form in the sheltering centers. In this context, situated near the Syria-Turkey border in 10 provinces in 23 shelters, refugee has been established for them. However, as the number of incoming Syrian refugees in the process was much higher than expected, the settlement centers were inadequate and Syrian refugees settled in different cities with their own initiatives.

The first stage, Turkey's society, incoming refugees, have become victims of war, religious brothers, guest, etc. with discourse and tolerance, and in this direction the social acceptance rate against the refugees has been high. But in the process, "guestlist" prolongation, especially the labor market, feeling the presence of refugees in everyday life, social acceptance of refugees has decreased the rate together with a discussion of persistence for Turkey. In this respect, the process that started with discrimination against the Syrian refugees has turned into social exclusion and even social conflicts in some cities.

All the results of this process in Turkey in terms of living conditions of the Syrian refugees have emerged under much more difficult circumstances. As a matter of fact, the results of quantitative and qualitative field researches carried out by Tümtaş (2018: 44) on Syrian refugees show that the refugees' employment market, especially wages, working time, they have met with unfair practices in terms of issues and have experienced a deeper problem of poverty in this direction. In addition, field research data finds that refugees think they are discriminated against on the grounds of ethno-cultural differences and cheap labor. Ultimately, as a result of all these living things, citizenship is the issue that refugees think of as discrimination and exclusion. If refugees receive Turkish

citizenship, they think that they will not be exposed to discrimination and exclusion as they are in injustice in the labor market and everyday life, and most importantly they will be entitled to a passport and Turkish citizenship.

Therefore, the Syrian refugees, they are not willing to stay in Turkey, where the world's largest population of Syrian refugees is, and it is possible to specify that they want to migrate. At this point there are two alternatives in front of the refugees. The first of these is to return to their own country. But this is not possible because the war in Syria is not over. The second is to go to Europe by illegal means, as tens of thousands of Syrians have done before. We say illegally because, legally, European countries accept very few Syrian refugees.

Illegal Migration and Its Effects on Europe

Illegal immigration⁶⁵ to Europe has been a major problem in Europe for many years. It is known that there is a serious migration trend towards Europe especially from North Africa and Middle East regions. As mentioned above, political tensions and war, which started with the events called "Arab Spring" in 2011 and continued with the Syrian civil war, this migration trend has increased even more. As can be seen from Table 1 below, European countries' limited number of refugee admissions and border policies have forced immigrants to resort to illegal means. 3.6 million Syrian refugees present in the country, the country can not provide these refugees with integration and because of the country's geopolitical position, Turkey has been one of the most important centers of illegal immigration and the international movement.

⁶⁵ For migration and its effects see. Gül and Ergun (2014)

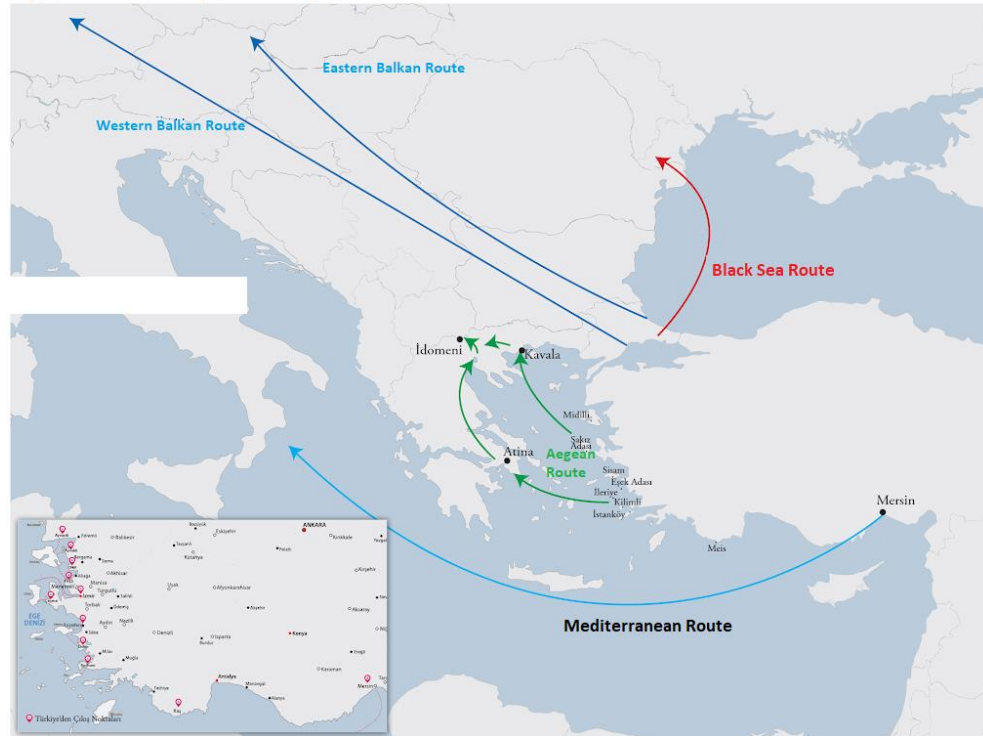
Table 1: Relocation of Syrians to Third Countries between 2014-2018	
Country	Number of Departing from Turkey
Austria	58
Belgium	46
France	1
Netherlands	3
Luxembourg	46
Romania	43
England	1.819
Sweden	168
Iceland	13
Canada (UNHCR)	3.511
Canada (Directly)	2.645
Liechtenstein	18
Norway	1.718
United States of America	3.900
Australia	91
TOPLAM	14.080

Source: T. C. Ministry of Interior, General Directorate of Immigration

In this context, when we look at the route Turkey-borne illegal immigration, "Emerging Importance of Wider Black Sea Area Security" seems to be the event that will allow the discussion in terms of subject.

As can be seen from the map below, on Turkey's roads, there are two main routes of illegal immigrants experiencing mobility. West and East Balkan routes. The Western Balkan route is moving towards Hungary, Croatia and then Western Europe via Macedonia and Serbia. In 2015, a total of 764 thousand people were arrested in these illegal transitions.

Migration Routes to Europe from Turkey

This number is 16 times the size of the year 2014 data. In the eastern Balkan route of illegal immigrants come from Turkey through Romania, Bulgaria and Greece border, from where the switch is provided to Western European countries such as Germany and Sweden. In the Eastern Mediterranean route, crossing to Europe from Turkey in the Mediterranean and there are three main routes used over the Aegean. The first of these, due to their proximity to the Greek islands is progressing in Turkey's western coastal town. The second route covers the road from Mersin to Italy and seems to have been used extensively in the last period. The third is the route from Antalya's Kas district to the Greek island of Meis. Black Sea route by sea from Turkey is also one of the exit points in the last period. This route provides the transition from Istanbul to Black Sea via Romania or Bulgaria and from there to Germany. Due to increased security measures in other routes, the use of the Black Sea road is expected to increase further (Özmenek Çarmıklı and Kader, 2016: 6).

There is also an important feature of this route stemming from the Montreux Straits Convention. There are restrictions on the intervention of Turkish

authorities in the ships in the international waters of the Straits in the context of the agreement. It is not possible to intervene in the ships without precise evidence. For this reason, there is a recent increase in the use of this route (Özmenek Çarmıklı and Kader, 2016: 7). Indeed, the Republic of Turkey Interior Minister Suleyman Soylu, the occurrence of illegal migration mobility in the Black Sea and is now in the Black Sea at the beginning of a refugee migration movements and a total of 1071 refugees caught, stated that they now Romania also a part of. (www.hurriyet.com.tr).

The Black Sea route also stands out in Frontex's risk reports and data for the EU border protection organization. According to Frontex figures, the rate of those who travel from illegal roads to Europe using the Black Sea route increases every year (<https://frontex.europa.eu>). Asylum and Migration Research Center Founding Member Metin Çorabatır is particularly pointed out that failure to improve the utilization of the development of the Black Sea routes as conditions of Syrian refugees in Turkey. *"About two months ago, the refusal of a refugee boat on the Black Sea coast in Istanbul caused the Black Sea route to come to an end. We have to evaluate this case alone. In my opinion, the Black Sea route should be considered as a trend. Where people have vacancies, the weak point is where they go. Looking at the general trend, most of those who use this route are made up of Syrians and Afghans. Temporary Protection Directive was passed in Turkey. But it does not offer an integration program. It does not improve conditions in Turkey will become uncontrollable transitions through Turkey to Europe"* (www.dw.com/tr). Therefore, it can be said that, in terms of Europe, there may be new expansion at the point of refugee mobility, and that this movement will affect especially the countries that have a coast to the Black Sea. If this matter is of particular importance, it will be the impact of refugee mobility.

The most important part of the EU's refugee policy constitutes Turkey. Because the EU and Turkey, the refugees in the "buffer zone" is used as. Especially, he signed on March 18, 2016 "Refugee Consensus" with the European Union of migrants arriving illegally to the country to be sent back to Turkey, and in turn in Turkey legally include the adoption in Europe of refugees remaining Syrians. In return of refugees to Turkey 6 billion euro financial aid agreements, visa facilitation for citizens of EU countries to Turkey and Turkey are taking place to accelerate the EU accession process. (www.tr.euronews.com). The main objective of the EU Here, apart from the number of records with up to 4 million refugees in Turkey to hold and to stop the influx of refugees without relying on the European borders. Because, without any accumulation, the spread of 4

million people displaced by forced migration to Europe will undoubtedly have an impact on the security of the continent as well as the socio-economic, ethno-cultural and spatial effects. Especially the groups related to the terrorist organizations in Syria, the possibility of spreading to the continent with a refugee image, constitutes the most dangerous dimension of the process.

Result

One of the most fundamental consequences of the "Arab Spring" campaigns that started in Tunisia in December 2010 and spread to the Arab countries with domino effect is that millions of people become displaced and become refugees. In this case, Turkey, Jordan and Lebanon "Arab Spring" countries that are close to the geography where there are direct effects. Europe-wide countries are also disturbed by refugee mobility and security concerns. In particular, refugees seeking to cross Europe through land and sea through migrant smugglers have searched for new routes by tightening border controls. This is the most important of the new routes and route to Romania and Bulgaria over the Black Sea in Turkey.

Today in Turkey, along with those unregistered, the number is 4 million and assets is considered a refugee population, for that overall the European continent, the Black Sea in particular, which borders the Area for European countries, how should think it would be a big problem. Because, as already pointed out, the spread of millions of refugees has a potential to bring societal conflicts to the agenda, as well as socio-economic and spatial problems, for European countries with ethno-cultural differences with refugees. Moreover, the spread of the people connected with the terrorist groups spreading in the geography of the Middle East, with the refugee image, constitutes the most dangerous direction of the process.

In this context, the most important thing to be done, along with Turkey, the EU is working in harmony. In particular, the most important point in terms of solving the problems discussed above, should solve the integration problems of refugees in Turkey. Because the refugees have provided integration with Turkey, it could not afford to be taken on a new adventure, and it is possible to specify whether to migrate illegally to Europe.

Thus, the real important issue here is how to ensure the integration of refugees in Turkey. in front of the most important obstacles to the integration of refugees in Turkey, unemployment and poverty are known to be rooted economic problems. Although the Republic of Turkey Deputy Prime Minister Recep

Akdag, "for refugees, Turkey is now up to 31 billion Euros in spending"(www.cnnturk.com), adding that, although the size of the refugee population, inadequate these expenses for integration and refugees, could not avoid the economic life problems. At this point, both the EU and the developed countries, must be economically support Turkey. This is very important for the integration of refugees to Turkey and it is very important for the refugee problem not to spread to Europe.

References

- ÖZMENEK ÇARMIKLI, E. and KADER M. U. Türkiye’de Göçmen Kaçakçılığı: Mülteci Krizinin ‘Öteki Yüzü, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, USAK Yayınları, Rapor No: 45, 2016.
- GÜL H. and ERGUN C. (2014) Kent ve Göç Sosyolojisi, Sosyolojiye Giriş Sosyolojinin Temel Tartışmaları, Detay, Ankara.
- <https://www.cnnturk.com/dunya/recep-akdag-suriyelilere-31-milyar-dolar-harcadik>. 25.05.2018
- <http://www.dw.com/tr/alternatif-rota-karadeniz/a-18172540> 25.05.2018
- <http://tr.euronews.com/2018/03/26/ab-turkiye-multeci-anlasmas-ab-fonlar-ne-reye-ve-nas-l-harcan-yor-> 25.05.2018
- https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2018.pdf 25.05.2018
- http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik 25.05.2018
- <http://www.hurriyet.com.tr/soylu-teror-orgutu-cirpiniyor-2-40588217> 25.05.2018
- <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html> 25.05.2018

Eğitim ve Sosyal Dışlama İlişkisi Üzerine Bir Tartışma

A discussion on the Relationship Between Education and Social Exclusion

Mim Sertaç TÜMTAŞ

Doç. Dr. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Öner ÇELİKKALELİ

Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD

ÖZET: Dünya genelinde 1970'li yıllardan sonra yaşanan neo-liberal dönüşüm en önemli sonuçlarından biri de, yoksulluk ve yoksunluk çerçevesinde tartışmaya açılan ve daha sonra sosyo-ekonomik ve etno-kültürel boyut ile derinleşen "sosyal dışlama" sorunu olmuştur. Sosyal dışlama, özellikle çoğunluk grubun azınlık pozisyonunda bulunanlar ile ilişkide bulunmak istememesi ve/veya bilinçli olarak "farklı kimliklerin" yoksun olma durumu ile karşı karşıya bırakılmalarına denk gelmektedir. Bu kapsamda sosyal dışlama, günümüz dünyasında farklı faktörlerin belirleyiciliğinde sosyo-ekonomik ve etno-kültürel farklılıkların etkisi ile özellikle kentsel yaşamda kendini hissettirmektedir.

Bu çalışma, sosyal dışlama algısının eğitim seviyelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorunsalı noktasından yola çıkmıştır. Bu bağlamda Mersin'de 722'si Erkek, 687'si Kadın olmak üzere 1409 hanede yüz yüze görüşme yöntemiyle saha araştırması yapılmıştır. Çalışma kapsamında toplanan veriler SPSS 22 programında analiz edilmiştir. Sözü edilen araştırmadan elde edilen veriler üzerinden yürütülecek tartışmada, sosyal dışlama dinamikleri aktif olan bireylerin eğitim seviyelerinin sosyal dışlama tutumlarını etkilediğine değinilmiştir. Elde edilen bütün bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, sosyal dışlama, mülteci, Suriye

ABSTRACT: One of the most important consequences of the neo-liberal transformation that has taken place since the 1970s in the world has been the "social exclusion" problem, which has been debated within the framework of poverty and deprivation and then deepened by the socio-economic and ethno-cultural dimension. Social exclusion coincides with the inability to relate to those in the minority position of the majority group and / or to be confronted with the deliberate lack of "different identities". In this context, social exclusion is felt especially in

urban life due to the influence of socio-economic and ethno-cultural differences in determining the different factors in today's world.

This study is based on the problematic point that the perception of social exclusion differs according to education levels. In this context, a field survey was conducted in Mersin with face-to-face interviews of 1402 delegates, 722 of whom were male and 687 were female. Data collected during the study were analyzed in the SPSS 22 program. In the debate over the data obtained from the aforementioned research, it was mentioned that the social exclusion dynamics of the active individuals affected the social exclusion attitudes of the education levels. All findings are discussed and interpreted in the light of relevant literature.

Key Words: Education, social exclusion, refugee, Syria

Giriş

Son dönemin güncel tartışma konularından biri olan sosyal dışlanma, dünya genelinde, özellikle küreselleşme ve onun ekonomi politikası olan neo-liberalizmin yarattığı yoksulluk ile ivme kazanmıştır. Ancak sosyal dışlanmayı sadece ekonomik olarak dar kapsamda düşünmemek gerekmektedir. Zira sosyal dışlanma kavramsal olarak, siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarla birlikte ele alınması gereken bir kavramdır. Siyasi açıdan dışlanma sosyal grupların ya da bireylerin politik karar alma süreçlerinde yabancılaştırılması anlamına gelmekte iken; kültürel anlamda dışlanma, kültürel iletişim ve entegrasyon sürecinin dışında kalmak ile açıklanmaktadır. Ekonomik boyutta ise, gelir eşitsizliğini (Madanipour, 2003:78) ve gelirin dağılımının adaletsizliği noktasında tartışılmaktadır. Bu bağlamda sosyal dışlanma, çeşitli dışlama biçimlerinin birleştirildiği çok boyutlu bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bu çok boyutluluğa, karar alma süreçlerine katılım ve politik süreçler, istihdam olanaklarına erişim ve maddi kaynaklar ve ortak kültürel süreçlere entegrasyon (Madanipour vd. 1998: 22) da dahildir. O halde sosyal dışlanmayı, bir toplum içinde yaşayan bazı bireylerin toplumun ve sermaye birikimin dışında bırakılması ve ekonomik büyüme sürecine yaptığı katkılardan adil bir biçimde yararlanamamasından kaynaklı olarak yaşanan ve refah toplumu anlayışına yapılan eleştiri sonucu ortaya çıkan ve tartışmalı bir kavram olarak değerlendirmek mümkündür (Sapançalı, 2005).

Bu kapsamda sosyal dışlanma, bir toplumdaki belirli grupların sistematik olarak dezavantajlı oldukları ve ayrımcılığa uğradıkları bir durumu tanımlar. Bu tür gruplar genellikle ırk, etnik köken, yaş, cinsel yönelim, din, kast veya cinsiyete göre farklılaşır (Borinca, 2016:2). Bu bağlamda sosyal dışlama, bireylerin toplumsal yaşama katılamayacak kadar maddi ve/veya manevi yoksunluk içerisinde yaşamaları, haklarını ve kendilerini koruyabilecek, onları

destekleyebilecek tüm kurumlardan ve sosyal destekten yoksun olarak ve git-tikçe artarak büyüyen süregelen bir durumdur (Del Castillo, 1994). Kavram, ço-ğunluk grubunun toplumdaki azınlık ya da istenmeyen gruba karşı ilişki kur-maktan kaçınması ya da diğerlerine karşı yabancılaşması olarak da ifade edil-mektedir (Boal, 2005:68).

O halde literatüre bakıldığında genellikle sosyal dışlanmalara etki eden faktörlerin etno-kültürel ve/veya sosyo-ekonomik veriler üzerinden tartışıldığı görülmektedir. Şüphesiz ki sayılan faktörler, dışlama dinamiklerinin aktifleşme-sinde yadsınamaz etkiye sahiptir. Bu çalışma etno-kültürel ve sosyo-ekonomik faktörlerin dışlama dinamiklerini etkilediği kabulüne ek olarak, özellikle spesi-fik olarak eğitim dışlama ilişkilerinin yönünü tespit etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle eğitim seviyesinin artmasının dışlama dinamiklerini azaltması hatta ortadan kaldırması beklenmektedir. Kitleli Suriyeli göçünden sonra fiiliyatta bu durumun böyle gerçekleşip gerçekleşmediği çalışma kapsamında ele alın-maktadır. Bu bağlamda, bu çalışmada, kayıt dışılarla birlikte sayısı 300 bini bu-lan Suriyeli mültecinin yaşadığı Mersinde, yerli halkın mültecilere olan tutu-munu belirlemeye yönelik olarak yapılmış saha araştırma verileri üzerinden, eğitim seviyelerinin sosyal dışlama tutumları üzerindeki etkisi tartışılmaktadır.

Araştırma Hakkında

Araştırma, Türkiyelilerin 2011 yılından itibaren ülkeye giriş yapan Suri-yeli mültecilere karşı olan tutumlarını belirlemeye yönelik olarak 2017 yılı Eylül ayında Mersin’de yapılmıştır. Araştırmada nüfus payları temelinde her taba-kada yer alan sokaklarda, rastgele seçilen örnekleme anket uygulanmış, örnekle-m hesabında %98 güven düzeyi ile çalışılmış ve göz yumulabilir hata payı %3 olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, Mersin şehir merkezinde yer alan 4 mer-kez ilçede, 1409 hanede yüz yüze görüşme yöntemi ile anket uygulanmıştır. Bu anketlerin %26,2’si Akdeniz, %26,1’i Toroslar, %23,8’i Yenişehir ve %23,8’i Me-zitli ilçelerinde yapılmıştır.

Demografik Bulgular

İlk olarak araştırma grubunda yer alanların demografik bulgularına yer verilmiştir. Buna göre araştırma grubunun %51,2’si erkek, %48,8’i kadındır. Yaş aralığına bakıldığında ise, %13,6’sının 18-24 yaş grubunda olduğu, %32’si 25-34 yaş, %20,4’ü 35-44 yaş, %17,7’si 45-54 yaş, %10,6’sı 55-64 yaş ve %5,6’sı 65 ve üzeri yaş grubunda yer aldığı görülmüştür. Bu bağlamda araştırma gru-bunun yaş ortalaması ise 38,3 olarak belirmiştir. Medeni durumlarına

bakıldığında, %33,6'sı bekâr, %56,6'sı evli, %3,5'i boşanmış ve %6,4'ü eşini kaybetmiştir. Araştırma grubunun %25,4'ü köyde, %6,7'si kasabada, %67,9'u kentlerde doğmuşken, %33,7'si Apt dairesi, %32,6'sı güvenli site, %22,9'u müstakil ev, %6'sı çok katlı toplu konut, %4,7'si ise gecekondü olarak yaşadığı konut tipini tanımlamıştır. Yaşanılan konutların mülkiyet durumlarına bakıldığında %52,1'inin ev sahibi, %32,6'sının kiracı %15,3'ünün ise eş, dost, akraba evinde kira ödemeden oturduğu görülmektedir.

Demografik bulgularda son olarak istihdam durumu, hane aylık gelir durumu ve eğitim durumuna ait veriler ortaya konulacaktır. Buna göre araştırma grubunun %15,4'ü istihdam olanaklarında yoksunken, %8,4'ü emekli, %14,7'si ev kadını, %3,8'i üniversite öğrencisi ve %57,7'i ise herhangi bir işte istihdam edilmektedir. Hane aylık gelir durumuna bakıldığında ise araştırma grubunun %8,8'i 1000 TL altında hane aylık geliri bulunmaktayken, buna ek olarak %12,5'inin ise dönemin asgari ücreti olan 1400 TL'nin altında hane aylık geliri bulunmaktadır. Dolayısıyla genel olarak araştırma grubunun %21,3'ünün asgari ücret altında hane aylık gelir bulunmaktadır. Bunların yanında %17,1'inin 1401 TL -2000 TL arasında, %29,9'unun 2001 TL – 3000 TL arasında, %27,5'inin 3001-5000 TL ve %4,3'ünün ise 5000 TL'nin üzerinde hane aylık geliri bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında ise araştırma grubunun ortalama hane aylık geliri 2774 TL'dir. Nihayetinde çalışmanın konusunu teşkil eden eğitim durumuna odaklanıldığında ise, araştırma grubunun %1,3'ü okuryazar değilken, %8,7'si diplomasız okuryazardır. Dolayısıyla %10'u herhangi bir eğitim almamıştır. Bunun yanında %6,1'i ilköğretim, %16,5'i ortaokul, %41,4'ü lise ve %25'i üniversite (lisans/önlisans) eğitimi almışken, %1,1'i de lisansüstü eğitim almıştır.

Eğitim Durumlarına Göre Toplumsal Tutuma Ait Bulgular

Göç alan yerleşim birimlerinde, göçmenlerin etno-kültürel ve sosyo ekonomik özelliklerinin, göçmenlere karşı oluşan tepkilerde önemli olduğu ve sayılan özelliklere bağlı olarak ayrışma ve dışlama dinamiklerinin ortaya çıkabildiği bilinmektedir. Bu dinamiklerin özellikle göçmen nüfusunun büyüklüğüne bağlı olarak, artabilmekte ve göçmenleri “sorun olarak görme” algısı oluşabilmektedir. Bu bağlamda Suriyelilere karşı sözü edilen tepkilerin oluşup oluşmadığını tespit edebilmek için, araştırma grubuna “sizce kentin en önemli sorunu nedir” sorusu sorulmuştur. Çalışmanın içeriği nedeniyle eğitim seviyelerine göre alınan yanıtlara bakıldığında, aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi, Suriyeli mültecileri sorun olarak görme algısı eğitim seviyelerine göre ciddi olarak farklılaşmaktadır.

Kentin En Önemli Sorunu * Eğitim Durumu %									
		Eğitim Durumu %							Toplam %
		Okur-Yazar Değil	Okur-Yazar	İlkokul	Orta Okul	Lise	Üniversite	Lisansüstü	
Kentin En Önemli Sorunu	İşsizlik	50,0	50,0	48,8	36,5	30,4	23,9		32,5
	Ayrımcılık/ Kayırmacılık	16,7	30,3	25,6	29,2	13,7	7,7		16,8
	Suriyeliler		4,9	14,0	14,2	30,2	34,1	80,0	25,5
	İç Göç	33,3			9,0	16,1	11,4		11,4
	Toplumsal uyum eksikliği				4,3	5,0	9,4		5,1
	Çarpık Yapılaşma/ Kentleşme				1,7				0,3
	Ulaşım/Trafik						3,4		0,9
	Altyapı						0,9		0,2
	Asayiş Olayları		14,8	3,5	2,6	2,1	1,7		3,2
	Yönetim			8,1	2,6	2,6	7,7	20,0	4,1
Toplam		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zira okuryazar olmayanlar açısından Suriyeli mülteciler sorun olarak görülmemektedirken, diplomasız okuryazarların %4,9'u, ilkokul mezunlarının %14'ü ortaokul mezunlarının %14,2'si, lise mezunlarının %30,2'si, üniversite (lisans/önlisans) mezunlarının %34,1'i ve lisansüstü mezunlarının %80'i açısından Suriyeliler kentin en önemli sorunudur. Şüphesiz ki bu bulgular çok dikkat çekici bir durumu ortaya koymaktadır. Çünkü eğitim seviyesi ile dışlama dinamiklerine dair ön bulgular arasında ters yönlü bir ilişki beklenirken aynı yönlü ilişkinin oluşmuştur. Yani eğitim seviyesi arttıkça Suriyelileri sorun olarak algılama tutumu da artmıştır.

Kentte Suriyeli mültecilere karşı toplumsal tepkiyi ortaya koyan bir diğer bulgu, iki aşamalı sorulan “son yıllarda kentinizde toplumsal açıdan olumsuz gelişmeler yaşandı mı” sorusuna alınan yanıtlarda belirmiştir. Buna göre, aşağıdaki tablodan görülebileceği gibi, araştırma grubunun %84,5'i son yıllarda kentte olumsuz gelişmeler yaşandığını düşünmektedir. Eğitim seviyeleri açısından bakıldığında ise, okuryazar olmayanlarda bu oran %33,3 iken, diplomasız okuryazarlarda %68,9, ilkokul mezunlarında %82,6, ortaokul mezunlarında %84,5, lise mezunlarında %86,1, üniversite mezunlarında %89,5 ve lisansüstü mezunlarında ise %100 olarak belirlenmiştir.

Son Yıllarda Kentinizde Toplumsal Açından Olumsuz Gelişmeler Yaşandı mı*									
		Eğitim Durumu							Toplam
		Okur-Yazar Değil	Okur-Yazar	İlkokul	Orta Okul	Lise	Üniversite	Lisansüstü	
Son Yıllarda Kentinizde Toplumsal Açından Olumsuz Gelişmeler Yaşandı mı	Evet	33,3	68,9	82,6	84,5	86,1	89,5	100,0	84,5
	Hayır	66,7	31,1	17,4	15,5	13,9	10,5		15,5
Toplam		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kentte yaşandığı düşünülen olumsuz gelişmenin ne olduğu sorulduğunda ise, kentte son yıllarda olumsuz gelişmelerin yaşandığını düşünenlerin %52,6'sı son yıllarda kentte yaşanan olumsuz gelişmeyi "Suriyeliler doldu" diye açıklamaktadır.

Hangi Olumsuz Gelişmeler Yaşandı –Suriyeliler Doldu * Eğitim Durumu									
		Eğitim Durumu							Toplam
		Okur-Yazar Değil	Okur-Yazar	İlkokul	Orta Okul	Lise	Üniversite	Lisansüstü	
Hangi Olumsuz Gelişmeler Yaşandı	Diğer Yanıtlar	100,0	89,3	57,0	55,4	42,4	33,0		47,4
	Suriyeliler Doldu		10,7	43,0	44,6	57,6	67,0	100,0	52,6
Toplam		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Çalışmanın konusu açısından bu yanıtı verenlerin eğitim seviyelerine bakıldığında, tablodan izlenebileceği gibi, okuryazar olmayanlarda Suriyeliler doldu yanıtı veren bulunmazken, diplomasız okuryazarların %10,7'si, ilkokul mezunlarının %43'ü, ortaokul mezunlarının %44,6'sı, lise mezunlarının %57,6'sı, üniversite mezunlarının %67'si ve lisansüstü mezunlarının ise %100'ü kentte son yıllarda yaşanan olumsuz gelişmeleri Suriyeliler doldu diye belirtmiştir. Tabloda yine en dikkat çekici bulgu, eğitim seviyesi arttıkça kentte olumsuz gelişmeyi

Suriyeliler doldu diye yanıtlayanlarında artmasıdır. Dolayısıyla eğitim seviyesi arttıkça Suriyeli mültecilere karşı dışlama tutumu olarak değerlendirebileceğimiz, kente Suriyelilerin gelişini olumsuz algılayanlar da artmıştır.

Bilindiği üzere, göçmenlere karşı tutum alışlar arttıkça yaratılan algılardan biri de göçmenlerin bir takım asayiş olaylarına neden olduğudur. Bu algı özellikle mülteciler üzerinde çok daha belirgindir. Bu bağlamda araştırma grubuna bakıldığında, tablodan izlenebileceği gibi, Mersin’de son yıllarda asayiş olaylarındaki temel neden %32,4 ile Suriyeli mültecilerdir. Yine eğitim seviyeleri açısından değerlendirildiğinde önceki tablolarla benzer durumun olduğu görülmektedir. Buna göre okuryazar olmayanlarda ve diplomasız okuryazarlar arasında Suriyeli mültecileri asayiş olaylarındaki artışın temel nedeni olarak gören bulunmamaktayken, ilkokul mezunlarının %32,6’sı, ortaokul mezunlarının %25,8’i, lise mezunlarının %32,4’ü, üniversite mezunlarının %48,6’sı ve lisansüstü mezunlarının %60’ı Suriyelileri asayiş olaylarındaki artışın temel nedeni olarak görmekte ve kriminal sorunların kaynağı olarak mültecileri göstermektedirler. Dolayısıyla yine eğitim seviyesi ile Suriyelileri asayiş olaylarındaki artışın temel nedeni olarak görme arasında aynı yönlü ilişki bulunmaktadır.

Son Yıllarda Mersinde Asayiş Olayları Artışındaki Temel Neden * Eğitim Durumu									
		Eğitim Durumu							Toplam
		Okur-Yazar Değil	Okur-Yazar	İlkokul	Orta Okul	Lise	Üniversite	Lisansüstü	
Son Yıllarda Mersinde Asayiş Olayları Artışındaki Temel Neden	Yoksulluk	16,7	51,6	16,3	15,9	24,2	14,5	20,0	22,1
	Suriyeli Mülteciler			32,6	25,8	32,4	48,6	60,0	32,4
	İşsizlik	83,3	28,7	37,2	16,7	9,8	16,5		16,7
	İç Göç				2,6	7,2	5,7		4,8
	Ahlaki Yozlaşma		2,5	7,0	24,0	22,6	13,9		17,5
	İnançsızlık/ İmansızlık		17,2	7,0	15,0	3,8	0,9		6,2
	Eğitimsizlik							20,0	0,2
Toplam		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Sosyal ayrışma ve/veya sosyal dışlamalarda gözlemlenen olgulardan biri de dışlanan grup ile sosyo-ekonomik temasın kesilmesidir. Bu bağlamda araştırma grubuna bakıldığında genel olarak %54,9'u, kayıt dışılarla birlikte yaklaşık 300 bin Suriyelinin yaşadığı Mersinde, sosyal ve/veya ekonomik olarak ilişkide bulunmadığını belirtmiştir.

Son Bir Yılda Suriyelilerle Sosyal Ve/Veya Ekonomik İlişkilerde Bulundunuz Mu * Eğitim Durumu									
		Eğitim Durumu							Toplam
		Okur-Yazar Değil	Okur-Yazar	İlkokul	Orta Okul	Lise	Üniversite	Lisansüstü	
Son Bir Yılda Suriyelilerle Sosyal Ve/Veya Ekonomik İlişkilerde Bulundunuz Mu	Evet	83,3	84,4	46,5	60,9	37,2	40,0	31,8	45,1
	Hayır	16,7	15,6	53,5	39,1	62,8	60,0	68,2	54,9
Toplam		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Eğitim seviyeleri açısından değerlendirildiğinde ise, okuryazar olmayanların %16,7'si, diplomasız okuryazarların %15,6'sı, ilkokul mezunlarının %53,5'i, ortaokul mezunlarının %39,1'i, lise mezunlarının %62,8'i, lise mezunlarının %60'ı ve lisansüstü mezunlarının %68,2'si sosyal ve/veya ekonomik olarak Suriyeli mülteciler ile ilişkide bulunmadığını belirtmiştir. Yine bu noktada da eğitim seviyesi ile sosyal ve/veya ekonomik olarak Suriyeliler ile ilişkide bulunmama arasında aynı yönlü ilişki bulunmaktadır.

Nihayetinde dışlama tutumunun en önemli göstergelerinden biri de, dışlanan grup ile birlikte yaşama isteğinin bulunmamasıdır. Bu durum Suriyeli mültecilere karşı da oluşmuştur. Tablodan izlenebileceği gibi, genel olarak araştırma grubunun %69,7'si Suriyelilerle aynı mahallede/sitede/binada yaşamaktan rahatsız olduğunu belirtmiştir.

Suriyelilerle Aynı Mahallede/Sitede/Binada Yaşamak Sizi Rahatsız Eder Mi/Ediyor Mu * Eğitim Durumu									
		Eğitim Durumu							Toplam
		Okur-Yazar Değil	Okur-Yazar	İlkokul	Orta Okul	Lise	Üniversite	Lisansüstü	
Suriyelilerle Aynı Mahallede/Sitede/Binada Yaşamak Sizi Rahatsız Eder Mi/Ediyor Mu	Evet		10,7	69,8	62,2	76,5	80,0	86,9	69,7
	Hayır	100,0	89,3	30,2	37,8	23,5	20,0	13,1	30,3
	Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Eğitim seviyeleri ile birlikte değerlendirildiğinde, önceki tablolarla benzer eğilimin oluşmuş olduğu görülmektedir. Buna göre okuryazar olmayanlar içinde Suriyelilerle aynı mahallede/sitede/binada yaşamaktan rahatsız olan bulunmamaktayken, diplomasız okuryazarların %10,7'si, ilkokul mezunlarının %69,8'i ortaokul mezunlarının %62,2'si, lise mezunlarının %76,5'i, üniversite mezunlarının %80'i ve lisansüstü mezunlarının %86,9'u Suriyelilerle aynı mahallede/sitede/binada yaşamaktan rahatsızlık duymaktadır. Dolayısıyla bu tabloda da Suriyelilerle aynı mahallede/sitede/binada yaşamaktan rahatsız duyma ile eğitim seviyesi arasında aynı yönlü ilişki oluşmuştur.

Sonuç Yerine

Göç ve sosyal dışla(n)ma tartışmaları son yıllarda, akademik camiada en fazla yer bulan konuları arasında yer almaktadır. Özellikle küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak insan mobilitesinin kolaylaşması, yoksul, gelişmemiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru yasal ve/veya yasadışı göç hareketlerinin artması, politik çatışmalar ve nihayetinde savaşlar dünya genelinde göç ve mültecilik hareketlerine ivme kazandırmaktadır. Göç ve mültecilik hareketlerindeki artışın önemli sonuçlarında biri de, göçmen/mültecilere karşı gelişen sosyal dışlamalar olmuştur.

Dünya genelinde görülen bu gelişmelerin bir benzeri de ülkemizde ortaya çıkmıştır. Özellikle Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş nedeniyle yaklaşık 5,6 milyon insan yerinden edilmiş ve ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Bunların yaklaşık 4 milyonu, coğrafi, tarihsel ve kültürel yakınlık nedeniyle ülkemize göç etmiştir. Türkiye toplumu başlangıçta Suriyelilere karşı hoşgörü ile yaklaşmışken, Suriyelilerin sayısının günden güne artması ve başta istihdam

piyasası olmak üzere, gündelik yaşamın hemen her alanında daha çok görünür hale geldikçe, Suriyelilere karşı toplumsal tutum alışlar da başlamıştır. Bu bağlamda Suriyelilere karşı istihdam piyasasında başlayan ayrımcılık nihayetinde sosyal dışlamalara kadar varmış hatta ülkenin bazı bölgelerinde toplumsal çatışmalara dahi dönüşmüştür.

Sözü edilen bu gelişmelerin yaşandığı kentlerden biri de Mersin olmuştur. Yaklaşık 300 bin Suriyelinin yaşadığı kentte, Suriyeli mülteciler başta istihdam piyasasında olmak üzere gündelik yaşamın hemen her noktasında ayrımcılık ve dışlanmalara maruz kalmışlardır. Mersin saha araştırma bulguları bu sözü edilen dışlama dinamiklerini ortaya koymuşken, burada özellikle dikkat çekici veri, eğitim seviyelerine bağlı olarak çıkan sonuçlarda belirmiştir. Zira eğitimin ayrımcılık ve dışlama dinamiklerini ortadan kaldıracak bir olgu olduğu düşünülmekteyken, Suriyeli mültecilere karşı, Mersinde bu durumun böyle olmadığı ortaya çıkmıştır. Hemen bütün sorular eğitim seviyelerine göre karşılaştırıldığında, eğitim seviyesi ile dışlama dinamiklerini tartışmaya olanak sağlayacak veriler arasında aynı yönlü bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle eğitim seviyesi arttıkça dışlama tutumu da artmıştır. Şüphesiz ki, eğitim-gelir, eğitim-istihdam, eğitim-sınıf gibi çok daha farklı faktörlerle birlikte değerlendirilerek bu bulguların nedenselliğini tartışmak gerekmektedir. Ancak bu bildirinin sınırlılığı itibarıyla böyle bir tartışma daha sonraki çalışmalar için bir ışık olacaktır.

Kaynakça

- BOAL, F. W., "Urban Ethnic Segregation and the Scenarios Spectrum", In *Desegregating the City – Ghettos, Enclaves & Inequality*, Editor:, D. P. VARADY USA: State University of New York Press, Albany, 2005.
- BORİNCA I., (2016) Social Exclusion and Sexual Objectification Among 18- to 30-Year-Old Men in Kosovo, *Sexuality & Culture*, pp.1-15.
- DEL CASTILLO I. Y., (1994) A Comparative Approach to Social Exclusion: Lessons from France and Belgium, *International Labour Review*, Vol: 133, No: 5-6.
- SAPANCALI F., (2005) Sosyal Dışlanma, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- MADANIPOUR, A., "Social Exclusion and Space", In *Social Exclusion in European Cities – Processes, Experienced and Responses*, Edited By: A. MADANIPOUR, G. CARS and J. ALLEN, UK: Routledge, pp. 75-94, 2003.
- MADANIPOUR A., CARS, G. and ALLEN, J. (1998) *Social Exclusion in European Cities*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN SOSYAL MEDYADA TEMSİLİ: MHP MİLLETVEKİLLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI

The Representation of Turkish Nationalism on Social Media: The Usage of Social Media of MHP Parliament Members

Dr. Süleyman GÜNGÖR

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

drsgungor@gmail.com

ÖZET: Sosyal medya uygulamalarının siyasal iletişim açısından vazgeçilmez bir hale geldiği günümüzde, Türk siyasetinin önemli bir aktörü de Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'dir. MHP, en genel hatları ile Türk Milliyetçiliği düşüncesi-nin siyasal temsilini önceleyen bir ideoloji partisi olarak görülmektedir.

MHP'nin Genel Merkez, il ve ilçe teşkilatları ile milletvekili, belediye başkanı, belediye meclisi üyesi ve il genel meclisi üyesi olarak seçilen üyeleri, kendi sorumluluk ve etki çevrelerine göre partilerini ve ideolojilerini temsil etmektedir. Ancak bu çalışmada ele alınacak olan temsil faaliyeti, Türk Milliyetçiliğinin sosyal medyada sergilediği görünürlük olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda her kademe teşkilatlar, yetkili ya da seçilmiş şahıslar adına açılmış hesaplar yanı sıra partizanlar tarafından kullanıldığı anlaşılan çok sayıda hesabın aktif olduğu gözlenmektedir. Ancak bu hesapların hem gerçekliği hem de ideolojiyi temsili anlamında güvenilirliği ileri sürülemeyecektir. Belirtilen gerekçe ile bu çalışmada, 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerde MHP listelerinden seçilen 49 kişinin sosyal medya hesapları incelenecektir. Bu 49 milletvekilinin hesapları parti, TBMM veya Meclis Grubundaki yönetim görevlerinden bağımsız olarak incelenecektir.

Siyasal aktörler tarafından en yoğun kullanılan sosyal medya platformları olarak facebook, twitter ve instagram yoğunluk göstermektedir. Bu durum, seçim kampanyası döneminde parti ayrımı yapmadan milletvekili adayları için kamuoyuna sunulan tanıtım ürünlerinde sayılan kanalların varlığı ile de ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, MHP milletvekillerinin facebook, twitter ve instagram yayınlarının, yeterli bulgu sağlayacağı düşüncesiyle (10-25 Eylül 2018) 15 günlük dönemi incelenecektir.

Çalışmada nitel yöntem kullanılacak olup 50 kişilik grubun her üç sosyal medya hesaplarından yapılan yayınlar, hesap tanıtımındaki bilgiler, alıntı yaptıkları diğer hesaplar, referans gösterdikleri şahıs ve kurumlar ile diğer etkinlikleri üzerinden temsilini yaptıkları siyasal ideolojinin sosyal medyadaki görünümüne ilişkin tespitler yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Medya, Milliyetçi Hareket Partisi, Milliyetçilik, Temsil

ABSTRACT: In this day and age, social media applications have become inevitable in political life, and National Movement Party (MHP) is one of the most important actors in Turkish politics. MHP, in its broader sense, is seen as an ideological political party prioritizing the representation of Turkish nationalist idea.

The headquarters, provincial organizations, mayors, and members of provincial assemblies of MHP represent their political party and its ideologies according to their own area of responsibility and circle. However, the representation activity addressed in this work is defined as the visibility of Turkish nationalism on social media. In this context, it is monitored that there are a lot of active social media accounts administrated by partisans as well as authorized or elected ones. But it cannot be argued that these accounts are trustworthy in the sense of the representation of the reality as well as the ideology. With the reason indicated, this work examines the social media accounts of 49-elected Member of Parliaments (MPs) of MHP on June 24, 2018 general election and one another MP who participated to MHP after the election. The social media accounts of these 50 MPs will be examined as independent from their administration duties in parliamentary group or Turkish National Assembly. During political processes; Facebook, Twitter, and Instagram are commonly used social media platforms. This situation appears after monitoring the publicity tools of MPs from all political parties. This work examines the Facebook, Twitter, and Instagram sharing of MHP MPs within 15-day period (September 10-25, 2018).

This work employs a qualitative research method, and will determine about the outlook of political ideology on social media while examining the sharing, introductory information, citations of other accounts, people and institutions they referred, and other activities of 50 MPs on three different social media accounts.

Key Words: National Movement Party, Nationalism, Representation, Social Media

Giriş

Sosyal medya, iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin ürünü olan ve günlük yaşantıya doğrudan etki eden bir aracı durumundadır. Bu etki, siyasal süreçte de kendisini göstermektedir.

Sosyal medya, kişisel ve ticari kullanıcılar dışında, siyasal kurumlar ve aktörlerin de göz ardı edemedikleri bir ortam haline gelmiştir. Her şeyden önce, politikacıların ve siyasal partilerin varlık sergilemeleri kaçınılmaz olmuştur. Sosyal medyada varlık gösteren siyasal kimlikli kullanıcılar, bu ortamı kamuoyu oluşturmak, seçmenleriyle iletişim ve propaganda etkinlikleri için kullanmaktadır.

Sosyal medyada yer alan siyasal kullanıcıların kimliklerine bakıldığında genel hatlarıyla bir gruplandırma mümkündür: Kurumsal olarak parti genel merkezleri ile il ve ilçe düzeyindeki yerel teşkilatlarının sosyal medya hesapları

bulunmaktadır. Partinin genel merkez ve yerel yöneticilerinin kişisel sosyal medya hesapları bulunmaktadır. Son olarak partilerini temsilen seçimle temsil yetkisi almış milletvekili ve yerel yönetimlerde belediye başkanı veya meclis üyesi gibi kişilerin sosyal medya kullandığı gözlenmektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), tanımlanmış bir ideoloji çevresinde kuşatıcı bir teşkilatı ve inanmış taraftarları ile doktrin partilerinin ülkemizdeki tipik bir örneği durumundadır. Bu çalışmada MHP'nin bu tipik niteliği örnek olarak seçilmesinde belirleyici olmuştur.

Milliyetçiliğin sosyal medyada temsilini incelemek için, MHP'yi temsilen 24 Haziran 2018 Genel Seçimlerinde bu partinin listesinden seçilen 49 milletvekili ile seçimlerden sonra İyi Parti'den ayrılarak MHP'ye katılan bir milletvekilinin sosyal medya hesapları esas alınacaktır. Bu seçimde, milletvekillerinin partinin siyasal temsilinde rol almaları ve seçimle belirlenmiş olmalarından dolayı halkla doğrudan temasa eğilimli oluşları belirleyici olmuştur. Bu çalışmada, araştırmanın başladığı tarihten geriye doğru 15 günlük bir zaman dilimi yeterli göstergeleri içereceği düşünülmüş ve 10-25 Eylül 2018 tarihleri arasındaki sosyal medya kullanımları incelenmiştir.

Gözlemler:

Milletvekilleri adına açılmış kullanıcı hesapların paylaşımlarına genel olarak bakıldığında; yayınlarda kullanılan malzemelerin fotoğraf, video ve düz yazı şeklinde olduğu görülmektedir. Görsel unsurlara genel olarak tanımlayıcı yazılı açıklamaların eşlik ettiği gözlenmektedir. Paylaşımlarda söylem taşıyıcı rolü üstlenmek üzere, referans unsurlar öne çıkmaktadır. Bu unsurları şöyle sıralamak mümkündür:

- **Lider:** Milletvekilleri yaygın olarak MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'ye ait fotoğraf, video ve konuşmalarını paylaşmaktadır. Bahçeli'yi konu edinen haberlerin ve yayınların bağlantıları da sıklıkla paylaşılmaktadır.
- **Başbuğ:** MHP Kurucu Genel Başkanı Alparslan Türkeş'in söz ve resimleri, milletvekilleri tarafından paylaşılmaktadır. Bu kategorideki paylaşımlar, daha çok ideolojik nitelikli açıklamaları içermektedir.
- **Parti Amblemi:** MHP'nin amblemini oluşturan kırmızı zemin üzerinde beyaz üç hilal, milletvekillerinin paylaştığı görsel tasarımlarda veya fotoğrafın çekildiği ortamda arkaplan ögesi olarak sıklıkla kullanılmaktadır.
- **Türk Bayrağı:** Milletvekillerinin terörle mücadele, Cuma günü tebrik mesajı gibi paylaşımlarında Türk Bayrağına veya hilal-yıldız kullanılan tasarımlara yer almaktadır.

• Atatürk: Atatürk'ün farklı dönemlerindeki fotoğrafları ve sözleri kullanılırken, Osmanlı askeri üniformasıyla, kalpaklı, takım elbiseli olmasına özel bir anlam yüklenmediği görülmektedir.

Milletvekillerinin paylaşımlarında, MHP aidiyetini ve ideolojik tutumu vurgulamak için parti amblemi ve önderlerinin söz ya da görüntüleri kullanılırken, millilik vurgusu için Türk bayrağı ve Atatürk görüntülerine başvurulmaktadır. Ayrıca bu görüntüler, herhangi bir hatıra fotoğrafında da arkaplanda yer alarak sürekli görünürlük sergilemektedir.

İncelenen tarih diliminde milletvekillerinin kutlama veya anma mesajı paylaştıkları yıldönümleri dikkat çekmektedir. Cuma gününün de MHP milletvekilleri tarafından kutlaması yapılmaktadır. Yıldönümü kutlama mesajlarının, bazı kullanıcılar tarafından bir gün önce geç saatlerde yayımlandığı da görülmektedir. Anılan yıldönümlerinin, her kullanıcı tarafından farklı metinlerle ifade edilse de, başlı başına anılması önemli bir görünüm oluşturmaktadır. Milletvekillerinin anmaya değer gördükleri olaylar, temsil ettikleri siyasal ideolojinin de önemsendiği noktaları işaret etmektedir. 10-25 Eylül 2018 tarihlerinde MHP milletvekillerinin andıkları yıldönümleri şu tarih ve olaylardır:

11 Eylül: Hicri Yılbaşı

12 Eylül: 12 Eylül 1980 Darbesi

15 Eylül: Kafkas İslam Ordusunun Bakü'ye girişi ve Bakü'nün kurtuluşu

17 Eylül: Eğitim-öğretim yılının başlangıcı

19 Eylül: Gaziler Günü

20 Eylül: Hazret-i Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi ve Aşure günü

25 Eylül: Neşet Ertaş'ın ölüm yıldönümü

26 Eylül: Dil Bayramı

Paylaşım İçeriklerinin Değerlendirmesi:

MHP milletvekillerinin paylaşımlarında ideolojik içerik taşıyanlarda; genel olarak Genel Başkan, Başbuğ ve Atatürk görselleri ve bunlara ait sözlerin öne çıktığı görülmektedir. Bu paylaşımların sözel içerikte Türk, Millet, ülkücü ifadeleri sıklıkla kullanılmıştır.

İncelenen dönem yasama tatiline denk düşmesi dolayısıyla milletvekillerinin paylaşımlarında, seçim bölgesinde yaptıkları teşekkür, tanışma ve tanışma ziyaretleri göze çarpmaktadır. Bu yayınlar partinin yerel teşkilatlarında, köy ve mahallelerde, işyerlerinde bölge halkının toplu bulunduğu pazar, cadde gibi açık alanlarda seçimlerde verdikleri desteğe teşekkür ziyaretlerini, seçim

bölgesinde mülki idare amirleri ile il veya ilçe müdürleri ve belediyeler, meslek kuruluşları, odalar, STK temsilcilerine yapılan tanışma ve danışma ziyaretlerini içermektedir. Milletvekillerinin seçim bölgelerindeki etkinliklerinden en vazgeçilmezi, düğün, nişan, sünnet ve cenaze törenlerine katılım veya tebrik, taziye ziyareti ile hasta veya hastane ziyaretleri şeklinde sosyal medyaya yansımaktadır. Bu paylaşımlarda; partililer için “arkadaşım(ız)”, “sevgili dostum / kardeşim”, “dava arkadaşım” veya “ülküdaşım” ibareleri kullanılırken, parti aidiyeti vurgulanmayan muhataplar için “hemşehrim” tanımlamasına başvurulduğu görülmektedir. Kamu görevi yürütenler (vali, kaymakam, il veya ilçe müdürü gibi) ve bir kuruluşu temsil eden muhataplar ile ilgili paylaşımlarda saygı ifadeleri ve ziyaretleri ya da ev sahiplikleri için teşekkür beyanları yer almaktadır.

Milletvekillerinin TBMM’de çalışma odalarında kabul ettikleri ziyaretçileri de bu sırasında çekilen fotoğraflar eşliğinde sosyal medya takipçilerine duyurdukları görülmektedir.

MHP milletvekillerinin yukarıda belirtilen yıldönümleri gibi siyasal bakış açılarını ortaya koyan bir başka ortak paylaşım konusunu da, terörle mücadeleye verdikleri destek ve bu sırada şehit olan ve yaralanan güvenlik personeli hakkındaki paylaşımları oluşturmaktadır. Bu dönem içerisinde, MHP çizgisine yakın bir yayın politikası yürüteceği anlaşılan Türkgün Gazetesinin hazırlandığı, abone olma yolları gibi duyuruların da parti milletvekilleri tarafından paylaşılmıştır. Gazetenin ilk sayısı da, bu çalışmanın kapsadığı zaman diliminin son günü yayımlanmıştır. Milletvekillerinin sosyal medya hesaplarında gazeteyi okurken çekilmiş fotoğrafları ile yeni gazeteye başarı dilekleri yayımlanmıştır.

Hicri yılbaşı ve Cuma tebriklerinde, dini çağrışımlı görseller ve takipçilere seslenen dua niteliğinde dilekler iletilmektedir. Parti adına hazırlanan şekil 1’de örneği verilen görsellerin milletvekilleri tarafından paylaşılması yaygın olarak gözlenmiştir. Kerbela’da Hz. Hüseyin’in şehit esilmesi ve aşure günü ile ilgili paylaşımlar, milletvekillerinin seçim bölgelerine göre farklılık göstermektedir. Bazı kullanıcılar cemevinde matem etkinliğine katılım haberleri yayımlarken, bazıları aşure dağıtma etkinliği paylaşılmıştır. Örneğin bütün milletvekilleri tarafından Hicri Yılbaşı kutlama mesajı paylaşılmamışken, aşure gününü tamamı anmıştır.

Şekil 1- Cuma Tebrik Mesajı örneği

12 Eylül tarihindeki paylaşımlarda, 1980 yılında gerçekleşen askeri müdahalenin yıldönümü de bütün milletvekilleri tarafından hatırlanmıştır. Genel eğilim olarak, yaşanan olay hakkında “darbe” vurgusu yapan ve olayla ilgili değerlendirmelerini aktaran milletvekilleri bulunmakla birlikte, hepsinde ortak olan paylaşımda darbe döneminde idam edilen dokuz ülkücünün isim listesi ve “unutmadık” ibaresi ile yer almaktadır (Şekil 2). O dönemde hapishaneye girenlerden örneğin Ordu Milletvekili Cemal Enginyurt kendine ait Şekil 3’deki fotoğrafı twitter üzerinden paylaşmış ve şu açıklamayı yapmıştır:

“Bıyıkları terlememiş delikanlı olarak, 14 yaşında zindanlar da büyüdük. 12 Eylül 1980 döneminde, Ordu Efirli cezaevinde Bozkurt gibi direndiğimiz günlerden bir hatıram. Çocuk yaşlarda bizi işkence ve zindanlara tabi tutan darbeler KAHROLSUN. 12 Eylülü unutmadık, unutmayacağız.”

Şekil 2 - MHP'nin yayımladığı 12 Eylül konulu görsel

Şekil 3 - Cemal Enginyurt'un fotoğrafı

Kafkas İslam Ordusunun Bakü'ye girişi ve Bakü'nün bağımsızlığı yıldönümünde, MHP milletvekillerinin hesaplarından Ordu Komutanı Nuri Paşa'nın, ordunun yürüyüş halinin veya Azerbaycan ve Türk bayraklarının birlikte kullanıldığı fotoğraflar ile milli bir bayram kutlaması yapılmıştır. İzmir milletvekili Hasan Kalyoncu'nun paylaşımı örnek olarak Şekil 4'te gösterilmektedir. Kalyoncu bu resmi "Bakü'nün kurtuluşunun yıldönümünün kutlu olmasını diliyor; Türklerin hürriyeti uğruna hayatlarını feda eden bin 132 şehidimiz ile birlikte Azerbaycanlı kardeşlerimizi saygı, minnet ve rahmetle anıyorum.#türkiye 🇹🇷 #kardeşazerbaycan" açıklama notu ile yayımlamıştır.

Şekil 4. Hasan Kalyoncu'nun Bakü'nün Kurtuluşu konulu paylaşımı

Gaziler Günü dolayısıyla, 19 Eylül tarihinde milletvekilleri Genel Başkan Devlet Bahçeli'nin bir grup gazi ile yürüyüşü sırasında gösteren fotoğrafı (Şekil 5), Atatürk'ü veya kendilerinin gazilerle birlikte yer aldıkları fotoğrafları kullanarak yayınlar yapmışlardır. Bu paylaşımlarda bu günün, Mustafa Kemal Paşa'ya TBMM tarafından Mareşal rütbesinin ve Gazi unvanının verilmesine dayandığı vurgulanmıştır.

Şekil 5. Gaziler Günü paylaşımı örneği

Paylaşımların Siyasal İçeriği

Parti genel merkez yönetiminde veya TBMM Grubunda görevi bulunmayan Milletvekillerinin günlük siyasal tartışmalara girmediği görülmektedir. Bu nitelikli yayınlar, yöneticilerin sosyal medyasında paylaşmakta ve diğer partilerin sözcüleri ile tartışmalar izlenebilmektedir. Sözcülük görevi olmayan milletvekillerinin, parti genel başkanı ve diğer yöneticilerin yayınlarının paylaşılması yolunu seçtikleri görülmektedir. Parti yöneticilerin kendi görev alanlarında kaldıkları, TBMM Grup Başkan Vekillerinin yasama faaliyetleri dışına taşmadıkları ve görev alanının dışındaki siyasal tartışmalara görevli genel başkan yardımcısının açıklamasını aktararak diğer milletvekilleri gibi davrandıkları gözlenmektedir. Bu gözlemden hareketle, MHP içerisinde görev ve rol dağılımının oldukça belirli sınırlarla tanımlandığı söylenebilir. İncelenen kullanıcı grubunun milletvekili olması dolayısıyla yapılan gözlemler sonucunda; yasama alanı ile siyasal alanın ayrımının belirgin olduğu ve bu durumun sosyal medya yayınlarına yansıdığı ifade edilebilir.

Genel siyasete doğrudan değinmeyen milletvekillerinin seçim bölgelerinin yerel sorunlarını yoğun olarak ele almakta ve buna ilişkin girişimlerini sosyal medya üzerinden duyurmaktadırlar. Bu kapsamda başvuru en yaygın

yöntemler, basın toplantısı veya basın açıklaması yapmak ve yürütme organı temsilcilerine (Bakan, vali veya belediye başkanı) konuyu ve çözüm beklentisini içeren mektup göndermek şeklindedir. Bunun dışında milletvekillerinin yasama faaliyetleri çerçevesinde yürüttükleri kanun teklifi ve soru önergesi türünden etkinliklerini de sosyal medyada izleyicileri ile paylaşmaktadır.

Milletvekillerinin sosyal medya hesaplarında, siyaset dışı içerikler de paylaşılmaktadır. Bunların bir kısmı, seçmen ilişkileri olarak nitelendirilecek durumdadır. Cenaze, düğün, sünnet törenleri ve hasta ziyareti içerikli paylaşımlar bu kapsamda değerlendirilmiştir. Seçim bölgesinin spor kulüplerinin maçlarının tribünden izlenmesi ve taraftar dernekleri ile ilişkiler de benzer özellikler taşımaktadır. Siyaset dışı paylaşımlarda, kullanıcı milletvekilinin ilgisine de bağlı olarak uluslararası başarı kazanan sporcuların tebriki, büyük çaplı trafik kazası veya yangın gibi olaylardan dolayı yaralılara geçmiş olsun dileği gibi içerikler de yayımlanmaktadır. Ayrıca evcil hayvan videoları, kamera şakası gibi eğlenceli içerikler paylaşan kullanıcılar da bulunmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

MHP milletvekillerinin sosyal medya kullanımında, genel olarak instagram, twitter ve facebook uygulamalarını birlikte ve benzer içerikli paylaşımlar yaptıkları gözlenmiştir. Burada kendi faaliyetleri ile ilgili içeriklerle birlikte, Parti Genel Merkezi ve TBMM Grup Yönetimi adına kullanılan hesaplar tarafından ve Genel Başkan Devlet Bahçeli'nin kullandığı twitter hesabından yapılan yayınları milletvekilleri tekrar yayımlamaktadır.

Milletvekillerinin paylaşımda görsel kullanımı önplandadır. Özellikle instagram zaten resim ve kısa video paylaşım platformu olması nedeniyle, mesajlar görsel unsurlar üzerinden aktarılmaktadır. Bu yayın biçimi, takipçileri için bir görsel şölen sunarken, mesajını da en kısa biçimde aktarmaktadır.

Kullanıcıların mensubu oldukları siyasal partiyi ve ideolojileri temsil eden bir sosyal medya yayını yapmaya özen gösterdikleri görülmüştür. Bu bağlamda; ideolojik referans olarak kullanılan başvuru unsurlarını Başbuğ Alparslan Türkeş, Lider Devlet Bahçeli ve Atatürk fotoğraf ve sözleri ile kurt işareti yaparken çekilmiş fotoğraflar oluşturmaktadır.

Milletvekillerinin sosyal medya kullanımına yükledikleri temel işlevin teşkilatlar ve seçmenle ilişkilere yönelik olduğu görülmektedir. Bunu seçim bölgesindeki parti teşkilatları, esnaf, köy ve mahalle ziyaretleri ile TBMM'de kabul ettikleri ziyaretçilerini takipçilerine aktaran paylaşımlara özen göstermektedirler.

LAND MARKET in ADANA PROVINCE of TURKEY

Türkiye'nin Adana İlinde Arazi Piyasası

Ufuk GÜLTEKİN

Cukurova University, Faculty of Agriculture,
Department of Agricultural Economics, 01330, Adana, Turkey.
ugultekin@cu.edu.tr

Seyit HAYRAN

Cukurova University, Faculty of Agriculture,
Department of Agricultural Economics, 01330, Adana, Turkey.
shayran@cu.edu.tr

Metin TÜRKER

Deputy General Director of Agricultural Reform, Republic of Turkey
Ministry of Food Agriculture and Livestock, Eskisehir Yolu 9. km Lodumlu/Ankara, Turkey
metin.turker@tarim.gov.tr

Handan AKÇAÖZ

Akdeniz University, Faculty of Agriculture,
Department of Agricultural Economics, 07058, Antalya, Turkey

Gürsel KÜSEK

General Director of Agricultural Reform, Republic of Turkey
Ministry of Food Agriculture and Livestock, Eskisehir Yolu 9. km Lodumlu / Ankara, Turkey
e-mail: gursel.kusek@tarim.gov.tr

Şinasi AKDEMİR

Cukurova University, Faculty of Agriculture,
Department of Agricultural Economics, 01330, Adana, Turkey. * Corresponding author
sinasi.akdemir@gmail.com

ABSTRACT: One of the most important barriers to agricultural development is the small size of farms in Turkey. Although it is so important, there is limited field works on land market in Turkey. The aim of this study is to examine land market in terms of socioeconomic characteristics of the land buyer and seller in Adana Province of Turkey. The primary data was obtained through questionnaires with people buying or selling land in Karatas District in Adana. A total of 503 farms is registered to FRS in the villages where questionnaires are made. Descriptive statistics, t-test, and chi-square test were used in the study. A summary of some important results is that; the average experience of sellers is two years less than buyers, farmers with relatively higher education level pay more attention to agricultural lands, there are agricultural engineers and veterinarians in 2% of families who sell land and this rate doubles in case of buyers and rate of buyers from non-agricultural sectors is 20% and this high rate is an important indicator. We recommended that this study should be conducted at a wide level in Turkey so that its results will become valid for the whole country.

Keywords: Turkey, Agricultural Sector, Land, Land Market

ÖZET: Tarımsal kalkınmanın önündeki en önemli engellerden biri, Türkiye'deki çiftliklerin küçüklüğüdür. Bu kadar önemli olmasına rağmen, Türkiye'de arazi piyasasında sınırlı saha çalışmaları var. Bu çalışmanın amacı, arazi piyasasını, Adana İli'ndeki arazi alıcısı ve satıcısının sosyoekonomik özellikleri açısından incelemektir. Birincil veriler, Adana Karataş İlçesi'nde arazi satın alan veya alan insanlar ile yapılan anketlerle elde edilmiştir. Anketlerin yapıldığı köylerde toplam 503 çiftlik FRS'ye kayıtlıdır. Araştırmada tanımlayıcı istatistikler, t-testi ve ki-kare testi kullanılmıştır. Bazı önemli sonuçların özeti; Alıcının ortalama deneyimi alıcılardan iki yıl daha azdır, nispeten yüksek eğitim seviyesine sahip çiftçiler tarım arazilerine daha fazla önem verirler, arazi satan ailelerin% 2'sinde ziraat mühendisleri ve veterinerler vardır ve bu oran alıcılar ve oranlar söz konusu olduğunda iki katına çıkar. Tarım dışı sektörlerden alıcılar% 20'dir ve bu yüksek oran önemli bir göstergedir. Bu çalışmanın Türkiye'de geniş bir düzeyde gerçekleştirilmesini ve sonuçlarının tüm ülke için geçerli hale gelmesini tavsiye ettik.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Tarım Sektörü, Arazi, Arazi Pazarı

1. INTRODUCTION

In Turkey, the agricultural sector is an important sector that accounts for nearly 80 million people, as well as food needs of 39 million tourists, which accounts for 24% of employment, and constitutes 7.5% of the 820 billion dollar gain, and 12% of exports of 152 billion dollars. It is the largest in Europe and is the 7th largest agricultural economy in the world. In terms of production, the nuts, apricots, figs, raisins, and cherries are in the first place in the world. In the world exports, hazelnut, dried apricots, grapes, figs, and chickpeas are in the first place. Despite having such a big place in the country's economy and being

an important partner in the world market, there are significant problems these are the level of education of the sector, the inadequacy of the sector, the level of technology usage, irrigation status, land tribulation, production and price disputes and land saving. For the achievement of the 2023 targets of the founding of the Republic (150 billion dollars, 40 billion dollars export), other problems, as well as problems arising from the land structure should be resolved. Agricultural enterprises in Turkey are small, multiparous and there is an imbalance in land tenure. The parcel is small and unformed. Despite collecting 1 million hectares per year, this problem has not yet been resolved. According to land registry records in Turkey, there are 30 million parcels, 60% of which are smaller than 0.05 ha and these parcels constitute only 14% of the total agricultural land. 80% of the parcels are less than 1 ha and the average parcel width is 0.9 ha, 26% of the parcels are holding or inheritance participation, this ratio is 76% in large parcels, 79% in 30 million parcels. The amount of land falling by the share is 0.3 ha, and the number of shareholders who fall into one parcel is 2.7 persons on the average. In the 50-500 ha parcels, the full parcel rate is 41%, while the parcel ratio is divided by 2-5 parcels is 16.5%, the ratio of 6-10 parcels is 9%, 11-50 parcels are 20.5% and the rate is 9%. The fact that the parcels are scattered in small, sympathetic and inheritance forms is one of the most important problems of agriculture (Akdemir, 2012).

One of the most important reasons for the small size of agricultural enterprises and high a number of parcels in Turkey is the division of agricultural lands by inheritance. It is so despite new laws and regulations which have been adopted for preventing land division by inheritance (Land consolidation is being carried out in Turkey in order to eliminate fragmentation of land. There are also some laws for preventing the re-fragmentation of the land. According to Law No.5578, the size of the agricultural land parcel with the smallest area where agricultural activity can be done economically will be determined by considering the social, economic, ecological and technical characteristics of the regions. Then, Law No.5578 stipulates that agricultural land cannot divide under the determined size) (Anonymous, 2014), there has been no slight difference in this structure (Yücer et al., 2013). Nowadays, about one million hectares of land cannot be used due to inheritance problems and other problems. For this reason, the Turkish government has been trying to lease land not used for two years to a person or firm who want to produce agricultural products and to deposit the rents into the bank accounts of the owners. Capability rating of lands under agricultural enterprises is the capital group that has the highest share in Turkey

despite the scattered, multi-shared lands and tenure disparities in the land division as well as the smallness of average enterprise size (Bülbül, 2006). The share of land in total enterprise capital changes between 40% and 70%, although it depends on enterprise type and regions (Bülbül, 2006; Çetin, 2013; Dindler, 2014; Tanrıvermiş, 2006). Highness of land capital indicates that technique applied in the agricultural enterprise is extensive and entrepreneur does not allocate sufficient share to other capital elements. This is also the result of the importance attached to land and still seeing land as a reliable investment tool under changing economic conditions. Despite the high rate of immigration from rural areas, immigrant families consider their land as the asset that has to be sold in the very last (Akdemir and Yurdakul, 1994); people living in other countries or cities consider land investment as an important element in planning their future so in the end this understanding cause demand and supply gap in agricultural land market and therefore increase in land prices. Recent speeches made on agriculture and the future, as well as limited agricultural lands, increase demand for agricultural land from other sectors (Arsenault, 2013; Dünya Bülteni, 2013; FOA, 2017b). On the other hand, the increase the in non-agricultural income (retirement, trade, etc.) of the rural people is turned towards agriculture and agricultural land with the effect of habits (Akdemir et al., 2002). These all increase the demand for agricultural land, this in turn, increases land prices and also there is a tendency to increase due to limited or even decreasing supply. If we consider the issue from viewpoint of the farmers, they try to enlarge their land and use their income to this end but this causes them to allocate fewer shares to other capital elements.

Limited land amount, small and scattered enterprises, high population growth rate, common thought of land as a reliable investment tool, enterprises' effort to transfer their non-agricultural income to agriculture, dreams of people living in cities about settling in villages in future, thought of people working in other sectors and foreigners about agriculture sector's rising in importance in the future, the increase of non-agricultural investments on agriculture land and implementation of policies for protecting modern and big farms (such as IPARD) increase the demand for land and this in turn makes land market important. Ultimately, the land becomes an important element for agricultural enterprises and is considered as a capital that should be sold in the last resort. Land is sold in case that loan cannot be paid due to making loss because of drought, flood, disease or price fluctuations in a production year or in case of overspending due to wedding, engagement, buying house or car or in order to sell out

land divided by inheritance or in order to make investment in other sectors (to change occupation) (Akdemir and Yurdakul, 1994). Although it is so important, there is limited field work on land market in Turkey (Akdemir and Yurdakul, 1994; Bedestenci and Akçaöz, 2000) and these studies are focused on a certain aspect of the issue. To this end, the purposes of farmers to sell and buy their lands, the sizes of lands sold and bought by them, the share of these lands in their total land size and the factors behind selling and buying activity of farmers have been examined in this study. In this study, it is aimed at using primary data to determine the structure of land market considering socio-economic characteristics of both farmers selling their land and farmers buying them. To reveal the socio-economic characteristics of farmers both selling and buying land (age, occupation, education, place of residence, the size of the enterprise, additional income) will constitute the main building block of the land market. This research is limited to the Adana Province as due to financial difficulties and time limit; the sample area representing Adana has been studied. Adana is one of our provinces where intensive agricultural practices are implemented, rapid migration is experienced, farmers use credit to a high degree, irrigated farming is widespread, non-agricultural sectors are developed and the land market is buoyant (Akdemir, 1997). There are searches in the world focusing on national land market analysis and land policy analysis (Lerman and Shagaida, 2007; Marks-Bielska, 2013). However, there is no such a research in Turkey examining the national land market. A research based on this study produces data to be used for the enlightening the land market in our country and so fills this important gap in Turkey. This research is also preliminary to a country-wide land market research to be made in Turkey in the future.

2. MATERIALS AND METHODS

Primary data of research were obtained from the questionnaire prepared in Adalı, Bahçe, Beyceli, Küçük Karataş, Topraklı and Yemişli villages in Karataş County in Adana Province in 2015 with all producers who sold and bought land, through complete inventory method. Adana province center is one of the cities where mostly intensive and market-based production is realized and where urban integration is observed. Karataş County bears the qualifications which reflect Adana Province both in terms of agriculture and social structure. The villages where the survey was made were selected according to their features which reflected the county (irrigation opportunities, transportation network, immigration, production patterns and so on). According to FRS of Food Agriculture

and Livestock Ministry, there are 52.918 farms registered to the system in Adana Province and the total cultivated area is 321.083 ha. 6% of these farms and 10% of the cultivated area (50 farms) is in Karataş Country. There are total 503 farms registered to FRS in villages where the survey was made and these farms make agricultural production on 4.080 ha. The survey questions were asked the farmers selected from these 500 farms who sold and bought land in the five-year period between 2010 and 2014 (last five years). 50 farmers sold their lands and 50 farmers bought land during the period stated in the research area. The characteristics of farmers who sold and bought their lands and the number of lands sold and bought by them were examined according to the size of the farms, the share of lands sold and bought in total size of land sold and bought and the and buyers were grouped according to their socio-economic features via the cluster analysis (Akdemir, 1995; Kalaycı, 2008; Ünver and Gangam, 2008).

Research results are evaluated as frequency, rate, and percentage and they are indicated as tables. Also, the t-test is used for parametric data and x-square statistics for non-parametric data in order to test whether differences between two groups are important statistically or not (Kalaycı, 2008; Ünver and Gangam, 2008).

3. RESULTS AND DISCUSSION

The land sizes of farmers who answered the questions about farm size are stated in the table below.

Table 1. Land sizes of farmers who sold and bought agricultural land

Size of Farm (da)		Seller			Buyer		
		Number	%	Size (da)	Number	%	Size (da)
0 - 20	1	13	26	14.6	16	32	13.9
21 - 75	2	21	42	45.4	23	46	42.9
76 +	3	16	32	153.9	11	22	223.8
Average		50	100	72.1	50	100	73.4

There was not a significant difference between the land sizes of the farmers who sold and bought agricultural lands. However, it is observed that land size of buyers of large farms is 45% more than the land size of the sellers.

The shares of land amount bought by farmers in the total land size of them are indicated in Table below.

Table 2. Shares of land sold and bought in the total land size of farms (%)

Farm Groups	Seller		Buyer	
	Farmers Who Sell All Lands	Amount of Sold Land to Total Land Size Ratio	Farmers Who Buy All Lands	Amount of Purchased Land to Total Land Size Ratio
1	84.6	89.9	100.0	100.0
2	42.9	43.1	43.5	48.9
3	12.5	26.1	81.8	25.2
Average	46.0	44.9	58.0	53.2

46% of the producers who sold their lands had sold all of their lands, in other words, they quitted dealing with agricultural production. The rate of farmers who sell all of their lands increases as the size of farms decreases. The amount of sold land to the land size ratio is 44.9% on average and this ratio decreases due to size of farms. We can conduct the analysis that we realized for producers who sell their lands also to the farmers who buy lands: 58% of the producers has established agricultural enterprises. All of the farms stated under the first group have been established with land bought by the farmers and the amount of bought land according to the total farmland ratio decreases as the size of farms increases.

Features such as age, experience and family size of sellers and buyers of agricultural land differ by groups of sizes of enterprises and by sellers and buyers; the average age of farmers that answered the questionnaire was 58. The average experience period of sellers was two years less than buyers (43 years of experience for buyers and 41 years of experience for sellers ($p > 0.10$), while the family size of buyers was 20% less than sellers. The age of the farmers is not correlated with the size of enterprises and it is observed that younger ones are more educated ($63 - 53 / p < 0.05$). Likewise, experience period differs differed by conscious level. Farmers with high-level of education had gone into agriculture at later ages than other farmers ($52 - 34 / p < 0.05$).

Education level increases with the size of the enterprise. Also, education level of buyers is higher than sellers. Although it differs by size of enterprises (between 85% and 80%), 84% of sellers are primary school graduates, this average rate is 81% for buyers (it changes between 75% and 86%). While 4% of sellers are a secondary school graduate and 12% of them is a high school graduate, these rates are 2% and 15% respectively for buyers. On the other hand, 2% of buyers are university graduate. In the case of large-sized enterprises rate of buyers who are university graduate rises to 7%. This indicates that farmers with relatively higher education level pay more attention to agricultural lands. There are agricultural engineers and veterinarians in 2% of families who sell land and this rate doubles in the case of buyers.

While 84% of sellers are farmers, 16% is are traders, workers, civil servants or retired people, these rates are 80% and 20% respectively in the case of buyers. The number of farmers decreases depending on the size of enterprises in case of sellers and increases in case of buyers. The rate of buyers from non-agricultural sectors is 20% and this high rate is an important indicator ($p < 0.10$). The rate of sellers who have non-agricultural income is 38% and the same rate of buyers is 44% ($p > 0.10$) (Table 1).

Table 1. Distribution of buyers and sellers by occupation (%)

Group of enterprise	Seller		Buyer	
	Farmer	Other*	Farmer	Other*
1	92	8	70	30
2	81	19	85	15
3	81	19	82	18
Average	84	16	80	20

*Trader, worker, civil servant, retired people

It is observed that non-agricultural income of buyers increases as the size of the enterprise increases (Table 2). This indicates that some of the income obtained from non-agricultural activities is invested in land.

Table 2. Non-agricultural income (%)

Group of Enterprise	Seller		Buyer	
	Yes	No	Yes	No
1	25	75	33	67
2	12	88	41	59
3	85	15	54	46
Average	38	62	44	56

Income resources other than agriculture are trade (13%), civil servants, worker workers (6%), and retirement (81%) for sellers and same rates for buyers are respectively 6%, 6%, and 88%. Retired people keep in touch with their villages and they transfer income obtained from retirement to land in order to fulfill their longing for their villages. The number of working households increases as the size of enterprise increases both in the case of sellers and buyers. The average number of employees is 0.5 in small size enterprises in case of sellers and this number increases to 0.1 in the case of buyers ($p < 0.10$). 74% of both sellers and buyers get service from social security institution institutions. Although it decreases depending on the size of the enterprise, 78% of sellers reside in the village and this rate is 69% for sellers (Table 3).

Table 3. Place of residences of entrepreneurs (%)

Group of Enterprise	Seller		Buyer	
	Village	Other*	Village	Other *
1	92	8	77	23
2	77	23	68	32
3	69	31	67	33
Average	78	22	69	31

*County, Village + County, Village + Province, Other provinces and counties

It is determined that 28% of sellers and 48% of buyers have houses out of the village ($p < 0.10$) (Table 4).

Table 4. Owning a house out of the village (%)

Group of Enterprise	Seller		Buyer	
	Yes	No	Yes	No
1	15	85	38	62
2	33	67	43	57
3	31	69	63	37
Average	28	72	48	52

81% of sellers and buyers have stated that they personally deal with agricultural activity. Considering the producers not dealing with the agricultural activity personally, close relatives deal with the agricultural production for 88% of sellers and this rate decreases to 70% for buyers. The rate of employing technical staff at enterprises of buyers is 16% and rate of employing agricultural consultants is higher (20%). 78% of sellers and 86% of buyers have a tractor ($p < 0.10$). The rate of buyers who are dealing with livestock breeding is 50% more than sellers (6% of buyers and 4% of sellers). 70% of sellers and 80% of buyers use credit ($p < 0.10$) and rate of using private bands is 60% of sellers and 72% of buyers ($p < 0.10$).

The purpose of 94% of buyers is to enlarge their farms and this rate decreases by the size of farms, on the other hand, 2% of them target to establish an agricultural enterprise and 4% target to deal with non-agricultural activities.

According to the results of the cluster analysis, the producers separate into two groups. 58% of the farmers who sell their lands are in the first group and 42% of them are in the second group. The values of factors that affect the grouping according to the cluster group are stated in the table below.

Table ... Cluster analysis results (%)

Factors Effecting Grouping		Farm Group		
		1	2	Average
Female Farmers	Seller	3.8	4.5	4.2
	Buyer	13.8	0.0	8.0
Farmers who are Primary School Graduates	Seller	92.6	72.7	83.7
	Buyer	74.1	90.5	81.3
Farmers whose Main occupation is Farming	Seller	92.6	73.9	84.0
	Buyer	69.0	95.2	80.0
Farmers who Have Income from Non-agricultural Activities	Seller	52.0	17.6	38.1
	Buyer	26.3	60.0	43.6
Farmers who Reside Only in the Village	Seller	81.5	73.9	78.0
	Buyer	64.3	76.2	69.4
Farmers who Own a House Other Than the Village House	Seller	25.9	30.4	28.0
	Buyer	51.7	42.9	46.0
Entrepreneurs who Deal With Agriculture Directly	Seller	85.2	78.3	82.6
	Buyer	75.9	85.7	80.0
Farmers who Have a Tractor	Seller	85.2	69.6	78.0
	Buyer	79.3	95.2	86.0
Mix-farming	Seller	3.7	4.3	4.0
	Buyer	7.1	4.8	6.1
Farmers who Use Credit	Seller	66.7	73.9	70.0
	Buyer	86.2	71.4	80.0

Considering the first group, 37% of the buyers are inheritors, 18.5% of them are relatives, 3.7% are land neighbors, 3.7% are people coming outside the village and residing there, 14.8% of the people are village persons residing outside the village and 22.2% are creditors; these rates for the second group are respectively 13.0%, 18.0%, 2.0%, 0.0%, 4.3% and 62.7%. It is observed that 85.2% of farmers in the first group sell their land to pay their debts and this rate is 60.9% for the second group. The rate of farmers who sell their land to immigrate from the village and planning not to return to the village is 8.7% and the same rate as the average of all farms is 4%. The rate of farmers who held a wedding ceremony two years before and sold their land after it is 24%. This rate

ranges from 14.8% to 34.8% according to farm groups. A wedding is an important ceremony in Turkey and it is very hard to afford. Therefore, farmers hold a wedding ceremony by selling their land or other assets. Considering that the average number of family members is 4.2 and it is known that this number is higher in rural areas; the frequency of wedding ceremonies and huge wedding costs make farmers to sell their lands (Akdemir 2012).

The aim of buying land is to enlarge the area of the agricultural enterprise for 94% of buyers, this rate decreases as the size of enterprise decreases; on the other hand, the aim of buying is to establish a new agricultural enterprise for 2% of buyers and to deal with non-agricultural activities for 4%.

Buying and selling transactions of land in the village changes depending on the general economic condition in the country. 66% of people who have answered the questionnaire stated that land selling activities were realized once or twice a year at the time of questionnaire and 26% stated that selling activities were realized three or five times a year. People buying land in villages do not want to be heard on the said transaction and they even keep it as a secret from their family and relatives. In the past, it was more evident in practice to keep it as a secret (Akdemir and Yurdakul, 1994). Under this research, 42% of sellers announce their idea to sell their land through friends and relatives. The rate of mukhtars' (local authority in the village) being an intermediary for announcing and selling land is 31% which really is a high rate. Recently real estate agencies have begun to be effective in announcing land sales with the rate of 7%. This rate is higher in small enterprises. While it was not common to announce agricultural land sales through media or internet in the past (Akdemir and Yurdakul, 1994; Bedestenci and Akçaöz, 2000), today, the rate of announcements through these tools is high. Also, people buying agricultural lands in each village and county are known by the sellers. Therefore, sellers are in direct contact with these people and express their intention to sell. The rate of such method of an announcement is 2%. The relations of buyers with people operating as a broker is also important for selling and buying transactions (18%).

According to the views of buyers and sellers, the most important factors that are effective on the price of land are: productivity of land (33%), access to land (28%), the size of the parcel (24%) and seller's being in debt (2%). In addition, buyers' having parcel next to the parcel to be sold, a line of descent between seller and buyer, terms of payment, land's being joint-owned or not and irrigation opportunities are also effective. 54% of sellers and buyers think that the price of agricultural lands has increased more rapidly than the price of

agricultural products in years. Previous searches reveal the similar tendency (Akdemir and Yurdakul, 1994; Bedestenci and Akçaöz, 2000). This rate increases to 85% in small enterprises. There are no data on land prices that is systematically organized by private or public institutions in Turkey. Sales of lands are realized at land registry offices. Even though land prices are specified at the land registry, these prices can be lower or higher than market price due to tax, credit limit and similar conditions (Demirci et al., 2007). Consequently, data on land value are obtained completely from individual scientific studies or from evaluation studies conducted for expropriation (Yomralıoğlu et al., 2011). The common thought is that price of agricultural land increases more rapidly than the price of agricultural products. However, in contrast to developed countries, there is no serial indicating land value or land value index in Turkey (Safer, 2017). The most common problems faced during buying and selling land are as follows: land registry transactions, tax payments, inconsistencies in land registry and joint-ownership, retroactive debt and mortgage on land, filing expenditures, trouble with payment.

Villagers do not approve selling land and they found it strange in rural areas. Family members learn about selling transactions years later. Moreover, the seller makes an oral agreement with the buyer to cultivate on the land that he sells as if he didn't sell the land in order to conceal selling transaction from other people. Buyers who accept these conditions are preferred by sellers. There are too many examples of this in practice (Akdemir and Yurdakul, 1994). Under this research, the rate of people not considering selling as appropriate is 26% and rate of people making no comment on this is 70%, while the rate of people considering selling as appropriate is 4%. The rate of people who consider selling as appropriate decreases by the size of enterprises (%8 - %0). This indicates that selling land is the last solution for small enterprises to obtain income. Considering the inner circle, the rate of people thinking to sell as appropriate is 34%, not appropriate is 12%. The rate of people making no comment is 54%. Heritage and shares are effective factors for a higher rate of people finding it as appropriate in the inner circle. People desiring to sell land can find buyers easily. 84% said that "it is easy to find a buyer". The average transaction period after deciding to sell land is 15 days. This indicates that land is still an important investment tool. 67% of farmers sell their tractors before selling their land. The tractor is a more mobile asset. The tractor is the first asset to be sold to meet huge expenditures such as debt, important losses, wedding, and engagement before selling land. The land is the last in the order preference to be sold. There is

a big problem in lands sold by heritage and this problem is expressed by 42% of buyers and sellers.

It is observed that most of the families that sell their lands hold wedding a few years before selling their land since it is an important expensive item for them (24%). It is obvious that families that have many children in rural areas, their wedding expenditures are high because of rituals, also agricultural income fluctuates in years and ultimately rural families have problems to meet such expenditures (Akdemir, 2012).

References

- AKDEMİR, S (1995). Aşağı Seyhan Ovasında Tarım İşletmelerinin Sosyo Ekonomik Analizi ve Gruplandırılması. Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi 10(4); 107 - 122
- AKDEMİR, S. Aşağı Seyhan Ovasında tarım işletmelerinin sosyoekonomik açıdan analizi ve gruplandırılması. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 10, 1995.
- AKDEMİR, S. *Les tendances lourdes de l'agriculture de la région d'Adana (Turquie), Options méditerranéennes*. Agricultures familiales et politiques agricoles en Méditerranée enjeux et perspectives RAFAC, CHIEAM, Serie B, No:12, 1997.
- AKDEMİR, S. Problems of financing and agricultural credit: A case study of Seyhan region. *Journal of Food, Agriculture & Environment* 10, 468 – 475, 2012.
- AKDEMİR, S., OZCICEK, C., AND AKBAY OZDES, A. *Les Stratégies de Travail et de Revenus des Ménages Ruraux Dans le Contexte des Must de Liberalisat' cas la region de Cukurova*. International Center For Advanced Mediterranean Agronomic Studies, IAM, Montpellier, France, 2002.
- AKDEMİR, S., AND YURDAKUL, O. *Marche foncier en Turquie*. In "Politiques Foncières et Aménagement des Structures. Agriculteurs Dans Les Pays Méditerranéens, CIHEAM, Montpellier, 1994.
- ANONYMOUS. 6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 15 Mayıs 2014, Sayı:29001, 2014.
- ARSENAULT, C. *L'achat massif de terres des pays pauvres par les pays riches mieux surveillé*. <http://www.rfi.fr/decryptage/20130614-accaparement-terres-etrangees-achat-pays-riches-agricole-fonds-investissement>, 2013.
- BEDESTENCI, H. Ç., AND AKÇAOZ, H. Ceyhan Ovası Tarım İşletmelerinde Arazi Piyasası. *KSU Fen ve Mühendislik Dergisi* 3, 154 – 162, 2000.
- BULBUL, M. *Tarımsal İşletmelerin Finansmanı*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ankara, 2006.
- CETİN, B. *Uygulamalı Tarım Ekonomisi*. Nobel Yayınevi, Ankara, 2013

- DEMIRCI, R., TANRIVERMİŞ, H., AND ALIEFENDIOĞLU, Y. *Türkiye'de arazi yönetimi ve piyasa: temel özellikleri, yasal ve kurumsal düzenlemeler, sorunlar ve değerlendirme çalışmaları üzerine etkileri*. Üçüncü Sektör Kooperatifçilik 4, 38 – 63, 2007.
- DINLER, Z. *Tarım ekonomisi (Yedinci baskı)*. Ekin Basım Yayım ve Dağıtım, Bursa, 2014.
- DUNYA BULTENİ, *Afrika'da toprak kiralama yarışı*. <http://www.dunyabulteni.net/haber/280614/afrikada-toprak-kiralama-yarisi>, 2013.
- ERKAN, H., SEYLAN, S. G., AND YAŞAYAN, A. *Arazi yönetimi ve Türkiye gereksinimi*. In "TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 13. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı". www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/3dd31d973d69945_ek.pdf, Ankara, 2011
- EUROSTAT. <http://ec.europa.eu/eurostat> (Erişim: 02/02/2017), 2017
- FAO. <http://www.fao.org/faostat/en/#home> (Erişim: 02/02/2017), 2017a
- FAO. <http://www.fao.org/docrep/003/Y0491f/y0491f02.htm#TopOfPage> (Erişim: 02/02/2017), 2017b
- Kalaycı, Ş. *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008.
- LERMAN, Z., AND SHAGAIDA, N. Land policies and agricultural land markets in Russia. *Land Use Policy*, 24, 14-23, 2007.
- MARKS-BIELSKA, R. Factors shaping the agricultural land market in Poland. *Land Use Policy*, 30, 791-799, 2013
- SAFER. http://www.le-prix-des-terres.fr/levolution-des-prix/prix-des-terres-et-pres/prix-des-terres-et-pres-regions-agricoles?departement=&commune=&localite=Choisissiez&safer_recherche=Lancer+la+recherche, 2017
- TANRIVERMİŞ, H. *Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Fındık, Çay ve Kivi Tarımının Ekonomik Analizi ve Monokültürün Etkilerini Azaltabilme Olanakları*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2006.
- UNVER, O., AND GAMGAM, H. *Uygulamalı temel istatistik yöntemler*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- YOMRALIOĞLU, T., NIŞANCI, R., ÇETE, M., AND CANDAS, E. Dünya'da ve Türkiye'de taşınmaz değerlendirilmesi. In "Türkiye'de Sürdürülebilir Arazi Yönetimi Çalıştayı", pp. 1 - 18, Okan Üniversitesi, İstanbul, 2011.
- YUCER, A., DEMİRTAŞ, M., ÇELİK, A., KALANLAR, Ş., ALTUN, A., AND KAN, M. *Tarım arazilerinin bölünmesinin önlenmesine yönelik yasal düzenleme hakkındaki düzenleyici etki analizi*. Tarım Ekonomisi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, ISBN: 978-605-4672-26-4, Ankara, 2013.

The LOCAL ELITE and the RISE of NATIONALISM in TOGO (1884-1960)

Dr. Têê Jean-Philippe GUNN

ABSTRACT : Nationalism as an ideology and a political movement was introduced in Africa through a group of educated Africans known as local elite or a small bourgeoisie. Since the beginning of the colonization in Togo in 1884, the constitution of this group has started and has grown up during the last decade of the colonial period. Nationalism as a political movement was conducted by this local bourgeoisie in the perspective of the independence in 1960. The aim of this paper is to identify this social group and to point out the evolution of the elites in Togo during the colonial period. The other aspect of this research is to study the action of the Togolese intelligentsia against the colonial system and his impact on the Togolese society and the rise of nationalism. To achieve this goal, this research will rely on a specific bibliography concerning the emergence of the local elite in colonial situation. The results expected will point out the role of the colonial system in the emergence of the local elite in Togo; the different actions of this group for the rise of nationalism and for the conquest of the political power during the colonization.

Keywords: Elite, Bourgeoisie, Nationalism.

Introduction

The end of the Second World War opened a new era for the emancipation of African colonies. This event permitted to Africans in general to ask for more freedom and to seek for self-determination and finally for independence. To conduct this movement for self-determination, some group of Africans were leaders for this movement through a movement called Nationalism. The group of these African leaders was called the local Elite. It was under their leadership that the nationalism became a political force between 1945 and 1960. Since the beginning of the colonization in Togo in 1884, the constitution of this group has started and has grown up during the last decade of the colonial period. Nationalism as a political movement was conducted by this local bourgeoisie in the perspective of the independence in 1960. The aim of this paper is to identify this social group and to point out the evolution of the elite in Togo and its relation with nationalism during the colonial period. The other aspect of this research is to study the action of the Togolese intelligentsia against the colonial system and

his impact on the Togolese society and the rise of nationalism. This paper is based on a specific bibliography concerning the emergence of the local elite in colonial situation. The results of this study will determine firstly the presence of a local elite in African societies before the colonial period. Secondly, colonialism as a phenomenon which permitted the emergence of the elite group in Togo will be outlined. Finally, the role of the Togolese elite in the rise of nationalism during the French colonization such as different actions of this group for the rise of nationalism and for the conquest of the political power during the colonization will be studied.

1. THE ELITE IN AFRICAN SOCIETIES BEFORE THE COLONIZATION

1.1. Definition of Some Concepts

This research is based on specific concepts which need to be clarified in order to understand the argument presented. In this case study, concepts of Elite and different definitions of nationalism need to be specified.

The Elite is a group or class of people seen as having the most power and influence in a society, especially on account of their wealth or privilege⁶⁶. In colonial situation, the elite is the richest, the most powerful, the best-educated, or the best-trained group in a society. The elite is composed by the bourgeoisie known as the middle class and intellectuals or the local intelligentsia. The elite group emerges in urban area (Smith, 1971; Özkırmılı, 2010). In Togo, during the colonial period, this group live in majority in city of Lomé, the capital city of the colony of Togo (Gayibor, 2011).

The concept of nationalism appeared in Europe especially in Western Europe during the 19th century where sovereign states have developed a strongly feelings. Nationalism, as Anthony Smith stated it, can be defined as “*an ideological movement, for the achievement of self-government and independence on behalf of a group, and in the perspective to become a nation*” (Smith, 1971). A part of being a movement, nationalism is a result of some modern process like capitalism, industrialization, urbanization, secularism and also from the emergence of the modern bureaucracy state (Özkırmılı, 2010:72).

The urban working class is composed by a group of persons in the society known as intellectuals or elites but also the «*petite bourgeoisie*». The members are liberal professionals like clerical workers, teachers, lower level managers, supervisors and they are educated and have some skills like literacy,

⁶⁶ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/elite>.

administrative and legal training, journalist and speakers. Those skills are the basic in their political leadership in the nationalist movement. The urban working class has been an important political factor because they are hostile to the growth of large unregulated market, large scale units of production commerce. In fact, they are preserving their interests against the negative aspect of the economic system and their concentration in town and level of education permit them to play a major role in popular and political movement. Nationalism is a political movement which has its roots in the contestation of economical systems under the leadership of the middle working class in the perspective of a new system of governance.

Ndabaningi Sithole (Sithole, 1968) and Elie Kedourie (Kedourie, 1971) developed the concept of nationalism in Africa. Ndabaningi Sithole explained clearly the evolution of the African society since the colonial period. He noticed that African nationalism is a political phenomenon and to understand it, it was important to visit the history, especially the pre-European period in Africa. He pursued stating that nationalism as a political phenomenon in Africa emerged with the World War II. This war permitted the rise of people and the emergence of political ideas about self-determination and freedom (Sithole, 1968:47). The post war period from 1945 constituted the end of colonial empires in the African continent. The rise of African intellectuals and the United Nations' factor reinforced the nationalism spirit in Africa. Sithole mentioned other factors related to nationalism in Africa such as the Pan-African factor, the African personality, the action of Christian Churches and their influences on Africans and also the role of colonialism in the continent (Sithole, 1968:67-95).

Elie Kedourie explained again the evolution of nationalism in Asia and Africa. He stated that nationalism "*is a reaction against European domination*" (Kedourie, 1971:1). He affirmed that the colonial system gave birth to this reaction called nationalism in Africa. He argued that the nature of the colonial system based on domination is the principal factor which conducts to the reaction of Africans against this form of domination. Kedourie affirmed that nationalism was born in Europe and was conducted under the leadership of a new economical class, the *Bourgeoisie* and later with the elite class called intellectuals. The imperialism and colonialism expansion in Asia and Africa brought the idea of nationalism because local elite class was created by colonialism and this group of educated people wanted to save their economical interest and later take in charge the political power.

Nationalism in Togo emerged with the economical situation of the territory in 1933 coupled with the political evolution of the local intelligentsia (Coquery-Vidrovitch, 1992:422-431). But this situation has been done through the urbanization process in Africa. Coquery-Vidrovitch argues that towns and cities have existed in Africa before the colonization and within these cities political, economical and cultural activities have existed. The urban phenomenon is universal and refers to a space where politics control other sectors of activities like trade and economy. But urbanization brings out the *mélange* of the population which characterized the city as a heterogenic society. The urban city is considered as *colonization's tool* because the colonial city is a place of contact where different cultures and peoples are obliged to live together. The urbanization consists of the use of different networks for the diffusion of new ideas and a new culture which becomes the reference in the social life (Coquery-Vidrovitch, 1992:40). The argument of Coquery-Vidrovitch about urbanization permits to make the link between this phenomenon and nationalism's movement in Africa. The elite emerged in cities in Africa and this group's goal is to control the environment through nationalism ideology. The example of Togo will bring specific information about the relation between the elite group, the control of the urban city and the search of political power to achieve the nationalism process.

Ogma W. Yagla (Yagla, 1992) studied the political history of Togolese through the role played by local elites against French colonial rule from 1920 to 1958. In fact, the author shows that from the defeat of the Germans in 1914, the Togolese elite showed its hostility towards France, because the French colonial administration removed the group from the management of the territory. Instead of confronting French colonialism with weapons, the author claims that the struggle was political with the creation of pressure groups and political parties. This document showed the sociological realities of the elites and Togolese of the colonial era.

1.2. The Situation Before The Scramble of The Colonization

The history of African bourgeoisie didn't start just with the coming of the colonization. It has been a result of a long process which has started before the 19th and has continued during the colonial period and after. The first aspect of the local bourgeoisie in Africa is related to trade activities and can be called a merchant bourgeoisie. Before the colonial period, some intellectuals have emerged in the traditional society in Africa and they can be called the first 'traditional elites'. The persons who composed this group were the priest, griots, and they

got this position by the local education system (Falola, 2001:3-4). The introduction of the Islamic religion in Africa was also an important factor in the emergence of African elite which existed before the colonization. This religion brought the creation of Islamic schools called *masrada*, but also universities like Al-Ahzar in Cairo and Timbuktu in West Africa, where Africans were able to learn the Arabic languages and the Islamic teachings. For doing so, an 'Islamic intelligentsia' came out and constituted social groups in North, West and East Africa since the 17th century. This intellectual social class has an important role in the society and as Toyin Falola has stated this "*intelligentsia played a varieties of roles in the administration where learned people works as clerks, tax collectors, diplomats, historians and judges*" (Falola, 2001:5). This local bourgeoisie is located especially in the Hinterland and in the 17th century the Sahelo-saharian region in West Africa is composed of a local intelligentsia.

In the 17th century, the coastal regions of West Africa have started to be in contact with Europeans so regularly, and the results that occurred were the apparition of the western civilization. The first activity that related Africans and Europeans was trade activities. This activity has been settled for several years and european civilization has penetrating the local structure slowly. The first bourgeoisie that appeared was the African merchants especially Kings who took advantages from the commercial activities with Europe. Before the 19th century, bourgeoisie and trade were moving hand in hand and the slavery trade activities gave another dimension to the evolution of this social class in the pre-colonial society. The location of this merchant bourgeoisie was the sea side and the population living in those regions took benefit from the advantages of this traffic. After the abolition of slavery and slave trade, the same bourgeoisie converted into palm oil business activities and other raw materials exportation. When the colonization has started in Africa, this primary bourgeoisie was established and have a long period of traditions behind (Goeh-Akue, 2005:263-264).

The group of people that has represented the bourgeoisie who has developed the spirit of nationalism in Africa and in Togo was the modern elite class. The new class appeared in the 19th century with the apparition of the western education. The new education system was brought by the missionaries in the different parts of sub-Saharan Africa who created a "*Christian-cum-middle-class citizens*". The missionaries' activities have started after the year 1840 and the fifteen Christian organizations which were active in West Africa brought together the evangelization and the western education. Where there is a church there

is necessarily a school. The impact of the missionaries in West Africa during the 19th century has been explained by Toyin Falola in the following words:

Missionary education produced new elite, different in its mode of thinking and skills from the indigenous and Islamic intelligentsia. Bookbinding, printing, carpentry, and smithing were some of the new skills associated with this elite. To some extent, a new “industrial class” was also being created (Falola, 2001:23).

In 1843, Thomas Birch Freeman a Methodist pastor created the first school in the city of Aneho in Togo (Lange, 1998; Gayibor, 2011:106-107). Missionaries have three goals to achieve. The first goal was to make accessible the Bible to Africans. The second goal was to give knowledge to Africans through education so that they can work for the Christian Mission. The third goal was to convert the young people. For the case of Togo, the education language was the Ewe language and English and after few years, the students were bilingual and could read in their local language (Gunn, 2017:65-76).

In the 19th century, the western education has created a modern intelligentsia and the members of this social group worked as clergymen, clerks, lawyers, doctors, and teachers. For doing so, they adopted European lifestyles and liked consuming imported items. The African intelligentsia, at the end of the 19th century has entered into modernity and constituted a group with which the colonial system must take into account.

2. COLONIALISM AND THE EMERGENCE OF THE ELITE GROUP IN TOGO

Colonialism’s purpose in Togo is to take control of the land and people living inside in the benefit of european imperialism nations. Its goal is not to create an Elite group. But its actions conducted to the emergence of this intelligentsia group. In July 1884 Togo became German’s protectorate and was submitted to the colonial rules for 30 years. From 1884 to 1914, the emergence of the Togolese elite has started through political, economical and social factors.

The western education has played a major role in the construction of an identity in Togo during the colonial period. As it has been stated in the second chapter, the western education has been introduced in the south region of Togo, in Aneho, before the beginning of the colonization. The product of the western education was the apparition of a small educated class who, during the german colonization was in front of the colonization by sending petition and bringing contestation to the colonial order.

Schools and Number of Students in 1914 in Togo

School categories	Numbers of schools	Number of students
German colonial public schools	4	341
Bremen mission schools	157	5654
Catholic schools	184	7653
Methodist mission schools	7	598
Total	352	14246

Source: Gunn, 2018: 64.

The western education has changed the mentality and the people started knowing more the European by working with them. With education, the fear of the European has decreased. They represent a local elite group and an intelligentsia during the German colonization. The European education has permitted this group of educated Togolese to have so early a conscience about a certain identity related to the political and economical life of the moment.

3. THE FRENCH COLONIAL PERIOD AND THE RISE OF NATIONALISM IN TOGO: THE ROLE OF THE LOCAL ELITE (1922-1960)

3.1. The Elite Group During the French Mandate Period in Togo (1922-1945)

3.1.1. The Creation of the *Conseil des Notables* in 1922

Before the administration of Togo by France, the French government has pointed out a decree of the 21st May 1919 which created the *Conseil des Notables* in its French West African colonies (AOF⁶⁷). The nature of this decree is to permit the creation of an elite who later will cooperate tightly to the economical and financial life of the colony. The 17th February 1922, the French High Commissioner, Auguste Bonnacarrere, created the *Conseil des Notables* of Togo. The special status of Togo allows him to take this action and the members of this council were nominated among the principal families and local elite of the colony. From 1922 to 1924, six *Conseil des Notables* have been established in the whole colony of Togo (Gayibor, 2011:193-194). The first years of the French mandate were based on the association of the Togolese, especially the small local elite to the administration of the local affairs of the territory.

⁶⁷ Afrique Occidentale française.

3.1.2. The Reaction of the Adjigo family Against The French Colonial System

At the same time of the establishment of the French colonial administration, another group of Togolese were contesting the colonial authority. The member of Adjigo Family in Aneho during the german colonization constituted the principal group of clerk and administrative assistant. But after the departure of Germans, this group has been removed and replaced by the Lawson Family as the royal family in the city. This action brought back the old opposition between the two families. The colonial administrator of Aneho, Goguely, stated this situation in November 1921 in the following words:

The situation is still difficult between the two families for the control of Anecho.....the member of Adjigo family recognized the authority of Amouzou Bruce as the Head of Family and signed an agreement to strengthen themselves against the Lawson Family⁶⁸.

The Adjigo entered in opposition against the French administration. The Adjigo family became a lobby group and adopted a political program in the way to fight the colonization. The first aspect of this program is to contest any legislation of the French to change the international status of Togo into a complete French colony and the second aspect is to stop the administration of the Togolese as subjects of other colony in the French West Africa (Yagla, 1992:35). As it has been stated, the French wanted to erase the german presence in Togo and in 1920, they have decided to change the Deutsch Mark currency by the French currency and to integrate Togo into the international market network. The Adjio, still close to the Germans were against this measure and showed their opposition, with the help of german businessmen, by creating and introducing fake money in the local economy (Yagla, 1992:36). The goal of this action is to weak the economical project of the French and makes them unpopular in front of the population.

In 1922, the opposition of the Adjio against the colonial administration became very effective. The French High Comissionner Auguste Bonnacarrere and the French administration took position for the Lawson Family and choose Frederic Body Lawson as a the king of the city of Aneho⁶⁹. This nomination brought the Adjigo into a heavy contestation of Bonnacarre's administration. To avoid any opposition in the territory, the French High Commissioner took a decree

⁶⁸ ANT 2APA, n° 1- Anecho, Rapport à Monsieur le Commissaire de la République a Lomé, novembre 1921.

⁶⁹ JOT 1st April 1922 p. 81.

of deportation⁷⁰ of 12 family members to Sansane-Mango in the north of Togo (Gayibor, 2013:244). This situation became a political problem and the Adjigo family used all sorts of actions to defend for their defence. In this perspective, they choosed the lawyer Marius Moutet in Paris and later Caseley Hayford in Gold Coast to represent their interest against the French colonial administration (Gayibor, 2013:246). Apart the judicial procedure, the Adjigo used the international arena for their case. The send petitions to the League of Nation and the Vatican about the injustice they are facing in Togo but also complained about the brutality of the French against the local population in the north of Togo. From 1922 to 1932, the Adjigo family constituted a political opposition to the french colonial administration in Togo. Most of the prisoners joined later the nationalist political party and participated effectively in the struggle for the liberation of Togo.

3.1.3. The Action of the *Bund der Deutscher Togolander* or *Togo Bund*

The contestation of the French colonial administration has started immediately with the establishment of the mandate administration in 1922. The former clerks and civil servants who served under the german colonial administration, who have been removed by new administration, entered into contestation activities against the colonial administration. This group of Togolese created an association on the 1st September 1924 called the *Bund der Deutschen Togolander* known as *Togo Bund*. The officeS of the association was officially registered and based in Accra in Gold Coast in 1927 (Tete-Adjalogo, 1998:176-177). For the member of the Bund, the share of the territory in two different administrations was not good for the population so their goal was the reunification of the former german colony of Togo. From the beginning of the existence of this group, the opposition against the colonial order was shown. The Bund estimated that the situation of Togo under French administration was worse and the return to german administration was the condition to save Togo from misery that occurred with the French mandate (Aduayom and Kponton 1992: 425).

3.2. The Two Categories of Elite in Togo

In Togo, the different social groups can be identified in two. The first group is the great bourgeoisie constituted by the ancient merchant bourgeoisie and the first local intelligentsia, all living in the south at the sea side. The second

⁷⁰ Decree n° 77, 25th April 1922.

social group is the middle class urban bourgeoisie which emerged during the colonial time especially, in the French colonial period. The history and the evolution of the intelligentsia in Togo has its origin with the commercial relations that linked people living in the south especially in the city of Aneho and Porto Seguro with Europe through different activities such as slave trades and others. A great bourgeoisie appeared and constituted with different families but united in the safeguard of their economical interests. This group has dominated the Togolese society through his richness, thinking and lifestyles. The members were the first to send their children to acquire western education and they become bilingual and will be the group who will take in charge the nationalism feeling during the colonial period. The first bourgeoisie has understood the international context of the moment and has played with the rivalries between the great powers in manner to safeguard their interests.

The local elite in Togo were constituted by merchant bourgeoisie and the land bourgeoisie also called landowners. This group is powerful economically and got influence in the society because of its origins with started long ago (Goeh-Akue, 2005:263). One of the most important families of this group was the Lawson family in the city of Aneho in Togo and represents effectively the local bourgeoisie in this part of West Africa. Their ancestor, Latevi Awokou was considered, in the 17th, as the richest man in the area and his shops were all the time full of goods (Isert 1784/1989: 111 cited by Gayibor 2005). The second group that constituted the commercial elite was the Afro-Brazilians⁷¹ who came back from Brazil during 1850-60, who became the first generation of doing import-export activities with european companies. The Afro-Brazilians became a group of the intelligentsia because they are well educated, speak portugese and behave and live like Europeans (Milton, 2007:67-81). They were employed like interpreters and work as clerks and also in other fields of activities. In this group we have families like de Souza, Olympio, de Meideros, d'Almeida who, during the period of decolonization will bring nationalism spirit in personal and economical capacities. The third group was the African traders who came from Gold Coast and founded the city of Lome⁷². In 1884, when the german colonization was at the beginning, 16 commercial shops belonged to the members of this local commercial bourgeoisie and people like Epiphania Olympio, Octaviano Olympio, Timothy Anthony etc. got factories and boutiques even in the

⁷¹ The Afro-Brazilians were former slaves who got their freedom in Brazil, especially in the city of Bahia in the 19th century. After their freedom, they have decided to come back to Africa and have been established in Ouidah in actual republic of Benin.

⁷² Lomé will become the capital of the colony of Togo from the german colonization to the independence.

hinterland of the colony (Gayibor, 2011:266). Most of the members of this category of persons worked for companies and despite the racial relations between them and the administration, they were considered by the rest of the local population as the privileged class with a social promotion because of their salaries (Nyassogbo, 2011:494).

The last category of the intelligentsia in Togo is the middle urban class. This class has emerged especially during the French colonization and was one part of the mobilization for nationalism and for the creation of urban identity. This group is composed by different people who left the rural zone to come to the city in the search of modernity.

The education has played a major role in the construction of an identity and the rise of nationalism in Togo during the colonial period. The product of the western education was the apparition of a small educated class who, during the german colonization was in front of the colonization by sending petition and bringing contestation to the colonial order.

The education system during the French colonial consisted of the creation of primary schools and complementary schools. The teachings were based on the French language's teaching but also some professional skills like mathematics, carpentry, nursing etc. The goal of this system is to produce just auxiliaries personnel who can communicate in french and the promotion of the local elite for the colonial administration. As Yves Marguereat has stated, the main goal of the education in French language by the colonial administration was to have a number of Togolese who, after having education in French, could become a model and the result of the 'french civilization' and also collaborators (Marguerat, 2003:392).

The relation between the western education and the Togolese was unique because it has been adopted by the local population in the promotion of a social status in the society. The strategy of the adoption of the western education was the actions of the rich families who composed the local bourgeoisie in the territory. The rich families in the south of Togo understood the importance of education as the means of a social promotion by sending their children to colonial schools. Some of them became agent of the administration but the majority of the student became teachers, translators, doctors, agent of the private sectors in the british companies or other became self-employers like lawyers for example.

As we have seen it, the education system was not only the fabric of the colonial administration. It has been also the product of the Togolese who really knew the importance of this system in the construction of an identity. For sure,

education has created local elite who became a group of person in the dynamism of the Togolese society according to their social level. They became the example for the uneducated people and the reference at that time. The students who finished their education in the colonial schools will become the political force that will contest the colonial order in the perspective of the independence of the colony of Togo.

During the inter-war period, even in Togo and in the whole West Africa, the nationalist movement was not a strong political revolution. The elite during that time didn't use radical methods to achieve their goals. This elite wanted to participate in the internal affairs of colonies and the independence or self-determination were not in program. During 1919 and 1939, the situation that can be said about the nationalist politic was a 'transition phenomenon' because even though there was an educated group, the members at this period are moderated in their actions against the colonial power (Boahen, 1987:687). It is clear that the before the Second World War, nationalism and identity were at the beginning of their evolution in the colonial territories.

At the end of the French mandate in Togo in 1944, the educated elite class was composed and was prepared to open a new page of the history of the colony. The post Second World War and its avatars will constitute a suitable period for the colonized people to express more the spirit of self-determination through an active nationalism and a demonstration of a specific national identity.

3.3. The Elite in The Political Life in Togo (1946-1960): The Rise of Nationalism

The influence of the press on the Togolese can be structured in two levels. The literate and educated ones who composed the local elite and bourgeoisie were more receptive to newspapers. The consequences of the local press on the Togolese were more visible in urban area, especially in the capital city Lomé.

For the second level, the group of the intelligentsia read newspapers and after organized meetings in rural areas and gave information about the life of the colony. This system was preparing the spirit of the rest of the population to the nationalist thoughts (Katanga, 2005:227-228).

Nationalism spirit and feelings in Togo became much visible after the Second World War. As it has been mentioned before, the international context was favorable for the Togolese to show their will for the future of their territory. In 1946, the mandate regime has been replaced by the Trusteeship system. This specific status of Togo has permitted the creation of political parties. The United Nations through the trusteeship council affirmed clearly self-determination and

independence for territories under its control. The post war period was favorable for the emancipation of the colonial elite and for the colonial people. The freedom of people affirmed by the USA and the anti-colonial feelings showed by the Soviet Union constituted strong arguments used by the Togolese to ask about the future of their territory.

In the same context, France decided to create a union with its colonies called *Union Française* (Catoux, 1953:233-266). The local elite of Togo has been invited to accept this proposition. One of the elite members, chief Dorkenoo gave the answer which reflected the aspiration of the whole population of Togo. He said: «*We were born in Togo, we are Togolese, and we don't ask anything else*» (Gayibor, 2011:552).

In April 1946, political parties were created in Togo and two parties were animated the political life in Togo known as *Comité de l'Unité Togolaise* (CUT) known as nationalist political party and *Parti Togolais du Progrès* (PTP) considered as close to the colonial administration. The two parties were in opposition and the typology of political parties in Togo during the colonial period reflected a bipartisan system. The Elite group was animating the political life through actions of these parties. The Elite was active in these parties and Sylvanus Olympio was the leader of the nationalists and Nicolas Grunitzky for PTP. The two leaders and their political parties will conduct the decolonization process in different ways

In 1951 the Autonomous Republic of Togo conducted by PTP and elites who were with the French administration won the election. But their victory has been contested by the nationalists in front of the United Nations and the trusteeship council. Because of the international status of Togo, another election has been organized under the supervision of the United Nations in April 1958. The nationalist elite group won the referendum election of the 27th April 1958 and took in charge the destiny of Togo. On the 27th April 1960, Togo became independent and the nationalist elite group took the political power in order to conduct the destiny of the new State.

Conclusion

Before the colonial period, an elite group existed in Africa and was composed by merchant bourgeoisie and religious bourgeoisie. In Togo, colonialism has brought new structures in the society and also the emergence of new type of elite. The western education through missionary activities constituted the principal factor for the emergence of this group. During the french colonial

period, the Togolese elite was prepared to take in charge the destiny of territory. The rise of nationalism conducted to the independence in 1960. Without the elite group, it is clear that nationalism as a movement and a political phenomenon will not succeed. After the independence, the Elite achieved its goal and was in charge of the new State.

The action of the elite in Togo reflects the nature of the colonial system. The domination system which characterized colonialism created frustrations among the educated elite group. The relation of the elite group in Togo with the western world has permitted the emergence of nationalism. To conduct this political movement, the local elite were in the front of political activities in the perspective of the independence and the creation of a State.

Bibliography

Archives and official sources

Archives Nationales du Togo (ANT)

ANT 2APA, n° 1- Anecho, Rapport a Monsieur le Commissaire de la Republique a Lome, novembre 1921.

Journal Officiel du Togo (JOT)

JOT 1st April 1922 p. 81.

References

ADUAYOM, A. M. et al. (2005). «Le refus de la colonisation : de la pénétration à la seconde Guerre Mondiale» in *Histoire des Togolais. De 1884 à 1960*, vol II, tome II, Lome, Presses de l'UL, pp. 491-556.

ADUAYOM, M. & KPONTON, J. (1992). « Le Togo » in Cocquery-vidrovitch C. (dir), *L'Afrique occidentale au temps des français. Colonisateurs et colonisés, c. 1860-1960*, Paris, La découverte, pp. 407-431.

BOAHEN, A. A. (1987b). « La politique et le nationalisme en Afrique occidentale, 1919 - 1935 », in *Histoire générale de l'Afrique. L'Afrique sous domination coloniale, 1880-1935*, tome 7, Paris, Unesco, pp. 696-693.

COCQUERY-VIDROVITCH, C. (dir), (1992). *L'Afrique occidentale au temps des français. Colonisateurs et colonisés, c. 1860-1960*, Paris, La découverte.

CATOUX (1953). «L'Union française, son concept, son état, ses perspectives», *Politique étrangère*, 18-4, pp. 233-266

FALOLA, T.(2001). *Nationalism and African intellectuals*, Rochester, University of Rochester Press.

GAYIBOR, N. L. (2013). « Le pot de terre contre le pot de fer: Le proconsul Bonneracarrere ou le règne sans partage des Lawson sur la ville d'Anecho (1922-1931) » in, *Le refus*

- de l'ordre colonial en Afrique et au Togo (1884-1960)*, Lomé, Presses de l'UL, 2013, pp. 229-259.
- GAYIBOR, N. L. (dir), (2011). *Histoire des Togolais. De 1884 a nos jours*, Lomé, Presses de l'UL.
- GOEH-AKUE, N. A. et al. (2005). « Couches sociales et groupes socio-professionnels » in Gayibor N. L. (dir), *Histoire des Togolais. De 1884 a 1960*, Lomé, Presses de l'UL, vol. II, tome II, pp. 257-294.
- GELLNER, E. (1983). *Nations and Nationalism*, Oxford, Basil Blackwell.
- GUNN, J-P. (2018). *Togo'da Kimlik ve Devletin İnşası (1884-1980)*, PhD thesis in History, Isparta, Suleyman Demirel Universitesi.
- (2018). « African Nationalism from the Colonial Period to the Post Colonial Period », *Social Sciences Studies Journal*, Vol 4(20): 2988-2995.
- (2017). « The Ewe in West Africa: one cultural people in two different countries (Togo/Ghana) 1884-1960 », *History studies. International Journal of History*, Vol 9 (3): 65-76. DOI: 10.9737/hist.2017.541.
- HUNTINGTON, S. (2006). *Political Order in Changing Societies*, New Haven, Yale University Press.
- KADANGA, K. (2005). « La presse et la naissance de l'opinion publique » in, *Histoire des Togolais. De 1884 a 1960*, Lomé, Presses de l'UL, vol. II, tome II, pp. 205-230.
- KEDOURÏE, E. (1971). *Nationalism in Asia and Africa*, London, Franck Cass.
- MARGUERAT, Y. (2003). « Les stratégies scolaires au Togo à l'époque du mandat français. Le cours complémentaire de Lomé et la formation des Élités modernes », *Cahiers-d'études africaines* 2003/1 (n° 169-170), pp. 389-408.
- NYASSOGBO, K. (2011). « La population togolaise: mutations quantitative et spatiales » in GAYIBOR N. L. (dir), *Histoire des Togolais. Des origines a 1960*, Lomé, Presses de l'UL, tome III, pp. 489-524.
- ÖZKIRIMLI, U. (2010). *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*, Houndmills, Macmillan.
- SMITH, A. (1971). *Theories of Nationalism*, Gerald Duckworth.
- YAGLA, O. S. (1992). *Les Indigènes du Togo à L'assaut du Pouvoir Colonial 1920-1958. Histoire Politique d'un Peuple Africain*, Lomé, NEA.
- ZÖLLER, H. (1990). *Le Togo en 1884 selon Hugo Zöller*, Lomé, Haho&Paris, Karthala, coll. "Les Chroniques anciennes du Togo", n° 1.